

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.

BUDAPEST, 1932.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK. — KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Oldal

Ványi Ferenc: Jókai Mór: A Barangok	
Hajnóczy Iván: Bánk Bán forrásaihoz	
Tolnai Vilmos: A budetini Katalin-monda Jókainál	
Kardos Albert: Sajtóhiba vagy szerkezeti maradvány az Ember Tragédiájában?	

BÍRÁLATOK.

Biczó Ferenc: Somogy vármegye szerepe a magyar irodalomban. — Czeizel János: Kazinczy és Kölcsey. — Évkönyv. Kiadja az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat. — Halmi Bódog: Herczeg Ferenc az író és az ember. — Jaeger Imre: Négyesy László és a szentesi középiskola. — Juhász László: Un disciple du romantisme français. — Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkái. — Litványi László: Császár Ferenc élete és irodalmi munkássága. — Magyar Irodalmi Ritkaságok. — Magyar Legendarium. — Málly Ferenc: Istvánffy Pál széphistóriája és Boccaccio 100. novellája. — Novák László: Az ifjú Eötvös és a francia irodalom. — Pintér Jenő magyar irodalomtörténete. — Rákossy Zoltán: Magyar Pantheon. — Sárkány Lóránd: Sajó Sándor. — Schöner Magda: Erdélyi János élete és művei. — Soproni Katholikus Almanach. — Szemző Piroska: Német írók és pesti kiadók a XIX. században. — Timár Kálmán: Legrégibb bibliafordításunk eredete. Pécsi Tamás és Ujlaki Bálint bibliája-e? — Timár Kálmán: Legrégibb magyar bibliánk naptára és helyesírása. — Tolnai Gábor: A szabadvers és a lírai formák válsága. — Tordai Ányos: Mikor Tóth Kálmán a gimnázium diákja volt	
---	--

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I. Folyóiratok	
II. Hírlapok	

FIGYELŐ.

Elhunytak. — Új könyvek. — Társasági ügyek. — Inhalt der selbständigen Artikel	
--	--

A folyóirat évenként négy füzetben jelenik meg.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI
PINTÉR JENŐ.

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM.
KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.
BUDAPEST, 1932.

TARTALOM.

Tanulmányok.

	Oldal
Baros Gyula: Dézsi Lajos	97
Brisits Frigyes: Vörösmarty és Kazinczy	33, 65
Kardos Tibor: Bél Mátyás levelezése egy olasz tudóssal	99
Szabó T. Attila: Egy diákdallá vált Csokonai-vers	104
Ványi Ferenc: Jókai Mór: A Barangok	1

Kisebb közlemények.

György Lajos: Az ártatlan Csimaz	47
Hajnóczy Iván: Bánk bán forrásaihoz	5
Kardos Albert: Sajtóhiba vagy szerkezeti maradvány az Ember tragédiájában?	6
Kristóf György: A kótyavetyére került Petőfi	78
Lám Frigyes: Német könyv a történelmi regényről és Jókairól	44
Rubinyi Mózes: Gyulai Pál forrásaihoz	48
Szigetvári Iván: Vadnai Károly százados ünnepe. 1832—1932	81
Tolnai Vilmos: A budetini Katalin-monda Jókainál	5
Tolnai Vilmos: Sajtóhiba az Ember tragédiájában	46

Könyvek szemléje.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület emlékkönyve	82
Biczó Ferenc: Kazinczy Ferencnének, gróf Török Zsófiának férjére vonatkozó eddigi kiadatlan levelei	82
Biczó Ferenc: Somogy vármegye szerepe a magyar irodalomban	9
Császár Ernő: Papp Ferenc nyugalomban	82
Csuthy Gyula: Az olasz pásztorköltészet és hatásai irodalmunkban	82
Czeizel János: Kazinczy és Kölcsey	9
Dedinszky Gizella: Petőfi és Burns	107
Évkönyv. Kiadja az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat	9
Fábián Gyula: Faludi útra kél	83
Fürst Ilona: Dóczi Lajos, mint német író	83
Gondán Felicián: Emlékkönyv Tóth Kálmán születésének 100-ik évfordulójára	107
Gulyás József: Dalkultusz a pataki iskolában	50
Gyomlay László: Újabb pedagógiai áramlatok a magyar nevelésben ...	83
György Lajos: Kónyi János Democritusa	83
Halmi Bódog: Herczeg Ferenc az író és az ember	10
Horváth Richárd: Laskai Ozsvát	50
Jaeger Imre: Négyesy László és a szentesi középiskola	10
Juhász László: Un disciple du romantisme français	11
Kincs Elek: Kölcsey a közéletben	50

	Oldal
Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkái	12
Kovács Gyula: A százéves Béltelky-ház	83
Kozma Antal: Fénélon Télémaquejának egy XVIII. századi magyar ver- ses feldolgozása	83
Kozma Magdolna: A magyar történeti vígjáték	107
König Kelemen: Hatszázéves ferences-élet Szécsényben. 1332—1932	50
Kristóf György: Kritikai szempontok az erdélyi irodalmi életben	84
Krompecher Bertalan: Jankovich Miklós irodalmi törekvései	107
László Irma: Arany János angol irodalmi kapcsolatai	107
Lepold Antal: Emlékezés P. Rosty Kálmánról	84
Litványi László: Császár Ferenc élete és irodalmi munkássága	12
Lőrincz Jenő: A XX. század magyar lírikusainak főproblémái	84
Magyar Irodalmi Ritkaságok. — 8. Édes Gergely: Eredeti oktató mesék. — 9. Dugonics András: Magyar példabeszédek és jeles közmondások. — 10. Kazinczy világa. — 11. Szent Erzsébet legendája, Szent Elek legendája, Halál himnusza. — 12. Siralmas panasz. — 13. Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai. — 14. Vedres István: A Tiszát a Duná- val összekapcsoló új hajókázható csatorna	12, 51, 84
Magyar Legendárium	12
Matkovics László: P. Rosty Kálmán S. J. születésének százados évfor- dulója, életrajza és költészete	84
Mály Ferenc: Istvánffy Pál széphistóriája és Boccaccio 100 novellája ..	13
Nagyfalusy Lajos: Gulyás Ferenc S. J.	84
Nagy József: Tóth Béla élete és munkássága	108
Novák László: Az ifjú Eötvös és a francia irodalom	13
Olasz Péter: A serdülő fiú a magyar regényben	108
Pál István: Budapest a magyar költészetben	108
• Pintér Jenő magyar irodalomtörténete	13
Rajka László: Jókai Kalandora	85
Rákossy Zoltán: Magyar Pantheon	14
Sárkány Loránd: Sajó Sándor	14
Schöner Magda: Erdélyi János élete és művei	14
Skala István: Gróf Széchenyi István és a magyar romanticizmus	108
Soproni Katolikus Almanach	14
Szabó Gizella: Vargha Gyula élete és irodalmi munkássága	108
Szabolcsi Bence: A XVI. század magyar históriás zenéje	51
Szemző Piroska: Német írók és pesti kiadók a XIX. században	14
Szentföld	51
Szigetvári Iván: Kisebb munkái	51
Szirák Ferenc: A tragikum körvonalai Ádám sorában	109
Timár Kálmán: Legrégibb bibliafordításunk eredete. Pécsi Tamás és Timár Kálmán: Legrégibb magyar bibliánk naptára és helyesírása ...	15
Timár Kálmán: Rosty Kálmán S. J. élete és műfordítása	85
Tolnai Gábor: A szabadvers és a lírai formák válsága	16
Tordai Anyos: Mikor Tóth Kálmán a gimnázium diákja volt	16
Török Erzsébet: Benedek Aladár	109
Új Auróra	51
Valent István: Verseghy Ferenc hamvainak hazaszállítása	85

	Oldal
Vas Margit: Ráday Gedeon élete és munkássága	109
Veszprémy Dezső: Thaly Kálmán védelme a tíz kuruc ballada hitelessége kérdésében	52
Világirodalmi Lexikon	52
Závodszy Ferenc: Gyóni Géza	109
Zlinszky Aladár: Bánóczi József emlékezete	85
Zulawski Andor: A diadalmas világnézet	52

Folyóiratok szemléje.

Ötvenhat folyóirat és hírlap irodalomtörténeti vonatkozású cikkei. Munkatársak: Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő 17, 53, 86, 110

Figyelő.

Elhunytak	25, 59, 92, 116
Új könyvek	27, 62, 95, 117
Társasági ügyek	30, 64
Inhalt der selbständigen Artikel	31, 120

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság tagjainak névsora 1932-ben.

I. Tisztségviselők.

Elnök: Négyesy László. — Alelnök: Horváth János, Szász Károly, Viszota Gyula. — Titkár: Alszegehy Zsolt. — Szerkesztő: Pintér Jenő. — Jegyző: Brisits Frigyes. — Pénztáros: Oberle József. — Ellenőr: Perényi József.

II. Tiszteleti tagok.

† Id. Szinnyei József. — † Szilády Áron. — † Beöthy Zsolt. — Pintér Jenő. — Négyesy László. — Badics Ferenc.

III. Választmányi tagok.

Agárdi László. — Angyal Dávid. — Ágner Lajos. — Badics Ferenc. — Bajza József. — Baranyai Zoltán. — Baros Gyula. — Bán Aladár. — Binder Jenő. — Birkás Géza. — Bitay Árpád. — Bleyer Jakab. — Császár Elemér. — Császár Ernő. — Czapáry László. — Farkas Gyula. — Fóris Miklós. — Futó Jenő. — Galamb Sándor. — Gálos Rezső. — Gulyás József. — Gulyás Pál. — Gyomlay László. — György Lajos. — Gyulai Ágost. — Hajnóczy Iván. — Halász László. — Hartmann János. — Horváth Béla. — Horváth Cyrill. — Imre Sándor. — Kardos Albert. — Kerecsényi Dezső. — Kék Lajos. — Kisparti János. — Klemm Antal. — Kocsis Lénárd. — Korpás Ferenc. — Körös Endre. — Kristóf György. — Kürti Menyhért. — Lám Frigyes. — Leffler Béla. — Lengyel Miklós. — Madai Gyula. — Madzsar Imre. — Marcinkó Ferenc. — Melich János. — Mitrovics Gyula. — Mixich Lajos. — Morvay Győző. — Nagy Sándor. — Pais Dezső. — Pap Károly. — Papp Ferenc. — Pekár Gyula. — Petri Mór. — Pitroff Pál. — Prónai Lajos. — Radó Antal. — Radványi Kálmán. — Sajó Sándor. — Sik Sándor. — Solymossy Sándor. — Szabó István Andor. — Szemkő Aladár. — Szigetvári Iván. — Szinger Kornél. — Szinnyei Ferenc. — Szira Béla. — Szomolányi József. — Teveli Mihály. — Thienemann Tivadar. — Timár Kálmán. — Tolnai Vilmos. — Tordai Ányos. — Vajthó László. — Vargha Damján. — Ványi Ferenc. — Várdai Béla. — Vikár Béla. — Voinovich Géza. — Werner Adolf. — Zlinszky Aladár. — Zolnai Béla. — Zoltvány Irén. — Zsigmond Ferenc.

IV. Alapító tagok.

Alszegehy Zsolt, Budapest, II, Hattyú-u. 7. — Ágner Lajos, Budapest, I, Bors-u. 10. — Baranyai Zoltán, Genève. — Baros Gyula, Budapest, X, Család-u. 17. — Festetich Kristóf, Csertő. — Gálos Rezső, Győr. — Halász László, Budapest, VIII, Kerepesi-út 5. — Horváth János, Budapest, X, Szapáry-u. 11. — Krompaszky Miksa, Budapest, V, Markó-u. 29. — Leffler Béla, Stokholm. — Légrády Ottó, Budapest, V, Vilmos császár-út 78. — Liber Béla, Budapest, VI, Bulyovszky-u. 26. — Mihákovics Elemérné, Budapest,

IV, Veres Pálné-u. 19. — Morvay Győző, Budapest, III, Lukács-u. 2. — Murarik Antal, Budapest, VIII, Práter-u. 59. — Óvári Ferenc, Veszprém. — Pintér Jenő, Budapest, I, Attila-u. 1. — Radó Antal, Budapest, V, Vilmos császár-út 33. — Radvánszky Kálmán, Sajókaza. — Schuschny Aurél, Budapest, IV, Kecskeméti-u. 11. — Stokholmi Magyar Társaság, Stockholm. — Szigetvári Iván, Budapest, VII, Rákóczi-út 90. — Szinger Kornél, Mernye. — Vargha Damján, Pécs. — Vargha Zoltán, Budapest, II, Batthyány-u. 13. — Vikár Béla, Budapest, VIII, Sándor-tér 3. — Vizsota Alajos, Székesfehérvár. — Vizsota Gyula, Budapest, V, Arany János-u. 1. — Zlinszky Aladár, Budapest, VIII, Nagyuvaros-u. 23. — Zoltvány Irén, Bakonybél.

V. Rendes tagok.

Ady Lajos, Debrecen. — Agárdi László, Debrecen. — Andreánszky Olga, Budapest, VI, Andrásy-út 65. — Angyal Dávid, Wien, VII, Museumstrasse 7. — Arányi Erzsébet, Budapest, II, Batthyány-u. 6.

Bajza József, Budapest, IX, Lónyay-u. 16. — Baksy Ernő, Kispest. — Baký István, Gyöng. — Balanyi György, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Balassa József, Budapest, IV, Ferenc József rakpart 27. — Bali Ildefonza, Kiskunfélegyháza. — Ballai Károly, Budapest, IX, Tompa-u. 9. — Balogh Anyos, Gödöllő. — Balogh Jenő, Budapest, V, Akadémia-u. 2. — Balogh Péter, Budapest, I, Lejtő-út 1. — Baltay János, Székesfehérvár. — Bank Sándor, Miskolc. — Barta István, Nagykanizsa. — Bartal Alajos, Esztergom. — Bán Aladár, Budapest, I, Bercsényi-u. 5. — Bászai Ernő, Győr. — Bedekovich Lajos, Szeged. — Benes Anna, Eger. — Benő Béla, Budapest, X, Szabóky-u. 42. — Beödi Balogh Ilona Budapest, I, Uri-u. 22. — Bernolák Kálmán, Budapest, VI, Andrásy-út 65. — Berze Nagy János, Pécs. — Berzeviczy Albert, Budapest, VII, Erzsébet-körút 9. — Biczó Ferenc, Kaposvár. — Binder Jenő, Budapest, IX, Üllői-út 91. — Birkás Géza, Pécs. — Bíró Imre, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Bitay Árpád, Gyulafehérvár. — Bittenbinder Miklós, Budapest, IX, Közraktár-u. 12. — Bleyer Jakab, Budapest, VIII, Mikszáth Kálmán-tér 4. — Bodnár Lajos, Budapest, VII, Vörösmarty-u. 18. — Bodor Aladár, Budapest, VII, Klauzál-tér 16. — Böröcz Marcell, Pécs. — Brisits Frigyes, Budapest, I, Villányi-út 25. — Broda Béla, Makó. — Budaker Károly, Miskolc.

Csanády Sándor, Sopron. — Császár Elemér, Budapest, I, Pauler-u. 4. — Császár Ernő, Budapest, VI, Felsőerdősor-u. 1. — Csefkő Gyula, Szeged. — Csetényi Imre, Budapest, IV, Veres Pálné-u. 16. — Csűry Bálint, Kolozsvár. — Czapáry László, Tósköberénd.

Deák Gyula, Újpest. — Dengl János, Budapest, II, Iskola-u. 8. — Dercsényi Dezső, Vác. — Dingfelder Ede, Budapest, VII, István-út 69. — Dobrovich Ágoston, Budapest, VIII, Baross-u. 62. — Domanovszky Sándor, Budapest, I, Attila-u. 13. — Dőry Alice, Budapest, VII, István-út 75. — Dudichné Vendl Józsa, Budapest, I, Döbrentei-u. 12.

Edelstein Bertalan, Budapest, III, Zsigmond-u. 49. — Elek Oszkár, Budapest, VI, Csengery-u. 20. — Elekes István, Budapest, IX, Ráday-u. 45. — Erdei László, Szeged. — Erődi Kálmán, Budapest, II, Virágárok 10. — Édes Jenő, Budapest, VIII, Csepregy-u. 4. — Énekes István, Kecskemét.

Fallenbüchl Ferenc, Budapest, III, Lajos-u. 24. — Falu Tamás, Ócsa. — Farkas Gyula, Berlin, Dorotheenstrasse 6. — Fitz József, Pécs. — Fóris Miklós, Budapest, X, Juranics-u. 13, E. — Földessy Gyula, Budapest, II, Retek-u. 79. — Förster Aurél, Szeged. — Freybergerné Neisser Irén, Budapest, IV, Váci-u. 43. — Frick József, Debrecen. — Futó Jenő, Hódmezővásárhely.

Galamb Sándor, Szeged. — Garzó Béla, Kecskemét. — Gál Kálmán, Budapest, X, Pongrác-út 17, O., I. — Gáll István, Felsőgalla. — Gáti Béla, Budapest, I, Pethényi-út 13. — Glatz Károly, Budapest, IX, Boráros-tér 6. — Gerzsó Ilona, Budapest, IV, Váci-u. 47. — Grabitsné Tichy Margit, Budapest, X, Elnök-u. 8. — Gulyás József, Sárospatak. — Gulyás Pál, Budapest, VIII, Röck Szilárd-u. 31. — Gyikó Mihály, Kispest. — Gyomlay László, Budapest, I, Mikó-u. 2. — György Lajos, Kolozsvár. — Győri János, Budapest, IX, Haller-u. 20. — Gyulai Ágost, Budapest, I, Ferry Oszkár-u. 34.

Hajas Béla, Bonyhád. — Hajnóczy Iván, Kecskemét. — Hankiss János, Debrecen. — Hantos Ferenc, Budapest, IV, Váci-u. 47. — Hartmann János, Budapest, VII, Nürnberg-u. 36. — Haszler Károly, Budapest, IX, Márton-utca 2. — Havas István, Budapest, II, Batthyány-u. 8. — Hegyaljai Kiss Géza, Belsőbölcs. — Hein Tádé, Sopron. — Heller Bernát, Budapest. — Hollosy Béla, Budapest, II, Keleti Károly-u. 26. — Homonnai Imre, Budapest, II, Retek-u. 79. — Horger Antal, Szeged. — Horváth Béla, Budapest, IX, Mester-u. 65. — Horváth Cyrill, Budapest, I, Társ-u. 4. — Horváth László, Budapest, II, Toldy Ferenc-u. 16. — Hunyady József, Budapest, I, Attila-körút 15.

Imre Sándor, Budapest, I, Pauler-u. 18.

Janó István, Kisújszállás. — Janson Vilmos, Budapest, IX, Czuczor-utca 5. — Jeanplong József, Szombathely.

Karácson András, Békés. — Karácsony Sándor, Budapest, VIII, Szentkirályi-u. 49. — Kardeván Károly, Budapest, II, Batthyány-u. 26. — Kardos Albert, Debrecen. — Kárpáti Győző, Budapest, X, Elnök-u. 12. — Kerecsényi Dezső, Budapest, VII, Vilma királynő-út 17. — Keresztes Miklós, Budapest, I, Diószeghy-út 1. — Kéky Lajos, Budapest, VIII, József-u. 25. — Kirchner Béláné, Budapest, VI, Szondi-u. 45. — Kiss Gyula, Kispest. — Kiss István, Szeged. — Kiss Menyhért, Budapest, II, Csalogány-u. 52. — Kisparti János, Budapest, IV, Piarista-u. 5. — Klemm Antal, Pécs. — Kocsis Lénárd, Győr. — Koczogh András, Budapest, VI, Székely Bertalan-u. 18. — Kokas Endre, Pápa. — Kollányi Ferenc, Budapest, IV, Reáltanoda-u. 9. — Komjáthy Aladár, Tárkány. — Korpás Ferenc, I, Attila-utca 1. — Kovács Gergely, Budapest, VII, Hajtsár-út 76. — Kovács János, Budapest, VI, Benczur-u. 12. — Kovács László, Sátoraljaújhely. — Kovács Miklós, Budapest, II, Török-u. 4. — Kozáky István, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Kőmives Kolos, Szombathely. — Kőrös Endre, Pápa. — Kövesi Lajos, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Köveskúti Jenő, Mátyásföld. — Kristóf György, Kolozsvár. — Kutassy Mária, Pápa. — Kürti Menyhért, Eger.

Lám Frigyes, Győr. — Langmár Lipót, Veszprém. — Láng Emil, Kesztely. — Lengyel Miklós, Budapest, VIII, Tavaszmező-u. 17. — Lersch Ernő, Újpest. — Linzer Szilárd, Budapest, VIII, Baross-u. 62. — Losonczy Zoltán,

Budapest, Kapy-u. 4. — Lóky Béla, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Lóky Zoltán, Budapest, I, Ugocsa-u. 2. — Lósy Schmidt Ede, Budapest, V, Csáky-u. 36

Madai Gyula, Budapest, I, Városmajor-u. 30. — Madzsar Imre, Budapest, II, Retek-u. 33. — Marczinkó Ferenc, Budapest, II, Toldy Ferenc-u. 9 — Mányoki Vilma, Budapest, VI, Andrásy-út 81. — Márkus Jenő, Budapest, X, Kelemen-u. 32. — Máté Lajos, Budapest, II, Tölgyfa-u. 8. — Melich János, Budapest, VIII, Baross-u. 77. — Merényi Oszkár, Kaposvár. — Mészáros Mária Anasztázia, Baja. — Mező Ferenc, Budapest, II, Margit-körút 50. — Mika Anna, Budapest, VI, Benczur-u. 2. — Mildner Gyula, Budapest, VII, Dembinszky-u. 22. — Minay Lajos, Túrkeve. — Mitrovics Gyula, Debrecen. — Mixich Lajos, Budapest, VI, Rőppentyű-u. 39. — Moravcsik Gyula, Budapest, VI, Benczur-u. 31. — Móra László, Budapest, III, Testvérhegy.

Nagy András, Tiszaluc. — Nagy József Béla, VIII, Múzeum-körút 6. — Nagy Lajos, Nagykanizsa. — Nagy Márk, Budapest, I, Sasad-dűlő. — Nagy Sándor, Budapest, VII, Thököly-út 19. — Neisser Mária Budapest, X, Kelemen-u. 7. — Nelky István, Sopron. — Néder Gyula, Budapest, VII, Thököly-út 95. — Németh Imre, Kőszeg.

Oberle József, Budapest, I, Attila-u. 12. — Oberle Károlyné, Budapest, IV, Veres Pálné-u. 10. — Orbán János, Kecskemét. — Orsovai Fülöp, Hercegfalva. — Ottó Ilona, Budapest, X, Apaffy-u. 33.

Pais Dezső, Budapest, I, Ménesi-út 11. — Pap Károly, Debrecen. — Papp Ferenc, Budapest, I, Vérmező-út 10. — Pauka Tibor, Szolnok. — Pauler Akos, Budapest, I, Országház-u. 12. — Pekár Gyula, Budapest, VIII, Röck Szilárd-u. 32. — Perepatits István, Szombathely. — Perényi József, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Pesovár Ambrus, Budapest, IV, Váci-u. 33. — Petri Mór, Budapest, V, Sziget-u. 9. — Petrován Oszkár, Budapest, VI, Liszt Ferenc-tér 10. — Pitroff Pál, Budapest, I, Otthon-u. 9. — Pokorny Emánuel, Budapest, II, Fő-u. 43. — Prónai Lajos, Budapest, VI, Székely Bertalan-u. 9. — Putnoky Imre, Budapest, I, Ugocsa-u. 11.

Radványi Kálmán, Budapest, II, Bíró-u. 6. — Raksányi Mária, Budapest, I, Horthy Miklós-út 116. — Ravasz László, Budapest, IX, Ráday-u. 28. — Rátkay László, Dunaföldvár. — Regényi Sándor, Budapest, X, Simor-u. 43. — Remenár Elek, Békéscsaba. — Rempert Elek, Budapest, VII, Damjanich-utca 28, B. — Réger Béla, Budapest, VIII, Futó-u. 51. — Rubinyi Mózes, Budapest, VI, Andrásy-u. 14.

Sajó Sándor, Budapest, I, Csörsz-u. 1. — Samu János, Budapest I, Albert-u. 6. — Sági István, Budapest, I, Villányi-út 10. — Sárkány Alfréd, Budapest, I, Attila-u. 23. — Scheiring Károly, Budapest, I, Csörsz-u. 15. — Schinner Lajos, Budapest, II, Keleti Károly-u. 37. — Schmuck Paszkál, Győr. — Schusztér Róbert, Budapest, VI, Bulcsú-u. 23. — Schwertsig Antal, Budapest, I, Attila-u. 101. — Sebestyén János, Budapest, I, Logody-u. 27. — Sik Sándor, Szeged. — Sipőtz Pál, Budapest, IX, Üllői-út 119. — Solyomossy Sándor, Szeged. — Somogyi Ferenc, Kispeszt, Rákóczi-út 138. — Somos Lajos, Eger. — Sulyok Frigyes Efrém, Pápa. — Stadtmüller Gyula, Budapest, I, Bőszörményi-út 3.

Szabó István Andor, Budapest, V, Zrínyi-u. 9. — Szabó Mihály, Kecskemét. — Szalay Jeromos, Pannonhalma. — Szalay József, Szeged. — Szász

Károly, Budapest, I, Attila-u. 7. — Szemkő Aladár, Budapest, VI, Szondy-utca 37. — Szentpétery Imre, Budapest, IX, Üllői-út 121. — Szerecz Imre, Keszthely. — Szerető Géza, Budapest, III, Bécsi-út 88. — Széll János, Tata. — Szidarovszky János, Budapest, X, Szabóky-u. 42. — Szinnyei Ferenc, Budapest, I, Uri-u. 10. — Szinnyei József, Budapest, V, Arany János-u. 1. — Szira Béla, Budapest, IX, Üllői-út 121. — Szolár Ferenc, Budapest, VII, Damjanich-u. 42. — Szomolányi József, Vác. — Szőts Gyula, Budapest, I, Mátrai-u. 5.

Takács Andor, Budapest, VIII, József-körút 37. — Terbőcz Ilona, Budapest, II, Hunyady János-út 9. — Tettamanti Béla, Szeged. — Teveli Mihály, Budapest, I, Győri-út 2. — Téglássy Ferenc, Budapest, IX, Bakáts-tér 5. — Thienemann Tivadar, Pécs. — Tihanyi Gál, Zalavár. — Timár Kálmán, Kalocsa. — Timár Pál, Budapest, VII, Aréna-út 17. — Tolnai Vilmos, Pécs. — Tordai Anyos, Baja. — Tóth András, Budapest, I, Attila-u. 91. — Tóth János, Győr. — Travnik Jenő, Budapest, VI, Bulyovszky-u. 40. — Trombitás Gyula, Budapest, II, Batthyány-u. 31. — Tüll Alajos, Pécs.

Ujvári Gyula, Jászberény. — Urbányi Karolina, Cinkota.

Vajthó László, Budapest, I, Ferry Oszkár-u. 47. — Varannai István, Budapest, IX, Ferenc-körút 24. — Varga Edit, Sopron. — Ványi Ferenc, Budapest. — Várady Zoltán, Budapest, I, Lenke-tér 4. — Várdai Béla, Budapest, IX, Kinizsi-u. 10. — Váth János, Balatonalmádi. — Vincze Frigyes, Budapest, V, Alkotmány-u. 11. — Vincze László, Kecskemét. — Voinovich Géza, Budapest, I, Ménesi-út 23. — Waldapfel József, Budapest, I, Márvány-u. 44. — Werner Adolf, Zirc. — Wickenburg Mária, Kápolnásnyék.

Zalai Mihály, Zirc. — Zimányi Dániel, Budapest, IV, Eskü-tér 6. — Zipser Sándor, Budapest, IX, Rádai-u. 38. — Zolnai Béla, Szeged. — Zöldi Mihály, Kispeszt. — Zsigmond Ferenc, Debrecen. — Zulawski Andor, Budapest, VII, Bethlen-u. 5. — Zulawski Elemérné, Budapest, VIII, Rákóczi-tér 4.

VI. Előfizetők.

Aszód: Ev. reálgimnázium.

Baja: Áll. tanítóképző-intézet.

Balassagyarmat: Áll. reálgimnázium.

Barcs: Áll. polgári iskola.

Békés: Ref. reálgimnázium.

Békéscsaba: Áll. leánylíceum.

Budapest: Ciszterci rendi hittudományi intézet. — Fővárosi pedagógiai könyvtár. — Kalazantinum. — Kereskedelmi akadémia. — Képviselőház könyvtára. — Kunstädter hírlapterjesztési iroda. — Magyar Mérnök- és Építészegylet könyvtára. — Nemzeti Kaszinó könyvtára. — Országos Kaszinó könyvtára. — Ranschburg Gusztáv-könyvkereskedés. (2. példány.) — Tudományegyetemi magyar irodalomtörténeti intézet. — Városi Nyilvános Könyvtár. (Reviczky-utca) — Városi Nyilvános Könyvtár. (Hunyadi-tér.) — Állami Madách Imre-gimnázium tanári könyvtára. — Állami Madách Imre-gimnázium ifjúsági könyvtára. — Ciszterci rendi katolikus Szent Imre-gimnázium. — Kegyesrendi katolikus gimnázium. — Evangélikus gimnázium. — Református gimnázium. — Áll. Verbőczy István-reálgimnázium. — Áll. Mátyás király-

reálgimnázium. — All. Árpád-reálgimnázium ifjúsági könyvtára. — All. Árpád-reálgimnázium önképzőköre. — All. Berzsenyi Dániel reálgimnázium. — All. Kölcsény Ferenc-reálgimnázium. — All. Szent István-reálgimnázium. — All. Zrínyi Miklós-reálgimn. tanári könyvtára. — All. Zrínyi Miklós-reálgimn. ifjúsági könyvtára. — All. Zrínyi Miklós-reálgimn. önképzőköre. — All. Fáy András-reálgimnázium. — All. Széchenyi István-reálgimnázium. — All. Szent László-reálgimnázium. — Egyetemi kir. kath. reálgimnázium tanári könyvtára. — Egyetemi kir. kath. reálgimnázium internátusa. — Érseki kath. reálgimnázium. — Szentbenedekrendi kath. Szent Benedek-reálgimnázium. — Izraelita reálgimnázium. — All. Toldy Ferenc-reáliskola tanári könyvtára. — All. Toldy Ferenc-reáliskola ifjúsági könyvtára. — All. Bolyai-reáliskola. — All. Kemény Zsigmond-reáliskola. — Közs. Eötvös József-reáliskola. — Közs. Vörösmarty Mihály-reáliskola. — All. Mária Terézia-leánygimnázium. — Kath. Szent Margit-leánygimnázium. — Kath. Sophianum-leánygimnázium. — Izraelita leánygimnázium. — Közs. Gizella királyné-leánygimnázium. — Egvesületi Veres Pálné-leánygimnázium. — All. Erzsébet-nőiskola leányliceuma. — Közs. Szilágyi Erzsébet-leányliceum. — Közs. Ráskai Lea-leányliceum. — Közs. Zrínyi Ilona-leányliceum. — Baár-Madas ref. leányliceum. — Szekeres Margit magán leányliceuma. — All. tanítónőképző-intézet. (Damjanich-u.) — Izraelita tanítónőképző-intézet. — Ranolder tanítónőképző-intézet. — All. gyakorló felső kereskedelmi iskola. — Közs. felső kereskedelmi iskola. (I, Horthy Miklós-út.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (I, Márvány-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (II, Ponty-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (II, Jurányi-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (VI, Izabella-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (VII, Kertész-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (VIII, Wesselényi-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (VIII, Vas-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (IX, Mester-u.) — Közs. felső kereskedelmi iskola. (IX, Mester-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (I, Fehérsas-tér.) — Közs. polgári fiúiskola. (II, Medve-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (III, Kiskorona-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (III, Kiscelli-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (V, Honvéd-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (V, Pannonia-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (VI, Váci-út.) — Közs. polgári fiúiskola. (VI, Nagymező-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (VII, Wesselényi-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (VII, Rottenbiller-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (VII, Hernád-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (VII, Egressy-út.) — Közs. polgári fiúiskola. (VIII, Práter-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (VIII, Német-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (IX, Gyáli-u.) — Közs. polgári fiúiskola. (X, Elnök-utca.) — Közs. polgári leányiskola. (I, Böszörményi-út.) — Közs. polgári leányiskola. (I, Koronaőr-u.) — Községi polgári leányiskola. (I, Fehérvári-út.) — Közs. polgári leányiskola. (II, Batthyány-u.) — Közs. polgári leányiskola. (II, Marcibányi-tér.) — Közs. polgári leányiskola. (III, Lajos-utca.) — Községi polgári leányiskola. (III, Szentendrei-út.) — Közs. polgári leányiskola. (V, Szemere-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VI, Vilmos császár-út.) — Közs. polgári leányiskola. (VI, Felsőerdősor.) — Közs. polgári leányiskola. (VI, Bajza-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VI, Úteg-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VII, Dohány-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VII, Peterdy-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VII, Aréna-út.) — Közs. polgári leányiskola. (VII, Hungária-út.) — Közs. polgári leányiskola. (VII,

Egressy-út.) — Közs. polgári leányiskola. (VIII, Práter-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VIII, Tisza Kálmán-tér.) — Közs. polgári leányiskola. (VIII, Röck Szilárd-u.) — Közs. polgári leányiskola. (VIII, Dugonics-u.) — Közs. polgári leányiskola. (IX, Mester-u.) — Közs. polgári leányiskola. (IX, Tóth Kálmán-u.) — Közs. polgári leányiskola. (X, Százados-u.) — Közs. polgári leányiskola. (X, Szent László-tér.) —

Cegléd: All. reálgymnázium.

Cinkota: All. tanítónőképző-intézet.

Csongrád: All. reálgymnázium.

Csurgó: Ref. reálgymnázium.

Debrecen: Ref. tanárképző-intézet. — Ref. főiskolai nagykönyvtár. — All. reáliskola. — Ref. leánygymnázium. — Csáthy Ferenc könyvkereskedése. (2 példány.) — Méliusz-könyvkereskedés.

Dombóvár: Kir. kath. reálgymnázium. — Orsolyarendi kath. iskola.

Ercsi: Közs. polgári iskola.

Eger: All. reáliskola. — Érseki tanítóképző-intézet.

Esztergom: Közs. reáliskola.

Gödöllő: Közs. polgári leányiskola.

Gyöngyös: All. reálgymnázium.

Győr: Szentbenedekrendi kath. gymnázium. — All. reáliskola. — All. reáliskola önképzőköre. — All. tanítónőképző-intézet. — Női felső kereskedelmi iskola.

Gyula: Róm. kath. reálgymnázium. — Dobai János könyvkereskedése.

Hajdúböszörmény: Ref. gymnázium.

Hatvan: All. reáliskola.

Hódmezővásárhely: Ref. gymnázium. — All. óvónőképző-intézet.

Jászapáti: Kir. kath. reálgymnázium.

Jászberény: All. reálgymnázium.

Kaposvár: All. reálgymnázium.

Karcag: Ref. reálgymnázium.

Kecskemét: Kegyesrendi kath. gymnázium. — All. reáliskola. — Kath. leánygymnázium. — Ref. tanítóképző-intézet.

Kiskúnfélegyháza: All. tanítóképző-intézet. — All. polgári fiúiskola.

Kispest: All. reálgymnázium.

Kisújszállás: Ref. reálgymnázium.

Kisvárdá: All. reálgymnázium.

Kúnszentmiklós: Ref. reálgymnázium.

Mezőkövesd: Kir. kath. reálgymnázium.

Mezőtúr: Ref. gymnázium. — Ref. gymnázium önképzőköre. — All. leánylíceum.

Miskolc: Kir. kath. gymnázium. — All. reáliskola. — Ref. reálgymnázium. — Ref. leánygymnázium.

Nagykálló: All. reálgymnázium.

Nagykanizsa: Kegyesrendi kath. reálgymnázium önképzőköre.

Nagykőrös: Ref. gymnázium. — Ref. tanítóképző-intézet.

Nyíregyháza: Kir. kath. gymnázium. — Ev. reálgymnázium. — Tanítóképző-intézet.

Pápa: Ref. főiskola. — Kath. reálgymnázium.

Pesterzsébet: All. reálgimnázium.

Pécs: Tudományegyetemi magyar irodalomtörténeti intézet. — All. reáliskola. — M. kir. reáliskolai nevelőintézet.

Sátoraljaújhely: Kegyesrendi kath. reálgimnázium.

Sopron: All. reálgimnázium. — Ev. reálgimnázium. — All. leánylíceum. — M. kir. tiszti leánynevelő-intézet.

Sümeg: All. reáliskola.

Szeged: All. polgári iskolai tanárképző-intézet. — Délmagyarországi Közművelődési Egyesület. — Somogyi Könyvtár. — Tudományegyetemi magyar irodalomtörténeti intézet. — Kegyesrendi városi kath. gimnázium. — Kegyesrendi városi kath. gimnázium önképzőköre. — All. reálgimnázium. — All. leánylíceum. — Siketnémák intézete. — All. polgári gyakorlóiskola.

Szécsény: All. polgári iskola.

Székesfehérvár: Ciszterciarendi kath. reálgimnázium. — All. reáliskola. — Közs. leánylíceum.

Szombathely: All. reáliskola. — All. női felső kereskedelmi iskola.

Tata: Kegyesrendi kath. reálgimnázium.

Újpest: All. reálgimnázium. — All. leánylíceum.

Veszprém: Kegyesrendi kath. gimnázium.

Zirc: Ciszterciarendi apátsági könyvtár.

VII. Cserepéldányok.

A Cél. — A Magyar Asszony. — Budai Napló. — Deutsch-ungarische Heimatsblätter. — Erdélyi Helikon. — Erdélyi Múzeum. — Élet. — Földrajzi Közlemények. — Győri Szemle. — Hadtörténelmi Közlemények. — Katholikus Nevelés. — Katholikus Szemle. — Kálvinista Szemle. — Kereskedelmi Szakoktatás. — Levéltári Közlemények. — Magyar Katonai Szemle. — Magyar Zsidó Szemle. — Mult és Jövő. — Napkelet. — Néptanítók Lapja. — Pannonhalmi Szemle. — Pásztortűz. — Protestáns Szemle. — Protestáns Tanügyi Szemle. — Századok. — Szocializmus. — Theologiai Szemle. — Új Idők. — Térképészeti Közlöny.

Athenaeum könyvkiadó osztálya. — Franklin-Társulat könyvkiadó osztálya. — Singer és Wolfner könyvkiadó osztálya. — Szent István Társulat könyvkiadó osztálya. — Tudományos Társulatok Országos Szövetsége.

VIII. Összegezés.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak működése 21. évében, 1932-ben, 519 tagja és előfizetője volt. Ezek közül tiszteleti tag: 3, alapító tag: 30, rendes tag: 279, előfizető: 207.

A folyóirat 800 példányban jelent meg. Ebből évnegyedenként 519 példányt küldtünk a tagoknak és előfizetőknek; 53 példányt a Bibliográfiai Központnak; 23 példányt az államtól előírt iskoláknak és közművelődési intézményeknek; 34 példány ment szét cserepéldány gyanánt s 173 példány került könyvtárusi forgalomba.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság eddigi tisztviselői:

Elnökök: — Beöthy Zsolt (1911—1921). — Négyesy László (1921—).

Alelnökök: — Négyesy László (1911—1921). — Szász Károly (1911—).
— Dézsi Lajos (1911—1932). — Zoltvány Irén (1911—1932). — Vízota
Gyula (1921—). — Horváth János (1932—).

Titkárok: — Horváth János (1911—1918). — Vízota Gyula (1918—
1921). — Alszegehy Zsolt (1921—).

Szerkesztők: — Pintér Jenő (1911—1914). — Baros Gyula (1914—
1916). — Pintér Jenő (1916—).

Jegyzők: — Kéký Lajos (1911—1918). — Zolnai Béla (1918—1921).
— Brisits Frigyes (1921—).

Pénztárosok: — Ágner Lajos (1911—1925). — Oberle József (1925—).

Ellenőr: — Perényi József (1925—).

TANULMÁNY.

Jókai Mór: A Barangok.

Írta: VÁNYI FERENC.

A millennium évében, 1896 május 1-én nyílt meg a budapesti Vígszínház Jókai Mórnak erre az alkalomra írt darabjával: *A Barangok*-kal. Nagy jelentőségű esemény volt ez a magyar társadalmi életben, de a magyar színügy, sőt az irodalom életében is. Ennek az eseménynek nagyszerű keretet adott az a körülmény, hogy összeesett a millennáris ünnepségekkel és az országos kiállítás (május 2-án történt) megnyitásával. Természetes, hogy a színház igazgatósága nagy megfontolással igyekezett megválasztani az első darabot, amely az új színpadon előadásra kerül. Szerencsés gondolat volt, hogy az akkor élő legnagyobb magyar íróra, Jókaira esett a választás s ekként a színház — az egykorú kritika szavai szerint — „a jövőt a jelen legnagyobb írói alakjához kapcsolta“. Az ősz író-fejedelem neve nagy ígéret volt a jövőre a színház működésének kezdetén és a legteljesebb mértékben bele illett abba az ünnepélyes hangulatba, mely az országot a nagy történelmi emlékek felújításának napjaiban eltöltötte.

A Vígszínház közönsége három szerzőt ünnepelt ezen az estén. Az előadás bevezetőjéül Barna Izsónak, a színház karnagyának erre az alkalomra írt ünnepi nyitányát játszották. Utána Kozma Andor Prológ-ja következett, melyben Plautust, Molièret és Kisfaludy Károlyt szólaltatta meg az író. Ezek tanácsára, hogy az új színház legyen modern, mint ahogy ők modernek voltak a maguk idejében, a színház szelleme megfogadja, hogy: „e díszes úri házat, mely e naptól otthonom, a mai időkre valló vígjátéknak szentelem“. Az így megadott program szerint a színháznak modernnek kellett lennie s ezt az irányát meg is tartotta. Ezzel bizonyos fokú ellentétnek látszott az, hogy mégis a 70-ik évét betöltött Jókait kérte fel alkalmi darab írására. Jókai azonban kora

ellenére is igyekezett ebben az alkalmi művében a maga elgondolása szerint modern maradni és beleilleszkedni az új színház légkörébe.

A Prológ után következett Jókai darabja. A címe: A Barangok vagy a paeoniai vojvoda. Vígjáték 3 felvonásban. Történet-hely: Budapest, Barang báró palotája. Idő: a honfoglalás ezredik évfordulója. — Tartalma: Barang Tamás báró sokszoros milliomos, bicikligyárosnak a fia Szigfried, közönyös természetű, a világ dolgaival nem törődő s csak a maga különös kedvteléseinek élő fiatalember. Annál nagyratörőbb az anyja, Nandne, aki értesült róla, hogy a Balkánon egy új állam, Paeonia van alakulóban s lakói most ennek a trónjára fejedelmet keresnek. Az új állam állítólagos követe, Karapumpopulos Archileptes megjelenik Barangék palotájában s Nandine a fia számára meg akarja vásárolni a vojvodai méltóságot. Kiderül azonban, hogy Karapumpopulos nem más, mint a hirhedt epirusi rablóvezér, aki a Paeoniáról szóló mesét csak azért találta ki, hogy így furfangos módon elrabolhassa a báró pénzét és Barang Ubul grófnak a szépségversenyen első díjat nyert leányát, Ibolykát. A rablót kidobják a palotából s léghajón szélnek eresztik. Szigfriedből nem is lesz vojvoda, hanem — időközben kedvet kapván az elektrotechnikához — egyetemi docens. Minthogy első menyasszonyáról, Barang Jaques amerikai nagyvállalkozó leányáról, Miriamról, Ubul fia Géza javára lemondott, övé lesz a rablótól megszabadított Ibolyka.

Amint látható, a darab tartalma nagyon sovány. Ami hatást keltett, az az epizódoknak tulajdonítható. Irodalmi értéke alig van. Az egykorú kritika nem is foglalkozott a darabbal érdemi-
leg. Amit róla írt, az inkább a szerző iránt való tisztelet, mint a darab méltatása volt. „Jókai egy naív alkalmi darabot írt, a napnak akart szolgálni, inkább keretet adott néhány víg és érzelmes jelenet számára.“ (Budapesti Hírlap.) Fogymatkozásait azonban nem mentheti az sem, hogy „Jókai sokkal kiválóbb és hatalmasabb talentum, semhogy megtartsa ama szabályokat, amelyek nyomán a színdarabok támadnak.“ (Pesti Hírlap.) Jókai nem volt igazi színműíró. Huszonhat színdarabja között alig van nagyobb értékű drámai alkotás. Történeti színdarabjai, dramatizált művei, népszínművei, vagy alkalmi darabjai s társadalmi drámája alig érik el azt a mértéket, melyet az irodalmi értékelés e ponton felállít. Az a meg-

állapítás, amit a Pesti Hírlap a Barangokról — a fenti idézet szerint — írt, általában jellemző Jókai egész színműírói tevékenységére. Az a kemény bíráló, amellyel Gyulai Pál a „Dózsa György“-öt illette, majdnem minden darabjára áll. Valóban nem is azt nézte Jókai, hogy a színpad követelményeinek eleget tegyen, hogy a darabban legyen tragikum, Történethűség, a cselekmény egysége, valóságosság, stb. mind mellékes előtte, ő a fantáziáját eresztí szabadon. A „nagy mesemondó“ jelenik meg előttünk ezekben a darabokban is, melyek minden fogyatkozásuk ellenére is sokszor igen jelentős hatást értek el. Nyelve, humora, ötletessége, a sorok között is kicsillanó hazafias érzése: Jókai magyar lelke nem egyet megkedveltetett a magyar közönséggel, mely különösen történetének nehéz napjaiban szívesen feledte a darab szelleméért az irodalmi szempontból kifogásolható hibákat.

Csupán „tarka-barka képsorozat, bohózatos ráma és benne kedves, tréfás jelenetek rajza“ a Barangok is. A darab a millenniumi próba-díszfelvonulással kezdődik. Ennek a során jelenik meg a fejedelmet kereső állítólagos paeoniai nagykövet. Nem sok köze van ehhez az eseményhez annak a lakomának, amelyen a közönségnek nagyon tetsző hazafias felköszöntők elhangzanak. Azután következik a rablóvezér „szélnek-eresztése“. Ezért a „hőstettéért“ kér és kap Szigfried az atyjától lovat, meg huszárönkéntesi ruhát, hogy ő — akinek eddig nem volt hazája és aki eddig nem érzett hazafiúi kötelezettséget — a hazája iránt való köteleességét leszolgálhassa.

Ezt az egymással összefüggésbe nehezen hozható néhány eseményt csak úgy lehetett színpadra vinni, hogy a közélet alakjainak ötletes rajzával, vagy tréfás epizódokkal töltötte ki az író. A darab hőse Szigfried, alig-alig érdemli meg, hogy az eseményeknek központja legyen. Erőtlen, élettelen alak. A magyarok nemzeti ünnepe, a millennium azért nem érdekli, mert ő svájci állampolgár. Atyját előbb még White-nak hívták. Amerikából szakadt ide. Vérbeli üzletember, aki fiát azért tette svájci állampolgárrá, nehogy besorozzák a háborúba kerüljön. Szigfried únja a céltalan életet. Birkavér folyik az ereiben, mert — midőn fiatal korában sok vért vesztett, — azt ömlesztettek belé. Buddhát olvassa, filozófál s titokban verset ír. Miriam jegyese neki, de Gézának csak egy szavába kerül s már lemond a javára Miriámról — minden különösebb ok nélkül.

A darab leghatásosabb alakja *A kőszívű ember fiai*-ból is

ismert Tallérossy Zebulon lehetett, aki a díszmenetből szökött el s így jelent meg Barang Tamás „műpalotájá”-ban. Zebulon mint Szvatopluk követe szerepelt a menetben s annak hódolata jeléül vizet vitt Árpádnak — modern, majolika korsóban. De megszomjazott s fenéig ürítette a korsót. Mit sem törődik tovább a díszfelvonulással. „Már most servus honfoglalás.” Később anyakönyvvezető lesz a millennáris kiállítás területén. — *A kis királyok*-ból ismerős alak Horkázy, a vén táltos is.

A darabban a leglegendésebb rész az, amikor az unott Szigfried Ubulnak, a szépségversenyen első díjat nyert leánya, Ibolyka iránt szerelemre gyulad s elhatározza, hogy önerejéből próbál valami lenni. Nem hallgat tovább az anyjára, Nandinera, nem is kell neki a paeoniai fejedelemség, hanem — elektrotechnikus lesz.

Igy lesz a darabból „modern vígjáték”, alakjai századvégi alakok, ahol a nők bicikliznek, vívnak, ahol a vállalkozók börzén játszanak, a rablóvezér léghajón akarja elrabolni kiszemelt áldozatát stb.

Ezek az ötletességek és a darabban előforduló hazafias szölmök hangolták fel a közönséget, amely azonban mégis csak a szerzőnek, de nem a darabnak tapsolt. A bemutató előadáson a második emeleti páholyban ülő Jókai kénytelen volt a közönség óhajára többször előrehajolni. A tetszésnyilvánítás azonban csupán addig tartott, amíg az ősz író jelen volt. A darabot május 2-án és 3-án is színre hozták, de azután levették a műsorról. Megbukott. Május hatodikán még egyszer előadták Barna Izsó nyitányát és Kozma Prológját, a Barangok helyett azonban A. Bisson: Az államtitkár úr c. darabját játszották Ambrus Zoltán fordításában. (Ezen az estén a király is ott volt az új színházban.)

A darab nem jelent meg nyomtatásban. A Vígszínház könyvtárában levő gépírásos rendező-példányban van ugyan egy nyomtatott lap, ami mutatja, hogy kiszedték, de már a megjelentetésre — tudomásom szerint — nem került sor.

Erről a rendezői példányról látszik, hogy mennyi változtatást, javítást kellett a darabon eszközölni, hogy előadható legyen. A rendező több helyen pótlást is íratott a szerzővel, ami azért érdemel említést, mert így Jókainak körülbelül két ívnyi kézírata s több humoros megjegyzése is fennmaradt benne. Eredeti kéziratát a Nemzeti Múzeum kéziratára őrzi.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Bánk Bán forrásaihoz.

Tolnai Vilmos közlése óta (Magyar Nyelv, 1925. évf., 203. l.) tudjuk, hogy Katona József Bánk Bánja személyeinek régies névalakját Páriz-Pápai Ferenc szótárának Bod Péter-féle kiadásából vehette (megjelent 1767-ben, 1782-ben és 1801-ben). Itt az I. rész függelékében 514 név közt ott van Endre, Bánk, Mikhál, Pétur, Solom, Soma, Tiburtz.

De kérdés: mi vitte Katonát arra, hogy halhatatlan parasztjának a szokatlan Tiborc nevet adja? Hol látta Bánkot és Tiborcot *együtt*?

A Váradi Regestrumban, a Bánk Bán korából való tüzesvaspróbás-lajstromban. Megtalálta itt Bánk mellett Tiborcot, megtalált még másokat is.

A Váradi Regestrumot Katona József valószínűleg Bél Mátyás kiadásában (Adparatus, 1740) használta. Szerepel benne a Karácsonyi—Borovszky-féle kiadás névmutatója szerint:

„Bank (Banc, Banco) comes“ 24-szer, mint „judex“ 5-ször, mint „comes palatinus“ 4-szer. — „Bichor“ 67-szer. — „Endre“ és „Endere“ egyszer-egyszer. — „Michal“ 3-szor. — „Myska (Miska, Misca, Mischa) comes“ kétszer, egyébként 15-ször. — „Mortun villa“ egyszer, „Mortun“ még kétszer. — „Petur comes“ egyszer, „minister regis“ egyszer, egyébként 10-szer. — „Schoma comes, — Soma, — Somha“ egyszer-egyszer. — „Simon comes“ kétszer, egyébként 26-szor. — „Solomun“ 5-ször. — „Tiburtius, Tiburcius“ jobbagy 3-szor, egyébként 6-szor.

Úgy látszik ebből, hogy Bod Péter jegyzékének egyik forrása a Váradi Regestrum volt. Katonát, a nagy kútfőtanulmányozót bizonyára jobban meggyőzte a korszerűségről e nevek itteni együttes előfordulása, mint Bod Péter kormegjelölés nélküli címe: „Nomina propria apud Hungaros usitata.“ Azt a gondolatot, hogy a jobbagynak Tiborc nevet adjon, csak a Regestruból vehette.

Egy pillantás ez a költő műhelyébe; nem méri ugyan fel lángelméje mélységét, de megmutatja csodálatos történelmi akribiáját. Hajnóczy Iván.

A budetini Katalin-monda Jókainál.

A befalazott leány mondája Mednyánszky Alajos óta többször került írónk tollára (Rosty Zsigmond: „Katica, vagy a budetini falüreg“, dráma négy felvonásban, — Jakab István: „Zsarnok apa“, dráma öt felvonásban),

még végre Arany 1850-ben megírja belőle Katalinját, a magyar romantikus költészet e késői virágját. Evvel azonban még nem zárul le Katalin irodalmi útja, mert Jókai is felhasználja, mint epizódot, „Szeretve mind a vérpadig” című regényében (1882). Ocskay László feleségét, Tisza Ilonát, Lengyel Magdolna asszonyhoz viszi Lietava várába. Ilona nem nagyon jól érzi magát ottan, s mikor Magdolna asszony rajtakapja, hogy merengve néz a budetini völgy felé, elrettentésül megigéri, hogy elmeséli neki a budetini történetet. — „Ismerem én már azt a történetet... Éneklő diákoktól hallottam versekben: a fülkébe zárt leányról.” — „Csakhogy azok nem tudták a végét...” S aztán elmondja, hogy nem ott van a vége, ahol Forgách drága zsákmányával hazavágtat, amint a diákok éneklik, hanem hogy találkoznak Jakusichcsal, aki páros bajvívásban lemészárolta a szép, nyalka Forgáchot: „A szép Katinka pedig felült a győzedelmes oroszlánkői háta mögé a nyeregbe s haza hagyta magát vitetni Oroszlánkő várába... feleségévé lett Jakusichnak; hat fia, négy leánya maradt... Ilyen a hűség a budetini ivadéknál. Jaj annak, aki abban a várban csak egyszer is meghál! Ragad a hitszegés, mint a fekete halál!”¹ Így Jókai tollán, saját célja szerint, a szerelem áldozatának romantikus történetéből a nő hitszegés és csalfaság csúfondáros meséje lesz.

Az egész elbeszélésből kitűnik, hogy Jókai a Mednyánszky-féle szöveget, vagy annak valamely változatát ismerte. Ismerhette onnan is, hogy mikor a Vasárnapi Újság főmunkatársa volt, Vágvölgyi álnéven megírta valaki A budetini várrumok történetét. (Vas. Újs., 1857, 41. sz.)

Hogy a monda mögött a XVII. századnak egy szomorú és kegyetlen családi eseménye rejlik, kiderítette Ernyey József: Oroszlánkő vára és urai című tanulmányában (Fejérfataky-émlékkönyv, 109, 1917). Ebben a szerző arra is rámutat, hogy a néphagyomány erről mitsem tud, hanem itt családi mondával van dolgunk. A Jakusich—Szúnyog—Forgách-perben ugyanis egy Mednyánszky János volt egyik főtanu. Így keletkezhetett a Mednyánszky-családban ez a monda, melyben az a körülmény, hogy Szúnyog Gáspár leányát, Katalint, saját leányának, Zsuzsának vádjaira három évig börtönben tartotta, a befalazás indítékáig fejlődött. Lehetséges, hogy ez a befalazás motívuma máshonnan kapcsolódott a Katalin-mondába; de minthogy első megírója, Mednyánszky Alajos, csak gyermekkori emlékeire hivatkozik (1824), frott adatokat pedig nem említ, a fejlődés nyomai eltöröltek. (V. ö. Hegedüs István, Arany Katalinja s ennek forrása, Főv. Lapok, 1884, 14—15. sz. — Griesbach [Gyulai] Ágost, A budetini monda, 1891.)

Tolnai Vilmos.

Sajtóhiba vagy szerkezeti maradvány az Ember Tragédiájában?

Aki figyelmesebben olvassa „Az Ember Tragédiájá”-ban az egyes színek fölött álló színpadi utasításokat, amelyek legnagyobb részt a cselekvény színhelyének megjelölésére és megértetésére vonatkoznak, rég észrevehette, amint én is rég észrevettem, hogy valami ellenmondás van a harmadik, illetőleg

¹ Figyelemre méltó, hogy a három utolsó mondatot *egy* rím köti össze, mely szinte varázsmondássá hangolja Magdolna asszony beszédét.

negyedik és az utolsó színnek színpadi utasításai között. Hogy világosan lássuk, hogy miről is van szó: ismétlem azt a köztudomású felfogást, hogy „Az Ember Tragédiája” két, szerkezetileg különvált részből áll: a mīthikus keretből és a keretbe illesztett történeti képekből. A történeti képeket most mellőzve, azt is tudjuk, hogy a kerethez az első, második, harmadik és a befejező tizenötödik szín tartozik. Ez a négy mīthikus szín külön egységet alkot a műben és azt a drámai költemény többi részeitől már csak a színhely is elválasztja.

Közelebről most a harmadik szín érdekel bennünket, amely ezzel a szerzői megjegyzéssel kezdődik: „Pompás vidék a paradicsomon kívül. Kis durva fakaliba” s ezzel végződik: „Ezalatt Ádámot és Évát a kalibába vezeti (t. i. Lucifer), kik ott elszunnyadnak.” Ebben a paradicsommelletti kunyhóban álmódja végig Ádám az emberiség történetét Fáraótól az eszkimóig és itt ébred fel a Lucifer ébresztő szavára. — Mégis hogy szól a tizenötödik szín elé tett színpadi utasítás? „A nézőhely átváltozik a *negyedik* szín pálmafás vidékévé. Ádám ismét, mint ifjú, még álomittasan kilép a kunyhóból” stb. A *negyedik* nyilvánvaló tévedés, nemcsak azért, mert a tizenötödik szín a harmadiknak egyenes és természetes folytatása, nemcsak azért, mert a harmadik színnek a helye van pompás vidéknek jelezve és mert ezen a pompás vidéken készíti Ádám a maga kunyhóját, hanem azért is, mert a negyedik szín tudvalevőleg az egyiptomi jelenet, amelynek nézőhelyét a szerzői utasítás így tünteti fel: „Egyiptomban. Elöl nyílt csarnok. Ádám, mint Fáraó.” stb. A negyedik színnek a helye tehát merőben különbözik is a tizenötödiktől.

Ez a színhelyek közötti ellenmondás nemcsak egyszer előfordul, csupán véletlennek tulajdonítható sajtóhiba, hanem megvan „Az Ember Tragédiája”-nak minden eddigi kiadásában. Hamarjában csak hat kiadást nézhettem végig, de ezekben mindben megtalálható.

Az elsőben (1861), amelyet valószínűen Arany János rendezett sajtó alá a Kisfaludy-Társaság megbízásából, a 210. lapon, a másodikban (1863), amely magát tetemesen javított kiadásnak nevezi, ugyancsak a 210. lapon. Ez a két első kiadás annál figyelemreméltóbb, mert szövegüket minden bizonyossággal maga Madách is átnézte. Az ötödik kiadásban (1879) a 224. lapon, a Gyulai Pál által rendezett kiadásban (Madách Imre összes művei, II. köt.) a 476. lapon, a Magyar remekírók sorozatában (1904) a 49. kötetben, a 172. lapon, végül az Athenaeum úgynevezett gyémántkiadásában (évjelzés nélkül) ugyancsak a 172. lapon.

Ha ez a most megállapított ellenmondás fennáll, pedig lehetetlen kétségbevonni, akkor nem győzhetünk eléggé csodálkozni már csak azon is, hogy az első kiadásba bejutott, de főképp azon, hogy olyan gondos kezeken át, aminő az Aranyé, Gyulaié és Alexander Bernáté, kiadásról-kiadásra átöröklődött és hogy fenntartotta magát még akkor is, amidőn a drámai költeményből színpadi költemény lett (1883) és amikor rendezők, színészek, nézők szemmel láthatták, mondhatnók, kézzel is megfoghatták ezt a tévedést.

A tévedés megállapítása után önként felvetődik az a kérdés: mi okozhatta azt? Egyszerű sajtóhiba-e, amely úgy támadhatott, hogy az eredeti kéziratban római számmal volt jelezve a tizenötödik szín fölötti utasításban a harmadik színre való utalás és a III.-at olvasta és szedte a nyomda *negyedik*nek? Vagy még maga Madách esett bele ebbe az elnézésbe? Egyik feltevé-

a másíknak adja itt a kezét és éppen azért ne legyen feltűnő, ha én egy további, egy sokkal merészebb feltevésre ragadtatom magam. — Arra, hogy a mostani harmadik szín a mű korábbi szerkezetében negyedik színnek volt beillesztve, így is volt számozva s ennek a korábbi szerkezetnek és eredetibb. számozásnak a nyomát mutatja a tizenötödik szín fölötti útbaigazítás. Mind-ezek a feltevések és hozzávetések az eredeti kéziratoknak, „Az Ember Tragédiája“ különböző kidolgozásainak (ha ugyan ilyenek fennmaradtak) tanulmányozása nélkül csak a levegőben lógnak.

Egy azonban kétségtelen. „Az Ember Tragédiája“-nak ezutáni kiadásai számolni tartoznak ezzel a nyilvánvalóvá lett tévedéssel, félreértést támasztható ellenmondással és a tizenötödik szín fölötti utasítást ezentúl így kell nyomatni: „A nézőhely átváltozik a *harmadik* szín pálmafás vidékévé.“

Kardos Albert

BÍRÁLATOK.

(A hely szűke miatt csak a szorosán magyar irodalomtörténeti tartalmú munkákat ismertetjük.)

Biczó Ferenc: Somogy vármegye szerepe a magyar irodalomban. (Kaposvári egyesületi leánylíceum értesítője, 1931.)

A szerző sorra veszi az irodalomtörténet korszakait s kijegyzi belőle a somogyi vonatkozásokat. A pogánykorból a regölést, mely egy-két somogyi faluban ma is dívik; a keresztény középkorból a *Halotti beszédet*, mely a szerző szerint Somogyváron készült s a somogyi dialektus emléke. A reformáció korából somogyi eredetű *Melius Péter*, Somogyból indult vándorútjára *Tinódi Sebestyén*. Az ellenreformáció korából *Zrínyi Miklóst*, a költőt említi, mint somogyi főispánt. A nemzeti megújulás korában *Csokonai Vitéz Mihály*, *Pálczi Horváth Adám* és *Berzsenyi Dániel* élnek több-kevesebb ideig Somogyban. Az újabb széppírók közül somogyi vonatkozásúak: *Gárdonyi Géza*, ki Karádon volt tanító, *Kozma Andor* és bátyja, ki *Bárd Miklós* néven költ, *Kisfaludy Atala* és leánya, *Szalay Fruzina*. N. S.

Czeizel János: Kazinczy és Kölcsény. (Szegedi áll. Baross Gábor-reáliskola értesítője, 1931.)

A cikk Kazinczy és Kölcsény baráti viszonyát ismerteti. Barátságuk egy ideig levelezésben merült ki; Kölcsény megküldte egy-egy versét Kazinczynak, ki a külső formára, a verselésre, a szók és kifejezések választékosságára tett megjegyzéseket. Kazinczy pesti barátai figyelmébe ajánlotta Kölcsényt, ő azonban nem érezte jól magát körükben. Magányos, zárkózott természet volt, sokáig kétség és habozás közt töltötte idejét; Kazinczy vigasztalta leveleiben s igyekezett bátorságát, önbizalmát emelni. Személyesen 1811-ben találkoztak Érsemlyénben. Kölcsény irodalmi elvei mások voltak, mint mesteréé, sötétnek látta a jelent, közepszerűeknek az írókat. Kazinczyval szemben eredeti műveket óhajtott s nem helyeselte a túlzó újításokat. Czeizel részletesen leírja az Iliasz-pert, mely ellentétbe hozta Kölcsényt Kazinczyval. Régi jó viszonyukat meglazították a kölcsönös félreértések s a nyilvánosság előtt folytatott vitatkozások, de nem állították őket engesztelhetetlen ellenfelekként egymással szembe. Csak 1831-ben enyhült feszültségük, mikor Pesten az Akadémia munkálatánál találkoztak. Sajnos, nemsokára rá Kazinczy meghalt s Kölcsény az elhunyt méltatásával állított emléket barátságuknak. N. S.

Évkönyv. Kiadja az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat. Szerkeszti Szemere Samu. Budapest, 1931. 338 l.

Az előkelő kiállítású, gazdag tartalmú almanachban magyar irodalom-

történeti vonatkozású cikkek: Gerő Ödön: Kóbor Tamásról, Peterdi Andor: Ujvári Péter emlékezete, Vészi József: Kölcsény Himnusza a mexikói hegyekben, Benoschofsky Imre: Áron öt könyve. Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat jelenleg Wertheimer Adolf elnöklete alatt működik; vezetésében a zsidó hit-tudomány hazai művelőin kívül a világi tudományok munkásai közül a következők foglalnak helyet: Alapi Henrik, Balassa József, Fejér Lipót, Fürst Aladár, Gábor Ignác, Heller Bernát, Kunos Ignác, Mahler Ede, Marczali Henrik, Munkácsi Bernát, Pfeiffer Ignác, Sebestyén Károly, Szemere Samu, Turóczi-Trostler József, Waldapfel János; továbbá néhány szépiíró: Feleki Sándor, Gerő Ödön, Kiss Arnold, Kóbor Tamás, Lenkei Henrik, Molnár Ferenc, Patai József, Szabolcsi Lajos, Vészi József. B. L.

Halmi Bódog: Herczeg Ferenc az író és az ember. Budapest, 1931. 116 l. A szerző kiadása.

Az írói arckép szerzője elfogulatlanul óhajtja megrajzolni Herczeg Ferenc pályájának legkiemelkedőbb mozzanatait. Nem mondhatni, hogy barátja volna Herczeg Ferencnek, de nem is tárgyalja ellenségesen a kiváló író. Kár volt kiéleznio hőseben, hogy németajkú szülők gyermeke. Ez kivétel nélkül majdnem minden magyarországi zsidó íróról is elmondható s még sem szoktuk kárunkra vagy javukra felhánytorgatni. Herczeg Ferenc egyes munkáihoz eredeti fejre és jó író tollra valló észrevételeket fűz a szerző, csak ott ideges, ahol a zsidókérdés kerül szóba. Különösen haragszik az Északi Fényre. Ez a regény szerint a gyűlölet könyve, a kommunizmus haragtól lángoló vádirata. Csodálja a szerző? Vagy nem volt itthon a proletárdiktatúra idején? Vagy behúnyt szemmel mélyedt önmagába, mikor a bolsevizmus gyilkosai rátették a kést a magyarság torkára? Az irodalomtörténetírónak inkább azon kell csodálkoznia, milyen óvatosan és meghunyászkodva hallgat a magyar írók túlnyomó nagy része, mikor a magyarországi szovjeturalom rohamkéses legényeiről és nemzetgyűlölő „emigránsairól“ van szó. Végül, hogy Herczeg Ferencet „nem kíséri útján a húszévesek hódoló kórusa“, nem olyan nagy baj. Ez a hódoló kórus az írónak igazán nem lehet becsvágya. P. J.

Jaeger Imre: Négyesy László és a szentesi középiskola. (Szentesi áll. Horváth Mihály-reál-gimnázium értesítője. 1931.)

Ez év tavaszán ülte hetvenedik születésnapját *Négyesy László*, a magyar irodalomtörténetírás kiválósága. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság ez alkalommal egy emlékkönyvet adott ki, melyben számos cikk foglalkozik az ünnepezt személyével, pályájával, irodalmi munkásságával. Ezt az emlékkönyvet egészíti ki a jelen cikk: Négyesy László szentesi diákéveit ismerteti részben az intézet hivatalos adatai, részben az iskolatársak szóbeli közlései nyomán. Négyesy László tehetős kisbirtokos szülőktől származott, kik az év legnagyobb részében tanyájukon laktak, mintegy 20 km-re a várostól. Nyolcéves korától az öt km távolságra fekvő tanyai iskolába járt, majd tizenéves korában a városi hatosztályú, gimnáziumi tanfolyammal egybekötött polgári ftanoda növendéke lett. A szerző, az iskolatársak emlékezése alapján jellemzi, mint tanuló; elősorolja tanárait, megemlíti évvégi érdemjegyeit. A III. osztályban a történelemben tanúsított haladásáért már jutalomkönyvet kap. Az utolsó (VI.) osztályban első helyen áll, szorgalmáért, magyar dol-

gozataért, természetrajzi pályaművéért s szavalásáért ösztöndíjat, pénzjutalmat, egy évfolyam folyóiratot s könyvjutalmat kap. Szentesről Egerbe ment tanulmányai folytatására. Vakációit később is rendszeren Szentesen töltötte. Többször szerepelt hivatalos minőségben: 1926-ban ő mondta az emlékbeszédet az iskola első igazgatója, az ő volt tanára, Zsolnay Károly arcképének leplezésénél. Jaeger Imre szerint Négyesy László a szentesi iskolától nyerte mély vallásos érzését, puritán erkölcsi felfogását, zamatos magyar beszédét, a magyar nyelv, magyar lélek, magyar mult szeretetét. „Serkentő példa lett az iskola tehetséges tanulóinak abban, hogy ízléses, becsületes eszközökkel, komoly munka árán keressék a boldogulás útját, eszményi példa minden tanulónak a tanítványi hűség és hála szempontjából.“ N. S.

Juhász László: Un disciple du romantisme français. Études françaises publiées par l'Institut Français de l'Université de Szeged, 1930. 63 oldal.

Juhász László doktori értekezése néhány mozzanatban komoly figyelmet érdemel. Vezértörekvése: a francia irodalmi hatások kimutatása *Az Ember Tragédiájá*-ban. Bírálja, noha nem egyszer fölényeskedő módon teszi, *Az Ember Tragédiájá*-ra vonatkozó kutatásokat. (Victor Hugóra vonatkozóan mellőzi Morvay Győző könyvét: *Magyarázó tanulmány Az Ember Tragédiájá-hoz*, 1897.) Majd összeállítja a francia hatás egyes mozzanatait. Azt igyekszik kimutatni, hogy Voltaire *Le monde comme il va* c. regénye nagy rokonságot mutat *Az Ember Tragédiájá* felépítésével: a thesis, antithesis, synthesis hullámvázása közös jelenség bennök. A Kepler-jelenet francia forradalmi jóslatát meggyőzően veti össze Volney *Les Ruines*-jével. Pajzs Dezső nyomán részletesebben vizsgálja Lamartine *Jocelyn*-je és *Chute d'un ange*-a hatását mind a tervezésben, mind a részletekben. Majd Victor Hugóra tér. Úgy látja, hogy Hugo hatása csak két mozzanatban mutatható ki: a nőről alkotott eszményi felfogásban és a pantheismusban. Élesebb a jeles prózaíró, Lamennais hatásának kinyomozása Péter apostol feddőzésében, a londoni szín három epizódjában s a phalanstère-jelenet két sorában. Majd a saint-simonismus hatásának szentel alapos fejezetet: a Keplertől kifejezett tökéletesedés felé haladás, vagy Adámnak a londoni szín végén kifejezett, Saint-Simonra emlékeztető elve a tudomány eszmeköre szerint elképzelt társadalomboldogítás jelenségében erre a hatásra vallanak. Tanulmányosak e körben a Börne *Briefe aus Paris*-ával való összevetések is: Börne néhány saint-simoni gondolatot közvetít a phalanstère-jelenetbe. — Eredményeit hosszadalmasan s ismételtetésekkel foglalja össze. Az a végső megállapítása, hogy Madách *Az Ember Tragédiájá*t kiváltkép a francia romantikusok hatására írta, s hogy ez a remekmű romantikus dráma. — Legjelentősebb eredményei: Volney és Lamennais munkái, meg Saint-Simon rendszere hatásának kifürkészése. Fogatkozása, hogy nem egy párhuzama halvány, mesterkélt vagy ingadozó s egyik-másik nem belső meggyőződésből fakad. Ilyenek a Lamartine- vagy Hugo-párhuzamok egyes részletei. Ugyanabba a hibába esett, mint egy évvel előtte Pröhle Vilma doktori értekezése a *Faust*-tal való összevetésben (*Az Ember Tragédiájá és a Faust*, 1929, 114 l.). A cím is kissé kicsinylő, mert úgy tűnteti fel Madáchot, mint a francia romantikusok tanítványát. A dolog úgy áll, hogy Madách francia olvasmányait, mint tárgyi mozzanatok, egy céltudatosan mélyebb filozófiai

alapvetés vezéreszméjéhez igazodva, értékesíti. A hatások beolvasztásának esztétikai méltatása is elmélyedőbb lehetne. De így is becsületes munkát végzett. Nem egy jelentős adattal öregbíti tudásunkat, s igazolja azt az igazságot, hogy hatalmas háttérű művészi alkotások létrejöttében a költői ihleten kívül a szélesebb tanulmányoknak is jelentős szerepe van. E. O.

Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkái. Kéziratból bevezetéssel és jegyzetekkel kiadta Gálos Rezső. Győr, 1931. 640 l. A Kisfaludy-Kör kiadása.

A hatalmas kötet két részre oszlik. Az egyik rész húsz év története Kisfaludy Sándor életéből; a másik rész Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkáinak gyűjteménye. Az előbbiben a szerző minden eddigi életrajznál gondosabban foglalkozik a költő pályájával 1790-től 1810-ig, az utóbbiban a következő Kisfaludy-kéziratokat adja közre: Az utolsó nemesi felkelés története, számos ismeretlen vers, beszéd, felszólalás, javaslat, jelentés; a költő levelei és a hozzá írt leveleknek gyűjteménye; végül a tárggyal kapcsolatos egyéb kéziratok szövegei. A közrebocsátó nagy munkát végzett s ha Kisfaludy Sándor írói értékén nem is volt módja változtatni, pályájának rajzát számos jellemző vonással egészítette ki. Öröndetes, hogy a győriek összeadták a kiadás költségeit s ezzel alkalmat nyújtottak egy igen érdemes irodalomtudós-nak arra, hogy munkájával értékesen szolgálja a magyar irodalomtörténet ügyét. —r.

Litványi László: Császár Ferenc élete és irodalmi munkássága. Budapest, 1931. 64 l.

Öröndetes, hogy a budapesti egyetem bölcsészetdoktori dolgozatai nem a már többszörösen megírt irodalmi témákkal foglalkoznak, hanem évről-évre sok újat nyújtanak a szakemberek számára is. Császár Ferenc pályája most jelenik meg először részletesebb összefoglaló feldolgozásban. A szerző gondosan tárgyalja az egykor híres költő, műfordító és kritikus életét és munkásságát, forrásairól lapról-lapra beszámol, függelék gyanánt teljes bibliográfiát és repertóriumot ad. —r.

Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerkeszti Vajthó László. Nyomja a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, 1931.

Az értékes vállalatból a következő újabb számok jelentek meg. — 8. Édes Gergely: Eredeti oktató mesék. A debreceni református gimnázium VIII/A. osztályos tanulóinak kiadása Zsigmond Ferenc értékes bevezetésével. (A kiadatlan kéziratok munka itt jelenik meg először nyomtatásban. Asztalos Dezső a kötet élén egybeállítja Édes Gergely életének adatait és műveinek jegyzékét.) — 9. Dugonics András: Magyar példabeszédek és jeles közmondások. (A szemelvényes kiadást Szabó Béla polgári iskolai igazgató rendezte sajtó alá.) — 10. Kazinczy világa. Kazinczy-breviárium Vajthó László szerkesztésében, az Egyetemi Nyomda költségén. (A gondosan kiválogatott szemelvények igen jól szolgálják a Kazinczy-kultusz ügyét.)

Magyar Legendarium. Eredetiből fordította Tormay Cecilia. Budapest, 1931. 136 l.

A Molnár Pál képeivel díszített, fényes kiállítású kötet a Könyvbarátok

Szövevségének megbízásából az Egyetemi Nyomdában készült. Voltaképen második kiadása Tormay Cecilia nemrégiben megjelent legenda fordításainak. Tartalma: a Gellért-legenda, a nagyobb Szent István-legenda, a kisebb Szent István-legenda, a Szent Imre-legenda és Szent István Intelmei. A fordító Endlicher István forrásgyűjteményének latin szövege nyomán dolgozott s igen kellemes zengésű archaikus nyelven tolmácsolta a nagyértékű irodalmi emlékeket.

Málly Ferenc: Istvánffy Pál széphistóriája és Boccaccio 100. novellája. (Szegedi áll. Árpádházi Szent Erzsébet-leányliceum értesítője, 1931.)

A szerző ez értekezésében párhuzamos helyek idézésével bizonyítja, hogy Istvánffy Pál Voltér és Grizeldisz c. széphistóriájának forrása Petrarca *Insignis oboedientia et fides uxor* c. novelláján kívül Boccaccio 100. novellája is volt. Istvánffy a páduai egyetemen tanult, beutazta Olaszországot s így olvashatta Boccacciót.

— *Delimán és Orlando.* (U. o.) Zrínyi Delimánjának őrvongése több vonásban hasonlít Orlandóéhoz. Zrínyi ismerte Ariosto Orlando furiosóját, így valószínűleg ez ihlette Delimán fájdalmának festésében. De nem szoros utánzó; a motívumok kölcsönzése mellett is megőrizte eredetiségét.

— *Magyar vonatkozások Boiardo Orlando Innamoratójában.* (U. o.) Boiardo, Mátyás királyunk kortársa, Orlando Innamorato c. romantikus eposzában a magyarokat, mint vitéz, harcos és lovagias nemzetet s a kereszténység védőjét szerepelteti. A Nagy Károly idejében játszó meséjében előfordul egy Nagy Fülöp nevű öreg és beteges magyar király, ki fiát, Ottachierit (Ottokár) küldi Nagy Károly segítségére a pogány támadók ellen. E király és fia természetesen teljesen az olasz költő képzeletének alkotása. N. S.

Novák László: Az ifjú Eötvös és a francia irodalom. Budapest, 1930. 78. l.

Az értekezés első részében Victor Hugo eszméinek a fiatal Eötvösre gyakorolt hatását elemzi a szerző, második részében a Karthausi forrásáról szól. Nem kellett töretlen utakon járnia, mert a francia kapcsolatokról már eleget írtak eddigi irodalomtörténetíróink; annál szebb, hogy még ezek után is számos kapcsolatot talál a nagy regényíró és a francia irodalom között. A hatások nem érintik mélyebben Eötvös eredetiségét.

Pintér Jenő magyar irodalomtörténete. Tudományos rendszerezés. Negyedik kötet: A magyar irodalom a XVIII. században, Budapest, 1931. 956 l. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiadása.

A nyolc kötetre tervezett mű negyedik kötete a következő fejezetekből áll: 1. Bevezetés. 2. A XVIII. század közérdekű irodalma. 3. A szépirodalom a XVIII. század első felében. 4. Mikes Kelemen. 5. Faludy Ferenc. 6. Bosse-nyei György. 7. Gvadányi József. 8—11. A magyaros, deákos, franciás és németes költészet a XVIII. század második felében, 12—13. A regényirodalom és drámai irodalom a XVIII. század második felében. 14. A XVIII. század latin irodalma. 15. Visszapillantás.

Rákossy Zoltán: Magyar Pantheon. Budapest, 1931. 136. 1. Az Egyetemi Nyomda kiadása.

A tetszetős kiállítású kötetet a magyar irodalom nagyjai iránt érzett lelkesedés és hódolat szelleme hatja át. A szerző megénekli a magyar irodalom kitűnőségeit, egyben mindegyik költeménye mellé irodalomtörténeti méltatást is csatol jeles magyar esztétikusok tollából. Eredeti gondolat, helyes érzésű megoldás. Az írók sorozata: Ady, Arany, Benedek Elek, Berzsenyi, Bessenyei, Csokonai, Deák, Eötvös József, Gárdonyi, Gyóni, Jókai, Jósika, Katona, Kazinczy, Kisfaludy Károly, Kisfaludy Sándor, Kossuth, Kölcsey, Madách, Mikes, Petőfi, Pósa, Rákosi Jenő, Szabolcska, Széchenyi, Tinódi, Vörösmarty, Zrínyi.

Sárkány Loránd: Sajó Sándor. (Budapesti X. ker. áll. Szent László-reálgimnázium értesítője. 1931.)

Bevezetőül jelzi a költő pályafutását, irodalmi sikereit és kitüntetéseit, azután jellemzi mint embert, tanárt, intézetvezetőt s a tanártársadalom vezető alakját. Mint ember álmodozó természetű, szemérmesen tartózkodó, de egyszerűsággal férfiasan határozott. Jellemének kialakulására atyja mellett Petőfi, később Apponyi Albert hatott. Az Ipolyvölgye, az Ipolyásgról Selmezbányára évenként sokszor megtett utak nagy mértékben fejlesztették költői álmodozó hajlamát; Selmezbányán, hol a gimnáziumi tanulmányokat végezte, Petőfi emléke vette körül. Sárkány néhány jellemző adatot is említ a költő diákkorából. Tanári állomásai: Nyitra, Újverbász, Jászberény, 1903-tól Budapest, hol legteljesebben bontakozott ki irodalmi, tanári és tanártársadalmi munkássága. Tanári alapelvei: jó fegyelmezés erkölcsi alapon, igazságos szigor s az ezen átsugárzó szeretet. Tanítási elveiben nagy helyet foglal el a stílus tiszta magyarságára és szabatosságára való gond. Mint igazgató előtt mindig és mindenben az iskola érdeke s a megcsonkított haza javára való takarékoskodás gondolata volt. Tanártársadalmi munkakedve minden állomáshelyén megnyilatkozott, legteljesebben Budapesten az Országos Középiskolai Tanáregyesület kebelében, melynek hosszú ideig főtitkára volt. N. S.

Schöner Magda: Erdélyi János élete és művei. Budapest, 1931. 114 lap.

A szerző a komoly elmélyedésű bölcsészettudományi értekezésében áttekinti Erdélyi János életének jellemző mozzanatait, méltatja költészetét, népköltési gyűjteményeit, kritikai munkásságát, filozófiai dolgozatait. Terve, hogy egységes képet rajzoljon Erdélyi Jánosról, teljes mértékben sikerült.

Soproni Katolikus Almanach. Szerkesztette Gábor Géza Sopron, 1931. 156 l.

Az évkönyvben néhány cikk a magyar irodalomtörténet kutatóit is érdekelheti. Hein Tádé Divald Kornélról, Gábor Géza Ölveldi Lászlóról, Csaplovics József Sajó Sándorról, Tóth Alajos Tormay Cecílről írt rövidebb tanulmányt.

Szemző Piroska: Német írók és pesti kiadók a XIX. században. Budapest, 1931. 156 l.

A tanulmány a Német Philológiai Dolgozatok füzetei között jelent meg.

Nem lehet elég elismeréssel nyilatkozni a szerkesztők irányító munkájáról, arról, hogy az egyetemi hallgatókat a hazai német irodalom körébe vágó témák feldolgozására nevelik. A külföldi német irodalmi témákat ugyanis a hallgatók éppen úgy készen kapják a német könyvpiacról, mint ahogyan a latin-görög szakdolgozatok is legnagyobb részben külföldi monografiák kivonatai. Effajta dolgozatgyártás a magyar tudósnevelés szempontjából keveset ér, a tudománynak nincs haszna belőle. Az előttünk fekvő füzet szerzője önálló kutatással állította egybe a tárgyára vonatkozó adatokat, sok újat írt a magyar irodalomtörténetírás művelői számára is. —r.

Timár Kálmán: Legrégibb bibliafordításunk eredete. Pécsi Tamás és Ujlaki Bálint bibliája-e? Irodalomtörténeti tanulmány. Kálcsa, 1931. 36 l. A szerző kiadása.

Timár Kálmán egyike a középkori magyar irodalom legkitűnőbb kutatóinak. Csodálkozik az ember, hogy valaki ennek a kornak ilyen szaktudósa lehet vidéki elszigeteltségében. Évek óta folyik a vita közte és több nyelvtudós között arról, hogy mi az igazság a huszita eredet kérdésében? Az egyik régi latinnyelvű ferences krónika szerint Tamás és Bálint szerémségi huszita papok együtt fordították magyarra a bibliát s a moldvai száműzetésében is osztoztak. A szerző érvelése szerint fordításuk elveszett és semmiesetre sem azonos a Bécsi-, Münchener- és Apocryphus-ban megőrzött szöveggel: a legrégibb magyar bibliafordítással. Helytelen volt továbbá azonosítani Tamás és Bálint papokat a prágai egyetemen tanult Pécsi Tamás és Ujlaki Bálint papokkal. A sok föltevés, találgatás, azonosítás tévedéseit számos új adattal cáfolja; rámutat többek között arra, hogy a hittérítő ferencrendi szerzetesek a Münchener-kódex másolásának idején Tatroszt és környékét már régen visszatérítették a katolikus egyház kebelébe; az itteni magyarok különben sem voltak szerémségiek, hanem Erdélyből beszivárgó székelyek. A moldvai magyar husziták megtérítésére irányuló ferencrendi buzgalomnak éppen Tatroszt és Bákó volt a lelke, a két városka székely település volt, a XV. századi katolikus hittérítő misszió innen indult ki más vidékek felé. A ma is birtokunkban lévő XV. századi katolikus bibliafordításból legelőször a zsoltárkönyv készült el, ezt követte a Bécsi- és Münchener-kódexben megőrzött többi rész. A zsoltárkönyv breviárium-jellelű, a kötelező papi imaórák céljaira készült, ez is ellenmond a huszita származásának: a husziták ugyanis emberi kitalálásnak tartották és eltiltották a zsolozsma végzését. A magyar huszitáknak sem kellett a zsoltárkönyv magyar fordítása, a moldvai husziták egyenesen kigúnyolták a zsolozsmázást s istentiszteletüket szabadabbá tették a zsoltárkönyvnek mind latin, mind magyar szövegétől.

P. J.

Timár Kálmán: Legrégibb magyar bibliánk naptára és helyesírása. Kálcsa, 1931. 32 l. A szerző kiadása.

A szerzőnek eddig még meg nem cáfolt bizonyítása szerint a biblia naptarában, csakúgy, mint a biblia szövegében nincs semmiféle huszita vonás; ellenben sok olyan szövegrész van benne, csakúgy, mint a biblia szövegében, ami teljes ellentétben áll a huszita tanításokkal és szokásokkal. A biblia helyesírásából — írja — nem lehet érvet kovácsolni a huszita eredet javára. A középkori magyarnyelvű ferencrendi kódexben soira feltűnnek az úttörő

bibliafordítás helyesírási sajátosságai. A magyarság élénk összeköttetésben állt a szomszédos szláv népekkel, a prágai egyetem hallgatóságának négy csoportjában a magyarok és a csehek közös csoportot alkottak, az itt tanuló magyar katolikus világi papoknak és szerzeteseknek tehát elég alkalmuk volt elsajátítani Husz János helyesírási reformját.

P. J.

Tolnai Gábor: A szabadvers és a lírai formák válsága. Szeged, 1931. 32 l.

Tárcaszerű, világos tájékoztatás a szabadvers problémájáról, az akusztikus és vizuális irodalomról s a legmodernebb lírai versformák kialakulásának kérdéseiről. A füzet a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának kiadásában jelent meg.

Tordai Anyos: Mikor Tóth Kálmán a gimnázium diákja volt... (Bajai cisztercitarendi III. Béla-reálgimnázium értesítője. 1931.)

A bajai reálgimnázium igazgatója Tóth Kálmán költőnk születésének százéves fordulójára összegyűjtötte a költő bajai iskolázásának adatait, kiegészítette ezt az iskola akkori állapotának részletezőbb rajzolásával. Felsorolja a tanárokat, feljegyzi a szorgalmi időt, a szüneteket, a havi, félévi és évvégi vizsgákat, az érdemjegyek rendszerét, a tanulók rangsorba osztását s aszerint való elhelyezését, az iskola ügyviteli és tanítási nyelvét. Tanulmányok okáért kiterjeszkedik az egykorú ifjúság szorgalmára, erkölcsi magaviseletére, felemlíti egy-egy tanuló jellemző esetét. Mindebből az akkori bajai gimnáziumi élet képe bontakozik ki. Tóth Kálmán 1839—45. években járt a bajai gimnáziumban. Már az első félévben első eminens 64 társa között, ezt a helyet hat év alatt meg is tartotta, kivéve a II. humanista osztályt (jelenleg IV.) első félévét. Költői tehetsége már az iskola padjaiban jelentkezett.

N. S.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő.*)

I. Folyóiratok.

Akadémiai Értesítő. — 1931. évf. 5—9. sz. Herczeg Ferenc: *Gróf Széchenyi István és a Világ.* Elnöki megnyitó beszéd a M. T. Akadémia 1931. évi májusi ünnepi közgyűlésén. — A nagygyűlés lefolyását ismertető jelentések szerint az I. osztályba megválasztották tiszteleti tagnak: Négyesy Lászlót, rendes tagnak pedig Horváth Jánost; a nagyjutalmat Melich János A honfoglalás kori magyarság, a Marczibányi-mellékjutalmat Németh Gyula A honfoglaló magyarság kialakulása c. művének, a Weiss Fülöp-jutalmat néhai Harsányi Kálmán művei hétkötetes gyűjteményének ítelték oda.

Budapesti Szemle. — 1931. évf. 9. sz. Berzeviczy Albert: *Deák Ferenc.* (Bevezetés Deák Ferenc válogatott műveinek kiadásához.) A nagy államférfiú és politikai író életének s működésének főbb vonásokban való bemutatása. — Vargha Damján: *Szent Imre-problémák.* A címben írt tétel részletezésének folytatása és befejezése. (1. Valószínű, hogy Szent Imrének több testvére is volt, de ezek korán meghaltak. A kérdés nem tekinthető lezártnak, mert a föltevessel ellenmondó források is vannak. 2. Szent István azért bízta Imre fia nevelését Gellértre, mert ez oly egyéniség volt, ki a romolhatatlan igazságokat nemcsak ajkával, hanem példájával is tanította stb.) — 10. sz. Szász Károly: *Egy literary gentleman emléke.* Emlékezés Lukács Mórira, a Kisfaludy-Társaság egykori elnökére: halála ötvenéves fordulóján. — Kovács Aladár: *Bárd Miklós.* (Írói arckép.) Bárd Miklós költészete egy egyszerű multnak késői, eredeti színpompájú virágbabomlása. — 11. sz. Berzeviczy Albert: *Kazinczyról.* Elnöki megnyitóbeszéd a M. T. Akadémia Kazinczy-emlékünnepegyén 1931 október 18-án. Kazinczy életének talán legnagyobb tragikumak, hogy az elismerés és dicsőség, mely iránt föltötte érzékeny volt, élete alkonyán elhagyni látszott őt; pedig csekélyebb jutalomért nagyobb szolgálatot senki nem tett irodalmunknak, mint Kazinczy. — Horváth János: *Kazinczy emlékezete.* Világnézet és irodalmiság tekintetében Kazinczy egyaránt a felvilágosodás neveltje s egyénisége alaprétege mindvégig telítve maradt racionalisztikus elemekkel. Kazinczy kora megismételte, de más alapon s önként, amit irodalmunk első századai kénytelenségből hajtottak végre: nyelvünknek és általa műveltségünknek európai minta szerinti átformálását.

A reform művét nem Kazinczy kezdte, de ő fogta fel szabatosabban a mozgalom különleges irodalmi vonatkozásait, vezette át irodalmi területre a tervezett reformot, fegyelmezte meg stíl- és ízléselvelk szolgálatára a már jól-rosszul megindult nyelvújítást, s váltotta fel a „profán filozófus” eszményét a „szépíró neológus”-éval. Ő igyekezett szépirodalomként, választékos nyelv-művészetként előlegezni az új világnézet kulturális következményét. — Voinovich Géza: *Keveháza*. Arany János Keveháza c. ismert, nagybecsű elbeszélő költeménye keletkezésének története és értékelése. — Radó Antal: *Arany János olaszul*. Umberto Borsa Toldi- s Toldi estéje-fordításának ismertetése és bírálata.

Debreceni Szemle. — 1931. évf. 7. sz. Dercze Lajos: *A debreceni színház megnyitása: Jókai és Jókainé*. A debreceni színházat 1865 okt. 7-én nagy ünnepélyességgel avatták fel. Az ünnepi prologust Jókai írta s felesége szavalta el. — Kardos Albert: *Ott volt-e Kazinczy a Csokonai temetésén?* Közzetett bizonyítás és Kállay Ferenc Kölcsey-életrajza alapján egészen bizonyos, hogy Kazinczy ott volt Csokonai temetésén. — Dömötör Sándor: *A debreceni lunátikus élettörténetéhez*. Jókainak A debreceni lunátikus c. elbeszélése, mint a cikk adataiból megállapítható, közvetlenül szájhagyományos versek ismeretén alapul. — Dénes Tibor: *Vajda János lelki fejlődése*. Rövid tanulmány a címben írt tárgyról. — 11. sz. Belohorszky Ferenc: *Bessenyei lírai költészete*. Bessenyei elmélkedő költeményeinek tárgyai a voltairianizmus gondolatvilágának tárházából valók. Elmélkedései alapvonása: a szkepticizmus. Egyébként ő volt az első, aki a szentimentális-romantikus érzéskultuszt irodalmunkban először papírra veti. — Dercze Lajos: *Debrecen kegyelele Arany János iránt*. Debrecen adománya Arany budapesti szobrára 127 frt 20 kr., a szalontai szoborra pedig 10 frt volt.

Deutsch-Ungarische Heimatsblätter. — 1931. évf. 3—4. sz. Josef Trostler: *Ungarns Eintritt in das Literarhistorische Bewusstsein Deutschlands*. (III.) Hosszabb tanulmány a XVI—XVII. századi magyar-német szellemi kapcsolatok nyomairól.

Ethnographia. — 1931. évf. 3. sz. Solymossy Sándor: *Népmeséink sárkányalakja*. Megállapítható, hogy keleti eredetű meséink sárkányalakja különbözik a nyugati sárkányképzettől. Beletartozik ősi hitvilágunkba, mint az alvilág egyik démoni képviselője. Lényegében emberi lény, aki otthon ilyenül él: gonosz, falánk, romboló természetű, de nem tipikusan állatforma, csak azzá változhatik, amint átalakulhat tetszésszerint bármi más alakba is.

Győri Szemle. — 1931. évf. 6—7. sz. Jenei Ferenc: *Kazinczy Sallustius-fordítása és Streibig győri nyomdász*. A címben írt kérdés rövid ismertetése Kazinczy kiadott levelei nyomán. — Timár Kálmán: *Győri vonatkozású magyar kódexek*. A Csemez-töredék, a Révai- és Csech-kódex rövid leírása.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1931. évf. 3. sz. Voinovich Géza: *Arany és Byron*. Arany a XIX. század ötvenes éveiben jól megtanult angolul. Shakespeare nyelvéhez kíván közeledni, de más kiváló költők is hat-

nak rá: Burns népies üdesége, Ossian méla szomorúsága. Moore lágy dallamai. De legjobban vonzódik Byronhoz. Csábította annak a szokatlan műformája, képeinek özöne, színeinek áradata. Az összefoglaló jellegű tanulmány a Byron-hatást végignyomozza Arany egész költészetén, de legrészletesebben tárgyalja a Bolond Istók-kal kapcsolatban. — Timár Kálmán: *A Lázár-kódex forrásai*. (I.) A kódex példáit illetőleg a legérdekesebb eredmény, hogy néhány példa közvetlen forrásául Temesvári Pelbárt beszédei bizonyultak. — Szabolcsi Bence: *A XVI. századi magyar históriás énekek és zenéjük*. (I.) A régi nemzeti-népi műveltség világában, ha talán kevesen olvasnak is, annál többen énekelnek, s a XVI. század Magyarországon nincs éles határ népi és úri hagyomány, paraszti és nemesi előadás között. A XVI. század melódiai kincse jelentékeny részben elveszett számunkra, de annál, ami egykorú históriás szöveg mellett ránk maradt, jóval többet ismerünk. Hogy így van, az a dallamok népszerűségének köszönhető. A magyar közönség később — mikor epikus szövegük feledésbe merült, — egyházi énekeket énekelt rájuk. Ami előadásukat illeti, legalább egy részükről fel kell tennünk, hogy hangszeres előadással került előadásra. — Hajas Béla: *Vörösmarty Mihály és Perczel Etelka*. (I.) Vörösmarty eszményképe, Perczel Etelka 1807 nov. 2-án született a bürzsönyi (Tolna m.) kastélyban. Gondos nevelésben részesült. A költő először Klivényi Jakabhoz 1822-ben írt verses levelében érinti bánatát, mely reménytelen vonzalmából fakad. Etelka — az eddigi adatok szerint — nem adott okot arra, hogy Vörösmarty félreértse a köztük levő viszonyt; a költő érzelme tehát egészen egyoldalú vonzalom volt. — Adatközlések: Viszota Gyula: *Kossuth Lajos levelei a Budapesti Estlapok ügyében*. — Szűcsi József: *Pajza levelei Kiss Sámuelhez*. — Timár Kálmán: *Simonyi Zsigmond levele Hajnald érsekhez*. — R. Hoffmann Mária: *Egressy Gábor levele Hugó Károlyról*. Levél Nyáry Pálnak, Pest vm. másodalispánjának. 1848. I. 5. — Gulyás József: *Kazinczy Gábor levelei Léray Józsefhez*. A levelek az 1855—1863-ig terjedő időkből valók. — 4. sz. Waldapfel József: *A Bánk bán történetéhez*. 1. Katonánál, ki tudományos céllal is alapos forrástanulmányokat végzett, nem lehet mindenben tisztázni a történeti források kérdését; sok adattal több helyen is találkoznia kellett; így a merénylet idejének pontos megjelölésével, Jadera említésével, az aragóniai király nevével. 2. Bánk bán és a színi cenzúra viszonyát illetőleg az „utasítások“ s a későbbi események sokkal inkább igazolják a cenzort a mi szemünkben, mint ahogy saját feljebbvalóival szemben magát igazolhatta. 3. Érdekes, hogy 1834-ben színrekerült a budai Várszínházban egy Villi-tánc c. (Püchler Bence után Kiss Jánostól) magyarosított „regényes költemény“, amelynek néhány részlete nem egyéb, mint Bánk bán-plágium. — Hajas Béla: *Vörösmarty Mihály és Perczel Etelka*. Perczel Etelka 1883 aug. 8-án délelőtt 11 órakor örök hűséget esküdött ifjú Vojnits Barnabás de Bajsa szabadkai nagybirtokosnak. 1841-ben Vörösmarty szerelmes lett Csajághy Laurába. Innen kezdve Etelka emléke a költő műveiben is elhalványul. — Szabolcsi Bence: *A XVI. századi magyar históriás énekek és zenéjük*. A históriás ének „gyakorlati“ életének egyik legfőbb elve volt a szabad variánsok alakítása. Talán ez a mozzanat az, mely a históriás ének mélyes népi meggyökerezésének magyarázatát adja. — Nagy Sándor: *Toldi kompozíciójának kialakulása*. A Toldi első hat éneke a második rész hatására kerekedhetett ki. Ilosvai Aranynak nemcsak nyersanyagot adott,

hanem megmutatta, persze a maga kezdetlegességében azt a kompozíció-formát, amelyet a szerkesztés legnagyobb magyar művésze egész tökéletességében ki-képzett. — Gulyás József: *Kazinczy Gábor levelei Lévy Józsefhez*. — U. a.: *Kazinczy Gábor levele Dókus Józsefhez*. — Waldapfel József: *A Borzasztó Torony forrása*. Katona József A Borzasztó Torony c. darabjának forrása egy ismeretlen szerzőjű német regény: „Der böse Findling oder der Schauerthurm“. — Szabó T. Attila: *Ismeretlen irodalomtörténeti adatok erdélyi kéziratárakból*. — Barna János: *Fábián Gábor levelei Barna Ignáchoz*.

Literatura. — 1931. évf. 5. sz. Kemény István. *Riedl Frigyes*. Meleghangú visszaemlékezés a tíz évvel ezelőtt elhunyt jeles irodalomtörténészre. — 6. sz. *Százesztendőös levél*. (Lukács Móric halálának ötvenedik évfordulóján.) — 8. sz. (r. m.): *Négyszemközt Vikár Bélával, a magyar Mezzofantival*. Riportszerű cikk. (Erdekes esetek a jeles író és műfordító életéből.)

Magyar Könyvszemle. — 1930. évf. 3—4. sz. Deér József: *Szkitia leírása a Gesta Ungarorumban*. Az irodalmi és mondai előzmények, továbbá Anonymus és a krónikák Szkitia-leírójának ismertetése után a Gesta Ungarorum Szkitiájának a párhuzamok módszerével kikövetkeztetett töredékes szövegű, latinnyelvű leírása. — Veress Endre: *A Marsili centenáriumi kiadványok magyar vonatkozásai*. Tizenkét olasznyelvű kiadvány vázlatos ismertetése. U. a.: *Újabb töredék a Lupuj és Máté vajda hartzáról való énekből*. Adatközlés. — Goriupp Alisz: *Az Életképek szerkesztőváltozása 1847-ben*. Az ellenzéki híru Életképek megszüntetésére irányuló akció 1846 augusztusában indult meg s azzal végződött, hogy a lap kiadói joga Frankenburgé maradt és évi 1200 frt jövedelmet biztosított neki, hatszázat Jókaitól, az új szerkesztőtől és hatszázat Heckenasttól, a kiadótól. — Asztalos Miklós: *Adatok Fröhli János, Fröhlich Dávid és Serédi János irodalmi munkásságához*. Adatközlés. — Zoványi Jenő: *Bárony György naplói*. Adatközlés. — Iványi Béla: *Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon*. (IV.). Adatközlés. — Pukánszky Kádár Jolán: *A Todoreszku—Horváth-könyvtár ismeretlen régi magyar nyomtatványai*. (II.) Könyvészeti leírás. — Jakubovich Emil: *Nagy Lajos király oxfordi kódexe, a Bécsi Képes Krónika kora és illuminátora*. A magyar Aujouknak (I. Károlynak és Nagy Lajosnak) voltak állandó alkalmazású, hivatásos nem egyházi renden levő udvari festők s a két illuminált kódex műhelye is a királyi udvarban kereshető. — Hoffmann Edit: *Ismeretlen Korvin-kódex*. — G. P.: *Gr. Berchényi László luzancy-i könyvtára*. — Tóth László: *Garampi bécsi nuncius levele Kérai Simon krónikájának eredeti kéziratáról*. Adatközlés.

Magyar Nyelv. — 1931. évf. 9—10. sz. Jakubovich Emil: *Honfoglalási hősi énekeink előadásformájához*. Legközslebbi nyelvrokonaink: a vogulok és osztjákok hősi énekeinek jellegzetes sajátosságai világoságot árasztanak krónikáink egyik eddig homályosnak látező mondására, mely szerint a hét honfoglaló kapitány énekeket szerzett sajátmagáról és ezeket hírnevének és dicsőségének a nép közt való elterjedéséért és az utódok emlékében való fennmaradásáért énekelte. A vogul és osztják hősi énekek analógiájából immár kétségtelen, hogy magyar hősi énekeinkben is mint élők szólaltak meg a honfoglaló hősök, kapitányok, első személyben beszélve önmagukról.

Magyar Nyelvőr. — 1931. évf. 7—8. sz. — Kardos Albert: *Kazinczy Ferenc halálának századik évfordulóján.* Ünnepi megemlékezés. — Bebesi István: *Petőfi-nyomok Ady nyelvében.* Részletes nyelvészeti tanulmány. — Kardos Albert: *Kazinczynek „rendes”, másnak „különös.”* Kazinczy stílusában a „rendes” majdnem az ellenkezőt jelenti; ha nem is rendkívülit, legalább is különöst, szokatlant, néha pedig érdekest.

Magyar-Zsidó Szemle. — 1931. évf. 6. sz. Zsoldos Jenő: *Kóbor Tamás regényköltészetének zsidó tartalma.* Rámutat arra, hogy Kóbor Tamás nemcsak reális bemutatója a zsidó életnek, hanem „zsidóvá élte át regényalakjai életét”. Szépirodalmi életműve igazi zsidó érték. — 7—9. sz. Zsoldos Jenő: *A biblia, a midras és a zsidó Mikes Törökországi Leveleiben.* A címben írt tétel részletes fejtegetése a következő címzők szerint: Bizalom, remény; Szavak és szólások; Midrási nyomok Mikes leveleiben.

Napkelet. — 1931. évf. 9. sz. Halász Gábor: *Kazinczy emlékezete.* Kazinczyban az ízlés következetes. Fiatalkori döntő benyomásai vezetik mindvégig, két akkor megtalálott ideál: az elegáns erudíciójű és írású Báróczy és az életstílusával képzetét még munkáinál is jobban megkapó Goethe. Melléfogás és rátalálás egybeível az ízlésében, mint az egyéni hibák és erények, a versengő feltékenység és a kétségtelen vezetésre hivatottság a vezéri szerepében. — Hajnóczy István: *Bánk bán a kolozsvári pályázaton.* Bizonyosra vehető, hogy Bánk bán a kolozsvári pályázatra készült, ott részt is vett, de a pályaműveknek még jobbik fele sem jutott be, mert Döbrentei és társai a maguk korának divatán, irodalmi ízlésén felülemelkedni nem tudtak. — 12. sz. Leffler Béla: *Fredrik Böök, a svéd „halhatatlan” s Magyarországról szóló könyve.* F. Böök svéd egyetemi tanár és akadémikus, Gyulaira emlékeztető irodalmi kritikus, *Resa till Ungern* (Stockholm, 1931) címen 300 lapnyi terjedelmű könyvet írt Magyarországról. Legértékesebb két fejezete a trianoni békéről és Tormay Céciléről szól. A mű — Leffler Béla fordításában — magyar nyelven is meg fog jelenni. A cikk függelékeként egyelőre a Tormay Céciléről szóló irodalmi arckép jelent meg.

Népünk És Nyelvünk. — 1931. évf. 7—9. sz. Mészöly Gedeon: *Mátyási József és Kalászkapárék-ja.* Mátyási József Farsangfarki tanítás c. hosszabb versének közlése.

Nyugat. — 1930. évf. 18. sz. Elek Artúr: *Patthy Károly.* Megemlékezés a jeles műfordítóról, Péterfy Jenő barátjáról. — 21. sz. Kosztolányi Dezső: *Osvát Ernő.* Megemlékezés a Nyugat egykori szerkesztőjéről. — 22. sz. Feszty Árpádné: *Bródy Sándor.* Visszaemlékezészerű adatok. — 23. sz. Osvát Kálmán: *Osvát Ernő.* Életrajzi adatok. — 24. sz. Mórícz Zsigmond: *Bornemissza Péter Elektrája.* A fordítás lelkes ismertetése.

Pannonhalmi Szemle. — 1931. évf. 3. sz. Schermann Egyed: *A protestáns cenzura teljes kialakulása.* Állandó intézménnyé az 1646. évi szatmárnémeti zsinat tette az előzetes cenzurát a ref. egyház kebelében, míg az ágostaiaknál kezdet óta megvolt, legalább Erdélyben. (A címben írt értekezés

a szóban forgó kérdés fejlődését a legújabb időkig figyelembe veszi.) — Klemm Antal: *Szeder Fábán nyelvstudományi és nyelvművelő működése*. Részletes tanulmány Szeder F. nyelvstudományi munkásságáról. Erdekes adata, hogy a jeles tudós a pesti egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanszékét nem kapta meg, jöllehet, első helyen volt jelölve. Helyette Horváth Istvánt nevezték ki; az akadémiai levelező tagságáról pedig lemondott, mert „sok ígéretés után sem választották meg rendes tagnak“.

Pásztortűz. — 1931. évf. 15. sz. Gál Kelemen: *Böloni Farkas Sándor, az északamerikai utazó*. Centennáris megemlékezés a híres útleíróról. — 18. sz. Ligeti Ernő: *Az érsemlyéni Kazinczy-ünnepségek*. Riportszerű, részletes közlemény. — 23. sz. Szalai Farkas: *Néhány nevezetes íróról*. Visszaemlékezés. (Arcképpel.)

Századok. — 1931. évf. 7—8. sz. Hóman Bálint: *A II. Géza korabeli Névtelen*. Madzsar Imre akadémiai székfoglaló értekezésében kimutatni óhajtja, hogy XIII—XV. századi krónikáink elveszett ősforrása nem Szent László uralkodásának végső éveiben, hanem II. Géza alatt jött létre. Hóman Bálint szerint Madzsar téves eredményre jutott. A stíláriis egyezésekből az 1152 előtti krónika-részlet egységes fogalmazását vélte megállapíthatónak, holott becses összehasonlító anyagával — akarva nem akarva — a Szent László-kori Gesta Ungarorum II. István-kori folytatásának és II. Géza-kori átdolgozásának létezéséhez szolgáltatott újabb értékes stíluskritikai bizonyítékokat.

Társadalomtudomány. — 1931. évf. 3—4. sz. Ijjas Jankovits Antal: *A magyarországi zsidó írók új útjai*. Az a különbség, ami a zsidó és nem zsidó írók magyar alakjaiban van meg, nem egyéb, mint a szerző lelki alkátának bennük való megismétlődése.

Theologiai Szemle. — 1931. évf. 1—5. sz. Incze Gábor: *A magyar református imádság a XVI. és XVII. században*. A kérdés irodalmát egész terjedelmében felölelő, idézetekkel bőven megtűzdelt, majd kétszáz lapot kitevő tanulmány végső megállapítása szerint a tárgyalt korszakban sokkal jelentősebb helye volt az imádságnak a prédikáció mellett, mint manapság van.

II. Hírlapok.

Budapesti Hírlap. — 1930. évf. 249. sz. Florio Banfi: *Szent Lázár szöleje, aragy a budai csodás szüret*. Temesvári Pelbárt egyik morális meséjének változatai föllelhetők számos középkori latin vallásos irodalmi műben. — Moez Gusztáv: *Petőfi virágai*. Népszerű ismertetés Petőfi költészetének növényntani vonatkozásairól. — Petri Mór: *Diákom, Ady Endre*. Visszaemlékezés Ady Endre műkedvelő színézkedésére és ügyvédi írnokságának idejére. — 1931. évf. 32. sz. Ravasz László: *Prohászka Ottokár*. Ünnepi megemlékezés a néhai jeles egyházfejedelemről és íróról. — 43. sz. Négyesy László: *Nemzeti jelleg és irodalom*. Észrevételek Hegedűs Lórándnak a Cobden-szövetségben az Ady-kérdésről s a nemzeti jellegnek az irodalomban való szerepéről tartott előadására. — 55. sz. Négyesy László: *Szellemi életünk torzképe*. Válasz

Móricz Zsigmondnak a Nyugat c. folyóiratban megjelent Négyesy és Hegedüs vitáját érintő cikkére. — 62. sz. Pekár Gyula: *Hazafiság és nemzetköziség*. (Elnöki megnyitóbeszéd a Petőfi-társaság ötvenötödik közgyűlésén.) Halad a bomlasztó munka. A minap már akadt egy magyar író, aki úgyszólván beállt az utódállam magyarellenes propagandistájává. — 67. sz. Horánszky Lajos: *Egy magyar író tragikus bűnhődése*. Hosszabb cikk Kuthy Lajosról, aki, mint ismeretes, az önkényuralom idején hivatali állást vállalt s e miatt a magyar társadalom kiközösítette. — *Négyesy Lászlóról a tanítványai*. Nyilatkozat arról, hogy Négyesy L., a budapesti egyetem érdemes tanára, nemcsak a tudomány régi igazságait, hanem új eredményeit is mindig igaz megértéssel és méltánnyal hirdeti. (A cikket Négyesy nyolc tanítványa írta alá.) — 72. sz. Radó Antal: *Új olasz Petőfi-fordító*. Az „I. Grandi Scrittori Stranieri“ (= Nagy külföldi írók) c. vállalatban megjelent, Silvia Rho-tól származó, szabad versekben készült Petőfi-fordítás ismertetése. A kötet az Apostolt, a Bolond Istók-ot és 19 kisebb költeményt foglal magában. A fordítás elég hű, de egyes idiomatismusokat a fordító félreértett. — Szász Károly: *A szerelem költője*. Emlékezés Tóth Kálmánra születése százéves fordulója alkalmából. — 77. sz. Tordai Anyos: *Gárdonyi Géza útja az egi vár földjébe*. Naplójegyzetek Gárdonyi életének utolsó napjairól. — 99. sz. Gyalui Farkas: *Petelei Istrán szerelmelevelei — felejtéséhez*. Adatközlés. — 139. sz. Zlinszky Aladár: *Bánóczi pályakezdése*. Részlet a M. T. Akadémiában 1931 jún. 22-én fölolvastott emlékbeszédből. — 150. sz. Szász Károly: *Arany, Gyulai, Tisza*. A három nagy ember közös vonása: az erős nemzeti érzés, tiszta erkölcsi érzék, józanság s olcsó népszerűség kerülése. — Horánszky Lajos: *A százéves Balatonfüred*. Megemlékezés a Kisfaludy Sándor kezdeményezésére 1831 július 2-án megnyílt balatonfüredi színházról. — 168. sz. Hegyaljai Kiss Géza: *Gárdonyi, az olvashatatlan írású pataki diák*. Adatközlés Gárdonyi Géza diákkoráról. — 174. sz. Papp Viktor: *Péterfy Jenő, a zenekritikus*. Péterfy zenekritikusai működésének legfeltűnőbb pontja: Wagner-ellenessége. — 216. sz. Szász Károly: *A Zichy-ház*. Irodalomtörténeti vonatkozású, érdekes adatok Szász Károly, a költő-püspök és Zichy Antal barátságáról.

Kalocsai Néplap. — 1931. évf. 53. sz. Horváth V. Géza: *Petőfi egyetlen sirverse a kalocsai temetőben*. Spányik Kornélné, Csopay Vilma budapesti gimn. tanárnő dédatyjának, az 1848 márc. 21-én elhunyt Szabó Ferencnek kalocsai síremlékén tízsoros felirat olvasható. Családi hagyomány szerint állítólag Petőfi műve. (A cikkben olvasható felirat szövege inkább csak vers módjára tördelt prózai felirat.)

Magyarság. — 1931. évf. 67. sz. *Az új tót irodalomban Ady hatása a legnagyobb*. A Literatura érdekes cikket közöl Ady Endrének a szlovák irodalomra gyakorolt hatásáról. A cikkíró ezt a hatást veszélyesnek tartja a fiatal tót irodalomra. — 169. sz. *Meghalt Gárdonyi Géza özvegye*. Napihír arról, hogy Győrben 1931 májusában, 61 éves korában meghalt özv. Gárdonyi Gézáné, szül. Csányi (Molnár) Mária. — 190. sz. Darnay Kálmán: *Kazinczy békejobbját nyújtja Kisfaludynak*. Alkalmi cikk Kazinczynak és Kisfaludy Sándornak Pápay Sámuelhez intézett levelei alapján. Érdekes utalással a Sümegi Állami Darnay-múzeum irodalmi ereklyéire.)

Pesti Hírlap Vasárnapja. — 1930. évf. 52. sz. Tábori Kornél. *Madách Imre ismeretlen verse.* Zenéjét szerezte Lányi Viktor. A szöveg a bécsi titkos levéltár anyagából került elő.

Pesti Napló. — 1931. évf. 72. sz. *Móricz Zsigmond nyilatkozik.* „Egyetlen szó sem igaz abból, hogy én a cseh kultúrát a magyar földbe helyeztem“. — 82. sz. Polónyi Dezső: *Modern képrombolók.* Szebfü Gyula: Politikai történetírás c. tanulmányának éleshangú bírálata. (Tiltakozás Szebfü amaz állítólagos megállapítása ellen, mely szerint »az egész eddigi magyar történetírás csak szabadságraeológia, függetlenségi romantika, 'kismagyar' történetiszemlélet volt, ami a liberalizmus 'betörése' óta nem ismert mást, mint 'erdélyi szabadsághóstit és nyugati aulikuszt' s ezért az új iskola 'a nacionalis mezbe öltözött demagógiának rettentetlen visszautasítása' mellett, igazi nacionalista történetet ír, mivel mottója 'nyugati, királysárpárti és klasszikus'.«)

Ujság. — 1931. III. 8. Szűcs Nándor: *Nagykőrösön megtalálták azt az „Iskolai törvényt“, amelyet Arany János „tanár úr“ szerkesztett.* A cikk közli a címben jelzett iskolai fegyelmi szabályokat, továbbá Arany János dolgozószobájának és íróasztalának képét.

FIGYELŐ.

Elhunytak.

BALINT NAGY ISTVAN kórházi főorvos, megh. Makón 1931 decemberében. Orvostörténettel foglalkozott. Számboky (Sambucus) Jánosról írt cikksorozata az Orvosi Hetilapban (1929).

BERÉNYI LASZLÓ hírlapíró, szül. Pakson (Tolna vm.) 1851 szeptember 4., megh. Budapesten 1931 decemberében. Hosszabb időt töltött Bécsben, Münchenben és Párizsban; beutazta Német-, Olasz- és Franciaországot, járt Bulgáriában és Oroszországban. 1878-ban belépett a Nemzeti Hírlap szerkesztőségébe, 1880-ban megalapította a M. Föld c. napilapot, majd még ez évben a P. Hírlap b. munkatársa lett. Részt vett a Bpi Hírlap megalapításában, melynek hosszú ideig volt munkatársa. Első verse 1869-ben jelent meg. Írt műbírálatokat, vezércikkeket és tárcákat; fordított regényeket és novellákat. Önálló kötete: *A pépi király*. Elb. Írta Victor Cherbulliez. (Olcsó Könyvtár, 98. sz.) Bp., 1880.

CSIZMAZIA ENDRE publicista, szül. Székelyudvarhelyen 1868 szeptember 27., megh. Budapesten 1931 október 14. Mint törvényszéki bírót 1906-ban függetlenségi és 48-as programmal Sopron országgyűlési képviselőjévé választották. A Magyarország c. napilap vezércikkírója volt.

DERÉKI ANTAL volt vidéki színigazgató, szül. Szentesen 1849-ben, megh. Budapesten a szeretetházban 1931 dec. 28. 1884 óta fejtett ki irodalmi működést fővárosi és vidéki lapokban. Számos németből, olaszból és franciából átdolgozott és eredeti színművet és operettet írt. Fontosabbak: Búzavirág (1884, első színműve); Az eleven ördög (1884, operett, idegenből átdolg., Konti József zenéjével); A kondorosi szép csaplárné (1889, népszínmű); Két dudás egy csárdában; Miksa császár; Gábor Aron; Napraforgó; Trézsi asszony. — Munkája: *Vándor komédiások*. Elbeszélések. (Modern Könyvtár.) Bp., 1922.

HEGEDÜS GYULA színművész, szül. Kétyen (Tolna vm.) 1870 február 3., meghalt Budapesten 1931 szeptember 20. — Színészi pályáját a vidéken kezdte. 1892-ben a kolozsvári Nemzeti Színház, 1896-ban a Vígszínház tagja lett; egyideig a budapesti Nemzeti Színház kötelékébe tartozott. Az Orsz. Színészeti Akadémiának 1906-ban, a Zeneművészeti Főiskolának 1907-ben lett tanára. Színművei: Az apostol; Enyészet (mindkettőt Géczy Istvánnal írta); Doktor Szeleburdi (bohózat, 1897, Gúti Somával). — Munkái: *A beszéd művészete*. Bp., 1920. — *Emlékezések*. U. o. 1921.

HUSZAR VILMOS (Nagykállói) dr. műegyetemi r. tanár, a Spanyol Akadémia k. tagja, szül. Munkácson 1872 november 15., megh. Budapesten

1931 október 11. — 1908-ban megindította a Revue de Hongrie c. folyóiratot és a Bibliothèque Hongrois c. vállalatot, mely utóbbiban több magyar szépirodalmi mű jelent meg francia fordításban. Irodalmi működésének középpontjába azok a franciául írt könyvei állnak, melyekben a spanyol irodalomnak a franciára gyakorolt hatását bizonyítja. Írt spanyolul egy magyar irodalomtörténetet (Madrid, 1895) és számos francia és spanyol szépirodalmi művet fordított magyarra. A magyar irodalomtörténetet érdeklő művei: *A művészet, vallás és természet Olaszországban*. Írta E. Castelar. Ford. Bp., 1895. — *Különös történetek*. Írta Pedro Alarcón. Ford. (Athenaeum Olvasótára. III. 17.) U. o., 1895. — *Rousseau és iskolája a regényirodalomban*. U. o., 1897. — *Őrült-e vagy szent?* Írta: José Echegaray. Ford. (Olcso Könyvtár, 1068/69. sz.) U. o., 1898. — *Venegas Manuel*. Regény. Írta Pedro Alarcón. Ford. U. o., 1898 (2 köt.). — *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Írta Cervantes. Györy Vilmos ford. alapján átdolg. U. o., 1900. — *Két szék közt a pad alatt*. Írta Calderón. Ford. (Fővárosi Színházak Műsora, 152—153. sz.) U. o., 1903. (Versekbe szedte Makai Emil.) — *Ha a bálványok rombadőlnek*. U. o., 1918. — *Életem regénye*. U. o., 1930.

KOMÁROMY ANDRÁS dr. ny. orsz. főlevéltárnok, a M. T. Akadémia I. tagja, szül. Péterfalván (Ugocea vm.) 1861 november 18., megh. Budapesten 1931 december 5. — Az 1880-as évek elején írt az Üstökösbe és Bolond Istókba, valamint novellákat a máramarosszigeti lapokba. Irodalomtörténeti érdekű cikkei a Figyelőben (1883, Toldi Miklós, mint mondahős), a Tört. Tárbán (1885, Berényi György naplója; 1885 és 1887, Adalékok Beniczky Péter életéhez), a Turulban (1897, Kazinczy Ferenc, mint genealógus). — Irodalomtörténeti munkái: *Listi László élete*. Budapest, 1887. — *Listi László munkái*. Életr. bevezetéssel. 3. kiad. (Olcso Könyvtár. 289. sz.) U. o., 1891. — *Werbőczy István emlékezete*. Nagyszöllös, 1896.

LÁNYI JÓZSEF dr. kanonok, tinini püspök, szül. Németprónán (Nyitra vm.) 1868 június 29., megh. Budapesten 1931 októberében. Ferenc Ferdinánd trónörökös magyar nyelvtanára volt. Több hittudományi munkát írt. Bevezette Czuczor Gergely költeményeit az Élő Könyvek c. sorozatban (Budapest, 1928.) Az irodalomtörténetet érdeklő dolgozata: *A modern rossz sajtó*. Budapest, 1907.

PINTER KAROLY hírlapíró, megh. Újpesten 1931 novemberében, 55 éves korában. Főszerkesztője volt a Palota—Újpest c. lapnak.

RÉVESZ KÁLMAN ref. püspök, szül. Debrecenben 1860 augusztus 11., megh. Miskolcon, 1931 decemberében. 1890—92-ben szerkesztette a Dunántúli Prot. Lapot. Egyháztörténeti munkákat írt.

SARUDY OTTÓ ny. tanítóképzőintézeti főigazgató, szül. Gelejben (Zemplén vm.) 1872 febr. 7., megh. Pápán 1931 októberében. Irodalomtörténeti cikke a Pápai Lapokban (1901: 31—33. sz., Balassi és Petőfi). Köveskúti Jenővel együtt írt egy Magyar stilisztikát (Budapest, 1903) és egyedül egy poetika-retorikát (u. o., 1904) a tanítóképzők számára.

SIEGESCU JÓZSEF dr. ny. egyetemi tanár, pápai prelátus, szül. Székáson (Krassó-Szörény vm.) 1873-ban, megh. Budapesten 1931 november 12. — Magyar irodalomtörténeti cikke az Egyet. Phil. Közönyben (1905, Csokonai Vitéz Mihály „Béka-egér harcá”-nak latin és oláh fordítása).

SZATMARI MÓR hírlapíró, szül. Józsefházán (Szatmár vm.) 1858

május 9., megh. Budapesten 1931 december 24. Hírlapírói működését a nagyvárad Szabadságnál kezdte. 1881-ben Budapestre került az Egyetértés szerkesztőségébe. 1904-ben a Budapest c. napilap felelős szerkesztője, majd a Magyarország politikai főmunkatársa lett. 1901–1910-ben a margittai kerület országgyűlési képviselője volt függetlenségi programmal. Munkái: *A süllyedő társadalom*. Bp., 1889 (Brennus álnéven). — *Kossuth Ferenc parlamenti beszédei*. U. o., 1908. — *Húsz év parlamenti sikerei*. U. o., 1928.

SZELÉNYI ÖDÖN dr. egyet. m.-tanár, szül. Késmárkon 1877-ben, megh. Budapesten 1931 szeptember 18. — Filozófiai művein kívül egy irodalomtört. dolgozata a Prot. Szemlében (1906, Madách és Luther).

WLASSICS TIBOR báró dr. ny. min. tan., szül. Budapesten 1882 január 17., megh. u. o. 1931 december 24. A földművelésügyi minisztériumban teljesített szolgálatot. Irodalmi működését joghallgató korában, 1908-ban kezdte, mint az Erő c. egyetemi hetilap főszerkesztője. Számos cikke és verse jelent meg budapesti és vidéki lapokban. Mint az 1920-ban megalapított Balatoni Társaság elnöke szerkesztette a Balatoni évkönyvet (1921) és a Balatoni kalauzt (1925). — Munkái: *Meglátások*. Bp., 1913. — *Világok tusáján*. Háborús versek. U. o., 1916. — *Mesél a lelkem...* Versek. 1924. — *Könnycsok tengerén*. Versek. U. o., 1930. — *Halk melódiák*. Versek. U. o., 1930.

ZELLIGER VILMOS dr. róm. kath. plébános, szül. Zohoron (Pozsony vm.) 1862 május 26., megh. Budapesten 1931 december 27. — 1888 óta fejtett ki irodalmi munkásságot. Van egy imakönyve: *Üdvösség útja* (Bp., 1899, Papanek Ferencel) s több kötet májusi szentbeszéde, idegen kútfők nyomán.

G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

Angyal Emil: Tatárjárás. Győr. 1930. 34 l.

Horváth Béla: Minden mozdulatban. Bp. 1931. 40 l.

Londesz Elek: Az arany pávák dala. Bp. 80 l.

Sáfáry László: Lendület. Munkács. 1931. 44 l.

Székely László: A parton ülők panasza. Szombathely. 1932. 98 l.

Komlós Aladár: A néma örült arca. Bp. 1931. 80 l.

Sik Sándor: Fekete kenyér. Bp. 204 l.

Mécs László: Hajnali harangszó. Második kiadás. Bp. 188 l.

Csinszka versei. Bp. 61 l.

Magasi Artúr: A kristály és a kaméleon. Bp., 1932. 140 l.

Városhi István: A napszemű ember. Bp. 1932. 116 l.

Rákosi Zoltán: Magyar Pantheon. Bp. 136 l.

Kiss József költeményei. A magyar ifjúság számára. Szerkesztette, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Rubinyi Mózes. Bp. 1932. 144 l.

Elbeszélő kötetek.

Terecsényi György: Hősök. Bp. 206 l.

Falu Tamás: A halottak is élnek. Bp. 216 l.

Komáromi János: Ordások. Bp. 344 l.

- Gyomlay László: Felszállt a köd. Bp. 222 l.
 Császár Imre: Macskák. Két kötet. Bp. 672 l.
 Lintnerné és Jászayné: Magyar fészkek fiókái. Bp. 302 l.
 Kosáryné Réz Lola: Koldusok. Bp. 218 l.
 Blaskó Mária: A csillagok leánya. Bp. 244 l.
 Sárközi György: Mint oldott kéve. Három kötet. Bp. 650 l.
 Tobisch Irén: Húsvéti és más mesék. 68 l. — Mikulás és karácsonyi mesék. 62 l. — Tündöklő Jánoska és más mesék. 62 l.
 Temesi Győző: Élni! Bp. 118 l.
 Móricz Zsigmond: Forr a bor. Bp. 288 l.
 Komáromi János: Pataki diákok. Bp. 216 l.
 Vándor Iván: Andrea találkozik az étellel. Bp. 240 l.
 Kisbán Miklós: Fortéjos Deák Boldizsár memorialéja. Bp. 148 l.
 Simonfay Margit: Az idegen asszony. Bp. 194 l.
 Gyököcssy Endre: Asszonyok párba. Bp. 268 l.
 Nyirő József: Isten igájában. Két kötet. Bp. 362 l.
 Móricz Pál: Magyar sirató. Öreg kúriáktól a nagy pusztákig. Bp. 1931. 400 l.

Színművek.

- Sándor Pál: Négy száz év. Pápa. 1931. 66 l.
 Pap János: Kiskirály. Bp. 1930. 84 l.
 Pap János: Hervadt rózsza. Bp. 1930. 20 l.
 Pap János: Nyíló rózsza. Szentgotthárd. 64 l.
 Pap János: Uri szokás. Szentgotthárd. 68 l.
 Pongrácz Elemér: A hajnal fiai. Bp. 1931. 80 l.

Tudományos munkák.

- A M. T. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. — Hóman Bálint: Nagy Gyula l. tag emlékezete, 20 l. — Nagy Miklós: Sayous Ede k. tag emlékezete, 40 l. — Bernát István: Darányi Ignác t. tag emlékezete, 50 l. — Bp. 1931.
 Illés József: A quadripartitum közjogi interpolatiói. Bp. 1931. 54 l.
 Varga Sándor: Rickert Henrik filozófiája. Bp. 1931. 124 l.
 Varga Damján: Szent Imre-problémák. Bp. 1931. 38 l.
 Anka János: Az örök ember. Bp. 1931. 274 l.
 Rapaics R.: Pécsi Lukács Koszorújának forrásműve. Pécs, 1931. 6 l. Különlenyomat.
 Eckhardt Sándor: A francia nemzet missziós hite és a francia irodalom. Bp. 1931. 24 l.
 Schöner Magda: Erdélyi János élete és művei. Bp. 1931. 112 l.
 Ifj. Kiss Ferenc: Vörösmarty és Ossian. Debrecen. 1931. 32 l.
 Jakubovich Emil: Nagy Lajos király oxfordi kódexe, a Bécsi Képes Krónika kora és illuminátora. Bp. 1931. 16 l. Különlenyomat.
 Csengery János: Vergilius a magyar költészetben. Bp. 1931. 36 l.
 Juhó Ferenc: Schröder Frigyes Lajos, mint Shakespeare-átdolgozó és színjátékíró hazánkban. Bp. 1931. 16 l.
 Gulyás József: Comenius és a latin nyelv. 42 l.

- Füst Aladár: Nagymagyarország zsidó középiskolái. Bp. 1931. 30 l. Különlenyomat.
- Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. Kolozsvár. 1931.
- Grosschmid Lajos: Archimedes Arenarius. Bp. 1931. 60 l.
- Pataky Arnold: Szent Tamás apostol cselekedetei. Bp. 1931. 48 l.
- Mihályi Ernő: Egy kis polémia Croceval a barokkról. Bp. 1931. 12 l.
- Galla Ferenc: A Clunyi reform hatása Magyarországon. Bp. 1931. 148 l.
- Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar Történet. VI. kötet. Szekfű Gyula: A tizennyolcadik század. Bp. 496 l.
- Vonház István: A szatmármegyei német telepítés. Pécs. 1931. 526 l.
- Varga Bálint: Marot Kelemen élete és költészete. Bp. 1931. 64 l.
- Szent István Könyvek. Bp. 1932. Magdics Gáspár: A természettudomány útja Istenhez. 532 l. — Melichár Kálmán: A zsinatok. 162 l. — Szalay Jeromos: Szent Benedek élete és műve. 218 l. — Schütz Antal: Krisztus. 270 l. — Balogh Albin: Pannónia őskereszténysége. I. 164 l. — Kalmár Gusztáv: Magyar hazánk és népei. 236 l.
- Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója. Sajtó alá rendezte: Alszeghy Zsolt. Bp. 1931. 140 l.
- Rácz Béla: Két évszázad a magyar református igehirdetés történetéből. 1. köt. Gyula. 1931. 152 l.
- Farkas László: Tanulmányok és beszédek. Bp. 1931. 26 l.
- Tolnai Gábor: A szabadvers és a lírai formák válsága. Szeged. 1931. 32 l.
- Török Pál: I. Ferenc József. Bp. 1931. 50 l. Különlenyomat.
- Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Emlékkönyve. Szerk.: György Lajos. Kolozsvár, 1931. 324 l.
- Baktay Ervin: A világ tetején. Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain Tibetbe. Bp. 310 l.
- Farkas Gyula: A „Fiatal Magyarország” kora. Bp. 1932. 314 l.
- Takáts Sándor: Kémvilág Magyarországon. Két kötet. Bp. 354 l.
- Pitroff Pál: Pszichoanalízis és expresszionizmus. Arad. 1931. Különlenyomat.
- Gábor Géza: Ölvedi László. 1930—1931. Sopron. 16 l. Különlenyomat.

Fordítások.

- Horn Emil: Magyarországi Szent Erzsébet életrajza. Ford.: Várdai Béla. Bp. 204 l.
- Spurgeon H. Károly életrajza. Ford.: Bernáth Lajos. Bp. 126 l.
- René Bazin: A sahara szíve. Bp. 268 l.
- Ernest Thomson Seton: Rolf. Ford.: Temesi Győző. Bp. 114 l.
- Franz Werfel: A nápolyi testvérek. Ford.: Szántó Rudolf. Bp. 384 l.
- Grazia Deledda: Jó lélek. Ford.: Boros Ferenc. Bp. 184 l.

Egyéb könyvek.

- A Frankenburg Irodalmi Kör jelentése. Szerk.: Berecz Dezső. Sopron. 1931. 12 l.
- A Kisfaludy Irodalmi Kör Évkönyve. Szerk.: Ujlaki Géza. Győr. 1931. 108 l.
- Kristóf György: Tudományművelés kollégiumainkban. Kolozsvár, 1931. 16 l. Különlenyomat.

- Emlékkönyv a szépesi szövetség tízéves fennállása alkalmából. Szerk.: Mohr Győző. Bp. 1930. 214 l.
- Történelem a világháború után. Bp. 1931. — Csekey István: Észtország története a világháború után. 44 l. — Etédi: Románia története a világháború után. 80 l.
- Gyertyánffy István emlékezete. Bp. 1931. 12 l.
- Böszörmény Zoltán: A kortársak ítélete. Bp. 32 l.
- Pap János: Emlékezés Rákosi Jenőre. Bp. 1931. 48 l.
- Temesi Győző: Francia-kalandozás. Bp. 1931. 104 l.
- Kalmár Gusztáv: Küzdelmek a fehér halál országában. I. köt. Bp. 242 l.
- Griger Miklós: Krisztus helyett követségben. Bp. 180 l.
- Kicsinyek áhitata. Vallásos vezérkönyv. Összeállította: Számord Ignác. Bp. 328 l.
- Szent Erzsébet Kalendárium. Bp. 1932.
- Volkenberg Alajos: Missziós előadások és szentbeszédok Vademecuma. Bp. 1931. 268 l.
- Évkönyv. Szerk.: Szemere Samu. Bp. 1931. 338 l. Izr. Magyar Irodalmi Társulat.
- Magyar Mezőgazdasági Társaság Kiadványai. I. Harc a termelőszövetkezeti gondolatért. Bp. 62 l.
- Halász Elemér: Javaslatok a munkanélküliség megszüntetése és a mezőgazdasági termelés átszervezése ügyében. Bp. 1931. 46 l.
- Erdélyi Tibor: Képek a cserkészéletből. Budapest. 1931. 88 l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1931 október hó 10-én tartott felolvasó üléséről. Elnök: Négyesy László. Tárgy: Timár Kálmán: Legrégibb bibliafordításunk időrendje és rendeltetése; Sonkoly István: Péterfy Jenő, a zenekritikus.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1931 december hó 12-én tartott felolvasó üléséről. Elnök: Négyesy László. Tárgy: Szász Károly: Teleki László Kegyence. Vikár Béla: A Kalevala nyomain.

Az ugyanekkor tartott választmányi ülés pontjai a következők voltak: — 1. A tisztikar hároméves megbízatása lejár. A választmány jelölő bizottságul Badics Ferenc elnöklete alatt Baros Gyulát és Szinnyi Ferencet küldi ki. — 2. A választmány megharmadolására Pintér Jenő szerkesztő, Alszeghy Zsolt titkár és Oberle József pénztáros küldetnek ki. — 3. Szigetvári Iván megismétli egy korábbi indítványát: A Társaság küldjön ki egy bizottságot a kuruc balladák hitelessége kérdésének tisztázására. Morvay Győző és Alszeghy Zsolt felszólalásai után a választmány úgy határozott, hogy az annak idején választott bizottságra bizza a munka elvégzését. — 4. Morvay Győző jelenti, hogy a Társaságnak adományozta és a Társaság nevében a Magyar Nemzeti Múzeumba letétbe helyezte: Madách Imre anyjának leveleit, Madách Pál naplóját, Pekár Károly francia naplóját, Eötvös József báró elveszett

leveleinek másolatát és Ferenczy Ferenc Szerelem útjai-nak általa készített fordítását. Az elnök a választmány nevében meleg szavakkal köszöni meg az adományozást.

Inhalt der selbständigen Artikel. (Jahrgang 1932, Heft 1—2.)

— Franz Ványi: Die Barangs von Maurus Jókai. Im Jahre 1896, dem ungarischen Millenniumsjahre, wurde das Budapester Lustspieltheater mit diesem für diese Gelegenheit verfassten Stück Jókais eingeweiht. Dieses Festspiel war ein bedeutendes Ereignis für das ungarische gesellschaftliche Leben und für das ungarische Theater. Das Lustspiel des ausgezeichneten Romanziers hatte aber keinen Erfolg; es erlebte nur einige Aufführungen, im Druck erschien es überhaupt nicht. Der Verfasser der Abhandlung weist verschiedene Mängel des Dramas nach. — Iván Hajnóczy: In den Quellen des Bankbans. Anmerkungen zum Text der Tragödie von Josef Katona. — Wilhelm Tolnai: Die Sage der Katharine von Budetin bei Jókai. Anmerkungen zum erzählenden Gedicht Johann Arany. — Albert Kardos: Erklärungen zur dramatischen Dichtung des Emerich Madách, der Tragödie des Menschen. — Es folgen grössere und kleinere Rezensionen über Neuerscheinungen der ungarischen Literatur und Literaturgeschichte. Alle Artikel der ungarischen Zeitschriften und Zeitungen, welche mit der Literaturgeschichte eine Berührung haben, werden registriert. — Biographien jüngst verstorbener ungarischer Schriftsteller und Literaturhistoriker Angaben über neu erschienene Bücher und Mitteilungen über die Sitzungen der Ungarischen Literaturhistorischen Gesellschaft beschliessen das Heft.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisits. Arcarius: Iosephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy. Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.

Fasciculus XXI. 1932.

Argumentum :

Dissertationes. — Conspectus librorum 1932. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XXI. Jahrgang. 1932.

Inhalt :

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1932 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékozást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ára egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I., Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámlájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I., Attila-utca 1.).

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.
BUDAPEST, 1932.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK. — KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

	Oldal
Brisits Frigyes: Vörösmarty és Kazinczy	33
Lám Frigyes: Német könyv a történelmi regényről és Jókairól	44
Tolnai Vilmos: Sajtóhiba az Ember Tragédiájában	46
György Lajos. Az ártatlan Csimaz.. .. .	47
Rubinyi Mózes: Gyulai Pál forrásaihoz	48

BÍRÁLATOK.

Gulyás József: Dalkultusz a pataki iskolában. — Horváth Richárd: Laskai Ozsvát. — Kincs Elek: Kölcsey a közéletben. — König Kelemen: Hatszázéves ferences-élet Szécsényben 1332—1932. — Magyar Irodalmi Ritkaságok. — Szabolcsi Bence: A XVI. század magyar históriás zenéje. — Szentföld. — Szigetvári Iván: Kisebb munkái. — Új Auróra. — Veszprémy Dezső: Thaly Kálmán védelme a tiz kuruc ballada hitelessége kérdésében. — Világirodalmi Lexikon. — Zulawski Andor: A diadalmas világnézet.	50
--	----

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Folyóiratok	53
---------------------	----

FIGYELŐ.

Elhunytak. — Új könyvek. — Társasági ügyek.	59
---	----

TANULMÁNY.

Vörösmarty és Kazinczy.

Ó és új magyar.¹

Írta: BRISITS FRIGYES.

Vörösmarty Mihály költői és literátori működésének megvilágítása a történeti teljesség címén igényli a maga részére Kazinczy Ferenchez való viszonyítását. A két lélek egymástól az irodalmi felfogás és az írói alkotás alapvető távolságában áll. Vörösmarty nem Kazinczy útján jött meg s nem is őt folytatta. Az életet mindegyikük másként váltotta át irodalomra. Elűtő volt a szemlélet-módjuk; a műalkotás folyamán, a forma és anyag egymást átható munkájában, különbözőképen juttatták érvényességre az ihletet, azaz más volt az alakító elviségük és ízlésbeli időszerűségük. Kettőjüket azonban — minden alkatbeli különbözőségük ellenére — egymásra utalja az irodalmi életnek mult század elején kifejlett nyilvánossága, megnövekedett fejlődés-menete, a nyelvesszményiség problémaadó és oldó közössége. Irodalmi jelentőségük is, a mértékszabás különbsége szerint, más és más területre sugározta szét pályájuk értékeit. Ezek azonban mind összefolynak s odatartoznak annak a fogalomnak a magasságába, amelyet mindketten a magyar irodalomról alkottak s amelyre azt pályájuk minden érdemével fel is emelték.

*

Bessenyei György irodalmának ihletője, belső meghatározója a haladás gondolata volt. „Ah bártak el érhetném — írja a Holmiban — azon vigasztalásomat, hogy tiz, vagy husz meg

¹ Egy készülő Vörösmarty-életrajzból.

sértetet Magyar Író ellenem támadna! Mihent az Írók nyomtatásba egy egész nemzet előtt el kezdenek egymással vetélkedni, azonnal meg indul a szép elmélkedés. Ezt keresném én, azért garázdálkodom néhol írásomban. Tudom hogy ki tzáfolni akarna, igyekezne hozzám szob magyarsággal beszélteni, mint én szoktam. Harmadik jönne, ki mind kettőnket felül kívánna haladni. A nemzet mulatná velünk magát, s nevetne mikor mi egymásnak előtte bosszúságokat mondanánk, de a tudomány, magyarság épülne.“² Ebben az építésben azonban csak „a tüzzel származott“ elme vesz részt, amely ellentétben „az erőtlenül, és bután származot... a rekedt elmével... szüntelen új dolgokat kíván“.³ Bessenyei György e szavaiból két nagy célzat messzesége látszik, amely szinte összefoglalja munkásságának értelmét is: Az egyik a magyarság nemzetegyéniiségének gondolata, a másik pedig a magyar nyelvnek, mint a nemzetegyéniiséget tudatosító s ugyanakkor irodalomteremtő erőnek a hangsúlyozása. Mindkettőt programmszerűen hangoztatja A természet világában is:⁴ „Nemzeti személyed a nyelveddel elvész.“

A nemzeti személyességre törekvés tehát irodalomerkölcsi kötelesség. Megvalósulása azonban nem képzelhető el a nemzetnyelviség személyes képviselője: az irodalom nélkül. Író és irodalom ezentúl a nemzeti egyéniség eszméjének szolgálatával, önmagának törvényül szolgáló erkölcsi hivatástudatával illeszkedik bele a nemzet életébe s e kapcsolat címén kapja meg először működése illetékességét, majd később értékrendjét is. A magyar irodalomnak oly alapvonása alakul ki itt Bessenyei programjában, amely még az esztétikai elvszerűség fölé is kerülve, sőt azt nem egyszer magába is olvasztva, jó ideig politikailag határozza meg életét. „Mond meg az Írónak, hogy ha érdemeivel Hazája Magyarainak kinyomtatott munkáiban nem szolgál, s ekként Párnássus alatt annak szüzeinek nem áldoz, tehát ki töröljük nevét a jó polgárok és Poéták társaságából“ — írja Bessenyei Bartsainak.⁵ Mivel pedig író és irodalom eddigi története során inkább bizonyos alkalmasszerű feladatok során teljesített hivatást, most a nemzeti művelődés egyetemesen átfogó szervi egységében kell keresni a maga végleges helyét,

² A Holmi. Béts, 1779. 325. 1.

³ U. o. 12. 1.

⁴ Régi Magyar Könyvtár. Budapest, 1898 243—47., 273. 1.

⁵ A Bessenyei György Társasága. Bétsben, 1777. 18. 1.

hogy a nemzeti élet ez anyajegyével megjelölve fejlessze ki majdan egész egyéniségét a nemzeti klasszicizmus idején.

Ebben az egymásra utalt és egymást tápláló közösségben azonban szinte magától jelentkező kényszerűséggel világlott fel a haladás törvényszerűségének elve: „Minden nemzetnek változva kell a maga Tzéljaira vonattatni, s ugyan ezen okból soha nem vólt Nemzet, nem is lész, melly magába a változásokat fel függeszthesse“ — hirdeti Bessenyei alapvető felismerését.⁶ E gondolatnak gyakorlati következménye azonban egy *egészen újszerű írói lélekalkat kialakulása lett*, amely annak a különbségnek az elvszerűen hirdetett tudatosságán épült fel, amely a nemzeti személyű ország és irodalom céljával elválasztotta egymástól a Bessenyei előtt volt s utána jött kort. Így születik meg Bessenyei lelkében is ez a különbségtétel, amelyet az előtte élt irodalom nem ismert, mert nem is volt rá szükség s mely tulajdonképen vezető ihlete lesz az utána következő irodalomnak. Ezt a különbséget ő így nevezte el: *régi magyarság — mai magyarság*.⁷

Mint mindenütt, ahol Bessenyei eszmélkedik, itt is nehézkes és fogalomvezetése nem mindig egységes irányú. Éppen ezért szükséges e maga felállította gondolatellentét használati értelmét megállapítani s így megjelölni az ő „mai“, az az „új“ magyarságának tartalmát és célját. Legelőször Lukánus fordításában használja ezt a megkülönböztetést, tisztán csak a fordításban követett nyelvi eljárásának, szólásmódjának jellemzésére és igazolására.⁸ A Magyar Néző-ben már összefoglalóbb magaslatra emelkedik s az itt megállapított különbségekben egy egészen új irodalomfaj megvilágítását látja és adja: „Olvasd *Derelinkurt* a régi *Frantzia Hugénótáknál* Frantziául... Olvasd a halhatatlan *Jungot, Pópet, Lucanust* sat. Meg látod majd az írás módját mitsoda. Még Magyarúl a mint szokták mondani *Profanus* írók nem is vóltak. *Hallerbul* ki *Telemakhust* fordította és *Gyöngyösiből* áll a világ. A többi szent Írás módja volt, mellyeket a Reformatus Papoktól tanúltunk; de mi világi írók a' szerint nem mehetünk. Híjába ajánlod nekünk a régi áhitatos Magyarságodat... Mi ugyan itt meg nem állunk a magyarságban... Mitsoda Magyar Írókat kövessünk hát inkább, mint az *Anglusokat* és *Frantziákat?* — *Markalfot, Argeliust, Álmos* könyvet, mert a

⁶ A Magyar Néző. 20. l.

⁷ A Holmi. 108. l.

⁸ Lukánus Első Könyve. Posenban, 1776. A5.

többi Magyar könyv, mind szent Írás magyarázója, vagy lelki dolgok, melyekbe világiság, Poétaság nintsen.⁹

Bessenyei szemléletében, amely erős kritika is egyúttal, kétféle írói típusról esik szó. Először arról, amelynek képviselői: Markalf, Argirus és az Álmos könyv, amely ugyan ki nem mondottan, de sejtetten szembe van állítva a külföld korabeli klasszikusaival. Továbbá arról a „mai“ magyar típusról, amely még nincsen készen, amely csak mint a sejtelem óhajtott vágya él Bessenyei szándékában s ihlető programja: „Mi ugyan itt meg nem állunk a magyarságban.“ Ez az új író a „régí áhitatos magyarsággal“ néz szembe s világi gondolatú, mondjuk: világi ihletésű irodalmat követel az európai irodalom mintájára, ennek „írás módja“ szerint. A mai, tehát új magyarság összetett ideál, amelynek elemei adva vannak az *új írásmódnak* és az *új szemléletnek* feltételeiben. Bessenyei lelkében ezentúl ez az *irányfogalom* lesz úrrá s e körül alakul ki munkásságának belső értelme.

Írói gyakorlatába is átvitte ezt az elvét. Bornemisza Péter Sophokles-fordításának egy részletét a „mai“ magyarság elvi és gyakorlati módjával alakítja át francia versformába.¹⁰ „A magyar szíveket gyönyörűségre hozó“ Hallert, Telemakus fordítóját is ennek az új magyarságnak írásszempontjából veszi javítás alá.¹¹ Az írásmódon Bessenyei „tisztább és igazab Magyarságot“¹² ért. S ha most azokra a tapogatódzó, kereső szóláskisérletekre, fordítói eljárását megokoló szabadságra¹³ gondolunk, mellyel ő elindította ezt az ő új magyarsága írásos elemét, megkapjuk jelentését: a magyar nyelv alaki készségének újabb, finomultabb idomulását, a kifejezésnek önmagát fokozó erejét. Bessenyei a nyelv belső természetébe nem hatolt bele, a műalkotással összefüggő esztétikai szervességét nem vizsgálta. Előtte egy gyakorlatilag is alig igazolt nyelv állott, amelyben azonban hitt s amelyet egytől féltett: „... a szép dolog nyelvünkön időtlenül esne“.¹⁴ Új volt tehát Bessenyeiben a szóízlés gondja, de mindenekfölött új volt a hite a magyar nyelvanyag eszté-

⁹ Jegyzés c. fejezet, 55–62. l.

¹⁰ A Holmi. 106–111. l.

¹¹ U. o. 255–60. l.

¹² U. o. 242. l.

¹³ Nem hogy szórúl szóra nem fordítok; de gondolatrúl gondolatra, dologról dologra mégyek, tsupán magamtúl, melyeket tettésem szerint alkalmaztatok az Író gondolatnyi közzé. U. o. 367. l.

¹⁴ U. o. 367. l.

itikai képességében. Ezért hirdette bizonyításul is, igazolásul is: „Melyik nyelvnek is lehetne több édessége, méltósága, mélysége és könnyű ki mondása mint a Magyaroknak? mind a deák, mind a Frantzia, mind a német görtsösebb nálla. Kivált Poétaságra, éneklésre, régi történetek elő beszéllésére, ditsérő beszédre, egy nyelv sem haladja meg.“¹⁵

Hasonló programindítást mutat Bessenyei munkásságának másik iránya: „a világiság“, amelyet annyi erővel hangsúlyozott „a régi áhitatos Magyarság“ ellenében. Bessenyei világisága új irodalmi tárgyterületet elvi fölfedezését jelentette. Az, hogy ez az irodalmi tárgybővítés s ami szükségképen együtt járt vele: az élet- és világképváltás idegen forrásból s nem egyéni élményéből fakadt, összefügg egyrészt lelki alkatával, melyben a világiság sohasem tudott poétasággá válni, mert a költészetet mindvégig azonosította a „szép elmélkedés“-sel s a képzeletet „a világról tett gondolat“-tal, másrészt azzal az irodalmi felfogásával és szándékával, amellyel munkáit, fordításait programvetése kísérleti igazolásul tekintette. Van ebben az eljárásban valami racionalista vonás, amely a fejlődés természetes menetének helyébe tőle idegen, kívülről származó elviséget helyez. De viszont Bessenyei így teremtetten meg azt a légkört, amely a későbbi fejlődés során lehetővé tette az irodalom végleges elvilágiasodását.

Miközben Bessenyei az új magyarságért dolgozott, lehetetlenség volt észre nem vennie, hogy szembekerült a magyar szellemi élet két nagy hagyománytartozékával: „a deákság“-gal és a régi magyar poétákkal. „A Deákszó — írja A Holmiban¹⁶ — a Deákszó, már az haszontalan... A Frantzia, Anglus szóba, ezerszer mélyebb böltsesség fekszik már, mint valaha a Deák szóba volt.“ A latin nyelv nagy irodalmi és művelődési hagyományait Bessenyei nem érinti, bár a latin lélek elsőségét a görög felett nagyon vitatja.¹⁷ Ő csak a deákosformájú művelődés ellen harcol, amely megállott merevségében a magyar nyelvet a szellemi élet hordozására képtelennek minősítette. A magyar iskolai és közéleti deákság irodalmi értéke és hatalmi súlya el-

¹⁵ Magyarság. 1778. 8—9. 1.

¹⁶ 161. 1.

¹⁷ A Holmi. 161—2. 1. B. amikor e munkáját írta, már nagyon gyengén tudott latinul. Az előbb említett Lukanust is franciából fordítja, „mert deákul csak annyiban érte, a mennyiben arra a francia nyelv által segéltetett“. Kazinczy F.: Báróczynek Minden Munkái. Pesten, 1814. VIII. 11—12. 1.

len a harc később fog megindulni. Bessenyei elvégezte az elvi áttörés munkáját s így — talán ezt is a racionalizmus történelemellenes ihletése alatt — *programmszerűen megindította a deák szömvéltég uralmának felgöngyölítését.*¹⁸

Más volt a helyzete a régi magyar poétákkal szemben. A korábbi magyar irodalmat, francia és angol olvasmányainak új és szabadabb távlataihoz viszonyítva, szellemében naivnak, formában meghaladottnak tekintette. Nem is közeledett hozzájuk az irodalmi minta mértékvevésének szándékával. A belső írókat, mondja, külső dolgokkal nem követhetjük.¹⁹ Talán egy kissé magabizottan is érzi s hirdeti: Tegyéék ezekhez a mai magyarságot, hadd tessék ki a különbség.²⁰ Mindazonáltal Bessenyeiben erősebb volt hagyománytartó magyarságának ösztöne, mint a gyökértelen felvilágosult művelődés hatása. Bárcsak „az épülés” kedvéért is, de mégis számon tartja a régi magyar poétákat s a deákosság kizárólagos műveltségteremtő tudatával szemben rájuk hivatkozik, mint a nemzeti nyelv hordozóira, akiknek öröksége immár az övé: „Lássuk némej Magyar Poétáinknak munkáikat s épüllyünk belőlük. Hadjuk-meg Gyöngyösinek ditsőségét, a ki gyönyörű Poéta. *Kohári*, ki fogságában irt, hasonlólú tiszteletet érdemel. *Zrinyi* örök emlékezetünket meg nyerte egyenlölül. *Tinódi* is sokat ér, ki a régi Magyaroknak nótáját szedte versekbe. De többen is vannak még ezek után... Ennek az *Ilosvai* nevű Poétának, nem tudom, miből fűzzünk koszorut.”²¹ Bessenyeiből hiányzik az értékelés ereje. A felsorolt írókat mint a magyar nyelv munkásait tekinti. Író őseit látja bennük, akiknek nem alkotásai érdeklik őt, hanem munkásságuk, életük elvi értelme, kisugárzó erkölcsi jelentősége, „az épülés”. A deákműveltség ellen megindult törekvése csak így tudott termékeny és nyugodt átmenetet biztosítani az új magyarság kialakulásához. A hagyomány fenntartott gondolatával megadta a fejlődés nemzeti célú irányát, a latin műveltség megkötő egyoldalúságának félrehárításával pedig szabadságot adott új irodalmiság létre-

¹⁸ Más szempontból hangoztatja ugyanezt már Bod Péter Ráday Gedeonhoz irt levelében: „...minthogy a Magyar nyelv erősen kezdett megromlani a mi időnkben, jó volna annak ékesítésére s megerősítésére valami jót tsinálni a más Nemzetek példájok szerint.” Bod Péter három levele gróf Ráday Gedeonhoz. Figyelő. 1876. 175—76. l.

¹⁹ A Magyar Néző. 57. l.

²⁰ U. o. 60. l.

²¹ U. o. 59—60. l.

jöttéhez. Ilyen értelemben joggal írhatta: „A régi módhoz ne ragaszkodjunk, mert a' hoz ragaszkodni annyit téssen mint a tudatlanságot sohajtni. Csak nekünk is jobb lészen hát a' nagy Világ után menni. Legyen új tanulás modja, fogadjuk el. Nem szükség minden újítót meg vetni; mert nem minden újság rosz köztünk, mivel igen sok veszedelmes és tudatlan óságok is vannak e' Világba... Mozgásba, tűzbe kell hozni a Nemzet elméjét úsággal, még pedig a' maga nyelvével.“²² A kérdés most már csak az volt, hol ütközött ki ez „az újság“!?

•

Bessenyei lelkiségében és műveltségében mindig volt valami állandó, egyensúlyba jutni nem tudó kettősség. Bécs és Szaboles megye, ösztönös történetiség és racionalista ízű műveltség, az újság izgató ingere s a visszatérő hagyomány elfogadása, kemény gondolkodások szorongó vívódása s kedélyi élet ki nem elégtűlt nyugtalansága, „franciás kifejezés és a legcsinatlanabb párbeszéd,²³ Monteskiő, „e nevezetes, és ditséretes író“ és Ilosvai kinek „nem tudom mibűl fűzzűnk koszorut“ — kétkedő hit²⁴ s nyugtalan racionalizmus, ezek a szélsőségek alkotják e kettősség tartalmát, amelyet Bessenyei harmónikusán soha megoldani nem tudott.²⁵ De mindazt, ami e két, egymást szinte kizáró sorok közé esett, nyugtalanságában s ugyanakkor kapcsolatban is az újság ihlete tartotta. Az új mintaszabás és adás azonban csak azzal a költői formakészlettel szemben volt reformszerűen bemutatatható, amely mint uralkodó hagyomány benne élt a köztudatban. Ez pedig Gyöngyösi István volt.

Bessenyei iskolája középpontjában mint *serkentő példa* — „az épülés“ eredményeként! — Gyöngyösi áll. Ő az élő irodalom fogalma, a kívánt és írgyelt költő, kinek tehetsége és dicsősége, nem különben pályájának értelme átsugárzik a multból s tovább

²² Magyarország. 13., 12. l.

²³ Kazinczy: Báróczynak Minden Munkái. VIII. 27. l.

²⁴ Tarimenes utazása. Budapest, 1930. 25—26., 425—28. l.

²⁵ Rest embert a világon ollyat mint én vagyok, nehéz gondolni. Ellenben elmét nyughatatlanabbat, írást fárathatatlanabbat nem láttál. Rettenetes testi restség és erköltsi dühösség ez együtt egymás ellenében téve — írja önmagáról. Értelmeinek keresése. Id. Eckhardt Sándor: Bessenyei és a francia gondolat. Egyet. Phil. Közl., 1921. I—V. 34. l. — Nekem könyvházam a természet. Ebben van két író helyhezetteve: az egyik a szívem, másik az eszem. Rómának viselt dolgairól: Id. Závodszy Károly: Bessenyei Gy. Pest, 1872. 142. l. — Egyszer érzéstűl ég az elme, másszor elmétűl zajlik az érzelem. Bihari remete. Závodszy I. m., 151. l.

adja „próbára nyomdokait“, egymaga a magyar Parnassus. Az öreg Orczy Lőrinc azt írja róla: „Még fen tartom reménységet, hogy a jelen való idő is honnan onnan egy Gyöngyösit előlvet, ki a hazánk nyelvit szeretőknek Párnassus hegyére utat mutat.“²⁶ Bessenyei szinte rajongással emlegeti: „Miolta a Magyar szó emberi nyelveken forog, a mi izünkig, olly *Poéta* benne mint *Gyöngyösi* nem volt... Kár, hogy mai időnkbe nem élhet.“²⁷ Baresay „Gyöngyösi lelkével titkon egyesülvén“ kíván Tarna felé menni.²⁸ Anyos ösét látja benne. Egyben azonban eltávolodnak tőle: A tárgyi és szellemi indításokon kívül, nem tőle kapnak formaösztönyt, hanem a franciáktól s ezáltal lassan-lassan immár csak történelmi kapcsolatba kerülnek vele. Sőt Bessenyei már kritikai szándékkal írja: „Ezek a négyes vers sarkak, *Cadentiák* mint látod, több Poétákat megszorongattak, mivel sokszor nem őket húzzák a dolog után, hanem nekik áldozzák fel azokat.“²⁹ Ezért is kísérli meg páros rímű alexandrinban átírni Kemény János elejét, beledolgozva Voltaire-t. Orczy pedig programmszerűen hirdeti: „En Verseket más forma lábakra is mértem, és nem követtem Gyöngyösinek módját, kinél jobb Poétánk ugyan tsak nintsen. De azt csak azért tselekedtem, hogy valamelyly más formábann is öltöztessen verseimet“.³⁰

Ebben az eltávolodásban található fel a haladó irodalmi magyarság első újítása. Összeütközésnek, szembefordulásnak semmi nyoma.³¹ Gyöngyösinek csak a „mód“-ja változott. De

²⁶ A Bessenyei György Társasága. 9. l.

²⁷ A Holmi. 285. l.

²⁸ A Bessenyei György Társasága. 27. l. — A Gyöngyösi-hagyomány hatásáról futólag megemlékezik Endrődi Sándor: Dugonics András. Figyelő. VIII. 199. l. — V. ö. még: Arany János: Gyöngyösi jó tulajdonit megette az idő, hanem gyarapodott is belőlük; ez volt a sorsa. Mivelő szellem volt, tovább egy századnál épen a kor embere, szükséges láncszem a fejlődésben. Gyöngyösi István. Munkái VI., Budapest, 1907. 183. — Horváth János: A XVIII. század közepe táján vagyunk: irodalmi multunk e nagy jelentőségű forduló szakán... most válik tápláló hagyománnyá Pázmány és Gyöngyösi. A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig. Budapest, 1927. 23. l.

²⁹ A Holmi. 294. l.

³⁰ Költeményes Holmi Egy Nagyságos Elmétől. Posenbann. 1787. 12. l.

³¹ V. ö. Arany: A hagyományos költészetből legészrevehetetlenebb az átmenet a francia iskolához. I. m., 218. l. — Gyöngyösi hagyományához először Ráday Gedeon nyúl újító szándékkal. Törekvéseinek elvszerű indítéka egyrészt szorosan vers-formai érdekű volt, másrészt ezirányú munkásságát csak öreg korában hozta nyilvánosságra, amikor az más oldalról, éppen Bessenyeiek részéről is, támogatásra talált. L. Váczy János: Gróf Ráday Gedeon összes munkái. Budapest, 1892. 14–15. l.

ebben a módváltozásban, a forma köntöse alatt, készül, alakul, bár még határozatlanul körvonalazva, irodalmunk egyik legnagyobb elváltozása: *az írói egyéniség s vele az irodalmi ízlés- és irányváltóztatás szabadságának felismerése*. Valami sok irányban kikívánczozó zsúfoltság torlódott össze ebben a szabadságban, amely nem maradt meg tisztán csak irodalmi ihletésűnek. Átcsapott rajta s a francia felvilágosultság mindent újonnan összetevő szelleme, új politikuma, világnézeti nyugtalansága hullámoztak benne. Ennek a szabadságnak ingerkedő vonzalma szólaltatja meg Orczyt úgy, hogy már „szent halottak”-ról beszél, akikkel szemben

...én előttem *Poéták* kedvesek,
Kik nagyobb részére furtsák, és szelesek.

Benne azonban, csakúgy, mint Bessenyei valamennyi követőjében, inkább a költői és irodalmi hivatásnak, a literátorságnak rajongó átélése nyilatkozik meg. De ebben a maga hevületében gyönyörködő új élménykeresésben már mindegyik kívánja a saját külön útját s idegen minták után kezdi érezni önmagában a személyiség szabadságának értékét. „Minden nagy ember — írja Bessenyei — iskoláján túl emelkedett fel; minekutána regulát, engedelmességet, félelmet, mestert széllyel szórt magáról és önnön lelkének világa utána ragadtatott. Ki legyen annak mestere, kit a természet szült mesterré?”³² Az írói én e magaelvező s függetlenítő vonása magyarázza meg, miért nincs meg a franciás írókban kizárólag egy irány tisztasága. Mind-egyik úgy hat, mint egy el nem készült szobor. Csak a program-ihlet friss gyönyöre dolgozott bennük, amelynek fontosabb volt a nyelv munkába fogása és kidolgoztatása, mint a tárgyi invenció avagy a műalkotás eredeti reformténye. Ezért marad meg értékmérőnek most is Gyöngyösi, akit Bessenyei nem haladott meg, csak uralmában osztozott, s akinek hatás-egységét szétoldotta. Jellemző e kapcsolatra Kreskai Imrének Révay Miklóshoz 1778-ban írott verse:

Vagnak, ó nagy Arnyék! kik fognak követni,
Gyorsan igyekeznek utánad igetni,
Kérkedve látszanak hozzád közelgetni,
S ditsőségnek tartják véled említettetni.

Ez a jelenség nem áll magában elszigetelten. Mikor Pesten

³² Töredéke Bessenyei György Értekezésének: A Magyar Nyelv kiműveltetéséről. Közli: Mihálkovics József. Tudományos Gyűjtemény, 1823. I. 10. 1.

1791-ben gróf Cziráky Antal vezetése alatt megalakul a Pesti Magyar Társaság, amelynek tagjai nagyrészt fiatal emberek voltak,³³ a Társaság kiadásának első darabjában, amelybe Besse- nyei is írt, szinte jeligeként hangzott Jankovits Miklósnak a kötet élére tett „koporsó verse” Gyöngyösi Istvánról: Gyöngyösi pediglen él és tiszteltetik.³⁴ Az új magyarság hajnalán, a nemzeti személyiség szolgálatának kegyeletével, a költői személyi- ség derengő sejtelmeivel, Gyöngyösinek és a francia fel- világosultságnak még egymásba kulcsolt, de szándékaiban már egymástól szabadulni kívánó küzdelmeiben így jelenik meg Bessenyei György Társasága.

*

Bessenyei irodalmának ideje nagyon hamar lejárt. De élt és hatott Bessenyei pályájának eszméje: a régi és új magyar- ság gondolata, az az állandó jelige, amelynek jegyében egy fél- századon át keresi magát az egész magyar szellemi világ. Nem- zedékek küzdelme folyik azért, hogy alakilag és tartalmilag meghatározzák és kitöltsék ezt a nagyfeszültségű, de ugyan- csak bonyolult szövésű fogalmat. Mindenki érezte, hogy a régi és új eszméje nemcsak tisztán irodalmi folyamatú fejlődést, hanem lelkiség átalakulást is jelent egyúttal. Az „új” ihletése átfogóan, egyetemesen pezdít fel mindent, s egyszerre sok- oldalról oltja be a maga ingerét. A fejlődés útját ez a hirtelen- ség egy kissé meg is zavarja, s az újságon kapó kíváncsi és kísérletező ingerkedés felszívja az elmélyülés lendületét. Nem marad idő sem az eszme, sem az egyéniség kiérlelésére. Min- denki türelmetlen a tehetségével szemben, s a névszerzés hiúsá- gát önkritika nélkül azonosítja a haladás nemzeti érdekével. „Tudós és a Helikonra erőssen siető közönség” — mondja róla jellemzően Benkő József.³⁵ A magyar irodalom új ihletű lázá- ban úrrá lesz az „imitatio”, s idegen lelkiség formái hatalma- sodnak el s rontják szét az egyéniség maganyújtotta vonásait. „Valahányan vagyunk — panaszkodik Baróti Szabó Dávid —, annyi tsapásra ereszkedünk.”³⁶ Rajta kívül a fiatal Kazinczy az egyetlen író, aki ezt észreveszi, bár később ő is ráfeledkezik

³³ Pintér Jenő: A magyar irodalom történetének kézikönyve, Budapest, 1921. I. 279. l.

³⁴ A Pesti Magyar Társaság Ki Adásának Első Darabja. Pesten, 1792.

³⁵ Kazinczy Ferenc levelezése, I. 377. l.

³⁶ U. o. I. 581. l.

e megállapítására. „A magyar literatúra munkáit tekintvén, írja Orczynak 1788-ban, majd igen ráillik az Kassára, amit a deák példabeszéd Afrikáról mond: Africa semper habet aliquid novi. De aligha az nem lesz még végső romlása a magyar literatúrának, hogy semper habet aliquid novi.”³⁷ Az idegen minták és hatások a könyvek útján rááramlanak az elmaradt magyar életre. „Ez a nemzedék már olvas.”³⁸ Az új vagy újra előkerült könyvek ébresztő vagy ellenszenves kedvet támasztanak, a műveltség fogékonyságát nevelik fel, nemzedékeket sodornak egymás ellen s az egyes ember lelkében is nyugtalanságot, ízléshez való kedvet keltenek. Alig van író, aki ne lenne csupa hullámvész, aki valami elkészült irányt tudna önmagában megszilárdítani. Ebben a forrongó válságban találkozik össze a Bessenyei—Gyöngyösi kettős ötvözetű hagyománya s egy magát szintén *új*-nak nevező irányzat, amely aztán végleg feloldja Gyöngyösi örökségét: a *dedkosok* munkássága.

(Folytatjuk.)

³⁷ Figyelő 1881. 135. l.

³⁸ Császár Elemér: A német költészet hatása a magyarra a XVIII. században. Budapest, 1913. 26. l.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Német könyv a történelmi regényről és Jókairól.

Két német pedagógus ítélőszéke elé idézte a világ egész regényprodukciónak, hogy ítéletet mondjon a történelmi regényekről, még pedig elsősorban a nemzetnevelés szempontjából.

Hermann Bock és Karl Weitzel hatalmas nagy munkát adtak ki ezzel a címmel: „*Der historische Roman als Begleiter der Weltgeschichte.*“ (416 lap és Erster Nachtrag, 88 lap. Verlag Hackmeister und Thal. Leipzig. Évszám nélkül.)

A két szerző a legkiválóbb történelmi regényeket ismerteti azon korok szerinti sorrendben, amelyekből tárgyukat vették, — a praehistorikus időkön kezdve az ókoron, középkoron és újkoron keresztül, egészen a világháború utáni napokig.

Közkönyvtárakba való, lexikonszerű könyvében a két szerző csak olyan regényeket ismertet, amelyek elfogadott irodalomtörténeti tekintélyek szerint igazán irodalmi értékűek. Teljesen mellőzik az *Unterhaltungsromanokat*. Tehát a főkritériumuk mégis az irodalmi szempont.

Minden egyes ismertetett regénynél kapunk egy kis bibliographiát is, utalást a szakirodalomra. A nem német regényeknél oda van téve fordítójának neve is. Politikai és vallási elfogultság nélkül végezték feladatukat a szerzők, csak azt nézték, való-e a tárgyalt regény ifjúsági könyvtárakba vagy nem? Ezen nem lehet fennakadni, hiszen bármilyen táglelkű valaki, mégsem kívánhatja, legyen pd. Pierre Louys híres hetéra-regénye „*Aphrodité*“ iskolai olvasmány. Tehát másodsorban következik a pedagógiai szempont.

Az ismertetett művek között két magyartárgyú regényt találunk. Ezek közül az első Heubner: „*Der König und der Tod*“ című, mely a mohácsi vész idejét írja le és amelyben a két szerző véleménye szerint II. Lajos, Zápolya és Mária királyné jól vannak jellemezve. A másik Karl Bleibtreu: „*Ein Freiheitskampf in Siebenbürgen*“ című műve. Elmeséli Hora és Kloska lázadását, még pedig az „elnyomott és kiszorolt oláh parasztok“ pártját fogja.

Magyar író csak egy van képviselve a könyvben: — Jókai. Öt regényét ismertetik a szerzők, akik leginkább Wechsler Lajos fordításában olvasták a magyar költő műveit. Az öt regény a következő: 1. Bálványos vár. 2. Minden poklon keresztül. 3. Egy asszonyi hajsza. 4. Az utolsó budai pasa. 5. A fehér rózsza. Az egyes regényekről a következőket mondják:

1. *Bátrányos vár.* A kritika elmeséli a regény tárgyát, aztán megállapítja, hogy nagyon értékes, mint művelődéstörténeti korkép, amely gazdag részletfesséssel adja vissza a vad korszak erkölceit és babonáit. Nem való az ifjúság kezébe. (84—85. lap.)

2. *Minden poklon keresztül.* A tartalom elmondása után a szerzők megdicsérik a regény második részének „lélektani elmélyedését“ és megállapítják, hogy Jókai jó források alapján dolgozott és hogy ennél fogva igen hű és jó képét adja a későbbi kereszties hadjáratoknak. (100—101. lap.)

3. *Egy asszonyi hajszál.* Igen sok dicséretben részesült Jókai. Kiválóan értett hozzá, hogy bepillantást adjon a lengyel királyság bonyolódott züllöttségébe. Nagyszerűen rajzolja a lengyel nép különféle rétegeit. Elevenné válik előttünk minden egyes alakja, kiváltképen Szobieszki János. (234. lap.)

4. *Az utolsó budai pasa.* Dicséri a két szerző, elmondja tárgyát és hozzáteszi, hogy: „Nem a magyarok, hanem az osztrákok, bajorok, szászok és brandenburgiak szabadították fel a várost, ezt a magyar költő nagyon természetesen nem igen hangsúlyozza.“ (238. lap.)

5. *A fehér rózsza.* A tárgy ismertetése után megállapítja a kritika, hogy Jókai csak kevésbé tér el a történelmi igazságtól. „Jókai, aki az akkori Sztambul életének kitűnő ismerője, ebből a tárgyból írja meg egyikét legjobb regényeinek.“ (297—298. lap.)

Szembetűnő, hogy a két szerző Jókairól a legnagyobb szeretettel és rokonszenvvel ír, nagy írónak tartja, de nem azoknak a regényeknek alapján, amelyeket mi legnagyobb efajtájú műveinek ismerünk, mint pl. A löcsei fehér asszony, Erdély aranykora, Törökvilág Magyarországon, Rab Ráby, Kőszivű ember fiai stb. Érdekes az is, hogy Jókait úgy tekintik, mint igazmondó, „megbízható“ historikust, aki nem füllent, aki lelkiismeretes forrásfőhasználó. Bock és Weitzel, akik elsősorban csak a német regényeket veszik figyelembe, külföldi viszonylatban is igen nagyra taksálják Jókait. Walter Scottnak, a műfaj atyjának, csak tizenkét regényét ismertetik. Dumas, aki valamikor király volt a történelmi regénygyártásnak, csak négy munkájával jutott szóhoz. Így meg lehetünk elégedve, hogy a mi mesemondónk öt számmal van képviselve. Bánthat az, hogy kimaradtak Jósika, Kemény, Mikszáth, Gárdonyi, Herczeg, Móricz Zsigmond és mások.

Tudtunkkal Gárdonyi regényei nincsenek még lefordítva. Az újabb magyar regényirodalom külföldön meglehetősen ismeretlen. Itt igen szép és hazafias munka várna az erre hivatottakra. Néhai Gragger Róbert tervezett egy ötven reprezentatív regényből álló németnyelvű gyűjteményt. Ennek első darabjával Kemény Zsigmond „Rajongók“ című hatalmas művét szánta. Tehát történelmi regénnyel kezdte volna a vállalatot. Jobb lett volna a publikum édesígetésére egy könnyebb fajsúlyú Mikszáth vagy Jókai, esetleg egy Gárdonyi. Gragger halála véget vetett ennek a tervnek is.

A magyar irodalom ismertetése néha olyan titkosan folyik, hogy itthon ezt nem veszi észre senkisé. Ki tudja pl., hogy a nemrégiben elhunyt *Tarczai Györgynek* finom történelmi elbeszélését: „*Dönk vitéz Rómában*“, ír nyelvre is lefordították?

Hogy visszatérjünk Bock és Weitzel könyvére, két magyartárgyú regényen és Jókai öt művén kívül még egy magyar születésű író munkásságát is ismerteti. Ez a budapesti születésű *Kolbenheyer Guido*, híres Spinoza- és Paracelsus-regé-

nyek szerzője. Kolbenheyer Nadlernek teljesen téves beállítására szerint a kárpáti németiségnek és géniuszának inkarnációja, a *zipszer* szellemnek irodalmi megnyilatkozása. (Josef Nadler: Literaturgeschichte der deutschen Stämme und Landschaften. (IV., 875—878. l.) Kolbenheyerben semmiféle zipszer vonás nincsen, én, mint szepesi ember, csak észrevehetném. Hogy igen tehetséges és derék ember, ez utóvégre még nem elegendő ok az ő szepesi származásának igazolására...

Más zipszer sem fogadhatja el Nadler fajelméletének ezt a rokonszenves kivirágzását. Kolbenheyer lelki helye a szudéta németiség között van.

Mint láttuk, Bock és Weitzel igen tanulságos könyvet írtak.

Nálunk is elkelve egy eféle munka, amely megvizsgálná, hogy miképpen tükröződik vissza a magyar nemzet története regényíróinak képzetében.

Lám Frigyes.

Sajtóhiba az Ember Tragédiájában.

Kardos Albert észrevette (Irodalomtörténet, 1932, 6.), hogy az Ember Tragédiája XV. színének utasítása: „A nézőhely átváltozik a *negyedik* szín pálmafás vidékévé” nyilvánvalóan tévedés, mert a szöveg szerint ez csak a *harmadik* színre vonatkozhatik. Fölveti a kérdést, vajjon ez sajtóhiba-e vagy talán egy régebbi terv szerkezeti maradványa. Hivatkozik arra, hogy ez a hiba majdnem minden kiadásban, főképen az I. és II-ban is megvan, holott ezeket valószínűen Arany és Madách maga gondozta. (A valószínűen szó elmaradhatott volna, mert Arany maga írja Madáchnak 1862 január 24-én: „Daczára, hogy legnagyobb gonddal én magam háromszor javítottam minden ívét, mégis óhatatlan vala, hogy egy pár sajtóhiba be ne csúszszon.”)

Kardos Albert figyelmét úgy látszik elkerülte, hogy 1823-ban Madách művének első szövegkritikai kiadása jelent meg az *eredeti kézirat* s az I. és II. kiadás alapján; három hónap múlva, 1924 márciusában ennek második, javított és bővített kiadása is. (A Napkelet Könyvtára. 1. szám.)

Ennek az 1924-i kiadásnak 238. lapján meg lehet találni a választ. A hiba nem sajtóhiba, hanem már a kéziratban is megvan, tehát a szerző *írás hibája*, melyet sem Arany, sem a költő nem vett észre, sem későbbi kiadói, még Mészöly Gedeon sem az 1922-i Rózsavölgyi-féle emlékkiadásban; a bírálók figyelmét is teljesen kikerülte.

Az 1924-i Napkelet-kiadás még egyéb hibákra is rámutat. A III. szín utasítása az első kiadástól fogva: „*Pompás* vidék...”, holott a kéziratban ez áll: „*Pálmafás* vidék...” s ez teljesen egybevág a XV. szín utasításával, ahol szintén *pálmafás* vidék olvasható (l. az 1924-i kiadás 23. és 256. lapját). Ezt már a szedő vétette el a költő nem egészen jól olvasható írása miatt, mely Aranyt arra bírta, hogy egy-két helyen a maga gyöngybetűivel letisztázza a szöveget a nyomda számára. A nyilvánvaló hibát azonban sem Arany, sem Madách nem vette észre, s így megmaradt valamennyi kiadásban, még a „szövegkritikai”-ban is csak a „javítandók” közé szorult.

Az 1924-i kiadás még egyéb meglepetéssel is szolgál a Madách-kutatóknak. Két sorral több, mint valamennyi kiadás. Ez a két sor, mely a kéziratban nincs kihúzva, kifogás sem volt ellene, a szedő szórakozottságából kimaradt s a

hiányt sem Arany, sem a költő nem vette észre. Az első a párizsi szín elején van, Danton-Adám hosszú beszédének végén:

Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt,
Nem gondolok nevémmel, légyen átkos,
 Csak a haza legyen nagy és szabad.

A kiadás 2164/b sorszámmal jelöli.

A másik sor ugyane színben van. Danton s a marquis párbeszédében, sorszáma 2237/b:

Szerencsétlen ne folytasd,
E guillotine-is szinte hallgatózik. —
 Lépj seргеinkbe, s pályád nyitva áll.

A kéziratban Arany kék ceruzával kis keresztet is tett a sor mellé, mit akkor szokott tenni, ha a mondásnak különös súlya van: s ez a sor sem került a szövegbe.

A kiadás közli a szöveg valamennyi változatát. Szontagh Pál, Arany és Szász Károly ajánlott s a költőtől elfogadott és el nem fogadott minden módosítását.

Szóval szövegkritikai kérdésekben, talán egyebekben is, ez a kiadás nem igen mellőzhető, hacsak nem akarunk vagy fölösleges vagy hibás következtetéseket kockáztatni.

Tolnai Vilmos.

Az ártatlan Csimaz.

Ismeretes *A nagyidai cigányoknak* az a részlete, amely a lólopáson ért Csimaz ravaszságát ezzel a történettel jellemzi:

„Nem loptam, felelé, követem alászon, —
 Keskeny úton fekütt, hol menni akartam —
 Bizony sohsem esett ilyen csufság rajtam.
 Hátnl mennék: de rug; elől mennék: harap;
 Átugrani könnyebb, sokkal is hamarabb;
 Ugranám: felpattan... a hátára estem...
 Jó, hogy elfogátok, áldjon meg az isten!“

A kutatás már rámutatott arra, hogy e vonásokat Arany az ártatlan cigányról szóló közkeletű anekdotából kölcsönözte. Az eddig ismert adatokat összefoglalva és kiegészítve, *A nagyidai cigányok* fenti helyéhez időrendben a következő magyar párhuzamokat idézhetjük:

Magyar Hirmondó, 1792 II., 156. l.: *Győri Anekdota*. V. ö. Timár Kálmán: Győri Szemle, II., 1931, 6—7. sz., 236—237. l. — Pesti kal., 1799. és 1812. — Kis János: *Elmés nyájasságok*. 1806, 73. l. V. ö. Tolnai Vilmos: It., IV., 1915, 252. l. — Szegedi kal., 1808. — Szigligeti Ede: *Két pisztoly*, 1844, 80. l., II. szak., 17. jel. V. ö. Tolnai Vilmos: It., VI., 1917, 505. l. — Esztergomi kal., 1845: *A ló mint tolvaj*. — Arany János: *A nagyidai cigányok*, 1851, I., 39—40. vssz., ÖM., IV., 166. l. V. ö. Tolnai Vilmos: It., IV., 1915, 252. l. Arany ezt a jelenetet meg is rajzolta. L. Gyöngyösi László: Arany élete, 198. l., Voinovich Géza: Arany János életrajza, II., 128—129. l. — Vas Gere-

ben: *Neveünk*, 1856., 105. l. ÖM., IX., 396. l. — Vida József: *A vén cigány*. Nemzeti Koszorú, 1860, 194. l. V. ö. Debreczeni Ferenc: IK., XXXIII., 1923, 105. l. — Kőmives János: *Gondúz*, 1867, 59. l., 117. sz.: *A lótolvaj*. — Az Űstökös, 42., 1899, 40. sz., 475. l.: *Régi adoma, új morál* (Bánffy Dezsőre és Széll Kálmánra alkalmazott politikai karrikatúra illusztrálva). — Gracza György: *Nevető Magyarország*, 1902, II., 337. l.: *A megbokrosodott kerékpár*. — Dömötör Sándor: *Cigányadománk*. Ethn., 40., 1929, 97. l., 211. sz.

A következő két adatból az tűnik ki, hogy Csimaz vonásai voltaképpen egy vándoranekdotából származnak. A *Dictionnaire d'anecdotes* (1767) = *Anecdotes*, Leipzig, 1767, II., 238. lapján egy olasz komédia után a következőképpen beszéli el ezt a jelenetet. Scapin panaszkodik Arlequinnek, hogy a bíróság elítélte. — „Miért is kellett fényes nappal lovat lopnod?” — „Én loptam? — válaszolja Scapin. — Igazságtalan vagy, ha ezt mondod. Uram megbízásából a városba indultam s egy kis utcában egy lovat találtam. Zavarba jöttem, mert az utat egészen elállta. Amikor mögéje kerültem, rám kiáltottak: Vigyázz, nehogy megrúgjon! Ekkor elől akartam mellette elsuhanni, de azt mondták: Közel ne menj, mert harap! Kénytelen voltam tehát, hogy meg ne rúgjon vagy meg ne harapjon, föléje kerekedni és ráülni. Mihelyt lábamat az egyik kengyelbe tettem s a másikat a hátán átvetettem, a ló behúzta fejét, s mint az ördög, szaladni kezdett, úgyhogy huszonöt mérföldig meg sem állt. No mondd, hát loptam a lovat?” — Nasreddin szamaráról is a görög változatban (9. sz.) fel van jegyezve az a tulajdonság, hogy megközelíthetetlen volt. Elöl harapott, hátul rúgott. Ezért a hódja mindenképpen meg akart szabadulni tőle. V. ö. Wesselski: *Nasreddin*, II., 164. l., 492. sz. *György Lajos*.

Gyulai Pál forrásaihoz.

Gyulai Pál *Tanács* című költeménye Ferdinand Freiligrath halálának esztendejében jelent meg (1876). Ez talán véletlen, de nem lehet véletlen az a hangulati és tartalmi találkozás, amely Gyulai Pál e verse és Freiligrath *O lieb', solang du lieben kannst...* (*Der Liebe Dauer*) című költeménye közt fennáll. Gyulai a *megbocsátás elégiáját* írta meg e remek költeményében, Freiligrath inkább a *kölcsönös bizalom dalát*. De közös a két vers alaphangján kívül a halálra, a sírra való utalás. Gyulai azt mondja: Ne haragudj... sokáig! *De öntsd ki szíved'*... Bocsáss meg... Freiligrath versének 3. szakasza:

Und wer dir seine Brust erschließet
O tu ihm, was du kannst zulieb!

Gyulai:

Freiligrath:

Oh egymást hányszor félreértjük
Szeretteinket hányszor sértjük,
Bár szívünk éppen nem akarja...

Und hüte deine Zunge wohl
Bald ist ein böses Wort gesagt.
O Gott, es war nicht böse gemeint...

Gyulai költeményének 3. szakasza arra figyelmeztet, hogy oly váratlan jöhet halálunk:

S ha egymástól haraggal válunk:
A sírnál késő a bocsánat!

Freiligrath:

Die Stunde kommt, die Stunde kommt
Wo du an Gräbern stehst und klagst.

— — — — —

Dann kniest du nieder an der Gruft
Und birgst die Augen, trüb' und nass —
Sie sehn den anderen nimmermehr —
Ins lange, feuchte Kirchhofgras.

— — — — —

Er aber sieht und hört dich nicht...

Szeress — mondja a német költő; *bocsáss meg* — mondja a magyar, de abban, *ahogy* ezt mondja, nemcsak hasonló mentalitású költők egyezése látszik, hanem kétségtelenül irodalmi hatás is. *Rubinyi Mózses.*

BÍRÁLATOK.

(A hely szűke miatt csak a szorosan magyar irodalomtörténeti tartalmú munkákat ismertetjük.)

Gulyás József: Dalkultusz a pataki iskolában. Sárospatak, 1932. 14 lap.

A füzetben két figyelmet érdemlő értekezés foglal helyet. Az egyikben visszapillant a szerző a sárospataki diákok nótázó kedvére, énekszerző tehetőségére, kedvelt dalaira; a másikban a sárospataki református kollégium énekszeretetről állítja egybe adatait. A sárospataki ifjúság nagy szolgálatokat tett a magyar dal kultuszának, a legátusok régente sok új szöveget és dallamot vittek a nép közé.

Horváth Richárd: Laskai Ozsvát. Budapest, 1932. 86 lap.

A magyarországi középkori latin irodalom egyik nagyhatású művelőjének életét és munkáit körültekintően, gondosan, lelkiismeretesen tárgyalja a szerző. Több alkalommal említettük már folyóiratunkban, hogy az ilyen tudományos témát mindig a kérdés történetével kell megkezdeni. A megelőző irodalom időrendi ismertetése nélkül hiányos minden tudományos dolgozat. Az értekezés elején világosan meg kell mondani: kik írtak eddig a tárgyalásra kerülő problémáról, mi volt a régebbi vizsgálódások eredménye, mit hoz tehát a szerző új dolog gyanánt?

Kines Elek: Kölcey a közeletben. Szombathely, 1931. 62 lap.

Részben ismeretterjesztő, részben adattári jellegű kiadvány. Ismerteti Kölcey Ferenc országgyűlési működését, közli a vármegyéjétől megállapított követi utasításokat, Kossuth Lajos Országgyűlési Tudósításainak Kölceyt bűcsúztató számát, végül Kölcey Antónia naplójából a költő halálára vonatkozó részleteket.

König Kelemen: Hatszázéves ferences-élet Szécsényben 1332—1932. A szécsényi ferencesek története a megye-, az ország- és az egyháztörténelem tükrében. Vác, 1931. 400 lap.

A nagy forrásanyagon alapuló monografia nemcsak a szécsényi ferencrendi kolostor multjára és jelenére tartalmazza az összegyűjthető történeti adatokat, hanem irodalomtörténeti vonatkozásokat is nyújt. A Szécsénnyel kapcsolatos ferencrendi írók közül megemlít több neves egyházi szónokot s utal Csáti Demeter utolsó éveire. A Pannóniai Ének költője Szécsényben élt le utolsó éveit.

Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerkesztette Vajthó László. Budapest, 1932. Egyetemi Nyomda.

Az értékes vállalatból a következő újabb számok jelentek meg: 11. szám. Szent Erzsébet legendája, Szent Elek legendája, Halál himnusza. (A bajai ciszterciendi III. Béla reálgimnázium ifjúságának kiadása. Tordai Ányos reál-gimnáziumi igazgató irányításával.) — 12. Siralmas panasz. (A budapesti VIII. ker. állami Zrinyi Miklós reálgimnázium ifjúságának kiadása. Lengyel Miklós reálgimnáziumi igazgató és Ollé István reálgimnáziumi tanár irányításával.)

Szabolcsi Bence: A XVI. század magyar históriás zenéje. Budapest, 1931. 48 lap.

Az értekezés különlenyomat az Irodalomtörténeti Közlemények 1931. évfolyamából, itt csak azért említjük meg, mert újabb kiegészítések vannak benne s így a szakembereknek külön is számon kell tartaniok megjelenését. A szöveghez mint különlenyomat járul a Hofgreff-énekeskönyv dallamainak kritikai kiadása tizenhat lapon. (Kótamelléklet.) A nagy körültekintéssel és erős kritikával dolgozó szerző fejtegetéseinek végső eredménye az, hogy a históriás énekek zenéje a magyar zene történetének egyik leghatalmasabb fejezete.

Szentföld. Szerkesztette Zadravecz István. Két kötet. Budapest, 1931. 322 és 334 l.

A számos szépirodalmi ismeretterjesztő és tudományos közlemények sorában a magyar irodalomtörténetet közelebbről is érdekli Radványi Kálmán tanulmánya: *A Szentföld az irodalomban.* Nagy utánjárással és esztétikai elmélyedéssel veszi sorra a hazai és külföldi drámai irodalom és regényirodalom szentföldi vonatkozású termékeit. Az elbeszélő munkák és színművek a hagyományos keresztény érzelmvilág tükrében dolgozzák fel támaikat. (Bethlehemes játékok, iskolai drámák, Madách Imre, Csepreghy Ferenc, Gárdonyi Géza, Erdős René, Voinovich Géza, Lázár István, Környi Paula, Balassa Imre.)

Szigetvári Iván: Kisebb munkái. Irodalmi tanulmányok. Második kiadás. Budapest, 1932. 360 l. A szerző kiadása.

A szerző 1927-ben külön kötetben adta közre irodalomtörténeti tanulmányainak válogatott gyűjteményét. A kötet most újabb kiadásban látott napvilágot. Mindazok, akik tudományos szempontból figyelik a magyar irodalom fejlődését, nem nélkülözhetik a szerző tanulmányainak értékes sorozatát. Számos olyan irodalomtörténeti mozzanat kerül itt első megvilágításba, amelyeket azelőtt figyelmen kívül hagytak. A tanulmányok sorából a következő magyar irodalomtörténeti vonatkozású közleményeket emeljük ki: *Madách és a szocializmus, Orczy és Thomas, Bod Péter mint versíró, Petőfi ismeretlen verse, A magyar regény gyermekkoráról, Eötvös a Nővérek című regényének forrásaihoz, Gyulai Ejjeli látogatása, Gvadányi Helikoni köre* (ez különösen útjelző értekezés), *Nemzetünk költői tehetsége, Fáy András Bálteky háza, Greguss Agost mint költő* (a legjobb tanulmány Greguss szépirodalmi munkásságáról), *Alarcos versek, Karschin és Molnár Borbála, Arany János pantumja.*

Új Auróra. Irodalmi Almanach. 10. és 11. évfolyam. Szerkesztette Reinel János. Pozsony, 1931 és 1932. 214 és 196 l.

A két kötet a mai felvidéki magyar írók szépirodalmi termésének legjavát mutatja be, de helyet ad több neves erdélyi és délvidéki írónak is. Versek, novellák váltakoznak az Almanach lapjain. Ismertebb nevű felvidéki munkatársai: Egri Viktor, Jaczkó Olga, Jankovich Marcell, Mécs László, Rácz Pál, Reményi József, Sebő Ernő, Sziklay Ferenc, Tamás Lajos, Tichy Kálmán; erdélyi munkatársai: Bárd Oszkár, Bartalis János, Berde Mária, Kunz Aladár, Reményik Sándor, Szombati Szabó István, Tamási Áron; délvidéki munkatársai: Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Szenteleky Kornél, Tompa László.

Veszprémy Dezső: Thaly Kálmán védelme a tíz kuruc ballada hitelessége kérdésében. Eger, 1931. 40 lap.

A szerző szerint Thaly Kálmánt nem lehet történethamissítással vádolni, a tíz kuruc ballada nem az ő munkája. „Tiltakozik az ellen a magyar nemzeti Geniusz teremtménye, tiltakozik az ellen a kurucvilág vérzivataros kora, amely ezeket a riadó verseket létrehozta, tiltakoznak ez ellen a hazájukért elszántan küzdő, mindenüket feláldozó elhunyt kuruc hősök, akiket az a költészet tüzelt hevített és lelkesített... De tiltakozik legkivált Thaly szelleme, aki egy hosszú emberöltőn át egy egész hosszú életet áldozott fel a kurucvilág teljes felderítésére!” — A kis könyv a Thaly-védelem előhangjának tekinthető s várakozást kelt az irodalomtudomány művelőiben, vajjon sikerül-e majd bebizonyítani a szerzőnek, hogy a kérdéses balladák csakugyan a kurucvilág korából valók-e?

Világirodalmi Lexikon. Szerkesztette Dézsi Lajos. II. köt. Budapest, 1932. 569—1120 l. Studium-kiadás.

A nagyszabású enciklopédia második kötete az Edda-Lili címszókat foglalja magában. A vállalat jelentőségéről már megemlékeztünk (Irodalomtörténet, 1931. évf.), kiadója minden elismerést megérdemel, szerkesztője odaadó munkaerővel végzi nehéz feladatát. Mivel a lexikon sokkal többet ad, mint amit ígért s félő, hogy közrebocsátása szinte leküzdhetetlen anyagi terheket jelent a szerkesztőnek és a könyvkiadóvállalatnak: az iskolák, könyvtárak és magánosok kötelessége, hogy erejüket megfeszítve siessenek a nagyértékű sorozat segítségére.

Zulawski Andor: A diadalmas világnézet. Tanulmányok Prohászka Ottokárról. Budapest, 1932. 114 l. Stádium-kiadás.

„Ez a könyv Prohászka Ottokár halálának öt éves fordulóján az emlékezés mécsé akar lenni. Nem világítja meg nemes alakjának és egyéniségének egészét, csak a keretet és életfilozófiájának jellemző színeit hangsúlyozza.” A szerző költői tollal vezeti be olvasóit Prohászka Ottokár gondolatvilágába s lelkes magyarsággal bizonyítja a nagy püspök szavainak igazágát: „Szeretném, ha Pannonhalma és Debrecen közt a szeretet szivárványhídja húzódnék, amelyen a megértés angyalai járnának s ez a híd egy új délkör lenne, egy új magyar meridián!”

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő.*)

A Cél. — 1932. évf. 1. sz. Csuday Jenő: *Martinovics Ignác szellem-történeti „átértékelése“*. Martinovics Ignác védelme a Hóman Bálint és Szekfű Gyula-féle Magyar történet-ben foglaltakkal szemben.

Budapesti Szemle. — 1932. évf. 1. sz. Angyal Pál: *Arany János büntetési büntetőjogi szempontból*. Üdvös lett volna, ha büntetőjogásaink már a múlt század ötvenes éveiben, nemcsak a műélvezet kedvéért, hanem tanulság céljából is, a magyar eszmegazdagság ősforrásához, Arany Jánoshoz fordultak volna. Hisz még ma is sokat tanulhat nagy költőnktől a büntetőjogi reformok iránt lelkesedő kriminálpolitikus épp úgy, mint a büntetett lelki-világát kutató kriminálpszichológus. — Egy vidéki tanár: *Hangjátékok a Rádióban*. (Nyílt levél a szerkesztőhöz.) Tiltakozás abból az alkalomból, hogy Arany: A fülemile, A bajusz és Pázmány lovag c. költeményeit túlságosan rossz átdolgozásban adták elő. „A klasszikusokat a Rádió vagy tanultassa. vagy hagyja békén. Ahhoz nincs joga, hogy munkáiból bohócsapkát szabjon.“ — 2. sz. Szász Károly: *Teleki Kegyence*. A fényes tehetségű Teleki László Kegyence ma már nem kell a közönségnek sem könyvben, sem a színpadon. — Négyesy László: *Hat esztendő magyar kritikai irodalma*. Az 1931 évi Greguss-jutalmat a Kisfaludy-Társaság Kéky Lajosnak és Schöpplin Aladárnak ítélte oda. (Amannak Gárdonyi Géza c. tanulmánya, emennek „Írók, könyvek, emlékek“ c. kötete alapján.) — Voinovich Géza: „*Arany János írói bátorsága*“. MórícZ Zsigmond a Nyugat 1931. évi decemberi számában cikket írt Arany Jánosról. MórícZ cikkében ahány állítás, annyi tévedés. — 3. sz. Berzeviczy Albert: *Arany és Goethe*. (Elnöki megnyitóbeszéd a Kisfaludy-Társaságnak 1932. évi febr. 7-én tartott ünnepi közülésén.) Bár a Toldi költője nagy csodálója volt a Faust alkotójának, Goethe nem tartozik azon szellemi nagyságok közé, kik legszembetűnőbben befolyásolták a mi Aranyunkat. — Papp Ferenc: *Gyulai Pál külföldi tanulmányai és élményei*. Körülbelül tizennégy hónapot töltött el Gyulai az 1856. év végéig a német és francia műveltség vonzókörében. Minél inkább megismerte az európai műveltség értékeit, annál tisztábban látta az irodalmi ízlés jelentőségét a nemzetek emelkedésében és süllyedésében s annál inkább ragaszkodott ítéleteiben a valóság és eszmény tisztázatához. — Hlatky Endre: *Széchenyi sajtópolitikai eszméi a Stádiumban*. A Stádium sajtópolitikai s általában közvéleménypolitikai eszméi és az azokból vonható

tanulságok száz év távlatában is modernek, újak és időszerűek. — Berzeviczy Albert: *A Bolyaiak*. (Elnöki megnyitóbeszéd az Akadémiának 1932 febr. 22-én tartott ünnepi ülésén.) Ünnepi megemlékezés a két világhírű magyar matematikusról. — Vitéz Somogyváry Gyula: *Rádióműsor — hangjátékdramatizálás*. (Nyílt levél a szerkesztőhöz.) A Budapesti Szemle kedvezőtlenül bírálta meg a rádió egyik előadását, melyben Arany János három vidám költeményének (A bajusz, A fülemile, Pázmány lovag) dramatizált formája került a mikrofon elé. A cikkíró hangsúlyozza, hogy a három darab átdolgozása során csak az elengedhetetlen szükség határáig változott meg az alapköltemény. (A szerkesztőnek a cikkhez fűzött jegyzete szerint: jobb volna Arany költeményeit eredeti formájukban terjeszteni, nem átdolgozva.)

Debreceni Szemle. — 1932. évf. 1. sz. Hofbauer László: *Gárdonyi Géza szegedi újságíróskodásának története*. (1888—1891.) Érdekes adatközlés (Gárdonyi két párbajáról Szegeden). — Molnár József: *Jókai véleménye a párizsi színházakról*. Adatközlés. — Nyitrai Nagy László: *A „magyar Ovidius”*. — Gyöngyösi, a magyar barokk költő, az antik szerelemfelfogásnak nemcsak rendszerező elemeit, hanem közvetítő motívumait is hozza és egyénisége jellegzetes tulajdonságaival hatja át. — Tolnai Gábor: *Egy félben maradt erdélyi elbeszélő: Sipos Domonkos*. Az 1927-ben, ifjan elhunyt, ígéretes tehetségű erdélyi novelláiról különös szeretettel a nyomort rajzolta. Egy följegyzése szerint ezt tartotta ő az ember legnagyobb problémájának. — Dömötör Sándor: *A lunatikus és Sárvár Pál*. Kiegészítő adalék a szerzőnek „A debreceni lunatikus élettörténeté”-hez c. cikkéhez. — 3. sz. Kardos Albert: *Lepe és lepke, pille és pillangó*. Kazinczy abban a harcban, melyet a Debreceni Grammatika ellen folytatott, győzelmet aratott, de két kisebb ponton csatát veszített. Nem sikerült a Csokonai „babér”-szavát kiirtani a magyar költészet ligetéből és nem sikerült a maga „lepe” szavát ráerőszakolni a magyar irodalmi és tudományos nyelvre. — Molnár József: *Toldy F. levele Edouard Ssaysushoz a Bibliothèque Nationale-ban*. Adatközlés.

Deutsch-Ungarische Heimatsblätter. — 1932. évf. 1. sz. Joseph Waldapfel: *Die Nachwirkung der „Sagen der ungarischen Vorzeit”*. — Joseph Alois Gleich: *Sagen der ungarischen Vorzeit*. Ein Gegenstück zu den Sagen der Vorzeit von Veit Weber. Wien, 1880 c. munkájának hatása az egykorú magyarországi német és magyar irodalomra.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1931. évf. 5—10. sz. Eckhardt Sándor: *Egy középkori francia krónika fantasztikus magyar története* Jean d'Outremeuse XIV. századi belga krónikás egy valóságos prózai gestát költött francianyelvű világhronikájában a magyarok őstörténetéről. Abból is, hogy e krónikás a magyarság multját kapcsolatba hozza a nyugati népekével, látni, mily nagy híre és tekintélye lehetett Magyarországnak a XIV. században. — Hankiss János: *Prevost abbé és Magyarország*. (I.) Magyar vonatkozások a „Manon Lescaut” világhírű írójának műveiben. — Waldapfel Imre: *A Lugossy-kódex éneke a gyöngyökről*. Adatközlés.

Erdélyi Múzeum. — 1931. évf. 10—12. sz. György Lajos: *Eulenspiegel magyar nyomai*. Az összehasonlító tárgytörténeti vizsgálódásokból ki-

tűnt, hogy az Eulenspiegel néven szereplő tréfák tulajdonképen nem Eulenspiegelnek vagy más valakinek valóban elkövetett csínjei, hanem századok óta népektől népekhez vonuló vándortárgyak, amelyek idők folyamán itt is, ott is történeti személyekhez tapadtak, hogy a hallgatók vagy olvasók mulatságának fokozására a hitelesség közvetlen látszatát ébresszék. Végső forrásuk: az ősi néphumor. Eulenspiegel már a XVI. század óta benne él a magyar köztudatban. Tréfáinak szórványos nyomai anekdotairódal munkában három évszázad óta napjainkig követhetők. Eulenspiegel nevét először Bornemisza Péter írja le 1578-ban az Ördögi Kisértetekről szóló munkájában. Az idetartozó magyar anekdotákban szereplő alak neve először Trágár Balázs, majd Tillinkó, utóbb: Lipli, Bolond Istók, Csalóka Péter, Bohó Misi és Kőcsög Muki. Az első olyan magyar könyv, amely elejétől végig Eulenspiegel-tréfákat tartalmaz: Suszter Liplin élete (Pest, 1808. 126 l.) címen jelent meg. Meg nem nevezett szerzője Holosovszky Imre (1766—1829) kir. sőtiszt volt. — Dömötör Sándor: *A cigányok temploma*. A cigányok különös templomáról szóló tréfás hagyomány irodalmi nyomainak s ezek változatainak részletes ismertetése. — Florio Banfi: *Olasz novella Zápolya János királyról*. A címben jelzett novella Sebastiano Erizzo (1525—1585) velencei patricius *Le sci giornale* c. dekameron-jában 1567-ben jelent meg. — Erdélyi Pál: — *Zajzoni Rab István életéhez*. Hosszabb adatközlés.

Győri Szemle. — 1931. évf. 8—10. sz. Gálos Rezső: *Fábchich József kiadatlan himnusz-fordítása*. Adatközlés. (A breviárium „Jam ortosidere“ kezdetű himnuszának fordítása.) — 1932. évf. 1—3. sz. Jenei Ferenc: *Kazinczy útja Pannónhalmára*. (Halálának századik fordulójára.) Ünnepi megemlékezés Kazinczyról a cím szerinti vonatkozásban. — Gálos Rezső: *Kazinczy és a győri csata emléke*. Kazinczy és Desseffy József gróf buzgólkodásának ismertetése az 1809-i győri csatában elesett zempléni vármegyei vitézek emlékének megörökítése ügyében.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1932. évf. 1. sz. Szinnyi Ferenc: *Elbeszélőink egymáshozátása a Bach-korszakban*. (Adatok 1853—1854-ből.) Legnagyobb hatása Jókainak volt írókortársaira. Jósikáé P. Szathmáry Károly munkáin érzik legerősebben. Kemény Zsigmond hatása Gyulai Jó éjszakát! c. novelláján különösen feltűnő. Gyulai Pál Vén színészének utánzását négy novella mutatja. Többi íróink jelentősége ebből a szempontból az előbbieket megelőzte. — György Lajos: *Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdotáihoz*. (I.) A Mikszáth művein végighúzódnó nemzetközi vonatkozású anekdotikus tárgyi réteg filológiai alapvetésű tárgyalása. 1. A „Nem a ruha teszi az embert“ tárgyi csoportba tartozó, adomaszerű történet változatainak ismertetése. — Timár Kálmán: *A Lázár-kódex forrásai*. (II. és bef. közl.) A kódex imádságainak forrásait illetőleg megállapítható, hogy a legtöbb imádság az Antidotarius animae imádságaival párhuzamos. Néhány imádságnál a Hortulus animae vagy az esztergomi breviarium szövege bizonyult közvetlen forrásnak. — Waldapfel Imre: *Gyöngyösi-dolgozatok*. I. Gyöngyösi István epikus műfaja. Gyöngyösi műfaji előzményei a humanista poézisben keresendők, de nem egyedül regényeszerű humanista tárgyakat feldolgozó széphistóriáinkban, hanem a legkedveltebb humanista műfajok egyikében, az epithalamiumban. — Tolnai Vilmos: *Egy Kazinczy-ereklye*. Gróf Gyulai Karolina (Kazinczy egykori barátnőjének leánya)

emlékkönyvének ismertetése. — Szász Károly: *Szilágyi István két levele*. Levelek Szász Károlyhoz, a jeles műfordítóhoz 1852-ből és 1859-ből. — Géfin Gyula: *Batsányi János és Bitritz Lajos levelezése*. Tíz levél az 1822—8. évekből. — Váczy József: *Ismeretlen Kazinczy-levelek*. Levelek báró Vay Miklósnénak (1831. I. 13.) Szilvási Szabó Jánoshoz (1831. I. 13.) és Cserey Miklósnak (kelet nélkül). — U. a.: *Htr Kisfaludy Károly utolsó napjairól*. Levél Helmezy Mihálynak (ismeretlentől: 1830. XI. 18.). — U. a.: *Kazinczy ismeretlen iratai*. Egy kis vers és két gnoma (Horváth Döme kézírásával.). — Hajas Béla: *Teslér (Tischler) László*. Vörösmarty egykori barátjának, a bonyhádi káplánnak életére vonatkozó adatok. — Rubinyi Mózes: *Vajda János és Endrődi Sándor*. Endrődi S. Visszavárlak c. rapszódijára erősen emlékeztet Vajda J. Gina-ciklusának 32. darabjára.

Magyar Nyelvőr. — 1931. évf. 9—10. sz. Kardos Albert: *Miben volt az újító Kazinczy maradi?* A birtokszóragozás története terén Kazinczy egy régebbi álláspontot képvisel, mint a konzervatív Debreceni Grammatika, amely elítélte a „katonák zsoldjok“ és az „anglusok hajóik“-féle ragozást. Ezt az álláspontot elsöpörte az idő. Másik sajátos nyelvhasználata az „olvasánk, olvasnánk a könyvet“-féle alakok a köznyelvben egészen közönségesek, bármennyire hibáztatta is azokat a Debr. Grammatika és az Elaboratior Grammatika.

Magyar Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Szudy Elemér: *Az írás és irodalom szabadsága*. Jellemző, hogy a megszállt területeken éppen annak a helyi irodalomnak van a legbősegebb szabadsága, amely ott is azt hangoztatja, hogy itthon, a csonka országban, nincs se politikai, se eszelmi szabadság. A Masaryk-féle egymilliós kultúralapítvány s az annak kezelésével megbízott „magyar“ közművelődési egyesület kiáltó biznyság arra, hogy kik a magyar irodalmi és kultúrszabadság hivatalos zászlóvivői a csehszlovák államban. — Steier Lajos: *Magyar Masaryk-Akadémia*. Amíg a prágai hegemonizmus fullajtárjai állnak ezen intézmény élén, a magyarság csakis tartózkodó magatartást tanusíthat az ú. n. Masaryk-Akadémiával szemben. — U. i. 3. sz. Skala István—Ujváry Lajos: *Arany János írói bátorsága*. A támadó bátorság csak ritkán kap hangot Arany lantján; az írói bátorság azonban nemcsak támadásban nyilvánulhat, hanem elvhűségben és hitvallásban is s a hitvallónak a forradalmárnál nem csekélyebb értékű bátorságára örök példatár Aranynak egész költészete. — Kilián Zoltán: *A hangos könyv*. Talál-e majd olyan kritikai és irodalomtörténeti méltatást a hangos könyv (= rádió), mint aminőben a néma könyvnek része volt? A mai szellemi értékelési rend szerint aligha. A hangos könyvnek ezért új kritikai beállításra, új irodalomértékelési figyelőkre van szüksége.

Magyar-Zsidó Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Zsoldos Jenő: *A biblia, a midrás és a zsidó Mikes Törökországi Leveleiben*. (Bef. közl.) Mikes az irodalmi működésével már kapcsolatba hozott műveket bibliai és zsidó tartalmú részleteikben is forrásként használta.

Minerva. — 1931. évf. 5—10. sz. Eckhardt Sándor: *Az összehasonlító irodalomtörténet Közép-Európában*. Megállapítható, hogy Buda és Pest a XVIII. század óta a magyarsággal közös politikai életet élő egyéb nemzetek számára szellemi kisugárzási központ volt. Viszont az európai szellemi áram-

latok hozzánk való közvetítésében Bécs szerepe nem volt oly kizárólagos, mint némelyek gondolják. A magyar protestantizmus pl. nem sokat köszön a Habsburgok székhelyének, mely a legújabb időkig a katolikus visszahatás központja volt. — Balogh József: *Szent István politikai testamentuma*. (III.) Ha a magyar Intelmek névtelen szerzőjének erudícióját kívánjuk megállapítani, nem haladhatunk el a IX—X. század zsinati jegyzőkönyvei mellett. Zsinati „intelmek”, irodalmi királytűkrök, koronázási adnuntiatiók és „responsio”-k azon egy témának csak formai és műfaji változatai. A magyar Institutio szerzője ezekből a mintákból merített műveltségét és ösztönzését. — 1932. évf. 1—4. sz. Pukánszky Béla: *Hegel és magyar közönsége*. Legszerveesebben és legállandóbban fejlődik a magyar hegelizmus az esztétikában, amely mint az irodalmunk fellendülésével önkénytelenül kialakuló műbírálat eredménykészlete szorosan együtt halad a filozófiával. Hegel filozófiájának termékenyítő ereje Erdélyi János költészetében is kifejezésre jut. Tudtunkkal ő az egyedüli magyar költő, akinél a nagy német filozófus gondolatai a legszubjektívebb költői kifejezésformába, a lírába is behatoltak. Hogy mily erősen foglalkoztatták a berlini filozófus tanításai Madáchot, azt az Ember tragédiáján kívül A civilizátor c. aristophanesi vígjátékából is látni. Ebben Madách Hegelt mint a reakció elméleti alapvetőjét állítja elénk. A darab főalakja, Stroom, ugyanis Hegel eszméit hangoztatva fog hozni civilizatorikus munkájához.

Népünk és nyelvünk. — 1931. évf. 10—12. sz. Mészöly Gedeon: *Mátyási József és „Kalázkaparék”-ja*. (III.) Mátyásinak a Gunár panasza c. tréfás verse adott ösztönzést Aranynak arra, hogy megírja Sándor napjára „A malac búcsúzása” c. versét. (L. Tört. Tár. Névnap Folyóirat. 1888. 48. l.) A Szirmai Hungaria in parabolis c. könyvéből és egyebünne ismeretes „Adjon Isten minden jót” kezdetű mondóka, illetőleg a belőle készült régi énekszöveg „nótájára” írta Mátyási „köznapi dall” c. versét.

Pannónhalmi Szemle. — 1932. évf. 1. sz. Bánhegyi Jób: *Erdős Renée*. Erdős Renée írásainak látszólagos lelemény- és témabőségé szinte egyetlen hatalmas emócióból, a mindenben eluralkodó szexuális életérzésből szerzi ihletét s ennek következményeként problémavilága csupán a szerelem és házasság kérdéseinek változataira szorítkozik.

Pásztortűz. — 1931. évf. 24—25. sz. Kacziány Géza: *Széchenyi meggyilkoltatása 1860-ban*. Észrevételek Jancsó Elemérnek a szerző „Széchenyi meggyilkoltatása” c. könyvéről írt bírálatára. A szerző újból hangsúlyozza megállapításai helyességét. — 1932. évf. 2. sz. Borbély István: *Kiss Ernő* (1868—1931). A nemrég elhunyt irodalomtörténétíró munkásságának rövid ismertetése és méltatása. — 3. sz. Lampérth Géza: *Levél a szerkesztőhöz*. Önjellemző visszapillantás a szerző pályakezdésére és erdélyi emlékeire. (Arcképpel.)

Protestáns Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Zoványi Jenő: *Szenczi Molnár Albert halála ideje*. Kétségtelenül 1633-ban, de alkalmasint csak az év vége felé halt meg Szenczi Molnár Albert.

Széphalom. — 1931. évf. 7—12. sz. Oláh Gábor: *Babits Mihály 25 éve*. Babits Mihály jelentősége, hogy Vörösmarty óta nem igen volt olyan művésze

a magyar nyelvnek és formának, mint ő. Nyelve Arany és Vörösmarty nyelv-géniuszának a keresztelkedése. Babits lírája magasrendű. Olyan líra ez, amelynek a nő nem királynője, sőt nem is fő sugallója. Babitsnál eszmék és gondolatok a vezérek, a királyok. A kedély, a humor napsugára ritkán vetődik költészetébe. Annyiban újító, hogy a mindennapi modern élet jeleneteit föl tudta emelni a művészet régiójába. — Gy. Juhász László: *Madách és Lamartine*. Nem Lamartine költői egyénisége az, amely Madáchra döntő hatást gyakorolt, hanem az az irodalmi irány, amelynek Lamartine egyik képviselője: a francia romanticizmus. Madách eredeti szellem, senkit sem utánozott, ő a Franciaországból kiinduló romantikus korszak magyarul teremtő költője. Petri Mór: *Szeged pillantása Adyra*. Szegedi vonatkozású adatközlés Ady Endréről. — Jezerniczky Margit: *Amiel, Petőfi, Meltzl*. Szigethy Vilma (H. F. Amiel traducteur. Szeged, 1929. c.) tanulmányából kitűnik, hogy H. F. Amiel a genfi egyetem egykori esztétika-tanára Meltzl Hugó, néhai kolozsvári egyetemi tanár buzdítására számos Petőfi-verset fordított franciára.

Theológiai Szemle. — 1932. évf. 1. sz. S. Szabó József: *Zwingli és a magyar reformáció*. Reformátoraink műveiben találhatók ugyan Zwinglire emlékeztető vonások, de azért hiba volna ez alapon bárkit is zwinglianusnak nevezni. A mi reformátoraink hitelveik megfogalmazásában és rendszerezésében meglehetősen önállóságot tanúsítottak s a külföldi nagy reformátorok előtt sem hódoltak vakon. — *Keresztesi József akadémiai utazása a külszörökben*. Adatközlés (folyt.).

Ungarische Jahrbücher. — 1931. évf. 4. sz. Joseph Balogh: *Der hl. Gerardus und die „Symphonia Ungarorum“*. A szerző véleménye szerint a Gellért-legenda két változata szerint valószínűleg a Vita maior az eredetibb. — B. v. Pukánszky: *Ungarische Goethegegner und Kritiker*. Adalékok a magyar-német szellemi kapcsolatok történetéhez.

Vasárnap. — 1932. évf. 5. sz. Rajka László: *Jókai Baphomet-je a történelem megvilágításában*. Jókai Egy hírhedt kalandor a XVII. századból c. regényének tárgyát Stramberg Keresztély német író Ehrenbretstein c. 1845-ben megjelent művéből merítette. Jókai Stramberg elbeszélésébe bizonyos misztikus, babonás elemeket szőtt bele. Ily betoldás a Baphomet-imádás. A szerző ismereti az idetartozó s a templomosrend elleni vádakkal kapcsolatos történeti adatokat.

FIGYELŐ.

Elhunytak.

AMBRUS ZOLTAN író, a M. Tud. Akadémia I., a Kisfaludy- és a Petőfi-Társ. r. tagja, szül. Debrecenben 1861 február 22-én, megh. Budapesten 1932 február 28-án éjjel 11 órakor. A gimnáziumot szülővárosában és Budapesten végezte. 1878—82-ben jogot hallgatott a budapesti egyetemen s közben Párizsban is megfordult, ahol a Sorbonne és a Collège de France előadásaira is eljárt. 1882—1897-ig a M. Földhitelintézet tisztviselője volt; 1897—1917-ig kizárólag tolla után élt, 1917—1922-ig a Nemzeti Színház igazgatója, azontúl örökös tagja volt. Első cikkét a Fővárosi Lapok 1879 december 10-i számában írta. 1882-ben Verhovay Függetlenségének, 1883-ban az Egyetértésnek volt a színi-kritikusa. Cikkei, novellái és regényei 1883 óta a B. Hírlap, B. Szemle, Ország-Világ, P. Napló, A Hét, M. Hírlap, Új Idők, P. Hírlap, B. Napló, Az Ujság, Jövendő, Képes Családi Lapok, Tolnai Világlapja, Polit. Hetiszemle, Szerda, Nyugat, A Polgár, M. Nemzet, M. Figyelő, Világ s élete végén az ú. n. Est-lapok hasábjain, továbbá a Petőfi-Társ. 1916. évi évkönyvében, a Szana Tamás Koszorújában és Keszler József Harmóniájában láttak napvilágot. Több novellája németül és franciául is megjelent, A gyanu és Midás király című regényeit pedig megfilmesítették. Több, nyomtatásban meg nem jelent, francia színmű fordítását a Nemzeti és a Vígsház mutatta be. Szerkesztette Blaskovich Sándorral az Új M. Szemlét 1900-ban és Voinovich Gézával a Klasszikus Regénytárat (1904-től), amelybe számos bevezető tanulmányt is írt. — Munkái: *Holdenis Meta*. Írta: Cherbuliez. Ford. Bp. (Egyet. Regénytár. III : 7/8 köt.), Bp., 1888. (2. kiad. Klasszikus Regénytár. U. o., 1904). — *Miss Rovel*. Írta Cherbuliez. Ford. (Egyet. Regénytár. V : 17/18. köt.) U. o., 1890. — *Három novella*. U. o., 1893. — *Midás király*. Regény. U. o., 1894. (3. kiad. u. o., 1928.) — *Ninive pusztulása*. (Athenaeum Olvasótára. III : 5.) U. o., 1895. (2. kiad. Legjobb Könyvek. 41. sz. u. o., 1919.) — *Szeptember*. U. o., 1896 (és új címlapkiad. Athenaeum Olvasótára. VI : 18. U. o., 1898. Franciául: *Soleil d'automne*. c., Párizs, 1910.) — *Francia elbeszélők tára*. Ford. (M. Könyvtár. 17., 94., 161. sz.) U. o. [1897—1900]. — *Hajótöröttek*. Elbeszélések. (M. Könyvtár. 56. sz.) U. o., [1897]. — *Az államtitkár úr*. Vigj. Írta Bisson. Ford. (Fővárosi Színházak Műsora. 3. sz.) U. o., 1898. — *Medea*. Szomorújáték. Írta Grillparzer. Ford. (Főv. Szính. Műsora. 15. sz.) U. o. 1898. — *Az aggregények*. Vigj. Írta Sardou. Ford. (Főv. Szính. Műsora. 23. sz.) U. o., 1898. — *Pókháló kisasszony*. Elbeszélések. U. o., 1898. (Új kiad. Athenaeum Olvasótára. X:18. U. o. [1902].) — *Régi dolgok*. Írta A. France. Ford. (M. Könyvtár. 140. sz.) U. o. [1902]. (Új

kiad. u. o., 1923.) — *A gyanu és más elbeszélések.* (Egyet. Regénytár. XV:18. sz.) U. o., [1900].) (2. kiad. Milliók könyve. 55. sz. u. o., 1917. Németül: Der Verdacht. Leipzig, é. n.) — *Arnyékalakok.* Elb. (M. Könyvtár. 204. sz.) U. o. [1901]. — *Giroflé és Girofla.* (Színes könyvek. 10–11.) U. o., [1901]. (Új kiad. Legjobb Könyvek. 29. U. o., 1918.) — *Berzsenyi báró és családja.* (M. Könyvtár. 284–85. sz.) U. o., [1902]. — *Kevélyek és lealázottak.* (M. Könyvtár. 328. sz.) U. o., [1903]. — *Bovaryné.* Írta Flaubert. Ford. (Klasszikus Regénytár.) U. o., 1904. (4. kiad. u. o., 1924.) — *Gyöngy kisasszony és egyéb elbeszélések.* Írta Maupassant. Ford. (M. Könyvtár. 405. sz.) U. o., [1905]. — *Munkái.* U. o., 1906–1913. (16 kötet.) — *Kegyelemkenyér és egyéb elbeszélések.* (Mozgó Könyvtár. 34. sz.) U. o., [1909]. — *Amor és a halálfeje.* Elbeszélések. U. o. (M. Könyvtár. 540. sz.) U. o., [1909]. — *Téli sport és egyéb elbeszélések.* (M. Könyvtár. 562. sz.) U. o., [1909]. — *Az utolsó jelenet.* (Mozgó Könyvtár. 45. sz.) U. o., [1910]. — *Ismerd meg magad!* Írta Hervieu. Ford. (M. Könyvtár. 581–82. sz.) U. o., [1910]. — *Ifjúság.* Elbeszélések. (Nyugat Könyvtár. 12. sz.) U. o., [1910]. — *Jancsi és Juliska és egyéb elbeszélések.* (M. Könyvtár. 584. sz.) U. o., [1910]. — *Lillias.* Elbeszélések. (M. Könyvtár. 602. sz.) U. o., [1910]. — *Kultúra füzértáncal.* U. o., 1911. — *Az izlés fiziológiája.* Írta Brillat-Savarin. Ford. Ambrus Gizellával. U. o., 1912. — *Mozi Bandi kalandjai.* Ifj. elbeszélés. U. o., [1913]. (Új kiadás u. o., [1931].) — *Régi és új színművek.* (M. Könyvtár. 735–6., 845–6. sz.) U. o., [1914–17]. — *Színházi esték.* (Az Elet könyvei.) U. o., 1914. (Új címlapkiad. U. o., [1917].) — *A tóparti gyilkosság és egyéb elbeszélések.* U. o., 1915. (Új kiad. Olcsó Regény. 10. sz. U. o., [1918].) — *Rosmersholm.* Írta Ibsen. Ford. (M. Könyvtár. 820–22. sz.) U. o., [1916]. — *A kém és egyéb elbeszélések.* U. o., 1918. — *A kritikáról.* (Génius Könyvtár. 17. sz.) U. o., [1920]. — *Költők és szerzők.* Irodalmi karcolatok. U. o., [1923].

ANTAL IVÁN dr. ny. belügymin. tanácsos, szül. Pápán 1877 december 11-én, megh. Budapesten 1932 március 25-én. — A jogot Budapesten, Debrecenben és Kolozsvárott elvégezvén, 1901-ben a belügyminisztérium szolgálatába lépett. 1904-től 1912-ig főispáni titkár volt Zilahon. Versei, tárcái és cikkei a budapesti és vidéki lapokban. Népdalait leginkább Balázs Árpád zenésítette meg; legnépszerűbb a Rácsos kapu, rácsos ablak... kezdetű. — Munkái: *Verssei:* Zilah, 1911. — *Dalok.* Budapest, 1920. — *Nóták.* U. o., 1920. — *A visszavárók.* Alkalmi vígj. 1 felv. U. o., 1923.

BÁTHORY NANDORNE (Szahlander Etelka, özv.), megh. Máriaremetén 1932 áprilisában. A székesfővárosi női kertgazdasági iskola vezetője volt. Számos cikket írt az Alkotmányba, Nemzeti Újságba és egyéb katolikus szellemű lapokba. Nevezetesebb munkái: *Asszonyi életművészet.* Prohászka Ottokár előszavával. Budapest, [1916]. — *A lángész tüzeiben.* U. o., [1928]. — *Tündérvilág a városligetben.* U. o., é. n.

BORBÉLY ISTVÁN dr., unit. főisk. tanár, az Erdélyi Irodalmi Társaság főtthkára, szül. Torockón (Tordaaranyos vm.) 1888-ban, megh. Kolozsvárt 1932 márciusában. Szerkesztette a Keresztény Magvető és az Erdélyi Irod. Szemle c. folyóiratokat. Irodalomtörténeti munkái: *A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. Kolozsvár, 1907.* — *Heltai Gáspár.* Bp., 1909. — *Unitárius polemikusok Magyarországon a XVI. században.* Kolozsvár, 1920. — *Bevezetés a modern szépirodalom tanulmányozásába.* I. *A modern műalkotás főbb problé-*

mái. U. o., 1920. — *A magyar irodalom története a legrégibb időkől máig.* U. o., 1924—25. Két kötet.

DÓRITS ISTVÁN dr. kereskedelemügyi min. o.-tanácsos, megh. Budapesten 1932 április 10-én, 47. évében. Eredeti költeményei és szerbből való műfordításai az Ország-Világban és más főv. lapokban, a XX. század első éveiben jelentek meg. Munkája: *Négy elbeszélés.* Bp., 1902.

ERDELYI LAJOS dr. c. egyet. rk. tanár, a polg. isk. tanárképző tanára, szül. Uzonban 1871-ben, megh. Budapesten 1932 februárjában. Irodalomtörténeti s főleg nyelvészeti tanulmányai a M. Nyelvőr, Nyelvtud. Közlemények, Ethnográfia, Irodalomtörténet, Erdélyi Irod. Szemle hasábjain jelentek meg. Főbb munkái: *Az összeront mondat.* Bp., 1898. — *A Halotti Beszéd mint nyelvjárási emlék.* (Nyelvészeti Füzetek. 71.) U. o., 1915. — *Magyar nyelvi tanulmányok.* U. o., 1926—1930. Három füzet.

FÖRSTER AUREL, volt országgyűlési képviselő, szül. Pécsen 1852-ben, megh. Budapesten 1932 február 26-án. Munkája: *Anekdóták.* I. köt. Bp., 1925. (Több nem jelent meg.)

HEDERVÁRL LEHEL kir. közjegyző, szül. Újpesten 1876 június 1-én, megh. Budapesten 1932 február 2-án. Az 1905. és 1906. évi választásokon a gödöllői kerületet képviselte függetlenségi programmal. 1898—1900. szerkesztette a kolozsvári Ujságot.

JANKÓ MIKLÓS (nemes) ny. főkonzul, szül. 1849 október 12-én, megh. Bécsben 1932 januárjában. Konzuli pályáját 1874-ben kezdte meg Szerajevóban; később a konstantinápolyi nagykövetségnél szolgált. Írói és zeneszerzői munkásságot is kifejtett.

LÁSZLÓ MIHALY dr., volt országgyűlési képviselő és magángimnázium-tulajdonos, szül. Istensegítsben (Bukovina) 1849 augusztus 26-án, megh. Budapesten 1932 márciusában. Elbeszélései, cikkei és versei 1869 óta jelentek meg budapesti hírlapokban és folyóiratokban. Népies elbeszélése: *A pokol torkában.* (Jó Könyvek. 37. sz.) Bp., 1885.

LECHNER TIBOR dr., megh. Budapesten 1932 március 7-én. Munkái: *Bodnár Zsigmond redivivus.* Bp., 1910. — *Korzzellem és történettudomány.* U. o., 1913.

LÉGRADI IMRE dr. lapszerkesztő, megh. Budapesten 1932 március 4-én 64 éves korában. A Pesti Hírlapnak 1902-ben felelős, 1903—1911. főszerkesztője volt.

MELLES EMIL g. kat. apátplébános, szül. Napkoron (Szabolcs vm.) 1857 március 16-án, megh. Budapesten 1932 március 19-én. Fiatal korában egy ideig külmunkatársa volt az Ungnak; 1887—88-ban szerkesztette a Gör. Kat. Hítszónokot. Munkái a g. kat. liturgia körébe vágnak.

NYILASI LAJOS dr. főreáliskolai tanár, szül. Gilvánfán (Baranya vm.) 1877 február 21-én, megh. Budapesten 1932 február 6-án. Munkája: *Codezeink Mária-legendái.* Bp., 1902. (Nyilasi Rajmund szerzetesi néven.)

PINTÉR FERENC hírlapíró, szül. Budapesten 1895-ben, megh. u. o. 1932 március 3-án. A Világ c. napilap munkatársa volt. Verses kötete: *Ostromolják a várost.* Bp., 1924.

SALGÓ IGNAC hírlapíró, megh. Budapesten 1932 januárjában 63. évében. A N. Pester Journal fővárosi rovatvezetője volt.

SCHMIDT ATTILA dr. ny. főgimn. tanár, szül. Lökösházán 1866-ban,

megh. Budapesten 1932 februárjában. Életének utolsó szakában nagyobb arányú publicisztikai működést fejtett ki. Latin tankönyvein kívül írt kötetei: *Telegdi László naplója*. (Erdekes Könyvek.) Bp., 1924. — *A löcsei fehér asszony várkastélya és egyébék*. U. o., 1926. — *Balassi Imre gróf lakomája*. U. o., [1927]. — *Mai magyar arcképek*. U. o., 1931.

SZILASSY ZOLTAN, az OMGE igazgatója, szül. Léván 1864 május 9-én, megh. Budapesten 1932 február 5-én. Gazdasági szakíró volt, aki egy ideig a Független Ujság c. nélapot is szerkesztette.

TELLÉRY GYULA hirlapíró, megh. öngyilkos módon Budapesten 1932 január 19-én. 1904-ben megalapította a Szepesi Lapokat Iglón, amelyet 1918-ig szerkesztett. Az impériumváltozás után a Kassai Napló társszerkesztője lett. Munkái: *A Szepesség gyásza*. Bp., 1898. — *Igló könyve*. Igló, 1905. G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

Bárdosi Németh János: Isten rádiója. Szombathely. 1932. 72 l.
Jankovich Ferenc: Kenyérszegés. Páris. 1932. 32 l. Bartha Miklós Társaság.
Havas István: Nyírfakisasszony. Bp. 1932. 88 l. Singer és Wolfner.

Elbeszélő kötetek.

Mai Dekameron. Szerk.: Móricz Zsigmond. Bp. 1932. 202 l. Nyugat.
Harsányi Zsolt: Az üstökös. Két kötet. Bp. 1932. 484 l. Új Idők.
Kölönte Béla: Emberek. Győr. 1932. 210 l.
Móricz Zsigmond: Barbárok. Bp. 1932. 94 l. Athenaeum.
Terescsényi György: Lesz ahogy lesz. Bp. 1932. 202 l. Singer és Wolfner.
Niameassyné Manasz Margit: Villámlik messziről. Bp. 1932. 246 l. Singer és Wolfner.

Tudományos munkák.

Négyesy László: Kazinczy pályája. Bp. 1931. 170 l. M. T. Akadémia.
Závodszy Levente: A Grassalkovichok. Bp. 1931. 20 l. Különlenyomat.
György Lajos: Kónyi János Democritusa. Bp. 1932. 176 l. Székfoglaló ért.
Neidenbach Emil: Testgyakorlás és tudomány. Bp. 1931. 64 l.
Jakubovich Emil: Honfoglalási hősi énekeink előadásformájához. Bp. 1931. 14 l. Különlenyomat.
Ruzitska Béla: Az atomelmélet újabb fejlődése. Kolozsvár. 1931. 20 l. Székfoglaló értekezés.
Sulyok István: A kisebbségi kérdés szociológiai oldala. Kolozsvár. 1931. Székfoglaló értekezés.
Zlinszky Aladár: Az eufemizmus. Bp. 1931. 90 l. M. T. Akadémia.
Dornay Béla: Kazinczy Ferenc és Tata-Tóváros. Tata. 1931. 30 l.
Hofbauer László: Gárdonyi Géza szegedi újságíróskodásának története 1888—1891. Debrecen. 1932. 26 l.

- Lósy-Schmidt Ede: Chudy József optikai és akusztikai távirója. Bp. 1932. 25 l.
- Balogh Artur: A székely vallási és iskolai önkormányzat. Kolozsvár. 1932. 16 l.
Erdélyi Tudományos Füzetek.
- Szladits Imre: A részes bérgházalkodás, különös tekintettel az olaszországi mezzadriára. Bp. 1932. 76 l.
- Laczko—Gaál—Hollendonner—Hillebrand: A ságvári felső diluviális lösztelep. Bp. 1930. 12 l. Különlenyomat.
- Gaál István: A magyar virágnyelv eredetének kérdéséhez. Debrecen. 1932. 10 l. Különlenyomat.
- Király Dezső: Modern testnevelés képben és írásban. Bp. 1932. 382 l.
- Weszely Ödön: A szellemi képességek fejlesztése. Bp. 1932. 28 l.
- Hittrich József: Térfogat és egyenletes eloszlású sugárzás. Bp. 1932. 32 l. Franklin.
- György Lajos: Eulenspiegel magyar nyomai. Kolozsvár. 1932. 42 l.
- Nagy Lajos: Az óbudai ókeresztény cella trichora a Raktár-utcában. Bp. 1931. 100 l.
- Somogyi József: Az ideák problémája. Bp. 1931. 52 l.
- —: A kultúrfülfény problémája. Bp. 1932. 16 l. Egyetemi nyomda.
- Erdélyi László: Igaz történetet tanítsunk. Szeged. 1932. 80 l.
- Kring Miklós: Kun és jász társadalmi elemek a középkorban. Bp. 1932. 50 l. Egyetemi nyomda.
- Joseph Haydn 1732—1932 márc. 31. A Fővárosi Könyvtár ünnepi kiadványa. Bp. 78 l.
- Goethe 1832—1932 márc. 22. A Fővárosi Könyvtár ünnepi kiadványa. Bp. 50 l.
- Marót Károly: Az eleven antikvitás. Bp. 10 l. Stephaneum.
- Történelem a világháború után. Szerk.: Vaska Géza: Jugoszlávia. Bp. 1932. 104 l. 6., 7. és 8. füzet.

Fordítások.

- Pitigrilli: A 18 karátos szűz. Ford.: Gáspár Miklós. Bp. 1932. 264 l. Káldor.
- Theodore Dreiser: Amerikai tragédia. Második kiadás. Ford.: Braun Soma.
Három kötet. Bp. 1120 l. Káldor.
- E. Aisberg: Most már értem a rádiót! Ford.: Salgó Ottó. Bp. 78 l. Káldor.

Egyéb könyvek.

- Schmidl Sándor: Családvédelem és gyermekvédelem. Bp. 1932. 86 l.
- Jaksics Lajos: Ötvenéves orvosi praxisból sarjadó új eszmék és új elgondolások. Szolnok. 1931. 126 l.
- Preszly Lóránd: Az élet útján. Szeged. 1932. 186 l.
- Kovács Géza: Szamártövis, útszéli virágok. Bp. 1932. 128 l.
- Ungerska noveller valda av Signe och Béla Leffler. Stockholm. 244 l.
- Az Országos Ág. Hitv. Ev. Tanáregyesület Évkönyve az 1930—31. évről.
Dr. Szelényi Ödön emlékére. Szerk.: Oravecz Ödön. Bp. 1932. 28 l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1932. évi március hó 12-én tartott közgyűléséről. — Jelen voltak a Társaság tagjai és Kazinczy Gábor székesfővárosi műszaki tanácsos, K. F. dédunokája.

1. Négyesy László elnök megnyitóbeszédében Goethe és Kazinczy szellemi kapcsolatáról értekezett.

2. Alszeghy Zsolt titkár jelentésében rámutatott arra a veszedelemre, amely a gazdasági helyzet által sujtott tanári státus anyagi leromlása következtében a magyar kultúrát fenyegeti és ismertette az elmúlt esztendőben a Társaság életét. Részletesen szólt Négyesy László elnök ünnepléséről és a Társaság kiadásában megjelent tudományos munkáról, Pintér Jenő Magyar Irodalomtörténetének harmadik és negyedik kötetéről.

3. Az elnök a maga részéről is osztozik a titkár aggodalmaiban; újból megköszöni a Társaság szeretetének megnyilvánítását; meleg elismeréssel üdvözlí Pintér Jenőt műve új két kötetének megjelenése alkalmából; a Társaság helyeslése közben mond köszönetet a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszternek a tavalyi államsegélyért, a M. Tud. Akadémiának azért a szíves vendéglátásért, amellyel üléseinkre termét átengedni szíves volt.

4. Perényi József ellenőr felolvassa jelentését a pénztár állapotáról.

5. Az elnök a közgyűlés helyeslése mellett mond köszönetet a pénztárosnak a gondos ügykezelésért és a fölmentést megadja.

6. Az elnök a titkárral felolvastatja a választmány ajánlását a tisztikar és választmány megújítására és a választás tartamára átadja az elnöki széket Badics Ferenc korelnöknek.

7. A korelnök a távozó tisztikar munkásságának elismerésével veszi át az elnöki széket; méltatja az alelnöki székbe most jelölt Horváth János tudományos érdemeit; s mivel a közgyűlés egyhangúan állást foglal a választmány által előterjesztett lista mellett, elnökül Négyesy Lászlót, alelnökkül Dézsi Lajost, Horváth Jánost, Szász Károlyt, Viszota Gyulát, titkáru Alszeghy Zsoltot, szerkesztőül Pintér Jenőt, jegyzőül Brisits Frigvest, pénztárosul Oberle Józsefet, ellenőrül Perényi Józsefet megválasztottnak jelenti ki. A választmány megharmadolása következtében ajánlott választmányi tagok névsorát is (köztük új tag: Nagy Sándor) elfogadja a közgyűlés.

8. Négyesy László a maga és a tisztikar nevében köszöni az újra megnyilatkozó bizalmat és ezzel a közgyűlés véget ér.

Deutscher Auszug folgt in einem der nächsten Hefte.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Vízota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszegehly. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisits. Arcarius: Iosephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy. Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Vízota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszegehly. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.

Fasciculus XXI. 1932.

Argumentum:

Dissertationes. — Conspectus librorum 1932. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XXI. Jahrgang. 1932.

Inhalt:

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1932 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékoztatást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ára egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I, Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámlájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszegehy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I., Attila-utca 1.).

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.
BUDAPEST, 1932.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK. — KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

	Oldal
Brisits Frigyes; Vörösmarty és Kazinczy	65
Kristóf György: A kótyavetyére került Petőfi	78
Szigetvári Iván; Vadnai Károly százados ünnepe	81

BÍRÁLATOK.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület emlékkönyve. — Biczó Ferenc: Kazinczy Ferencné levelei. — Császár Ernő: Papp Ferenc nyugalomban. — Csáthy Gyula: Az olasz pásztorköltészet. — Fábíán Gyula: Faludi útra kél. — Fürst Ilona: Dóczi Lajos mint német író. — Gyomlay László: Újabb pedagógiai áramlatok. — György Lajos: Kónyi János Democritusa. — Kovács Gyula: A százéves Bélteky-ház. — Kozma Antal: Fénelon Télémaquejának egy XVIII. századi magyar verses feldolgozása. — Kristóf György: Kritikai szempontok az erdélyi irodalmi életben. — Emlékezések Rosty Kálmánról. — Lőrincz Jenő: A XX. század magyar lírikusainak fő problémái. — Magyar Irodalmi Ritkaságok. — Rajka László: Jókai Kalandora. — Timár Kálmán: Rosty Kálmán. — Valent István: Verseghy Ferenc hamvainak hazaszállítása. — Zlinszky Aladár: Bánóczi József emlékezete	82
---	----

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Folyóiratok	86
---------------------	----

FIGYELŐ.

Elhunytak. — Új könyvek. — Társasági ügyek.	92
---	----

A folyóirat évenként négy füzetben jelenik meg.

TANULMÁNY.

Vörösmarty és Kazinczy.

Ó és új magyar.

(Folytatás)

Írta: BRISITS FRIGYES.

A deákosok történeti eredése még ma sem tisztázott kérdés. Összetett jelenségről lévén szó, mindenesetre figyelembe kell vennünk azokat a felfogásokat, amelyek mind rávilágítottak a deákosokat meghozó útvonal egy-egy részletére: a lappangó humanista hagyományra,³⁹ Klopstockra, Denisre, a korabeli osztrák barokk költészetre.⁴⁰ Végső elemzésben azonban alighanem Négyesy Lászlónak⁴¹ és Császár Elemérnek⁴² van igaza, akik — nagy általánosságban — a deákosok költői munkásságának ihlető megindítóit a jezsuita költők példáiban látják. Baróti Szabó Dávid és Rajnis József költészete valóban nálunk tovább sarjadt s magyarrá lett jezsuita poézis, amely az egyetemes latin jezsuita anyaköltészetből kilépve, folytatásában a lehanyagolt „magyar latinítás”-sal szemben, a műveltebb magyar deákoságnak lett képviselője. Baróti Szabó és Rajnis utalásai elárulják, hogy nagyon jól ismerték az egyetemes, s nemcsak a bécsi ágazatú jezsuita költészetet. Ennek tipikus műfajai: eklógák, pásztorjátékok, idillek ismétlődnek nálunk is. Feltűnő azonban, hogy költeményeikben kevés a vallásostárgyú élmény. A jezsuita

³⁹ Váczy János: A magyar classicae iskola triasza. Egyet. Phil. Közl., 1886. 277. l.

⁴⁰ Kazinczy: A Magyar Verselésnek Négy Nemeiről. Erdélyi Múzeum, 1814. II. 126. l. — Toldy Ferenc: Irodalmi arcképek és szakaszok. Budapest, 1873. 350—51. l. — Csaplár Benedek: Révai Miklós élete. 1881. III. 46. l. — Farkas Gyula: A magyar romantika. Budapest, 1930. 222—23. l.

⁴¹ A mértékes magyar verselés története. Budapest, 1892. 65. l.

⁴² Deákos Költők. Budapest, 1914. 9. l.

költészetnek pedig uralkodó műfajai: *eclogae sacrae*, *idyllia sacra*, *epigrammata sacra*. Egyben azonban megegyeznek velük: a magasztaló alkalmi ódákból s a hazafias, hősi eszményérzések kultuszában. A XVIII. századi latin-jezsuita költészet már nemzeti jegyű.⁴³ Legkiválóbb képviselőjének: Jacobus Baldenak pl. ilyen ihletkörű versei vannak: *Felix status Veteris Germaniae*. — *Prava et perfunctoria Germanicae Iuventutis educatio*. — *Exteri mores in Germaniam illati*. — *Disciplina militaris nostro aevo profligata*. — *Ad Germanos*.⁴⁴ — Csupa rokon motívum a mienkéivel! Baróti Szabónak és Rajnisnak tehát rendi örökségként adva volt költészetük mintája. Az ő munkájuk csak az volt, hogy az alkalmi ódaköltészet kapott formáit kitöltseik indítékaiban s tartalomban teljesen magyar vonatkozásokkal s a hősi eszményérzéseket magyar ideálokról fogantatosítsák. Így szakad el költészetük a családfától s így lesz a deák magyarság magyar deáksággá. Csak a stíluson végigfodrosodó barokk-ékítés,⁴⁵ a tájelemekbe beleszövődő rokokó- emlékek, a humanista költészet tudós felszerelésének retorikája árulják el eredésük hovávalóságát. Egyébként ez a költészet is, mint az egyetemes jezsuita költészet is, elsősorban iskolás, tudós költészet, melyben az alakító és értékelő elv a tudás értelmi mértéke. De viszont a magyar deákságú költészet érzelemeleiben ringott az új magyarság érzelemanyaga. Ennek már nem „enyelgő materia“, nem is „voluptuosus hangzat“-ok kellettek. Ez az érzelemanyag megnagyult, idealizálódott és cselekvésre képessé férfiasodott a hősi versformákban, amelyek lebegésében még visszhangott a tőlük meghordozott antik történetek s eszmények emlékezete. De e formák szépsége már csak az a szolgálat volt, amellyel a ritmus- emlékek asszociációit beleolvasztották annak az új hangnak a pompájába, amely új érzések mélységéből színesedett fel, s amely lassanként szétoldotta, végre pedig eltüntette a formákat is. E folyamathoz természetesen más irányú ihlet és képzelet is kellett. A fejlődésnek azonban nagy utat kellett megtennie addig, hogy megjöhessen az, aki e munkát majd teljességhez juttatja.

⁴³ Nagl—Zeidler: *Deutschösterreichische Literaturgeschichte*. Wien, 1899. 665. lap.

⁴⁴ Jacobi Balde: *Opera Poetica Omnia*. Monachij, 1729.

⁴⁵ Horváth János: *Barokk ízlés irodalmunkban*. Napkelet. 1924. IX. sz.

Miben volt új a deákos költészet? Először abban, hogy új mértéket hozott. A klasszikus verselés magyar történeti képviselői e költészet művelői előtt ismeretlenek voltak. A korabeli magyar latinság állandóan felpanaszolt hanyatlása sem szolgálhatott nekik tápláló példával.⁴⁶ A latin nyelv egyoldalú osztályműveltséget jelentő uralma amúgy is omladozóban volt. A Bessenyeiekkal meginduló új nyelveszményiség hatása alatt szétesőben volt a latin nyelvideál, amely eddig a tudós deákos népet elszakította a „deáktalan köznép“-től. Ilyen miliőben mi mást jelenhetett az új verselés, a magyar szavak deák rendbe való szedése, mint szakítást azzal a költői formával, amely nem ezen az óklasszikai deákosságon alapult: a rimes magyar verseléssel. Ennek pedig klasszikusa most is Gyöngyösi volt. Az egész deákos költészet jórészt ezen a formai ellentétben kap értelmet. Rájniss József A Magyar Helikonra Vezető Kalauz Elöl Járó Beszédében nyíltan kifejti, kikkel szemben indít új irányt: „Tudjátok, hogy nem minden jó, a mi régi, nem minden rossz az, a mi szokatlan. Örömmel vallom, szóval és írással hirdetem, hogy Gyöngyösi István, Faludi Ferentz, és sok más Ritmisták egyszersmind nagy Poéták; csak azt vitatom, hogy nem kisebbek, sőt talám nagyobbak volnának, ha lemondottak volna ama törvényről:

Egy rend végének más rendnek vége feleljen“.

Rájniss költői pályája azzal is kezdődik, hogy Gyöngyösi István Palinódiáját „alagyás versekbe“ foglalja. Baróti Szabó A komáromi földindulásról írt költeményébe Gyöngyösi Kemény Jánosának cyklops-jelenetét fűzi bele klasszikus formában. A Salamon király László királyhoz című heroidjában Gyöngyösi-emlék található klasszicizáló átalakítással.⁴⁷ Igazában talán nem is annyira ellentétéről, mint inkább felfrissítésről volt itt szó.

⁴⁶ A folyóiratok tele vannak a magyarországi latin nyelv romlottságának s hiábavalóságának kemény vádjával: „Hány százan beszélnek Deákul Magyar Országon, a kik soha talán Tacitust, Horatiust, Juvenalist, Persiust, Liviust kezekbe se vették. — Anglusok és Frantziák, amikor valamely rossz és konyhai Deákságot említenek, azt egy szóval Magyar Deákságnak szokták nevezni.“ Minden Gyűjtemény. 1791. V. 18–36. l. — „Elgyötörnek rossz Gramatikákkal, el a Poeticum, Rhetoricum compendiumokkal, melyeket a legízletlenebb századokban foldoztak össze a Leoninus versek Papjai.“ Erdélyi Múzeum. 1817. VIII. 191. l. — „Ha feltámadnának Róma fiai s hallanák, né-melly betűket miképen ejtünk ma ki, sok szóknak mely idegen s idétlen értelmet adunk, ... bizonyosan kikacagnának.“ Felső-Magyarországi Minerva. 1825. IV. 495. l. — V. 6. még Szacsavay Sándor szatiráját. Figyelő. 1881. 340–42. l.

⁴⁷ Oláh Béla: Baróti Szabó Dávid. Figyelő. 1883. 110–111. l.

Hiszen igaz, hogy a versalakiság felfogása szempontjából szembenállottak egymással a deákosok és Gyöngyösi, de viszont ugyancsak ebben az időben őt is úgy nézték, hogy: „Gyöngyösi a Régieket kívánta, tudta követni. Soha senki a magyar poeták közül a régieket nem igyekezte s tudta úgy követni, mint Gyöngyösi; soha egy oly históriában is nem követte annak írója olyan szorosan a régi Mythológiát, mint az a Daedalus Templo-mának írója... nagy poéta lett az Ovidius imitációja által.”⁴⁸ Benne az élő nyelvgénuszt látják, akinek nincs követője:

Ah meg holt anya nyelv! Féniksz ként tüzzel el égett,
S tsak nem hűlve talált Gyöngyösi hamva pora!

sóhajt fel emlékéhez Horvát Ádám. Az ellentét, az újság kívánsága ott pattant ki, amikor a magyar nyelvnek új képesítésére, nemzeti, politikai eszmék kifejezésének izgató erejére volt szükség. A deákosok formai újsága itt ment át művelődési jelentőségbe. Itt Gyöngyösi már meghaladott lett. Formái, pályájának nyelvművelő értékei tovább éltek és hatottak, de nyelverőin egy százéves mult pihent, melynek távlata alatt költői világa megállott, elavult, nyelvének dekoratív szépségei meghervadtak, kiéltek is lettek, úgy, hogy azt az új feladatot, amely a magyarság lelki világának fordulata is volt, nem bírták el. Ez a munka Révai Miklósrá hárult. Benne bíznak, hogy ezt a „durva, szegény, darabos, tudománra kietlen” magyar nyelvet fölemeli oda, ahová Bessenyei álmodta, s ahová intézményesen vele együtt ő is akarta vinni. Ő lesz igazában az új magyar, aki költő, de jobb, mint Rájnis; philologus, de megnyugtatóbban tud magyarul, mint Baróti Szabó; ápolja s neveli a magyar nyelvet, de tovább viszi és időszerűbbé teszi, mint Gyöngyösi; tudósa a klasszikus világnak, de megnyitja egyirányú, elzárt kapuit s a tudatára ébredt s magát beszéltetni kívánó magyar szón szárnyaló nemzeti közműveltség fuvallatát engedi be rajta. Ezért nem győzi a hozzá csatlakozó kör magasztalni ezt az új magyarságát:

Te az ő szokásnak határt építettél,
Hathatós b szárnyakkal felylyebb emelkedtél;
Ki új áldozatot Apollónak tettél,
Muzsák oltáiról új koszorút vettél.

Révai valóban dolgozott is, hogy mint új Orfeus a magyar művelődése „Euriditzié”-jét kivezesse az élet napvilágára. Azon-

⁴⁸ Kovásznay Sándor levele Ráday Gedeonhoz. 1790. Figyelő. 1876. 370, 372. lap.

ban nem sok idő kellett hozzá, hogy ráeszméljen arra: egyetemes magyar nyelvkultúrát csak deákos stilizálással teremteni nem lehet. Láta, hogy a magyarság a műveltségváltás nagy időfordulójához jutott, s ehhez a deákosságot részint szűknek s kizárólagosnak, részint pedig kifejezése-multnak tartotta. Már a Baróti Szabóval lefolyt vitájában, amely a körülforgott: Az én vádolásom vagy feddése sommája csak az egyedül: hogy Szabó Dávid verseiben rontja a Magyarságot, annak természetes rendi ellen helyeztetvén szavait⁴⁹ látszott, hogy magyarság rovására nem hajlandó a klasszikai iránynak föltétlen engedményt adni. Az eltávolodás 1787-ben kezd kialakulni benne, amikor Bécsben megismerkedik Denis-szel.⁵⁰ 1787-ben kiadott Elegyes verseiben már nemcsak „hosszú s rövid hangzásra ugró versek” formáival dolgozik, hanem új érzelemanyag áramlik be lírájába, amely idegen volt a magyar klasszikai költészetben. Ő azonban éppen ennek az új érzésfajnak a birtokában: „Fonnyadó őszi virágzatnak nézte annak (t. i. a klasszikai lírának) lankadt erejű terméseit.”⁵¹ Így bomlik fel Révaiban a deákosság stílus-egysége s így hangolódik át arra az érzésterületre, amely lassan uralkodóvá vált az új magyarság azon részében, amely Kazinczy után indult. A deákossággal azonban Révai nem tudott végképen szakítani. Osztott, szinte kettős költői lélekkel él tovább, deákos műveltsége hagyományainak s „a német s frantzia énekesek enyelgése”-nek ihletései között. Anakreontikonjai jól mutatják ezt a kétféle hajlását.⁵² Hogy azonban a kor-szellem behatása alatt is mennyire meghaladottnak tekintette a deákosságot, amelyhez a Latiná-ban újra visszatért, kitűnik onnan, hogy e kötetét nem akarta könyvpiacra adni, mert attól félt, hogy a nemzeti szellem ébredése idején — 1792-ben járunk! — a magyarságtól való elpártolás vádjá alá esik.⁵³

Révai nemcsak költői gyakorlatában — ez végső elemzésben alkalmazkodás is lehetett volna nála —, hanem elvi fel-fogásában és literatori működésben is eltávolodott a deákosságtól s az egyetemes magyar műveltségéért küzdő új magyart dolgozta ki magában. Révainak ezt az elvi kilépését kitűnően szemlélteti a felállítandó tudós társaság tagjairól készített mél-

⁴⁹ Csaplár B.: I. m. II. 396. l.

⁵⁰ U. a. I. 325. l.

⁵¹ Csaplár B.: I. m. II. 257. l.

⁵² Csaplár B.: Révai Anakreontikonjai. Figyelő. 1886. 130., 150. l.

⁵³ U. a.: Révai latin verseinek kiadása. Figyelő. 1886. 129. l.

tatása. A tervezett társaságba mindenkit felvesz, bármilyen elvet kövessen is. S hogy milyen érzéke volt más új irányokkal szemben is, mutatja Báróczi Sándorról adott méltatása: *Hic primam quasi faciem praetulit elegantiori illi sensui, qui posteriore hoc tempore tota fere Hungaria coepit quam duleissime propagari.*⁵⁴ Ebben az értékelésben Révai már nemcsak át-töri a deákosság kizárólagosságát, hanem fölismeri az irodalmat, mint közösen összefoglaló művelődési fogalmat, mely mint eszmény mindenki fölött áll. Ugyancsak ezt az új vonását világítja meg benne az a törekvése is, amellyel a különböző stílusfajú, régi magyar írókat Benitzkit, Gyöngyösit és Faludit ki akarja adni. Gyűjteményes kiadásával az volt a célja, hogy mint mondja: „...az egész Hazát mozdulóba hozzam“. Révai ezáltal irodalmat akar teremteni, hogy a műveltség magyarságának egymásra utalt egységében összeforrassza az országot. Ennek hiányát panaszolja fel egyik levelében: „Köz nyavalya az még rajtunk, hogy egyéb idegen nyelvekbenn úzvén a tudományokat, és mint egy elmerülvén benne, bármi nagyra is terjeszkedjünk is egyéb iránt: itt még sem vesszszük anynyira észre, hogy kiki s mi nagy Tudós Férfiak anyanyelvükön mit irogatnak nálunk.“⁵⁵ Ez a felfogás már nem a deákosság osztályműveltségének hagyományöröksége, hanem új program. Ennek fényénél lép be az irodalomba, majdnem ugyanezen időtájt a másik, a szerencsésebb agitátor: Kazinczy. A legszebb s legtalálóbbs jellemzést valóban Révai maga nyújtotta egyéniségéről, szándékairól, mikor latin nyelven adta munkássága tartalmát: *Ille Divinus Hungarismus me totum abripuit.*⁵⁶ Így is volt. Az anyag, mellyel dolgozott, eleinte még a latin öntvény mintáit mutatta, de a fogalomalkotó gondolat benne már minden indítékában magyar volt. Talán még csak nyelvi ihletésű és feladatú magyar. De ennek már tüze is elég volt ahhoz, hogy megolvadjon tőle az antik érc s láthatóvá legyen az eddig rejtetten élő magyar gondolat, hogy aztán elinduljon először a művelődési, majd a politikai és társadalmi, azaz az idők sugárzásában álló egész magyarért.

A deákosság nemcsak Révaiban omlott szét. Ha talán nem is hasonló arányban és jelentőségben, de ugyanazon belső át-

⁵⁴ *Candidati Erigendae Societatis Hungaricae et ratio facti in ea promovenda progressus.* Jaurini, 1791. 81. l.

⁵⁵ Récsey Viktor: Révai Miklós levelei Paintner Mihályhoz. Budapest, 1898. 9. l.

⁵⁶ U. o. 17. l.

változáson megy keresztül Baróti Szabó is. Az antik formától kapott jogon ő vívja a legmerészebb harcot a nyelvbirtoklás új módjáért s a nyelvképzelet szabadságával, a magyarul beszélni nem akaró régi magyarokkal szemben ő vitatja legegényibb úton a magyar szó igazát. Mindaddig, amíg a nyelvről, mint a kifejezés öncélúságáról van szó, a „Rómaiaknak gyönyörű nyomdokait“ kötve hirdeti A magyar Ifjúságnak: az új magyar nemzedéknek:

Apollóval szölly Magyar ajka szerént.

De Költeményes Munkáinak 1789. kiadásában a nyelvben ízlés-irányokat szolgáló anyagot látva, a magyar művelődésért lelkesedve, már minden irányt elismer. Mintha Bessenyei és Révai programjának visszhangját hallanók:

Nézd Ortzit s a két Telekit (több illyeket Isten!)
Nézd ott Bartsaival Bárózt, Pézelit; itten
A nagy-eszű Molnárt, Cziriéket, Kreskait; ottan
A könnyű Rajnist, Horváthot, Révait; a szép-
Tollú Bessenyeit, fel-készültt Verseghit; és úgy
Számra menő több Férjfiakat! Melly égve minémű
Hasznokkal fogták ügyünket mind-ezek. — És Ti
Őszve kötött Lelkek! Fel szentelt Társaim! Oh Ti
Gyenge virágotok jeles érdemeitekkel ajánlók!
A Magyar Ifjúság eleven példái! Kazintzy
Jersze, Batsányi! Siess! Hadd lásson Ráday!

De ugyanakkor meginog benne a maga irányába vetett hite, elavultnak érzi magát az újabb törekvésekkel szemben. Megjobbított s Bővített Költeményes Munkái-ban már bizalmatlanul írja Gvadányinak:

Ifjabbat kíván a lant, vén kézben nem illik
.....Te vagy az, kinek elmés
S méz édességű Versire tapsol Hazánk.

S mintha kedvet kapna erre a Gvadányi-édességű versre, ő, ki „új mértékű versezés“-sel akarta „fel-gyulasztani“ a magyart „ősi nyelvének érdemes szeretetére és gyakorlására“, 1790-től kezdve, szinte lemondóan „soros“, azaz páros rímű alexandrinokban, majd pedig rímes jambusokban dolgozik. Így küldi verseit Gvadányihoz, akihez pedig nem a versformai rokonulás fűzte, hanem a tartózkodó s konzervatív óvatosság, amely viszont Kazinczy új irányának s magyarságának világnézetétől idegenítette el:

A Jakobinusok a pokol kigyóji,
A hit, az ország, király szabadság rontóji,
Ezek a sötétben vadászó agarak,
Kassa tájékán — is nem ritka madarak,
Már vasat pengetnek közüllök némellyek,

Vajha mindnyájoknak tömlőz lenne helyek...
De mi hangon szólok? most veszem eszembe,
Hogy nem szoktam hárfa vetődött kezembe.

Pedig Baróti Szabó Dávid hiába hitt a deákos költészet állandóságában. Sok ponton ki volt az már kezdve. Ellene fordult még az öreg Gvadányi József is. Amikor Péczeli József elküldi néki Jounq Éjszakáinak fordítását, az öreg generális józan, Gyöngyösiért rajongó, nagyon is konzervatív érzéskörén felcsillan a Kazinczy-féle új műveltség szentimentalizmusa és kritikai szelleme.⁵⁷ Mindenkihez eljut és mindenkit megérint egy-egy új hullámverés Kazinczy világa tájékáról. Szinte észrevétlenül e felé fordult Baróti Szabó is. Ő, aki 1799-ben „Az Hangnak szorossabb Mérséklése szerint... jobbithatás végett“ prosódiai utasításokat ad az ifjú Kazinczynak,⁵⁸ 1803-ban, a Magyarság Virági-ban már Kazinczy programjának tisztultabb felfogását indokolva hirdeti: „A tsinosb világba a darabossan szállani vagy írni szokott ember bé nem illik... Tanátsosabb lészen... a már tél tul tsaknem el-törölhetetlen, s régtől fogva szokásba vett, s füleinkhez jól alkalmaztatott szavakkal nyelvet gazdagítani, hogysen azoknak nem tudása miatt újakat kordéra koholni.“⁵⁹ Szemere ezért meri írni róla: „Szabó... szókat (diadal, szörny) rövidíteni, régiekkel (ádáz) élni, újakat (visszhang, szörnyeteg) csinálni kezdett, s bátorságokra buzditgatni bennünket.“⁶⁰ Kazinczy pedig a maga küzdelméhez tartozónak érezvén igazolja őt: „Nagy része annak, a mit (Révai, Rajnis) Barótiban kárhoztattak, minthogy a szokástól Baróti eltávozott, ma kérdésen kívül jó.“⁶¹

Baróti Szabó Dávid az antik formákon át tovább jutott annál, hogy a magyar nyelvnek csak formabíró erejét igazolja. Felavatott egy az élettől eltávolodó, pathetikus feszültségű, szózatot nyelvet is, amellyel a költői nyelvet új kiindulás küszöbéig vezette el. Odajutott tehát, ahová Kazinczy ért. Kazinczy azonban, amint látni fogjuk, tudta táplálni ezt a nyelvet. Baróti Szabóra nézve a további lépés az lett volna, hogy nyelvének, a formai otthonosulás és meg bővülés után, történeti távlatot is adjon. Ezt a feladatot helyette Virág Benedek végezte el. Ennek jelentősége éppen az, hogy az óklasszikai antik-irodalom letéteményéből elvonta a mult fogalmát s ehhez az analóg értelmezett

⁵⁷ Gvadányi levelei Péczelihez. Figyelő. 1887. 42., 44. 1.

⁵⁸ Kazinczy Ferencz Levelezése. I. 14—15. 1.

⁵⁹ Toldalék a Kisdied Szótárhoz 25. 1.

⁶⁰ Kazinczy Ferencz Levelezése. XIII. 340. 1.

⁶¹ U. o. XVI. 204. 1.

magyar multhoz rokonította az antik képzetanyag elemeit. Így nemzetiesítette a klasszikai gondolatot s így lett költészetében a klasszikai gondolat alkalmazása és érvényesítése a konzervatív, történelmi magyarság hagyománya. Ezért tartja meghaladttnak Baróti Szabót, mert még mindig csak ortográfiai, szórendi kérdésekkel foglalja el magát;⁶² ezért nem tudja megérteni azt az új érzésvilágot, amelyet Kazinczy kulturáltabb lelkisége hozott meg: „a szerelmesen bolondoskodó melankhóliát“;⁶³ ezért nem szereti Schediust, jobban vonzódik Dugonicshoz s becsüli Sajnovicsot, mert „a Hetumogernek nyomait feltalálta“;⁶⁴ ezért kezdik érdekelni a régi dolgok, „eltörlött magyar szokások, a legkisebb folyónak, tónak régi vagy új neve“;⁶⁵ ezért kívánja, hogy „a magyar theatromi darabokat a magyar természethez kell alkalmaztatni“;⁶⁶ hogy a románokban is, melyekről nem tudja, „mi féle hasznuak, hazai legyen a tárgy“, „ez által a megromlott hon a régi vitézségre emlékezvén titkon sohajt.“⁶⁷ Ebből a klasszikai antik-magyar mult párhuzamos szemléletből, szinte magától termett ki a magyar mult mitológizálása. Ebből bukkan föl Árpád hősi eszménye, amely mint asszociációs gondolat már régóta kísérője a deákosok vágyódásának. Mikor Rajnis bevégezte Ecloga-fordítását, Révai ezt írja hozzá;

Azt csodáltában az utánn tanulhat:
Irni Árpádot diadalmi fénybenn
Vagy mi más Nagy Vért valamelly Anyának
Drága Szülöttje.

Révai Miklósnak, az Új Magyar Vers Szerzőjének pedig így örvend egy igaz barátja:

Pannon örülj: nevedet viszi majd új szárnyon Apolló
Túl a tengereken égig ereszti bötsöd.
Fel költvén Eleidnek aludt hamvakba merített
Szép ditséretekkal fel veri rozsdá porát.
Majd meg járja hideg földön öblös gödreit, ássa
Halmait, és mélyen dombokat is ki keres.
Ott leli országunk fényét, ott régi vitézit.
Ott őseit szomorú porba keverve leli.

Már ez a szemléletváltás is a klasszikai szellem kizárólagosan magát fenntartó erejének kezdő kilobbanását jelentette. Virág Benedek azonban más irányban is együtt dolgozik az

⁶² II. 504. l.

⁶³ III. 112. l.

⁶⁴ III. 6. l.

⁶⁵ III. 208. l.

⁶⁶ III. 7. l.

⁶⁷ V. 502. l.

időknek a klasszicizmust szétoldozgató törekvéseivel, amelyeknek Kazinczy volt a megiszemélyesítője. Ő sem tudja Kazinczy elől elszigetelni világát. Mindaz, ami nem lehel történelmi levegőt, idegen marad előtte; de már megragadja Ossián s az ő egyszerű, természetes lelke is ráhajlik „az érzékeny poéta“ fel fogására⁶⁸ és szereti Gessnert, bár elgyengíti⁶⁹ s Klopstockot, aki emeli. Megvan a „tulajdon stilje, nem érti meg sem Kazinczy jambusait, sem Verseghy verseit“,⁷⁰ de kezdi érdekelni „a parasztdal“. ⁷¹ „Itt az idő — hirdeti —, hogy a tisztelendő régiséget keresve keressük“;⁷² de aztán Kazinczynak mintegy az új idők hangját utánózva így ír: „Irogatok és talán egy néhány holnapok után mutathatok Szépet (légyen szabad így szólnom) Széphalmának.“⁷³ Gúnyosan emlegeti, hogy „Erdély nagyon szereti az antikvitást“;⁷⁴ s Kazinczy szándékát követve igyekszik tisztultabb stílusra: „Most nagy Grammatikus Világ kezd lenni, vigyázva kell írunk.“⁷⁵ A rímes verselés ellen mindvégig küzd, de aztán Kiss János és Kisfaludy Sándor hatása alatt elvileg meghajol előtte, sőt Kazinczytól elfogadja a „háromrímű Versificatióról“ szóló tanácsokat s a klasszikus forma karjain vezeti be költészetébe a rímet, amelyet már Hangzatkái-ban is felcsendített:

A sokaságra ne nézz, a régi *legényre, szegényre*,
Ezt valamely rezgő torku kántorra bocsásd s hagyd,
Vagy ha neked tetszik, mint soknak tetszik imilyen
Hang, nem is ok nélkül, bizvást zengj rajta, de ritkán
Es röviden.

A magyar deákosság elvégezte feladatát. A *Bessenyei-féle nemzeti személyű irodalom a Virág-meghozta „nemzeti lélek“⁷⁶ fogalmában öntudatára jutott. Az új magyarság egyik típusa elkészült. A magyar Parnassuson árnyékba merültek az antik istenek. A messzeségben új fényt lövelt Széphalom. S a magyar lelkiség tájain aranyos hajnali fényben felragyogtak a magyar romantika első sugarai, Berzsenyi útja elő volt készítve. Vörösmarty jöhetett.*

*

⁶⁸ IX. 131. l.

⁶⁹ II. 469—70. l.

⁷⁰ XIV. 423. l.

⁷¹ III. 5. l.

⁷² III. 90—81. l.

⁷³ V. 292. l.

⁷⁴ XI. 333. l.

⁷⁵ III. 2. l.

⁷⁶ III. 102. l.

Bessenyei új magyarságát fejleszti tovább Kazinczy Ferenc is. Ő azonban sokoldalúbb életszerűséggel építi ki Bessenyei programját, mint azt eddig láttuk. Kazinczy egész pályája maga az új magyar személyiségért s az új magyar életért vívott küzdelem. Szemere Pál találóan jellemezte: „Első vonatja az Uram Bátyám literatori characterének: *Küzdés* Győzelem az Ususon minden értelemben.”⁷⁷ Az ő újság fogalmának sugara nem elkülönülő nyelvi és stilisztikai kört írt le, hanem egész életkört, amelynek középpontjában új embertípus állott, akinek meghatározó s új fényű vonásai: „A szép lélek; a szabad értelem; az európai gondolkodás.”⁷⁸ A három vonás tulajdonképpen hármas program lelki alapvetése: irodalomesztétikai ízléskultúra, felvilágosultság és európai műveltség. Mind a három Bessenyei új magyarjának teljes kihajtása. Bessenyei programja így hangzott: Mi meg nem állunk a magyarságban. Kazinczyé az izgatás hőfokára forrva szinte már iramot sürget: Rajta tehát, merjünk!... A ki azt akarja, hogy mindnyájan egy arezuakká váljunk, nem tudja, mit akar és mit kell akarnia. Sőt az szükség, hogy nagyon különbözzünk.⁷⁹ *Új eszmefogamzás s nyomában az életszemlélet új stílusának megteremtése* — ez Kazinczy életének kivilágított értelme. A nyelvújítás ennek csak részletjelensége volt. Ennek

A következők, másképp „az új magyarság módjai” pedig ezek voltak: A kritikai szellemnek tudatosítása s ha kellett, az irodalmi multtal is szembeforduló szabadsága; a didaktikus nyelvnek esztétikai nyelvvel való átcserélése s az ezzel járó új értékelés, amelyben az erkölcsi szempont helyébe az öncélú eszthézis szép-igénye lépett; a felébredt patriotizmus s nyelv-szeretés kibővítése a humanus gondolkodás és nyelv-kultúra doctrinér álláspontjára, a műveltség európai „politurájá”-ra; az érzelmi világ elfinomított kiszínezése, új skálázása, melyben egymást váltják: enyelgő, érzékeny öröm, érzékenység, a szív legbelső érzéseinek kelemetes voltú ketsegtetése, bájoló halk félhomályban remegő kínok, andalgás, hírvágy, melancholia, misanthropia, elágyuló édes fájdalom és búslakodás, affektatio, tisztelet, kegyelet, baráti vonzalom, a köz-jóért lángolás, literatori tűz, „rein menschlich” érzések, „romantisch” tűnődések, honi büszkeség, a „furor theologicus”-tól ment vallásosság, philosophus érzések; az

⁷⁷ Kazinczy F. Levelezése. XV. 180. l.

⁷⁸ IV. 151., 204. l.

⁷⁹ II. 302—3. l.

értelmi életben a gondolkodás világnézeti függetlenítése transcendens hagyományok alól, kételkedő szubjektívizmus, a keresztény metafizika rendjével szemben a kanti kriticismus érvényesítése, hit és tudás vitás viszonyítása, a felvilágosult ész erejének és jogának kizárólagos hangsúlyozása. *Bessenyei programjának másik része: az elvilágiasodás Kazinczy új magyarjában készült el.* Kazinczy filozófus érzéssel azt hitte, hogy felfedezte az egész embert, minden tehetségével s ezért írta érzékeny racionalizmusával önmagáról: A Gondviselés én bennem igen szépen megdicsőítette magát. Pedig következtetése nem volt teljes. Az elvilágiasodás teljességét: a képzelet felszabadításával, egy új költő fejezi be: Vörösmarty Mihály.

•

Az ó és új magyar irodalomalakulat e szükséges hosszú elemzése világítja meg azt az utat, amelyen megjön s e küzdelmes folyamat utolsó szakában az irodalomba belép Vörösmarty Mihály. Első versein⁸⁰ nyomon lehet követni, hogyan s kikbe kapcsolódik bele s mi lesz a fejlődése iránya. E verseken még a ritmusmintázás iskolás hagyománya érzik. A típikusan látott tárgyak, naiv, tanult élmények mind csak arra szolgálnak, hogy a hangidom biztos, készséges hullámmzással tudja belőlük kibontani a hang ízt s a hangzás gyönyörét. Minden kis vers egy-egy hangstudium. A beszédsszöveget s ritmust azonban még nem egy ihlet forrasztja össze, távol vannak egymástól. A műgond súlya a hangképzés oldalára esik. A ritmusérzék nevelésétől elmarad a nyelvképzelet munkája, amely majd később a hanghuzamok szabályos egyformaságát a szavak színével vonja be, ezek zengő pompáját beleömleszti a ritmus magajátzó zenéjébe s megnöveli a verssorok kihangzásának terjedelmét s teltebbé teszi azok hangsodrát. Ennek a Vörösmartynak, akit még csak iskolatársai ismernek, egyetlen kétsarkú problémája van: *a hibátlan prozodiájú magyar szavú vers*. Tulajdonképpen Vörösmarty itt lép bele az irodalomba, amely az ő részére csak egyetlen irodalmat: az újat jelentette. Ezért írta pályafutó programmként:

A vigaság néked nem tetszett, minthogy egy s-sel
Írtam az új költők helybenhagyása szerint.
Ők azt megmutaták, mért jobb így írni s azonnal
Mert jónak láttam lenni, követni merém.

⁸⁰ Vörösmarty Mihály kiadatlan költeményei.

Ugyanez a bátor felismerés: „én vele élni merék“ elv csendül fel a magyar szavú vers érdekében is:

Hozzad elől már félre vetett szándékodat ismét
S írd magyarul, ha magyar lenni szívedbe akarsz.

A deákosok s Kazinczy irányának itt csendül fel az első szintézise. Vörösmarty fejlődése a történeti s az egyetemes élet felé ezután szinte elszigetelten, az új költők nyomán halad. Sem Pesten, sem Bonyhádon nem érinti meg egyetlen írói kör levegője sem. Így nem bénította meg Kulcsár István szalonjának az elmúlt századot képviselő társasága. És nem gyorsította, nem zavarta meg benne a tehetség jövőjáró útját Vitkovics Mihálynak ezidőtájt még határozatlan írói programmú köre. Vörösmarty Mihály — olvasmányai körében — maga maradt, rövid ideig hasonlított másokhoz s az új költők s a merés kettős indítása alatt a nyelvi fejlődés eddigi eredményeinek magába olvasztásával szinte elemezhetetlen módon alakultak ki a maga arányai: *hősi és tündéri képzelete*, továbbá fenn játékosan gyengéd, me-rengő fényű, de lenn a mélyben minden emberi kintől megör-vénylő *nyelvfantáziája*. Ebbe az ő kettős formájába vesz fel hagyományt, olvasmányt, kor- és egyéni benyomást. Úgy kellett annak lenni, hogy amikor 1823-ban Pestre került, akkor az irodalom új kelete támadjon Pesten és Széphalom világának kecses, finom klasszicizmusa fölött megkezdődjék az alkonyat. Költőiségének friss érzésében, öregségének öntudatlan árnyékhordozásában így találkozik össze a fiatal Vörösmarty és az öreg Kazinczy.⁸¹

⁸¹ Jellemző, hogy Vörösmarty Kazinczyhoz írt első levelében — 1824 — azt dicséri benne, hogy „a mostani kornak utat nyitott a szabadabb menetelre“.

A kérdés többi részei: A literátor és a literatori nemzedék. — A fiatal Vörösmarty és az öreg Kazinczy. — Az alaki szépség uralma s a szabad ihlet. — A Magyar Tudós Társaság szintézise.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A kótyavetyére került Petőfi.

Petőfi költészete ismeretes közelben és távolban, megjárta és járja a mélyégeket és magasságokat. Dicsősége ez az ő művészi lángelméjének s öröme és büszkesége nemzetének, a magyarságnak. Most eljutottak, elkerültek költeményei kótyavetyére is, hogy ne mondjunk ebek harmincadját. S ez már megálázása, porbatiprása Petőfinak és szégyene a magyarságnak.

A kótyavetyére került holmi egészben véve gyanus, valami fogyatkozása van, valami nincs rendben. Vagy az eladó tulajdonjoga, a birtokbavétel eredete körül nem célszerű a pontos utánjárás, vagy a holmi minősége, tartóssága stb. körül lappang valami fogyatkozás. Csak egy dologban nincs kétség: az árun túl kell adni. Azért viszik kótyavetyére, hogy mindenképen elkeljen, vevőt találjon. Az eladó, ha egyszer tarisznyába tehetette a poltrákat, odább áll, az áruért nem felel. Űthetni bottal a — lábanyomát.

A kótyavetyére került Petőfinél a tulajdonjogot nem fedi semmi homály. A Petőfi költeményeinek tulajdonjoga megszűnt, közvagyon. Petőfi költeményeit bárki is kiadhatja, áruba bocsáthatja. Így cselekedett törvényes úton e magyar nemzeti közvagyonnal a budapesti *Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat R.-T.* is, kinyomtatva és forgalomba hozva Petőfi költeményeit: *Petőfi Sándor összes költeményei. Eredeti rajzokkal díszített népies kiadás. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat R.-T. nyomása. Budapest, VII., Dohány-utca 12.* 411 nagy nyolcadrét lap. A Petőfi dombornyomású aranyozott mellképével díszített, piros vászonba kötött könyv ára Romániában feltűnően alacsony, 65 lej (2 P 20 f.).

Ha csak ennyiből állna a dolog, akkor a *Tolnai műintézet és kiadóvállalat* teljes elismerést érdemelne s azt, hogy minél több példányban fogyjon áruja, kivált Erdélyben. Hiszen a Petőfi születésének századik évfordulóján az Erdélyi Irod. Társaság is adott ki egy olcsó Petőfit. Ennek ára azonban — az erdélyi sokkal olcsóbb nyomtatási árak ellenére — jóval magasabb, noha az Erdélyi Irod. Társaság egyáltalán nem üzleti nyereségért, hanem irodalmi céllal és hivatásból vállalkozott e kiadványra. Vegyük hozzá, hogy az E. I. T. Petőfije füzve értendő, képek és dísz nélkül, a Tolnai cégé kötve, eredeti rajzokkal díszített kiadás. Ismétlem, csak ennyit tudva és látva, örömmel kellene üdvözlönnünk a Tolnai céget az olcsó és díszített Petőfi-kiadásért s kívánnunk kellene, hogy ezt a Petőfi-kötetet mindenki vásárolja.

Maga a cég a kelendőség érdekében meg is tett mindent: a kiadványt forgalomba hozta és az erdélyi magyar lapokban szétlétben hirdette és hirdeti.

Es, sajnos, valószínűleg jó üzleti eredménnyel. Sajnos, mert a kótyavetyére dobott áruval baj van. Az áru *eredete* ugyan tiszta, de csapnivalóan rossz a — *minősége*.

Nem szólok a kiadvány *műintézeti*, nyomdai kiállításáról: a feltűnően gyenge minőségű papírról, az apró betűalakokról, sem az eredeti rajzokról. Elvégre ha díszkiadást, még ha népiest is, olcsón akarunk kapni és venni, nem kívánhatunk merített papírost, Zichy-képeket és külön díszes betűszedést. (Am-bár ez utóbbira vonatkozólag nem lehet elégszer hangoztatni, hogy az apró-betűs szedés olvasása mindig nehézséggel jár. Ennélfogva kerülendő, különösen az olvasáshoz nem szokott népek szánt kiadványokban. A nép alig használ szemüveget. Szabad szemmel pedig a petit szedést akadozva, kelletlenül olvassa; betűzi s csakhamar abbahagyja. Ezt jó volna az Akadémia népies kiadványai-nál is számításba venni. Az E. I. T. Petőfi-kiadványa e tekintetben is kifogás-talan; betűi megfelelő nagyságúak, szedése tiszta, nem zsúfolt. Ezért terjed 599 nagy nyolcadrét lapra, szemben a Tolnai-kiadás 411 lapjával, noha *ez* inkább összes kiadás, mint amaz. Az E. I. T. kiadványában 728 költemény van csupán. Hiányzanak belőle a zsengek (47 darab), a költő által kihagyottak és végül néhány, a sajtó alá rendező Kiss Ernőtől tartalmi okból kihagyni kény-szerült vers. A Tolnai-kiadványban mindez helyet foglal!) Az egész *műintézeti* kiállításból csupán a 348. és 349. lapokat említtem fel. A 348. lapon a bal-szélső oszlopban minden verssornak hiányzik az első szava, első szavának egy-két szótagja. Az *éj* és *A haraghoz* c. költemények olvashatók, illetőleg olvas-hatatlanok e lapon így:

küdjetek — Feküdjetek helyett

ár le — Már le

nberek! — Emberek stb., így 35 soron át.

E költemény harmadik versszakának negyedik sora a Tolnai *műintézet* *díszített* kiadványában így fest. Ifjú helyett:

1... (t. i. az utolsó betűnek, az u-nak ott maradt — fele!)

A 349. l. az *Őszi éj* első versszakával ugyanez a baj, csak hogy nem a verssorok elejével történt baleset, hanem a végén, így:

a műintézet díszített kiadásában:

a teljes szöveg:

Látod, látod... vagy hi

Késő éj van, s ez még nem

Ej a földön és a felhők az

Kétszeres gyászt vett föl a

Látod, látod... vagy hiszen mit látnál?

Késő éj van, s ez még nem *elég*:

Ej a földön és a felhők az *égen*;

Kétszeres gyászt vett föl a *vidék*.

Az ilyen előállítási csúfságnak egy műintézet díszkiadásában előfordulnia még sem volna szabad. De hagyjuk ezt és az efféléket géphiba címen.

Ellenben semmiképen sem lehet tudomásul venni a költemények szövegé-ben lépten-nyomon, szinte kivétel nélkül, majd minden lapon előforduló szöveg-rontást. Ilyenek a 113. l. a *Válasz kedvesem levelére* c. költemény. Egyetlen költeményben, egyetlen oldalon nyolc vaskos, értelemzavaró szövegrontás, szövegcsönkítés!

Egyetlen költeményben, egyetlen oldalon nyolc vaskos, értelemzavaró szövegrontás, szövegcsönkítés!

A 220. oldalon (Salgó) aludt helyett alutt, kétségbeesés helyett kétségbeesés, megfogamszik h. megfogamzik, kiálta h. kiállá, halljátok h. halljatok olvasható. A 365. l. (Koronázás) éji gyémántok helyett *égő* gyémántokat ír, vállaidra h. válladra; a 367. l. (Béranger legújabb dala) hazánkban h. hazánkban. A költő ismeretes jegyzete e költeményhez így kezdődik: Sietek lefordítani...; kiadásunk azonban javít: *Siessetek* lefordítani... Ugyanitt az alsó mondatot — tizenhat szó — elhagyja. A 402. l. (Egy goromba tábornokhoz) ön helyett Ön, engemet h. engem, gorombaságival h. gorombasággal, Szándékszik h. Szándékozik, S h. E, Csak azt ajánlom h. És csak azt ajánlom olvasható. *Az utolsó alamizsna* c. költemény szerinte *Az utolsó* alamizsna (282. l.). Ugyanebben a költeményben zenegett helyett zengett, könyörtelen h. könyörtelen, földjön h. földjön, nincsen h. nincs, fogamszanak h. fogamzanak, Fogadsza h. Fogadsza áll. Hét szövegrontás egyetlen költeményben!

Az efféle szövegcsúfításnak se szeri, se száma. *Es* azt meg sem mondomot ír *En* azt... helyett, Legelészel-et Legelészett helyett, csaplánét csaplárné h. (130. l.). Szavakat hagy ki, egy darabot írván egy *kis* darab h. (130. l.); szavakat változtat meg, hegytetőnt ír tölgytetőn helyett (134. l.), érett szőlőt szedett szőlő h. (135. l.). A sivatag koronája c. egyetlen költeményben 15 szövegrontás fordul elő: pontozás hiba, hangbetoldás, szóváltoztatás stb. alakjában.

Ezek után a kiadó cégtől csak azt kértem, hogy meg van elégedve kiadványával, méltónak tartja önmagához, hírnevéhez? Kérdezhetném még az iparkamarától, a kiadói és nyomdászegyesülettől is, hogy mit szólnak hozzá, hogy megengedhető-e egy ilyen felületes, gondatlan magyar könyvnek forgalombahozatala? Méltán képviseli-e a kiadvány Erdélyben a magyar könyvkiadás komolyságát és lelkiismeretes tevékenységét? S mindezt éppen Petőfi-vel kapcsolatban helyesnek, tűrhetőnek vélik? Mivel azonban e kérdésekre a forgalombavetés előtt már kellett volna önmagukban felelniök, a magam részéről annyit kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az erdélyi magyar olvasóközönséget és népet figyelmeztettem, hogy ne vásárolja ezt a kótyavetyére silányult Petőfi-könyvet, ne dobja ki pénzét erre az olvashatatlan, megrontott, elcsúfított szövegű Petőfire.

E kérdések helyett kérelemmel fordulok ez úton az illetékes irodalmi társaságokhoz, elsősorban társaságunkhoz, a Magyar Irodalomtörténeti Társasághoz, aztán a Petőfi-Társasághoz, melynek főfeladata és célja a Petőfi-tisztelet védelme és terjesztése, a Magyar Tud. Akadémiához és a Kisfaludy-Társasághoz. Azt kérem, hogy kezdeményezzenek olyan intézkedést, esetleg törvényt, amelyik megvédje az immár mindnagyobb számban szabaddá váló írói, költői szövegek épségét, tisztaságát. A szerzői jog megszűnése, a szabad kiadhatóság joga nem jelentheti az írói, a költői szöveg eltorzításának szabadságát vagy megengedését. A közkinccsé vált értékkel nem lehet csúfot úzni. Eppen mert nemzeti közvagyon, tiszteletben kell tartani. A költő vagy örököseinek személyes tulajdonjoga megszűnván, az új tulajdonos, a köz, az állam, köteles cserebe legalább arról gondoskodni, hogy a közkinccs épsége és tisztasága megmaradjon a maga érintetlen tisztaságában. Ennyit megérdemel minden irodalmi, költői hagyatéknak. Valakinek felelnie kell az irodalmi, a költői szöveg hűségéért, érintetlen tisztaságáért! E felelősség törvényes érvényesítésének biztosítása, az elhunyt írók szellemi jogainak megvédeése irodalmi társaságaink-

nak joga és kötelessége. Ezért fordulok hozzájuk kéréssel. Mert ha költőink szent hagyatéka kótyavetye áruként kerülhet forgalomba, az üzletnek nagyon jó lehet, de nem irodalomterjesztés, hanem visszariasztás, nem irodalomművelés, hanem irodalomrontás.

Kristóf György.

Vadnai Károly százados ünnepe. 1832—1932.

A szabadságharc alapján véve a nemzetiségek gyűléséből indult ki, a nemzetiségek hívására a magyarok a honvédsereg megteremtésével feleltek. A szabadságharc után Apáthy István, Hatala Péter, Hunfalvy János, Kovács József, Salamon Ferenc egyetemi tanárok, Szász Gerő költő, báró Podmaniczky Frigyes regényíró, Egressy Gábor színész, Nagy Iván, a magyar nemesség monografusa, Petőfi István, Herman Ottó és nagyon sokan mások — a volt honvédek — a kompromittált egyének sorába jutottak. Velük együtt szenvedett Vadnai Károly is.

Vadnai családja kétféleképpen írta a nevét: *Vadnai* és *Vadnay*. Úgy látszik, a *Vadnai*-írasmódot a demokrácia sikerének tekintették. Vadnai katonai pályafutása jórészt olyan volt, mint a többieké, legfeljebb egyben különbözött tőlük: a legfiatalabb volt. Egyik feljebbvalója ezt mondotta: „Maguknak még jó darabig a gimnáziumba kellene járni igazság szerint.”

Eredetileg költeményeket akart írni Vadnai, de egy jóakarója lebeszélte a versírásról. Ma verseit nem ismerjük. Ha prózaírói működését tekintjük, sok egyenetlen, össze nem illő munka bukkan a vizsgálódó elé. *A rossz szomszéd* (1878) című regénye, mely német fordításban is megjelent, egészen kellemes olvasmány. Viszont más munkáit mintha csak szándékosan megrontotta volna. *(Egy halott az élők közt, Csokonai csókja.)*

Írói működésének egyik hajtása az *irodalmi emlék*, amelyet nagy kedvvel művelt. Az a gyönyörű megemlékezés, amelyben Petőfit magasztalja, egymagában is hosszú életű lenne.

A Fővárosi Lapok szerkesztésével el nem múló érdemeket szerzett. Tagja lévén a Nemzeti Színház bírálóbizottságának, e téren is derekasnak találták munkáját. Évtizedeken keresztül dolgozott női újságokban, kifejlődött benne a finomabb irodalmi hang. Ez bizonyára nem maradt teljesen hatástalan olyan korban, amikor a politikai sajtó egyre jobban elvadult. Volt ő maga is képviselő, szülőföldjét, Miskolcot képviselte.

Vadnai nem tartozik nagy íróink közé, de ha kedvére való tárgya volt, például valami emlékirat, tehát olyan faj, amit igen kedvelt, akkor nyelv, stílus, szerkezet és egyéb tekintetben meg lehetünk vele elégedve. Hasznos ember volt, tehetséges író, Fáty Andrásra emlékeztet.

Szigetvári Iván.

BÍRALATOK.

(A hely szűke miatt csak a szorosan magyar irodalomtörténeti tartalmú munkákat ismertetjük.)

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület emlékkönyve. Szerkesztette György Lajos főtítkár. Kolozsvár, 1912. 116 l.

Az erdélyi magyarok tudományos társasága 1931 augusztusában Nagyenyeden tartotta meg tizedik vándorgyűlését. Az emlékkönyvben közzétett felolvasások közül a következő tanulmányok érdeklík szaktudományunkat: Kristóf György: *Kazinczy és Erdély*; Járai István: *Kőrösi Csoma Sándor*; Szabó Attila: *Adalékok és szempontok a magyar diákéneklés irodalomtörténeti vizsgálatához*. Kristóf György tanulmányában gondosan egybeállítja és behatóan elemzi mindazokat a mozzanatokat, melyek a széphalmi vezért, személyében és munkáiban Erdélyhez fűzték. Járai István Csoma Sándorról való megemlékezése kegyeletos visszapillantás az áldozatos életű nyelvtudós pályájára. Szabó Attila értekezésének a népköltészet kutatói jó hasznát látják, a szerző érdekes adalékokat gyűjtött a kérdés megoldásához.

Biczó Ferenc: Kazinczy Ferencnének, gróf Török Zsófiának férjére vonatkozó eddig kiadatlan levelei. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel ellátta. (A kaposvári egyesületi leánygimnázium értesítője. 1932.)

Kazinczyné hat levelének közlése. A levelek leírják Kazinczy halálát, özvegyének lelkiállapotát, férje műveinek kiadása ügyében való fáradozásait, családi dolgait. A szerző e levelek alapján Kazinczynét a legeszményibb magyar nőalakok közé sorolja. Függelékül még több egykorú levelet közöl, ezek közül irodalomtörténeti érdekű gróf Desseffy József négy és Szemere Pál egy levele.

N. S.

Császár Ernő: Papp Ferenc nyugalomban. (A budapesti m. kir. középiskolai tanárképzőintézet gyakorló-középiskolájának értesítője. 1932.)

Papp Ferenc, a jeles irodalomtörténetíró búcsúztatása 35 évi tanári, ebből 14 évi gyakorló-középiskolai működése után, nyugalombavonulása alkalmából. Nemes emelkedettséggel s magvas tömörséggel rajzolja az ünnepeltnek tanári és tudósi pályáját. Jól esik látni, hogy a tudós tanár munkásságát minden illetékes tudományos fórum elismerte és méltányolta.

N. S.

Csáthy Gyula: Az olasz pásztorköltészet és hatásai irodalmunkban. (A pécsi m. kir. Zrínyi Miklós reáliskolai nevelőintézet értesítője. 1932.)

A szerző bő irodalmi apparátus alapján ismerteti az olasz pásztorköltészet keletkezését, felvirágzását, részletesen tárgyalja Sannazaro Arkádiáját,

Tasso Amintáját, Guarini Pastor fidoját, Marinot és Metastasiót. A magyar irodalomból Balassi *Credulus és Juliájának*, Zrinyi idilljeinek s Csokonai pásztorkölteményeinek olasz forrásaira utal.

N. S.

Fábián Gyula: Faludi útra kél. Iskolai színjáték három felvonásban. (A szombathelyi Faludi Ferenc-reáliskola értesítője. 1932.)

Ismét egy szép példája az iskola névadó író-patrónusa kultuszának. Érdekes kis történetben magyarázza meg, miért lett Faludi, vagyonos szülők egyetlen fia, jezsuita szerzetes. Jó korképet festő, könnyen perdülő, hazafias szellemű kis darab.

N. S.

Fürst Ilona: Dóczi Lajos mint német író. Egy zsidó írói nemzedék típusa. Budapest, 1932. 108 l.

A dolgozat a Petz Gedeon, Bleyer Jakab és Schmidt Henrik által szerkesztett Német Philologiai Dolgozatok során jelent meg: Gondos munka, tökéletesen megvilágítja témáját. D. L. a maga korában német írónak is figyelmet érdemlő egyéniség volt, értékesebb munkáit magyarul írta ugyan, de publicisztikai működésével és a magyar írók munkáinak német nyelvre való fordításával jelentős érdemeket szerzett a hazai német irodalom történetében is. A szerző a következő fejezetekben világítja meg tárgyát: Dóczi gyermekkora, Dóczi Budapesten, Bécsben, Dóczi a tárcaíró, a műfordító, utolsó évei Budapesten, pályája és egyénisége.

Gyomlay László: Újabb pedagógiai áramlatok a magyar nevelésben. Budapest, 1932. 90 l.

Ez a pedagógiai tanulmány részben irodalomtörténeti vonatkozású is. A szerző előadásmintákat közöl az iskolán kívüli népműveléshez; bemutatja, hogyan kell feldolgozni Arany János műveit és Jósika Miklós Abafiját a szerényebb igényű hallgatóság számára. Munkájának befejezése: Pest vármegye és a magyar irodalom.

György Lajos: Kónyi János Democritusa. Budapest, 1932. 176 l.

A nagyértékű összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányt a szerző székfoglaló értekezésül olvasta fel a M. T. Akadémia egyik ülésén. Fejtegetéséből nemcsak Kónyi János irodalomtörténeti érdemei bontakoznak ki, hanem a magyar anekdotagyűjtemények fejlődésének útvonalai is. A szerző világirodalmi olvasottsága nem mindennapi; meglepő, hogyan kíséri nyomról-nyomra egy-egy Kónyi-anekdota eredetét évszázadokon keresztül.

Kovács Gyula: A százéves Bélteky-ház. Emlékezés Fáy Andrásról. (A budapesti IX. ker. áll. Fáy András-reálgimnázium értesítője. 1932.)

Képekkel díszített, meglehangú cikk az iskola névadó író-patrónusáról, társadalmi regényének, a *Bélteky-ház* megjelenésének százéves fordulója alkalmából. Ismerteti Fáy életének s társadalmi működésének főbb adatait, irodalmi munkásságát, elsősorban meséit, külön fejezetben tárgyalja a *Bélteky-házat*; végül megállapítja a bensőséges Fáy-kultusz teendőit a nevét viselő iskolában s azon kívül.

N. S.

Kozma Antal: Fénelon Télémaquejának egy XVIII. századi magyar verses feldolgozása. Pécs, 1932. 80 l.

A dolgozat két részre oszlik: az egyik rész Fénelon nagyhatású munkájának fogadtatását tárgyalja az európai irodalmakban, a másik rész Hriagyel

Márton XVIII. századi magyar pap verses Telemachusáról szól. Amit erről az elég ismeretlen témáról egybe lehet állítani, azt a szerző mind összekereste és kellő kritikával ismertette. A magyar verses elbeszélés fejlődésének kutatói és a külföldi irodalmaknak a mi irodalmunkra való hatásának nyomozói mindenestre hasznát látják munkájának.

Kristóf György: Kritikai szempontok az erdélyi irodalmi életben. Kolozsvár, 1931. 128 l.

Valóságos vezérkönyv ez a mű azok számára, akik tudni óhajtják, milyen gondolatok foglalkoztatják Erdély íróit az összeomlás óta, hogyan fejlődött az erdélyi magyar irodalom a legutóbbi tizenkét esztendő alatt. Kristóf György a magyar irodalom multját és jelenét egyforma hivatottsággal vizsgálja, a multat nem az erőszakos átértékelő szemüvegén keresztül nézi, a jelenbe beleviszi az alaposan képzett irodalomtudós szempontjait. György Lajossal együtt neki vannak legnagyobb érdemei abban, hogy az egységes magyar szellemi hagyományok nem szakadtak meg az átszatolt területen s a hangulat szerint bíráló zsurnalisztika mellett az irodalomtörténet is megnyilatkozhatik az erdélyi Helikon eléggé bizonytalan vidékein.

Lepold Antal: Emlékezés P. Rosty Kálmánról. — Matkovics László: P. Rosty Kálmán S. J. születésének százados évfordulója, életrajza és költészete. — Nagyfalusy Lajos: Gulyás Ferenc S. J. (A kalocsai érseki gimnázium értesítője. 1932.)

A kalocsai Jézus-társasági gimnázium a XIX. század legnagyobb magyar jezsuitája, Rosty Kálmán (1832—1905) emlékének szenteli Értesítőjét, születésének százados évfordulója alkalmából. A jeles költő négy évtizedig (1865—1905) volt az intézetnek tanára. Egyéniségét és költészetét plasztikus vonásokkal állítja elénk Lepold prelátus emlékbeszéde. Matkovics érdemes tanulmánya az eddigi irodalom lelkiismeretes felhasználása mellett sok új adatot is ad. Alkalmas arra, hogy ráirányítsa a figyelmet Rostyra, a költőre. Rosty egyaránt művelte a lírát, epikát s a drámát; korának Mindszenty mellett a legkiválóbb vallásos költője. A jubiláris emlékezősekhez harmónikusan csatlakozik Gulyás Ferenc nekrológja. Gulyás főműve az álhoméroszi Béka-egérharcnak zamatos hexameteres fordítása. (1903.) T. K.

Lőrincz Jenő: A XX. század magyar lírikusainak főproblémái. (A makói áll. Csanád vezér-reálgimnázium értesítője. 1932.)

Az értekező szerint e főproblémák: az én-kultusz; a pénz-kultusz, helyesebben panasz a pénztelenségre; a Budapestre zsúfolódott költők vágyódása a vidék után; a nagyvárosi erotika, a pesszimizmus; a halál kérdése; az Isten keresése; a hazafiság, de nem az, mely szavakban és ünnepélyekben éli ki magát, hanem egyetemes, a nemzet minden rétegét felölelő; a szociális kérdés; a gyermek meglátása. Bár a modern költőkből vegyesen idéz, mégis úgy látszik, hogy szerinte mindezen problémák Ady Endre költészetében gyökereznek. N. S.

Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerkesztette Vajthó László. Budapest, 1932. Egyetemi Nyomda.

13. szám. Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai Második sorozat. (A debreceni felső kereskedelmi fiúiskola ifjúságának kiadása. Juhász Géza tanár irányításával.) — 14. szám. Vedres István: A Tiszát a Dunával ösze-

kapcsoló új hajókázható csatorna. (A budapesti székesfővárosi Széchenyi István felső kereskedelmi fiúiskola ifjúságának kiadása. Krisch Jenő igazgató és Farkas László tanár irányításával.)

Rajka László: Jókai Kalandora. Kolozsvár, 1932. 22 l.

Székfoglaló az erdélyi katolikus akadémia egyik ülésén. Érdekes tartalmú, jól megírt munka; most pillanthatunk igazán bele, hogy az *Egy hírhedett kalandor a tizenhetedik századból* milyen források nyomán és hogyan épült fel izgalmas kalandregénnyé? Jókai egy német történeti munka alapján írta meg Hugó tüzér életének csodás történetét: a téma pompás feldolgozása tehetségének egyik fényes bizonyítéka.

Timár Kálmán: Rosty Kálmán S. J. élete és műfordítása. Kalocsa, 1932. 32 l.

Az érdemes jézustársasági atya születésének századik évfordulójára készült dolgozatban megvannak R. K. életrajzi adatai, továbbá műfordításainak egybeállítása és jellemzése. A szerző kegyelettel újította meg a végképen feledett költő és műfordító emlékét, eddig ismeretlen dolgokról alapos elmélyedéssel írt.

Valent István: Verseghy Ferenc hamvainak hazaszállítása. (A szolnoki áll. Verseghy Ferenc-reálgimnázium értesítője. 1932.)

Részletes leírása a szolnoki Verseghy Ferenc Irodalmi Kör azon lelkes tényének, hogy a budai vizivárosi temető kiürítése alkalmából az ott nyugvó Verseghy Ferenc hamvait szülővárosába, Szolnokra vitette s ünnepélyes keretek között nyugalomra helyezte.

N. S.

Zlinszky Aladár: Bánóczi József emlékezete. Budapest, 1931. Akadémiai Emlékbeszédek. XXI. 6.

Az emlékbeszéd a tulajdonképeni tárgyon kívül behatóan és eredeti fel fogással rajzolja meg az egész kort is, amelyben Bánóczi József munkássága lefolyt. Bánóczi filozófusnak készült s egyszerre csak Révai Miklós és Kisfaludy Károly pályanyertes életrajzaival tűnt fel. Ezt a szerző azzal a korhangulattal magyarázza, mely Bánóczit is magával ragadta. A nemzeti tudományok — a történelem, irodalomtörténet, nyelvészet — a hetvenes-nyolcvanas években lendülnek fel; ez a kor kezdi meg a tudomány szervezését, mely nélkül nincs igazi nagyszabású tudományos élet; tudományos társaságaink javarésze ekkor keletkezik. Bánóczi Szarvas Gábor köréhez csatlakozott, itt értesült az akadémiai pályázatról, ilyen előzmények után írta meg Révai életét, majd Kisfaludy Károlyét. Nagyok az érdemei a romanticizmus fogalmának meghonosításában is, melynek jogosultságát irodalmunkban éppen bírálói, Gyulai és Vadnay, de régebben már Brassai is tagadták. Bánóczi nemcsak Kisfaludyt tartotta romantikusnak, hanem Széchenyit is. (Zlinszky a realista regényírók fellépéséig szeretné kiterjeszteni a romanticizmus körét s így Petőfit és Aranyt is ide sorozza.) Révai költészetében Bánóczi a magyar renaissance jelentkezését látja: Zlinszky figyelmeztet rá, hogy az ó-klasszikusnak nevezett iskola költészete voltaképp a latinnyelvű barokk jezsuitaköltészet magyar folytatása, tehát már messze esik a renaissancetól. Az emlékbeszéd Bánóczi tanári és felekezeti irodalmi működésének ismertetésével végződik, ez javarészt a zsidó tanítóképzőintézet, az Izraelita Irodalmi Társaság és a Magyar Zsidó Szemle körében folyt le.

(B. L.)

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő.*)

Akadémiai Értesítő. — 1931. évf. 10—12. sz. *Kazinczy Ferenc halála századik évfordulójának megünneplése.* 1. A M. T. Akadémia 1931. okt. 18-án tartott ünnepi ülése (Berzeviczy Albert beszéde Kazinczyról. — Horváth János: Kazinczy emlékezete); 2. Széphalmon 1931. okt. 2-án tartott ünnepség. (Petri Pál ünnepi beszéde. — Bernáth Aladár beszéde.); 3. Kéky Lajos beszéde az érsemlyéni orsz. Kazinczy-ünnepen 1931 aug. 23-án. — Badics Ferenc üdvözlő beszéde Horváth János rendes taggá avatásakor. — 1932. évf. 1—4. sz. Berzeviczy Albert: *Ünnepi beszéd a két Bólyairól.* Centenárium megemlékezés. — *Jelentés a Nagyjutalomról és a Marcibányi-mellékjutalomról.* A bizottság az 1923—31. évkörben megjelent esztétikai és irodalomtörténeti munkák közül a Nagyjutalmat Pintér Jenőnek, a Marcibányi-mellékjutalmat pedig Papp Ferencnek ítélte oda. — *Az 1931. évi Vojnits-érem odaitétele.* A bizottság az éremmel Vojnovich Géza Magyar Passio-ját tüntette ki. — Császár Elemér: *Gyászbeszéd Ambrus Zoltán ravatalandl.*

Budapesti Szemle. — 1932. évf. 5. sz. Horánszky Lajos: *A korezmék hatása Tisza István fejlődésére.* Tisza István egész életén át oly eszmék és irányzatok szolgálatában fejtette ki harcát, melyek a nemzeti lélek belső világában megértő, rokonszenves elbírálásra nem találtak. Ő kellő időben felismerte a veszélyeket s ezeknek arányában fejtette ki erejét ama szélső irányzatok ellensúlyozására, melyekben a magyar nemzet életérdekeinek kockázatát látta. — Négyesy László: *Az irodalmi fejlődés szabadsága.* Az irodalmi fejlődést is béníthatják korlátozások. Ilyenek lehetnek elsősorban bizonyos előítéletek, megmerevedett dogmák, másfelől az újítás dogmatizmusa, a pártterror, a divat sodra. A dogmatizmus egyik legtipikusabb változata az, amit akadémikusságnak szokás mondani. Nálunk az akadémizmus soha sem vált lenyűgöző hatalommá. A legtárgyvilágosabban megállapítható, hogy nálunk ma egy dogmatizmus van, még pedig azé az irodalmi irányé, mely egy századnegyeddél ezelőtt forradalmi újításként jelentkezett. Eszre kell vennünk legutóbbi költői forradalmunk bizonyos szegénységét. A fejlődési vívmányok fejében sokról le is mondott. Az érzélemvilág hangszínét fejlesztette, de regiszterét szűkre szorította. A nagyság, a fenség iránti érzéket jóformán elhanyagolta. Kíváncs, hogy íróink merjenek újításuk közben a hagyományhoz is visszatérni. Nemcsak divatértékek vannak, hanem állandó értékek is, ezeket nem átérté-

kelni kell, hanem forgatni. — 6. sz. Császár Elemér: *Arany és az utókor*. Arany epikus költészete nemcsak belső igazságával és művészi erejével hat, hanem a benne rejlő etikai tartalommal is, mély és tiszta erkölcsiségével; egyaránt neveli fogékonyságunkat az emberiség három nagy kultúrártéke, az igaz, a szép, a jó iránt. Arany igazi nemzetnevelő, Széchenyi mellett a magyar nemzet legnagyobb nevelője. — Horváth János: *Vargha Gyula*. Az ő egész, szép tiszta költészete semmihez sem hasonlítható jobban, mint imádsághoz, mely a világ minden jelenségében az isteninek a megnyilatkozását látja, köszöni és keresve rajtok túl a megnyilatkozást, hozzá igyekszik eljutni és fölemelkedni, hálát rebegve ajándékaikért. — 7. sz. Gálos Rezső: *Faludi Ferenc Shakespeare-meséje*. Már Beöthy Zsolt észrevette, hogy Faludi Dardanus-a és Shakespeare Vihar-ának meséje között feltűnő rokonság van. A szerző a két mű közti tárgytörténeti kapcsolat eddig kevésbé ismert vonatkozásaira is rámutat.

Debreceni Szemle. — 1932. évf. 5. sz. Gulyás Pál: *A debreceni Ady*. Ady későbbi vulkanikus kitörését, szenvedélyeinek önkívületi lávaömlését épp a debreceni helyzete magyarázza meg. Sokáig tartó „lefojtás” után jön a nagy robbanás. Ady mint művész Debrecenben még le volt fojtva, a lelki keret már kész, de ellenáll az Anyag, hiányzik a művészi felszabadulás. — Kiss Ernő: *A százéves magyar társadalmi regény*. Fáy András 1832-ben megjelent, Bélteki-ház című társadalmi regényének jelentőségéről. E mű értéke abban áll, hogy műfajában az első, továbbá korrajzi voltában, kitűnő emberábrázolásában s tárgyának és előadásának hamisítatlan magyarságában. — Dömötör Sándor: *Jókai adomagyűjtése*. Jókai adomagyűjtése az Üstökösön keresztül is bizonyos rendszert mutat. A magyar fajt gúnyolni sehol sem engedi. A hivatalos tekintélyt sértő adomák sem kerülhettek nyomdafesték alá. Az adoma új voltában a hatás egyik elengedhetetlen kellékét látja. — 7. sz. Gulyás József: *Kazinczy, mint gyűjtő*. Érdekes adatok Kazinczy Ferenc könyv-, kézirat- és metszet-gyűjtő hajlamáról. — Kardos Albert: *Hol is készült Csokonai str-emléke?* A Csokonai sírja fölött emelkedő vasgúla nem a felírásszerinti Ungvárt, hanem az ungmegyei Turjaremetén készült.

Deutsch-Ungarische Heimatsblätter. — 1932. évf. 2—3. sz. Gideon Petz: *Goethes Beziehungen zu Ungarn*. Goethe magyar kapcsolatai. — Jolántha v. Pukánszky—Kádár: *Goethes Dramen auf den ungarländischen Bühnen (1774—1874)*. Goethe drámáinak magyarországi színelőadásáról az 1774—1874. időközben. — Johann Koszó: *Goethe-Vorlesungen an den ungarischen Universitäten*. Előadások Goethéről a magyar egyetemeken. — Albert Gárdonyi: *Goethe in ungarischen Buchhandel*. Goethe a magyar könyvkereskedelemben. — Josef Trostler: *Goethe und die neuere ungarische Literatur*. Goethe és az újabb magyar irodalom viszonya. — Béla v. Pukánszky: *Balthasar Elischer und seine Goethe-Sammlung*. Elischer Boldizsár és Goethe-gyűjteménye.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1932. évf. 3—4. sz. Hankiss János: *Prevost abbé és Magyarország*. (II.) Magyar vonatkozások a Manon Lescaut világhírű szerzőjének műveiben (folyt.). — Elek Oszkár: *Magyarország a XVI. és XVII. század francia regényeiben*. Jelentős mozzanat, hogy a humanisták dicsőítésén s a német írók lelkes szavain kívül a török-magyar harcok francia kortársainak tanusolgáztatásaira is hivatkozhatunk. — Skala István:

Adat Arany és Csokonai viszonyához. Párhuzamos idézet a Dorottyából s a Toldiból.

Erdélyi Helikon. — 1932. évf. 4. sz. Spectator: *Ambrus Zoltán.* Ambrus Zoltán két érdemét bizonyára megőrökíti az irodalomtörténet. Az egyik, hogy a francia források áramát egyenesen és tisztultan újból a magyar szellemiségbe irányította és ezzel megtörte a germán hatás kizárólagosságát. Vele kezdődik a nyugatosság újabb korszaka. Másik érdeme az új nyelvalakítás és prózai stilművészet megindítása. — Császár Károly: *Borbély István* (1886—1932). Az ő nevéhez fűződik a magyar irodalom történetének első nagyszabású erdélyi összefoglalása, mely felfogásában és kidolgozásában egyként rávall szerzőjének önálló gondolkodására és széleskörű olvasottságára. — Kovács László: *A Magyar Pen-klub ügye.* Milyen távoli reménytelenségbe vész a Pen-klub ideál, a nemzeti kultúrák cseréje és ölekezése, ha az egy nyelvi és egy nemzeti életet élők között is értetlenségek, szakadozások támadnak. — 6—7. sz. Szentimrei Jenő: *Baksay Sándor* (1832—1932). Baksay íróegénisége a magyar széppróza fejlődésének egyik szerves láncszeme, amely Jókait Móricz Zsigmonddal köti össze. — Laczkó Géza: *Monsieur Dodi Párisban és a Fekete kolostorban.* Megemlékezés a némrég elhunyt erdélyi íróról, Kuncz Aladáról.

Erdélyi Múzeum. — 1932. évf. 1—3. sz. Kristóf György: *Báró Eötvös József utazásai Erdélyben.* Eötvös József báró háromszor járt Erdélyben. Míg két első utazásának (1859, 1860) célja egy-egy nagy eszme (az elsőben a magyar tudományos élet, a másodikban a magyar közjogi gondolkodás egységének képviselése és terjesztése), harmadik útját a gyakorlati és alkotó politikus útjának nevezhetjük. Ami alkotásait illeti, azok az új államjogi helyzet kívánta módosított jelleggel ugyan, de ma is fennállanak, mint tanintézetek, mint a művelődésnek megannyi tüzhelyei. — *Hofbauer László: Az Erdélyi Híradó története.* (1827—1848.) Az első állandó erdélyi magyar nyelvű hírlap történetében három nagy korszakot különböztethetünk meg. Az első 1827-től 1831-ig tartott. Kezdetben a Hazai Híradó, később az Erdélyi Híradó címet viselte és Kisszántói Pethe Ferenc szerkesztésében és kiadásában jelent meg. A második korszakban (1837—1848) Méhes Sámuel volt a szerkesztő és kiadó. Ekkor (1841—3) volt munkatárs báró Kemény Zs. is. A harmadik korszakban (1848 V. 18—1848 XI. 9.) Ocsvay Ferenc volt a lap tulajdonosa és szerkesztője. Történeti szempontból azért nagyfontosságú e lap, mert Erdély legnevezetesebb alkotmányjogi harcaiban az unióért és a liberális eszmékért való küzdelemben igen nagy szerepet vitt. — Kristóf György: *Báró Eötvös József levelei gróf Mikó Imréhez (I—X.) és a Székely Néplap szerkesztőségéhez.* Levelek 1859 XI. 15—1866 VIII. 22. közti időből. — 4—6. sz. Kemény Katalin: *Erdélyi Emléktörök* (I.) Részletes tanulmány az erdélyi eredetű emlékiratokról. — Csüry Bálint: *Pápai Páriz Ferenc Faust-anekdótája.* Adatközlés. — Szabó T. Attila: *Korásznai (Tóth) Sándor Gyönyösítő dicső verse.* Adatközlés. — György Lajos: *Borbély István életrajza és irodalmi munkássága.* Rövid életrajz és teljes könyvészeti egybeállítás.

Erdélyi Tudósító. — 1932. évf. 15—16. sz. Reischel Arthur: *Sík Sándor.* Sík Sándor költői pályája szép példa arra, hogy az Istennek szentelt élet fogékony maradhat embertestvérei szenvedései iránt és orvosságot tud találni minden bajra és lelki betegségre.

Élet. — 1931. évf. 3. sz. Staud Géza: *Magyar utazók a XIX. század elején.* Régi útleírók ismertetése. — 7. sz. Alszegehy Zsolt: *Tóth Kálmán.* A bajai költő egyéniségének rajza és költészetének maradandó értékei. — 8. sz. A. Zs.: *Tarcai György.* Nekrológ. — 12. sz. Czike Gábor: *Koháry István.* A XVII. század poétájának rövid életrajza. — 13. sz. Gábrriel Asztrik: *Kocsis László lírája.* A pécsi vallásos költő misztikus világszemléletének vázlatja. — 14. sz. Vas Tamás: *Egy régi költő.* Gyürky Ödön poézisének jellemzése. — 18. sz. Alszegehy Zsolt: *Kazinczy Ferenc.* K. F. magyarsága és kozmopolitizmusa; a fordító, költő és nyelvújító; az agitátor, az ember. — 19. sz. Alszegehy Zsolt: *A középkori szellem kifejezése.* A német képzőművészet és a magyar irodalom szellemi kapcsolata a középkorban. — D. B. Radányi Kálmán. A Zászlónk szerkesztőjének lelki portréja. — 23. sz. Dénes Tibor: *Prohászka, a költő.* A nagy püspök egyéniségének költői vonásai. — 25. sz. Dénes Tibor: *Gondolatok kódexirodalmunk lélektanához.* A magyar kódexek írói, műfajai, emberi ideálja, olvasóközönsége.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1932. évf. 2. sz. Horváth Cyrill: *Kódexeink skolasztikus elemei* (I.). A magyar kódexirodalom praktikus irodalom. Főcélja mindig az, hogy az embereket a katolikus valláserkölcsei tökéletesedés útján Istenhez vezérelje s alkalmasakká tegye a legfőbb lénnyel való egyesülésre. A középkori magyar írók és tudósok mind ezen az alapon állnak: kövesd a lelkiismeret szavát — azaz tégy jót és kerüld a bűnt. — György Lajos: *Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdotáihoz* (II.). Tömör tárgytörténeti fejtegetések a következő vezérszók szerint csoportosított adomákról: Jelbeszéd; A félszemű férj; Félig gyalog, félig lóháton; A hitszegően eltulajdonított pénz visszaszerzése; Kincs helyett követ és jó tanácsot rejtő titokzatos láda; Papirius; Jovinianus; Pipinus; Amicus és Amelius. — Kardos Tibor: *Zrinyi a XVII. század világában.* (I.). Zrinyi Itáliában megismerte Tassót és a nyomán járó irodalmat, Marino líráját és eposzait, a nemzetközi politikát, az irodalomban is tevékenykedő szavojai dinasztia nemzetmegváltó céljait. Zrinyi, a költő, Marino szerepét szánta magának Magyarországon; amint Marino a Tyrrheni-tenger „Sirená”-ja volt, úgy akart ő az Adriai-tenger „Sirená”-ja lenni. Így is van: nemcsak lírájában honosította meg műformáit, hanem Marino töredékben maradt eposzától, a Gerusalemme distrubától nyerte a közvetlen ösztönzést a Szigeti veszedelem megírására. — Waldapfel József: *Gyöngyösi-dolgozatok.* (II. és bef. közl.). A Rózsakoszorú forrása. Égi és földi szerelem sajátosan barokk egymásbajátszása: ezt adja Gyöngyösi, a maga prófán költői gyakorlatából a latin rosariumhoz. Érdekes, hogy a stilhangulat rokonsága a Rózsakoszorú és Himfy között helyenként rendkívül feltűnő. — Dézsi Lajos: *Régi magyar verseskönyvek ismertetése.* (I.) IX. A Vizeleti-kódex. Egy XVIII. századi, 94 lapra terjedő verses kézirat ismertetése. Adatközlések. — Kristóf György: *Deák Ferenc két levele gróf Mikó Imréhez a Vörösmarty-árvák segélyezése érdekében.* — Rexa Dezső: *A Nemzeti Színház levelesládájából.* Levelek 1855—1861. időközéről. — Szücsi József: *Bajza József végrendelete.* — Gulyás József: *Az Attila-monda egy érdekes feldolgozása a XVIII. századból.* — Waldapfel József: *Jártas-költés rölegény.* Bartsai László ily-című, a kérők mintájául szolgáló darabjának eredetije Weickard Marianne Zsófiának Der gereizte Bräutigam-ja volt. (Frankfurt am Main, 1791.). — Hegyaljai Kiss Géza: *Toldy F. levele Kossuth L.-hoz.* — Gécin Gyula:

Bessenyei Sándor levele Szily János szombathelyi püspökhöz. — Gálos Magda: *Schiller Räuberének egy ismeretlen régi fordítása.* A győri püspöki levéltár „Gróf Muraközi Károly vagy a Bakonyi zsványok. Magyar Játékszínhez alkalmaztatta Czillinger János Győri Megyebeli Növendék Pap. 1825” című kézirat nem egyéb, mint a Räubernek egy eddig ismeretlen magyar változata. — Kozocsa Sándor: *Orczy Lőrinc ismeretlen levele* (Borbély Mihálynak, 1740 febr. 10., Aszód). — U. a.: *Robinson-nyomok.* Sréter Miklós levelében (1818 jan. 17.) találjuk Robinson ismeretének első magyar nyomát.

Literatura. — 1932. évf. 4. sz. Kemény István: *Védjük Gyónit — barátaitól.* Gyóni Géza szívvel-lélekkel nyugatnak indult és első verseskönyvét, az Élet szeretőjének strófái bizonyíthatják: formában és tartalomban mennyire alkalmazkodni igyekezett a Nyugat akkori gárdájához. — Móra Ferenc: *W. A. Forsyth vírága:* Onéletrajzi vonatkozású visszaemlékezés. — Tonelli Sándor: *Móra Ferenc beszél...* — Goitein György: *Móra Ferenc, a jó ember.* Adatok Móra F. írói egyénisége jellemzéséhez. („Móra elsősorban a gyermek-szeretetet hirdeti, hiszen ha minden más hiányzott is gyermekkorában, a szülői s főleg az anyai szeretetet nem nélkülözte.”) — Supka Géza: *Az eltorzított Ady.* Adatok a kiadói cenzura történetéhez. Az Athenaeum kiadásában „Ady összes versei” címen megjelent kötetből a költő eddig ismert több verséből 23 vers (= 423 sor) kimaradt. — 6. sz. Pán Imre: *Régi magyar mecenások.* Festetics György gróf, Széchenyi Ferenc gróf, Teleki Sándor gróf, Tomori Anasztáz, Semsey Andor irodalom pártolásáról. — Feszty Árpádné: *A tanító úr félszeg szerelme.* Gárdonyi Géza egyik vágyálmának megható dokumentumai. — Supka Géza: *Szabó Dezső, szegényke.* Szigorú kritika Szabó Dezsőről, Karácsony Kolozsvárt c. új regénye alapján. — Vikár Béla: *Nevető rimék.* Vikár Béla levele a szerkesztőhöz új könyvről. — 7. sz. Feszty Árpádné: *Egy félbe-maradt szerelem.* Gárdonyi Géza ismeretlen levele egy Margit nevű tanítónőhöz.

Magyar Kultúra. — 1932. évf. 2. sz. Ijjas Antal: *Sík Sándor.* A pályakezdő S. S. megújította a katolikus költészetet akkor, mikor az ifjúság egészen elfordulni látszott a régi ideáloktól. A Fekete Kenyér Sík Sándora most is iránymutató, mint a Szembe a Nappal s a Belülvalók Mécse költője. — 4. sz. Mezey Gergely: *Egy „jezsuita-regény” a XIX. században.* „Jókainak Péter Péter c. regénye inkább a ponyvairodalom pamfletszerű terméke, mintsem szépirodalmunknak csak legkezdetlegesebb műve is.” — 6. sz. Ijjas Antal: *Irodalmi élet.* Ambrus Zoltán és Wolfner József nekrológja. — 8—12. sz. Ijjas Antal: *Irodalmi élet.* Szépirodalmi újdonságok összefoglaló méltatása. — 11. sz. Müller Gyula: *A költő lelki válsága a modern társadalomban.* „Az író és az irodalom válsága szubjektív lelki válság, amelynek oka abban rejlik, hogy az író elveszítette az elhivatottság igazi értelmét és célját.”

Magyar Nyelv. — 1932. évf. 3—4. sz. Gálos Rezső: *A XVIII. század első magyar leoninusai.* Az eddigi megállapítástól eltérőleg, már 1780 előtt Kalmár György Prodromusában (1770) találunk versus laudatusokat.

Magyar Paedagogia. — 1932. évf. 1—4. sz. Kemény Ferenc: *Vörösmarty Mihály százéves német-magyar nyelvtana.* Megállapítható, hogy Vörösmartynak immár százéves német-magyar nyelvtana nemcsak új oldalról mutatja be a halhatatlan költőt, hanem méltó helyet foglal el az idegen nyelvtanítás történetében is.

Néptanítók Lapja. — 1932. évf. 12. sz. Scossa Dezső: *Ami a tollban maradt.* Emlékezés Gárdonyi Gézára.

Népünk És Nyelvünk. — 1932. évf. 4—6. sz. Mészöly Gedeon: *Arany János köszöntő verse Szász Károly nevenapjára.* Adatközlés. Egy 86 soros, alkalmi tréfás vers 1852-ből.

Pannonhalmi Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Hein Tádé: *Szederkényt Anna.* Az író műkasságának méltatása. Sz. A. komoly világnézetű elbeszélő, reflexiói finoman szöttek, meséit megbékélést árasztó szemlélődéssel mondja el.

Pásztortűz. — 1932. évf. 6. sz. Csűry Bálint: *Nyelvünk őrállója.* Megemlékezés Szarvas Gáborról, a Magyar Nyelvőr egykori szerkesztőjéről. (Arcképpel.) — Hory Etelka: *A naggyasszony.* Visszaemlékezés Gyarmathy Zsigánéra, Kalotaszeg vidéke népeletének kultuszszerű ápolójára.

Protestáns Szemle. — 1932. évf. 5. sz. S. Szabó József: *Barokkszellem és műveltség.* Az a kép, amit Szekfü a XVIII. század magyar közműveltségről ad, egyoldalú és túlságosan színezett, tehát a valódiságnak meg nem felelő. Sajnálatos, hogy a barokkszellem ennyire elragadta s ezzel a dekadens XVIII. századot szinte megdicsőítette. — 6. sz. Gulyás Pál: *Németk László.* Az Ady-korszak démoni hadjárata és önmagát megsemmisítő elragadtatása már egy új egyensúly követelte jogát ember és természet között. A Németk-mű: ennek az új egyensúlynak teherpróbája. Nála szuggesztívabb erővel senki nem hirdette a remekmű öncélúságát. — Szondy György: *A magyar ifjúsági irodalom gyermekkora.* Százket évvel Comenius Orbis pictus-a után, 1771-ben jelent meg Pozsonyban Losontzi Hányoki István „A szent historiának sumnája” stb. c. könyve, amely második kiadásától kezdve Hármaskör címet viselt. Ifjúsági irodalmunknak ez az első eredeti alkotása. Érdekes mozzanata az ifj. irodalom történetének, hogy az enyedi gimn. alsó osztályaiban a Hármaskörből tanultak, a felsőkben Robinsont fordították. Ifjúsági irodalmunk első korszaka 179 évet ölel fel. Ez idő alatt kerek száz szerző 210 munkája látott napvilágot. A munkák legnagyobb része fordítás és átdolgozás, főleg németből. Csak a szabadságharc után kezd az idegenből származott gyermek lelkében is megmagyarosodni, de teljesen önállóvá csak jó negyedszázad múlva lett. — Iványi Jenő: *Volt-e Chrysopoeus István debreceni lelkész?* Felelet: nem valószínű.

Szocializmus. — 1932. évf. 8. sz. Tiedler Zsigmond: *Martinovics és a szellemtörténet.* Visszaautasítja azoknak a történetíróknak felfogását, akik Martinovics Ignácot hitvány embernek és a magyarellenes udvari körök fizetett bérencének tartják.

Ungarische Jahrbücher. — 1932. évf. 1—2. sz. Julius Farkas: *Deutsch-ungarische geistige Auseinandersetzung im Vormärz.* Egy fejezet Farkas Gyula: A fiatal Magyarország kora c., újabban megjelent magyar irodalomtörténeti művéből. (A magyar és német irodalom viszonyának ismertetése a XIX. század negyvenes éveiben.)

FIGYELŐ.

Elhunytak.

BARDOS REMIG dr., pannonhalmi bencés főapát, szül. 1868 február 28-án, megh. Balatonfüreden 1932 május 12-én. 1920-ban szentelték főapáttá. Filológiai cikkei: M. Nyelvőr (1890, 1892, 1894/5, 1897, 1900), Egyet. Phil. Közl. (1893), Kath. Szemle (1900), szentbeszédei: Szent Gellért (VI—IX., XI—XVII.), Borromaeus (1914/15). — Munkája. *A magyar nyelvtisztító törekvések története*. Esztergom, 1896.

BERCZELLY JENŐ (berczeli) v. b. t. t., ny. ítélőtáblai elnök, szül. Bercelen (Nógrád vm.) 1842 ápr. 19-én, megh. u. o. 1932 júl. 9-én. Fiatal korában szépirodalommal is foglalkozott s r. munkatársa volt a *Hölgyfutárnak*, amelybe Jenőke néven írt tárcákat, majd a *P. Hölgydivatlap* és a *Nemz. Képes Ujság* főmunkatársa (1863) volt. Önálló kötetei: *Egy nyomorult története*. Regény. Pest, 1863. — *Egy szerencsétlen család*. Beszély. Írta Hugo Károly. Ford. U. o., 1863. (2 kötet).

FAYER GYULA dr., jur. ny. országgyűlési gyorsírói tanácsos, megh. Budapesten 1932 ápr. 12-én, 76 éves korában. Mint publicista is működött és kiadta Szilágyi Dezső beszédeinek I. kötetét (Bp., 1906).

FIRBAS NANDOR ny. polg. isk. tanár, szül. Murányban (Gömör vm.) 1863 jún. 25-én, megh. Szegeden 1932 májusában. Vadászati tárcái a *Vadászlapban*, amelynek r. munkatársa volt.

GAUSS VIKTOR (hallenbergi) ny. tengerészeti akad. tanár, szül. Nagyváradon (Bihar vm.) 1858 július 27-én, megh. Fiumében 1932 május 27-én. 1884-ben a *P. Hírlap* munkatársa, 1905-ben a fiumei áll. biológiai intézet vezetője s 1908-ban az ottani tengerészeti akadémia tanára lett. Olaszból, angolból és franciából fordított regényei és tárcái, eredeti rajzai és ifj. művei *A Hét*. Budapest, Főv. Lapok, M. Génius, M. Hírl., Ország-Világ, Otthon és Az En Ujságom hasábjain. Eredeti és fordított szépirodalmi és ifj. munkái részben családi neve, részben Garády Viktor álnéven: *A szív küzdelmei*. Írta Tarchetti Hugó. Ford. (Egyet. Regénytár, V:7.). Bp., 1889. — *A komédiásné*. Írta Contessa Lara. Ford. (Egyet. Regénytár, IX:13). U. o. 1895. — *Bűn és büntetés*. Írta Matilde Serno. Ford. (Egyet. Regénytár, XII:5/6.). U. o., 1896. — *Hegyen-völgyön*. (Fill. Ktár, 51.) U. o., 1897. — *A piros köpönyeg*. (Fill. Ktár., 59.) U. o., 1898. — *Elhagyottan*. Írta Hector Malot. Ifj. átdolg. U. o., 1898. — *Egy leány miatt*. Írta Gerolamo Rovetta. Ford. (Egyet. Regénytár, XIII:14/5.). U. o., 1898. — *Kerüld az asszonyt!* Írta Neera. Ford. (Egyet. Regénytár, XIV:4.). U. o., 1899. — *Fajankó*. (Fill. Ktár, 74/6.). U. o., 1900.

— *Sárga violák*. (Fill. Ktár, 83.). U. o., 1900. — *Adria gyöngye*. (Fill. Ktár, 92.). U. o., 1900. (2. kiadás, é. n.). — *Búrok földjén*. Ifj. elb. U. o., 1901. (2. kiadás, 1905). — *D'Arce kapitány emlékei*. Írta Giovanni Verga. Ford. (Egyet. Regénytár, XVI:17.). U. o., 1901. — *Tengerparti séták*. U. o., 1901. (Garády néven. 2. kiadás [1908]). — *Néger királyok kincse*. Ifj. elb. angolból. U. o. (1901.). — *Hol a vitéz?* (Fill. Ktár, 108.). U. o., 1901. — *Kerek erdő*. (Fill. Ktár, 110/12., 183.). U. o., 1901/4. — *Magduska meséi*. (Fill. Ktár, 128.). U. o., 1902. — *Mi van a tengerben?* (Fill. Ktár, 150.) U. o., 1902. — *Ő nem féltékeny*. Írta Gyp. Ford. (Egyet. Regénytár, XVII:16.). U. o. 1902. — *Amit a tenger mesél*. U. o., 1903. — *Mezei séták*. U. o., 1904. — *Tengerparti képek* (M. Ktár). U. o., 1904. — *Vadászkalandok*. H. o., 1905. — *Régi dicsőségünk a tenger melléken*. (Benedek E. Kis Ktára.) U. o., 1907. — *Kis világ, nagy világ*. (Fill. Ktár, 318.). U. o., 1912. — *Cooper Fenimore világhírű regényei*. Ifj. átdolg. U. o. [1913] (5 kötet. Új kiadás [1923].) — *Elő tenger*. U. o., 1913. — *Es mégis szép ez a világ!* U. o., 1917. — *A kisasszonyka*. Írta Gerolamo Rovetta. Ford. (Athenaeum Ktár, 84.) U. o. [1921.] — *A győzedelmes asszony*. Írta Giuseppe Battici. Ford. U. o., 1922.

KATONA KLEMENTIN (Özv. Abrányi Kornélné), szül. 1858 nov. 29-én, megh. Budapesten 1932 júl. 7-én. Eredeti tárcái, franciából s angolból való fordításai különböző fővárosi lapokban. Önálló kötetei: *Földön és föld felett*. Bp., 1896. (Új kiad. Athenaeum Olvasótára, XII:16—7. U. o., 1903.) — *Sok mindenről*. U. o., 1898. — *Elbeszélések*. U. o., 1902. — *Két pálya*. Ifj. regény. U. o., 1902. — *Négy lírikus és egyebek*. Essayk, tárcák. U. o., 1909.

KLINDA TEOFIL dr. jur. can., esztergomi kanonok, szül. Pusztapálkán (Pest vm.) 1857 márc. 13-án, megh. Esztergomban 1932 ápr. 25-én. Munkái: *Szent Család*. Imakönyv. Bp., 1893. — *Idegen világ*. Rajzok és elb. Ford. Kaposi Józseffel. U. o., 1897. — *Mult és jelen*. Rajzok és elb. Szerk. Kaposi Józseffel. U. o., 1897.

KONDOR ALFRÉD, ny. bankigazgató, szül. Fogarason 1868 máj. 8-án, megh. Stockholmban 1932 júl. 25-én. 1890—92-ben a P. Hirlap, majd a M. Hirlap közgazd. belmunkatársa, 1893-ban a Magántisztviselők Lapja megalapítója és szerkesztője volt.

MILKÓ IZIDOR dr. jur., földbirtokos, szül. Szabadkán 1855 febr. 1-én, megh. u. o. 1932 áprilisában. Írói működését 1875-ben kezdte a Reformnál s azontúl majd minden napi- és hetilapba dolgozott, többnyire Baedeker álnéven. 1892 okt.—dec. a Bácskai Közlöny szerkesztője, utolsó éveiben a Bácsmegyei Napló munkatársa volt. Munkái: *Mindenütt és sehol*. Rajzok és tárcák. (Szépirodalmi Ktár, 2.) Bp., 1880. — *Divatok*. Beszélyek és rajzok. (Salon Ktár, 13.) U. o., 1883. — *Egy kritikus albumából*. Aforizmak. U. o., 1886. — *Római mozaik*. U. o., 1895. — *Egy carrière története és egyéb elbeszélések*. U. o. 1896. — *Mosoly*. Vidám történetek. U. o., 1897. — *Uri emberek*. U. o., 1899. — *Firenzei eset és egyéb elbeszélések*. Szabadka, 1924. — *A miniszter barátja*. Mosolygó történetek. U. o., 1924. — *Spekuláné és társai*. U. o., 1924. — *Asszonyok*. Novellák és rajzok. U. o., 1924. — *Írók és könyvek*. Novellák és cikkek. U. o., 1924. — *Baedeker írásaiból*. Novellák és tárcák. U. o., 1924.

MOLNAR GYULA dr. jur. ügyvéd, szül. Szabadkán 1857 nov. 21-én, megh. Budapesten 1932 máj. 6-án. Tárcái és versei 1879 óta jelentek meg különböző fővárosi és vidéki lapokban. 1881—1896-ig szerkesztette a Zombor

és Vidékét. Munkái: *Asszonyok bűne, férjek átká*. Regény. Zombor, 1882. (2 köt.) — *Rangkórság*. Vigj. U. o., 1884. — *Amaranth költeményei*. U. o., 1885. — *Első álmain*. Beszélyek, rajzok. U. o., 1886. — *Drámai költemények*. U. o., 1887. — *Összes művei*. U. o., 1895. (10 köt.) — *A nagyon jó emberek*. Vigj. Bp., 1897. — *Homokzátonyok*. (Főv. Színházak Műsora, 78.) U. o., 1900. (Bemutató: Nemzeti Színház, ápr. 6.) — *Nyári zivatar*. Vigj. (Főv. Szính. Műsora, 180–81.) U. o., 1904. — *Bayard lovag*. Színmű. (Főv. Szính. Műsora, 207–8.) U. o., 1905. — *A papa leánya*. Bohózat. (Főv. Szính. Műsora, 213–214.) U. o., 1906. — *Hazug törvény*. Dráma. U. o., 1908. — Több szín-darabja, amelyet részben a fővárosban, részben Zomborban mutattak be, kéz-iratban maradt.

NAGY LILI színésznő, megh. Budapesten 1932 aug. 13-án. Egyik szín-házi lap belső munkatársa volt.

PESTA FRIGYES hirlapíró, megh. Budapesten 1932 aug. 10-én.

RÉTI GYÖRGY hirlapíró, megh. Budakeszin 1932 ápr. 28-án, 21 éves korában.

RUDAS IZSÓ hirlapíró, szül. Léván 1856 máj. 1-én, megh. Budapesten 1932 ápr. 13-án. A P. Lloyd és az Egyetértés belső munkatársa, a Keleti Értesítő c. nyomatos megalapítója volt.

STETINA ILONA (özv. Sebestyén Gyuláné) ny. áll. nőiparisk. igazgató, szül. Nagyváradon 1855 márc. 27-én, megh. Budapesten 1932 ápr. 25-én. 1890-től 1915-ig szerkesztette a Nemzeti Nőnevelést. Minket érdeklő munkái: *Magyar olvasókönyv a polg. leányisk. I. és II. osztálya számára*. Budapest, 1891–92. (2 köt.) — *Virágregék*. (Fill. Ktár, 69.) U. o., 1899. (Többekkel.)

SZEKELY IMRE hirlapíró, megh. Debrecenben 1932 júniusában. Negyven évig működött a hirlapírói pályán. Megalapította az első nyiregházi napilapot, a Szabolcsi Hirlapot, majd a Debreceni Ellenőr munkatársa, utóbb a Debrecen felelős szerkesztője lett. 1904-ben megalapította a 48-as Debreceni Reggeli Újságot, a világháború alatt pedig az A Hirlap c. délutáni lapot szerkesztette.

SZINI GYULA (szalóczi) író, szül. Budapesten 1876 okt. 9-én, megh. u. o. 1932 máj. 17-én este. 1901–1903 a P. Napló, majd rövid ideig a Bp. Napló belső munkatársa, azután az Újság szerződéses tárcaírója volt. Novel-lái főleg A Hét, M. Figyelő, M. Génusz, Nyugat és Új Idők hasábjain. Munkái: *Salome*. Írta O. Wilde. Ford. (M. Ktár, 479.) Bp., 1907. — *Trilíbi*. Elbeszélések (M. Ktár, 485.) U. o., 1907. — *Lelki kalandok*. Elbeszélések. U. o., 1908. — *Tavaszi ébredése*. Írta Frank Wedekind. Ford. U. o., 1908. — *Egy sápadt asszony*. Reg. U. o., 1910. — *Stadiumok*. (Modern Ktár, 6.) U. o., 1910. — *Vándortáska*. (Mod. Ktár, 8.) U. o., 1911. — *Bolond könnyek*. Elbeszélések. (M. Ktár, 673.) U. o., 1912. — *Pesti konfetti*. (Nagyharang, 7.) U. o., 1913. — *A rózsaszínű hó*. Elbeszélések. (Athenaeum Ktár, 21.) U. o., 1913. — *Furcsa alakok*. (Vidám Ktár, 4.) U. o., 1913. — *Oh, azok a gyerekek*. (Vidám Ktár, 14.) U. o., 1913. — *Útközben*. (Vidám Ktár, 17.) U. o., 1913. — *Napoleon szerelmei*. (Mod. Ktár, 396–97.) U. o., 1914. — *Profán szerelem*. Regény. U. o., 1914. — *Szerelem*. (Vidám Ktár, 19.) U. o., 1914. — *Ravasz alakok*. (Vidám Ktár, 21.) U. o., 1914. — *Tűzfészek*. Regény. (Legjobb Könyvek, 173.) U. o., 1916. — *Pára és egyéb elbeszélések*. (Tevan-Ktár, 92/3.) Békéscsaba, 1916. — *Hanna*. Elbeszélések. Bp., [1917.] — *Szívárvány*. Novellák. U. o.,

1917. — *Porcellán muzsika*. Regény. U. o., 1918. — *A smaragd és egyéb elbeszélések*. (Mod. Ktár, 576—9.) U. o., 1918. — *Az arany szemű asszony*. Írta M. Leblanc. Ford. U. o., 1918. (Új címlap kiad. 1921.) — *Diana*. Írta H. Mann. Ford. (Kultúra Regénytár, 50.) U. o., 1920. — *Péterke*. Írta A. France. Ford. (Kultúra Regénytár, 53.) U. o., 1920. — *A kis Nozière*. Írta A. France. Ford. (Kultúra Regénytár, 53.) U. o., 1920. — *Kakuk hercege*. Írta V. J. Bierbaum. Ford. (Kultúra Regénytár, 55—7.) U. o., 1920. — *Meztelen ország*. Írta P. Louys. Ford. (Kultúra Regénytár, 60.) U. o., 1920. — *Jack*. Írta A. Daudet. Ford. U. o., 1921. — *Virágfakadás*. Írta A. France. Ford. U. o., 1921. — *A bűbáj*. Regény. (Magyarország Ktára, 3.) U. o., 1921. (Új kiad. U. o., 1925.) — *Marion*. Regény. (Magyar Regényírók, 1.) U. o., 1921. — *A dérkirály leánya*. (Legjobb Könyvek, 84.) U. o., [1921.] — *Irói arcképek*. U. o., 1922. — *Modern nők*. Essayk. U. o., 1922. — *Szeretni*. Írta Géraldy. Ford. (Új termés, 8.) U. o., (1925.) — *Elbeszélések*. U. o., 1925. — *Barbara*. Regény. U. o., 1926. — *Homo doktor kísérlete*. (Szine-java, 5.) U. o., 1927. — *A három Mája*. U. o., 1927. — *Jókai*. Egy élet regénye. U. o., [1928.] — *Napoleon tüneményes élete*. (Tolnai Regénytára.) U. o., 1929. — *A bohócok*. (Tolnai Regénytára.) U. o., 1929. — Németül: *Die gelbe Kalesche*. Übertr. v. St. J. Klein. (Magyarische Bibliothek, 1.) Berlin, 1914. Résztvevett a Gutenberg-vállalat Dumas- és Zola-sorozatának fordításában is.

SZKALOS EMIL, ev. lelkész, megh. Rozsnyón 1932 aug. 11-én. Megalapította a Rozsnyói Híradót.

VANCZAK JÁNOS, országgyűlési képviselő, volt épületlakatos, szül. Budapesten 1870-ben, megh. Pestújhelyen 1932 júl. 8-án. 1922 óta volt a nemzet-, illetve országgyűlés tagja. 1920-tól 1925-ig a Népszava főszerkesztője. Minket érdeklő munkái: *Gyakorlati szónoklattan munkások számára*. Bp., 1907. — *Vér és vas*. Versek. U. o., 1918. — *Dolgos emberek világa*. Novellák. U. o., 1920. — *Háborús emlékek*. Versek. U. o., 1920.

G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

Lenkei Henrik: Isten tábora. Bp. 1931. 144 lap.
 Vikár Géla: Nevető rímek. Bp. 1932. 208 l.
 Kunszery Gyula: Vegyének és igyátok. Bp. 1932. 80 l.
 Tamás Lajos: Fonál mentén. Pozsony. 1932. 72 l.
 Gömöri József: Akik ma meghalnak. Bp. 1931. 80 l.

Elbeszélő kötetek.

Dános Árpád: Örök szomjazók. Bp. 1932. 248 lap.
 Forró Pál: Sem egymással, sem egymás nélkül. Bp. 1932. 176 l.
 Földi Mihály: Istenországa felé. Bp. 1932. 42. l.
 Laczkó Géza: Szent Iván tüze. Bp. 1932. 368 l.
 Váth János munkái. 10 kötet. Celldömölk. 1929.

- Kovács Ferenc: Felhők. Bp. 1932. 128 l.
 Fáy Ilona: Alkonyat. Bp. 184 l. Franklin.
 Falu Tamás: Öregek. Bp. 192 l. Singer és Wolfner.
 Szilárd János: Jópipák. Bp. 1932. 114 l.
 Reményi József: Élni kell! Kassa. 332 l.
 Pécsi Mária: Mezők lilioma. Bp. 1932. 192 l. Franklin.
 Szabó Dezső: Karácsony Kolozsvárt. Bp. 1932. 174 l. Káldor.

Színművek.

- Murgács Kálmán: Az utolsó tábor tűz. Bp. 1932. 16 l.
 Marczell Ágoston: A magyar sors. Bp. 1932. 158 l.
 Marczell Ágoston: Becsülettel. Bp. 1932. 174 l.

Tudományos munkák.

- A M. T. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékezésdek. Buday Kálmán: Lechner Károly emlékezete. — Kolozsváry Bálint: Óvári Kelemen emlékezete. — Mágócsy-Dietz Sándor: Istvánfi Gyula emlékezete. — Esterházy Miklós nádor iratai. Türkische Schriften. Bp. 1932. 504 l.
 Dénes Tibor: Kaffka Margit. Bp. 1932. 60 l.
 — —: Liezen-Mayer Sándor. Győr. 1932. 20 l.
 Jencs Árpád: Vuchetich Mátyás. (Egy régi magyar büntetőjogász.) Bp. 1932. 36 l.
 Madzsar Imre: A világtörténet korszakai. Bp. 1932. 33 l.
 Valentényi Gáspár: Didaktikai problémák. Különlenyomat. 1932. 12 l.
 Kristóf György: Bárány Eötvös József utazásai Erdélyben. Kolozsvár, 1932. 54 l. (Az Erdélyi Múzeumból.)
 Hofbauer László: Az Erdélyi Híradó története. Kolozsvár. 1932. 18 l. (Az Erdélyi Múzeumból.)
 Haltenberger Mihály: Rumpfungarn. Bp. 112 l.
 Oláh Gábor: Költők és írók. Debrecen. 1932. 308 l.
 Woyciechowsky József: Sipos Pál élete és matematikai munkássága. Bp. 1932. 124 l. Athenaeum.
 Moesz Gusztáv: Gárdonyi virágai és fái. Bp. 1932. 10 l. Különlenyomat.
 Dékány István: A szellemtörténet történetelméleti alapon megvilágítva. Bp. 1932. 52 l. Studium.
 Woyciechowskyné Lajos Mária: A tanítóképzés újabb típusai. Bp. 1931. 24 l.
 Waldapfel Imre: Gyöngyösi-dolgozatok. Bp. 1932. 32 l. Irodalomtörténeti Füzetek. 42. sz.

Deutscher Auszug folgt in einem der nächsten Hefte.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő. Budapest I, Attila-utca 1. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1932. (F.: Czákó Elemér dr.)

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékozást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ára egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I., Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I., Attila-utca 1.).

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Vízota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszezhgy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisits. Arcarius: Iosephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy. Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Vízota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszezhgy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.

Fasciculus XXI. 1932.

Argumentum :

Dissertationes. — Conspectus librorum 1932. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XXI. Jahrgang. 1932.

Inhalt :

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1932 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.

BUDAPEST, 1932.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK. — KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

	Oldal
Baros Gyula: Dézsi Lajos	97
Kardos Tibor: Bél Mátyás levelezése egy olasz tudóssal	99
Szabó T. Attila: Egy diákdallá vált Csokonai-vers	104

BÍRÁLATOK.

Dedinszky Gizella: Petőfi és Burns. — Gondán Felicián: Emlékkönyv Tóth Kálmán születésének 100-ik évfordulójára. — Kozma Magdolna: A magyar történeti vigjáték. — Krompecher Bertalan: Jankovich Miklós irodalmi törekvései. — László Irma: Arany János angol irodalmi kapcsolatai. — Nagy József: Tóth Béla élete és munkássága. — Olasz Péter. A serdülő fiú a magyar regényben. — Pál István: Budapest a magyar költészetben. — Skala István: Gróf Széchenyi István és a magyar romantizmus. — Sabó Gizella: Varga Gyula élete és irodalmi munkássága. — Szirák Ferenc: A tragikum körvonalai Ádám sorsában — Török Erzsébet: Benedek Aladár. — Vas Margit: Ráday Gedeon élete és munkássága. — Závodszy Ferenc: Gyóni Géza	107
--	-----

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I. Folyóiratok	110
II. Hírlapok	113

FIGYELŐ.

Elhunytak. — Új könyvek. — Inhalt der selbständigen Artikel	116
---	-----

A folyóirat évenként négy füzetben jelenik meg.

TANULMÁNYOK.

Dézsi Lajos.

Írta: BAROS GYULA.

Feltűnés nélkül, halkán, munkás életére jellemző esendben távozott körünkéből Dézsi Lajos, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság alelnöke. Halálát nem előzték meg a betegségről szóló, szokásos hirlapi tudósítások, elhunytát nem követte a terjedelmes nekrológok nagy száma; még a hozzá közel állók egy része is csak a napi hírekből értesült a szomorú valóságról.

A nyilvánosság e látszólag hűvös magatartásának a jelen esetben nincs tárgyi alapja, magyarázata csupán az a tájékoztatlanság, mely még az ú. n. művelt köztudatot is közömbössé teszi, mikor a tudós szereplése nem eléggé hangos. A megboldogult emlékének azonban nem árt az avatatlanok e közönye, mert pályája egészében hasznos és gyümölcsöző volt, s mint ilyennek jutalma'önmagában rejlik.

Az a negyvenegynéhány év, amit Dézsi a debreceni kollégiumból kikerülve részint könyvtári szolgálatban, részint a kolozsvári, majd szegedi egyetem tanári székén töltött, folytonos önműveléssel és búvárkodással telt el. Szívós tudásvágya kielégítésére először is megtanulta a nyugati nagy nemzetek nyelvét s ily módon felszerelve fogott rendkívül széles megalapozott kutatásaihoz. Eleinte, talán pártfogói — főképp Szilágyi Sándor — hatására ingadozni látszik, hogy történelmi vagy irodalmi tanulmányoknak szentelje-e életét. Ebből a korból való a „Millenaris“ Magyar Történet hatodik kötetének függelékében a „II. Mátyástól III. Ferdinándig“ terjedő korszak társadalmi és művelődési életéről írt, tőle származó áttekintés.

Utóbb Szilády Áron közelségébe jutva, hamarosan döntött, és már korán megkezdte a főstudiuma körüli elméleti tájékozódást. Ennek eredménye nagyszabásúnak indult, de félbenmaradt tanulmánya: *Az irodalomtörténet módszereiről*. Emellett azonban

— főkép pályája kezdetén — továbbra is foglalkoztatta őt a tágabb értelemben vett kultúrtörténet; ilyfajta kérdések iránti fogékonysága későbbi munkáin is észrevehető. Nyilván ennek köszönhetette, hogy annakidején a *Történelmi Életrajzok* szerkesztése rábízott.

Tanári állásának elfoglalása után természetesen nagy buzgalommal látott tárgyköre tüzetes áttanulmányozásához s e részben oly sokoldalú és széleskörű ismeretekre tett szert, hogy méltán vált szaktekintéllyé, különösen a régi magyar irodalmat illető vonatkozásokban.

Kutatásaiban nagy segítségére volt rendkívüli bibliografiai tájékozottsága. Ennek arányairól némi fogalmat nyújthat (báró Radvánszkytól sajtó alá rendezett Rimay Munkái-nak függelékében) a Balassa-kiadások egész kis kötetre terjedő mintaszerű könyvészeti egybeállítására és leírására. Állítólag ő maga mondta és ha mondta, bizonyára tréfából tette, hogy legkedvesebb olvasmányai az antikváriusok könyvjegyzékei. De volt ebben valami igaz is. E különösnek látszó kedvtelése érteti meg, hogy a régi magyar irodalom több, kortörténetileg fontos alkotását sikerült megmentenie a feledéstől.

Anyagismeretének teljességét és pontosságát biztosította gyűjtőszenvedélye, mely nem elégedett meg a szokásos emlékeztető jegyzetekkel, hanem egyenesen az unikumok megszerzésére törekedett. Ha az eredetinek nem tudott birtokába jutni, nem röstellte a fáradságot, sajátkezűleg betűhív másolatot készített magának róla. Ilyenmű gyűjtéséből különösen becses és szinte páratlan az a facsimile-gyűjteménye, mely az egyetlen példányokként külföldi könyvtárakban rejtőző magyar széphistóriák-nak az eredetit pótló fényképmásolatait foglalja magában.

Nagyarányú és tudós lelkiismeretességre valló munkássága nem maradt hatás nélkül. Erdemei elismerésül a M. T. Akadémia előbb levelező, majd rendes tagjai sorába választotta, tanítványai pedig nem egy értékes művel szereztek örömet és tisztességet kitűnő tanárunknak.

Társaságunknak alapítása óta egyik alelnöke volt s állása megbecsülése jelül több ízben megtisztelte üléseinket becses elnöki megnyitóival (*A háború és a magyar irodalomtörténet; Ferenczi Zoltán emlékezete*), vagy folyóiratunkat tartalmas cikkeivel (*Magyar irodalmi hatás Shakespeare költészetében, Töke Ferenc Spira históriája* stb.). Kiváló monografiáinak (Sz. Molnár A.,

Tinódi S., Jósika M. életrajza stb.), jeles kiadványainak (*Balassa művei, Hcrologium Turcicum* stb.) és szinte egész könyvtárt kitevő kisebb dolgozatainak akárcsak futólagos ismertetésére e-
úttal s e helyen nincs szükség, mert nemrég jelent meg e lapokon Alszeghy Zsolt alkalmi tanulmánya (Irodalomtört. 1928), mely szempontjai és tárgyilagossága révén, nagy vonásokban hű képet nyújt a megboldogult tudományos munkásságáról.

Sajnos, e szép cikk befejező sorainak optimista bizakodására tragikus záradékot tett a közelmúlt, s így többé nincs reményünk néhány ígéretes kezdet (*Mikes-, Zsámboki-, Jókai-életrajza*, szép-históriáink kiadása, Világirod. lexikon stb.) folytatására. Pedig, hogy az alaposságáról és tárgyismeretének gazdagságáról híres tudós mily jó szolgálatot tehetett volna még kultúránk elmélyítése körül, arra bizonyosság az a sok alkalmi közlemény és népszerűsítő cikk is, melyekben az egyébként inkább tárgyi hűségre törekvő szerző az előadás csínját is a hatáskeltés szolgálatába állította (*Erdélyi arcképek és képek*).

A mulandóság vaskényszere ellen azonban balgaság volna zúgolódni, kivált oly esetben, mint az övé, mikor a földi létből való távozás nem jelent Nirvánát. Szeretett alelnökünk pályaképe nem múló jelenség, tovább fog élni, mint a jövőben is ösztönző példája a kegyeletes emlékezésre méltó, zajtalan, de eredményes tudós fáradozásnak.

Bél Mátyás levelezése egy olasz tudóssal.

Irta: KARDOS TIBOR.

A XVIII. század első felében több európai államban lázas törekvés mutatkozik a tudományos munka megszervezésére, a nemzeti multra vonatkozó emlékek összegyűjtésére, az ország multjának és jelenének egyetemes földolgozására. Olaszországban Muratori hatalmas méretű forrásgyűjtése nyüzsgő hangyabollyá változtatta az olasz tudományos életet. Németországban még Leibniz szervező munkájánál is jelentősebb az államismereti iskola diadalrajutása. Magyarországon ugyanennek az iskolának az eszméit fejlesztette tovább Bél Mátyás.¹ Munkatervének: az

¹ *Hóman Bálint*: Tudományos történetírásunk megalapítása a 18. században. Budapest, 1920. 11–12., 19–20. lk. és *Gárdonyi Albert*: A magyar történet-tudomány kezdetei. Protestáns Szemle, 1926. VI. sz. 361–373. l.

ország egyetemes ismertetésének keresztülvitelében az akkori magyar értelmiség: műveltek, tudósok, papok, orvosok, a közigazgatás emberei segédkeztek.² Ennek érdekében mozgósította külföldi barátait is. Levelezése kiterjedt Szentpétervárig és Rómáig. E helyütt külföldi kapcsolatainak ismeretlen részét vázoljuk: viszonyát a megújuló olasz tudományhoz.

A Muratori-múzeumban őrzött húszezer levél beszédes bizonyossága annak a tevékenységnek, melyet az olasz történész kifejtett. Forrásgyűjteménye megteremtésében résztvettek a tartományok, városok, költői akadémiák tudósai. A közös célra irányított munkával egyidejűleg megindult a regionális történettudomány is, elsősorban Muratori szűkebb hazájában, Felső-Olaszországban. Majd minden tartománynak, városnak megjelent a gyűjteménye a maga íróiról, híres embereiről vagy monográfia egy-egy intézményéről. Özöne szabadult el a legváltozatosabb tárgyú tudományos elmefuttatásoknak. A humanizmus újból erőre kapott és túlesapott az ország határán.³ A közös latin nyelv segítségével egybekapcsolódik az olasz és külföldi közvélemény. Közös oldanak meg problémákat, műveikkel kedveskednek egymásnak. Ez a latinnyelvű és műveltségű irodalmi köztársaság kiterjedt Olasz-, Német- és Magyarországra.

Bél Mátyást az olasz szellemi élethez az irodalmi köztársaság közösségén kívül a bécsi udvar, valamint a magyar főnemesiség olaszos műveltsége hozta közel. Ez az a korszak, amikor az olasz irodalom egyik nagy fejezete a császárvárosban játszódott le, amikor Apostolo Zeno, majd Metastasio divatos zenedrámáikat Bécsben írják és adják először.⁴ Bél Mátyás szívesen látott ember volt az udvari körökben. A Habsburg-uralkodók rokonszenvvel kísérték a magyar államismereti iskola munkásságát, sőt intézkedéseikkel azt elő is segítették. A forráskiadványokhoz hiányzó költségeket a magyar főurak adták. Így aztán természetes, hogy Bél Mátyás pozsonyi tudományos köre érdeklődéssel fordult az olasz szellemi élet felé, melynek a zenedráma mellett uralkodó jelensége a megújuló történettudomány volt.

A magyar történetírás apostola Muratori tevékenységét állandó figyelemmel kísérte. Schwaundtner gyűjteményéhez írott célkitűző előszavában Muratori művét egyenesen elérendő minta-

² Haan Lajos: Bél Mátyás. Budapest, 1879. 40. 1.

³ Tullio Concari: *Il settecento*. 170—184. 1.

⁴ Kastner Jenő: A 18. század olasz irodalma. Egyetemi előadások. Pécs, 1927—28.

képnek jelöli meg, de csak a Muratori-múzeum tudna fölvilágosítást nyújtani afelől, hogy leveleztek-e egymással? Az viszont ismeretes, hogy Muratori történetíró-ellenfele, Fontanini érsek, Rómából küldött anyagot Bélnek.⁵ Úgy látszik Bél Mátyás leg-élénkebb összeköttetésben a pádovai polihisztor-társaság fejjével, Jacopo Facciolattal állott. A latinista és történetíró Facciolati szellemi középponttá tette városát. Tanítványával, Forcellinivel, közösen dolgozott. Calepinus híres szótárának átdolgozása után belefogtak a latin szókincs teljes gyűjteményébe, a „Totius Latinitatis Lexicon“-ba, melyet az Accademia della Crusca olasz szótárának versenytársául szántak.⁶ Polihisztor barátai közé tartozott A. Vallisnieri, aki annakidején Apostolo Zenoval s Muratorival együtt megalapította az első olasz szemlét, a „Giornale dei Letterati d'Italia“-t. A pádovai polihisztorok leveleztek a közelben tartózkodó Muratorival, Apostolo Zenoval, a Bécsben élő Metastasióval s a német tudomány sok személyiségével.

Facciolati a magyarokkal Bél Mátyás egyik tanítványa, Radvánszky László által jutott kapcsolatba, aki a császári Észak-Olaszországban 1726-ban tanulmányutat tett.⁷ A pádovai tudósok rendkívüli szívélyességgel fogadták, amiért később megindultan mond köszönetet.⁸ A kitüntető fogadtatást valószínűleg Bél Mátyás európai hírének köszönhette. Hiszen Facciolati már egy évvel előbb dicsőítette Bél sógorához írt levelében a „Prodromus“ nagyvonalú terveit.⁹ Most Radvánszky László útján elküldte latin beszédeit, egyúttal pedig megígérte, hogy segítségére kíván lenni az anyaggyűjtésben. Fölhívta Bél figyelmét egy Marsigli-kódexre.¹⁰ A kézirat tartalomjegyzékét mellékelte is Radvánszkyhoz írt második leveléhez. A kéziratot nem tudta megszerezni, még a tartalom leírását is alig engedték meg, pedig maga Marsigli járt közbe.¹¹ Vajjon melyik Marsigli-kéziratról van szó?

⁵ Haan: i. m. 40. l.

⁶ V. ö. Concari: i. m. 234. l. — *Biographie universelle*, T. XIII. 316–317., 383. l. — Wurzbach: *Biographisches Lexikon*, IV. B. 131–132., 287–288. l.

⁷ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. 11. k. 849. l.

⁸ *Clarorum Germanorum Hungarorumque ad Jacobum Facciolatum epistolae*. Ex autographis apud Carolum Roner extantibus descriptae. Venetiis, 1843. 20. l.

⁹ Gyrardi Michaelis et Beli Mathiae ad Jacobum Facciolatum *epistolae tres*. Ex autographis apud Carolum Roner extantibus descriptae. Venetiis, 1844. 7. l.

¹⁰ *Clarorum* ... etc. 20. l. és *Epistolae tres* ... etc. 7. l.

¹¹ *J. Facciolati Epistolae Latinae*. Patavii, 1765 epistola 92–98.

A bolognai egyetemi könyvtár 120 kéziratát őrzi.¹² Facciolati általánosan csak annyit mond, hogy a kódex „de rebus Hungaricis” szól. Valószínű, hogy valamelyik történeti és földrajzi tárgyú kolligátum forog szóban. Közben Bél elhatározta magát a válaszáadásra. Sok szerénykedés után kifejezi vágyát, bárcsak hozzájuthatna a bolognai kézirathoz, mert a tartalomjegyzékben olyan dolgokat lát, amelyeket nem szeretne nélkülözni. Ugyanis Marsigli igen szorgalmas megfigyelője volt a Magyarországgal kapcsolatos dolgoknak, szeretné hát megfigyeléseit az ország javára fordítani.¹³ Facciolati egyéb kéziratokra is figyelmezteti magyar társát, olyanokra, melyek magyarországi egyházi könyvtárakban lappangtak. Ezekről a kéziratokról alkalmasint magyar paptanítványai révén tudott, mivel a pádovai szeminárium vezetője volt. Ettől kezdve a pádovai latinista állandó levelezésben állott Bél Mátyással. Mutatja ezt egy szentpétervári akadémikusnak, Bayernek az „Adparatus”-ban közölt levele a finn-magyar rokonságról. Itt Bayer a pádovai történészről, mint közös ismerősükről beszél, akit Bél útján üdvözöltet és válaszáadásra kér.¹⁴ Facciolati közben újabb munkájával kedveskedett Bélnek: megküldte „Lexicon Ciceronianum”-át (1734-ben). Bél igyekezett kimutatni háláját. Amidőn Bécsben járt, hogy III. Károlynak átadja a „Notitia Hungariae Novae” első kötetét, Facciolatinak is azonnal küldött egy példányt.¹⁵

A pádovai egyetem történetírója Bélen és Radvánszkyn kívül levelezésben állott még több magyarral, így a Lipcsében tanuló Gyraldi Mihállyal. Gyraldi humanista módra Facciolati latin beszédeit többre tartja Poliziano, Bembo, Cristoforo Landini, Sadoletto és a Manuzio-k írásainál.¹⁶ A Bél Mátyás köréhez tartozók fölbátorodnak a levelezésre. Köleséri Sámuel császári tanácsos, aki, mint „az Írók Társaságán kívül élő dák” (Dacus extra litteratorum societatem degens) úgy igyekszik kimutatni rokonszenvét és tiszteletét, hogy megküldi Facciolatinak nemrég kibocsátott Tibullusát (1727), amelyet egy Corvin-kódex alapján készített.¹⁷

¹² Veress András: A bolognai Marsigli-iratok magyar vonatkozásai. Magyar Könyvszemle, 1906. 109. l.

¹³ *Epistolae tres* ... 7. l.

¹⁴ *Adparatus ad historiam Hungariae*. Posonii, 1735. T. I. 415. l.

¹⁵ *Epistolae tres* ... 8. l.

¹⁶ U. o. 9. l.

¹⁷ *Clarorum* ... etc. 22. l. — Szinnyi: i. m. III. köt. 1212. l.

Facciolati levelezésének utolsó meglévő darabja (1754-ből) különös, nyugtalanító akkorddal zárja levelezését.¹⁸ Révai József báró túrói főispán, Bél tanítványa, irónikus keserőséggel írja az olasz humanistának: „Ego inter obscuros fama gentes (nam et barbaros appellatis) famam nominis tui excipere potui, et tam meo, quam patriae vitio non merui a te agnosci.“ A „barbár“ szó a humanizmus óta lett újból megvető megkülönböztetés. Mély bánat rejlik Révai szavaiban: nemzeti fájdalom elmaradottságunk miatt. Hiába igyekszik Facciolati válaszában megnyugtatóni Révait, hogy „barbár“ csak annyit jelent „nem latin“ és Révai hazája amúgy is a római birodalom szívében van, hiszen az osztrák uralkodó egyúttal római császár is.¹⁹ Révai panaszja mélyebbről jött, semhogy üres magyarázattal is el lehetett volna csendesíteni. Ez az elkeseredés sok más, hasonlóan művelt magyarban megvolt. Mindazok, akiket megérintett az olasz, francia kultúra vagy öntudatra ébredt bennük, hogy „lingua paterna“-nk a latin nem a mi igaz kifejezőnk, mind ráeszméltek a nemzet szörnyű állapotára. Szegény Faludi mennyi gonddal csiszolgatta olaszos zengésüre súlyos nyelvünket! Ki érezte jobban, hogy meg kell teremteni irodalmunkat, mint azok a magyar testőrök, akiknek a bécsi udvar adta a francia műveltséget.

A XVIII. század latin történetírásának s különösen Bél Mátyás munkásságának nagy szerepe van az új korszak létrehozásában. Ez a történetírás a nemzeti múlt felé fordul, a tudományos munka szervezésével irodalmi közvéleményt készít elő. Mint ahogy az olasz romantikusok regényeik, drámáik tárgyát vagy háttérét nagyrészt Muratori gyűjteményéből vették, ugyanúgy használták föl a magyar romantikusok az újonnan kiadott középkori krónikákat. Ha meggondoljuk, hogy Schwandtner forráskiadványának szellemi mozgatója Bél Mátyás volt, akkor hatalmas tevékenysége a nemzeti újjászületés egyik kiindulópontjának bizonyul. Sorsa jellemzően magyar sors, első életrajzírójának kívánsága mindmáig csak kívánság, mert annak, aki annyi nemzeti emléket gyűjtött össze, adott ki vagy adatott ki: Bél Mátyásnak levelei mindeddig szét vannak szórva és kiadatlanok.

¹⁸ *Clarorum* . . . etc. 33. l.

¹⁹ *Facciolati*: i. m. Epistola 156.

Egy diákdallá vált Csokonai-vers.

Írta: SZABÓ T. ATTILA.

A magyar diákéneklés történetének ezután támadó historikusára hárul az a feladat, hogy a diákság dalkincsének s benne megnyilatkozó ízlésének vizsgálata során kiderítse a korabeli ízléstörténeti irányokkal való rokonságot, illetőleg az azokkal való összefüggéseket. Kétségtelenül az irodalom s még általánosabban az irodalmi ízlés története számára nagyjában előrelátható, de részleteiben érdekes meglepetéseket adó megállapításokat hoz majd az ilyenféle vizsgálat.

Ha többet nem is, de annyit mindenki, saját személyes tapasztalata alapján tud a diákéneklésről, hogy a diákság dalkincsének egy részét a magyar írók hosszabb-rövidebb ideig közkedvelt dalai tették s teszik ma is. Azzal sem mondok újat, hogy Petőfit kivéve, talán egyetlen magyar írónak sem forgott annyi éneke diákszájon, mint Csokonainak. Különösen a múlt század elején fordult a magyar s itt is elsősorban a lokálpatrióta debreceni és sárospataki diákság érdeklődése az egész életében diákosan szertelen, örök vagabundus Csokonai felé. Egyik népköltési anyaga miatt értékes sárospataki énekeskönyvünk, a *Régibb és újabb, részint érzékeny, részint vig, többnyire eredeti dalok gyűjteménye*,¹ mely a múlt század 20—30-as éveire vonatkozóan a sárospataki diákság ízlésének s érdeklődésének irányát mutatja, csaknem egynegyedében Csokonai-dalokból áll.²

Alábbi soraimban egy diákdallá vált Csokonai-vers változataira szeretnék rámutatni.

Imre Sándor, akinek *A magyar népdal nemci*³ c. tanulmányában a magyar diákéneklés történetének legelső s máig is legteljesebb összefoglalását olvashatjuk, a diákdalok közé sorol egy *Itt hagynám én ezt a várost, ha lehetne*⁴ kezdetű éneket is. Bár ő az éneknek csak ezt az egy sorát közli, a hozzáfűzött s a tarta-

¹ Sárospatakon, 1826; II. kiadása (bőv.) u. o. 1834. Kis 8-r.

² V. ö. még *Harsányi-Gulyás*: Csokonai Vitéz Mihály össz. műv. Bpest, Genius, 1922. I. : XIV. s köv.

³ Az Erd. Múz.-Egyl. Kiadványai, VI. köt. Kvár, 1889 : 388—390. Megjelent az Olesó Könyvtárban is.

⁴ U. o. 389.

lomra vonatkozó megjegyzésére alapítva,⁵ kétségtelennek látszik, hogy ez az Imre által ismert és említett dal legalább is változata lehet annak, melyet Erdélyi⁶ is közöl. Az összehasonlítás kedvéért álljon itt e dal:

Itt hagynám én ezt a várost,	Itt hagynám én, csak téged
Ha lehetne,	Vihetnélek,
Ha engem egy szőke leány	Szekerembe magam mellé
Nem szeretne.	Ültetnélek.
Összeütném sarkantyúmat,	Félre tenném süvegemet,
Elindulnék,	Csak te szeretnél engemet.
Ezen csunya város felé	
Sem fordulnék!	

Ez a kedveshangulatú daloeska valószínűleg különböző változatokban⁷ Kecskemét, Muzsla, Szaboles és Zala, tehát a magyar nyelvterület nyugati részén volt ismeretes.⁸ A dal erdélyi s általában a keleti magyarság közötti változatát nem ismerjük.

Érdekes dolog, hogy az idézett dal megett egy Csokonai-dal, a *Habozás*⁹ című áll:

Itt hagynám én ezt a várost ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
— — — — —
Összeütném sarkantyúmat, megindulnék
Még e város felé háttal sem fordulnék.
— — — — —
Itt hagynám én ezt a várost ha lehetne.
— — — — —
Ha őtet is ültethetném az ölembe.
— — — — —

A két dal — az imént közölt és ez — kézzelfoghatóan azonos, csak hogy a fennebb közölt második változatot a sokkal bővebb Csokonai-vers 1. versszak 1—2., a 2. versszak 3—4., illetőleg a 3. versszak 1. és 4. sorának összevonásával kaptam. Az így mesterségesen kapott és az Erdélyi által lejegyzett változatot a Csokonai versével szemben az egyszerűség jellemzi: elmaradt

⁵ „De más lánc is köti a városhoz a távozt.” U. o.

⁶ Népdalok és mondák. Pesten, 1846—48. II : 74. Még két sorában egyező két változatot közöl Muzsláról (Esztergom vm.) (i. m. I : 86).

⁷ Az itt közölt dal valószínűleg az alább említett vidékekről került s több dalból *egységrehozott* változat. Tudjuk, hogy a régebbi gyűjtőknél ez az „összeszerkesztő” munka egészen elismert gyűjtési módszer volt.

⁸ V. ö. Erdélyi i. m. II : Függelékének a II. köt. 141. dalára vonatkozó megjegyzését. Ezt bizonyítja még az is, hogy Imre S. diákemlékei alapján írta i. t.-nak a diákéneklésre vonatkozó részét. Ő pedig Nagyváradon és Debrecenben diákoskodott.

⁹ L. az idézett Csokonai-kiadás I₂ : 510—511.

belőle Csokonainak a búcsúzás fölött érzett fájdalomának leírása, ez a rokokkós-szentimentális sallang-áradat; ugyancsak elmaradt a *Lilla* két, a *Vitéz* egy felelete s a *kettő* által együttesen énekelt egy sor.

De nemcsak az Erdélyi-féle egy teljesebb és két, első két sorában egyező változata ismeretes e Csokonai-dalnak. Kálmány Lajos egy négy versszakból álló s két sorában azonos, de egyébiránt eltérő népi változat¹⁰ mellett közölt egy másik változatot¹¹ is, amely bár jóval hosszabb az Erdélyiéénél, olyanszerű összevonással, mint amelyet előbb a Csokonai-féle változat esetében végeztünk, szinte teljesen az Erdélyi változatával azonos alakra hozható.

Ez a terjedelemre is hosszabb, kilenc hatsoros versszakból álló változat már sokkal közelebb áll a Csokonai-dalához. Szövegtörténeti szempontból nem közelebbi függvénye ugyan Csokonai *Habozás*-ának, de szellemét, ízléstörténeti jellemét tekintve, határozottan az: megvannak benne valamivel halványabb, tompább — s talán mondhatni — magyarosabb színekben Csokonai költészetének rokokkós-szentimentális elemei, de elmaradt belőle a felelgető rész. Néhány sorában pontos szövegmegfelelője, többi részében Csokonai költészetének reminiscenciáit mutató változat ez az ének.

Bár csak felteszem, de kétségtelennek tartom azt, hogy Csokonai *Habozása* diákközvetítéssel került ahhoz a réteghez, melynek dalkincséből Erdélyi és Kálmány az említett változatokat közölte. Nemcsak Kálmánynak s még inkább Erdélyinek a népdal fogalmáról való nagyon is laza s tágkörű felfogása¹² buzdít arra, hogy e változatokat s különösen az Erdélyiét diáknótának vegyem, de egyenesen megengedi ezt Imre fennebb említett utalása. Az egész ének diákos hangulata is emellett tanuskodik. Ani az Erdélyi változatában, meg a többiben is, nem diákos vonás, az talán ama, legfeljebb félnépi, de semmiesetre sem paraszti osztály¹³ átalakításának tekinthető, melynek dalkincséből a gyűjtők változataikat vették.

¹⁰ Koszorúk az Alföld vadvirágaiából I : 87—88.

¹¹ U. o. 71—73.

¹² T. i. e felfogás megengedte nekik, hogy diák- s más nótát is bevegjenek gyűjteményükbe, mint *népdalt*.

¹³ A diákságnak a magyar népköltészetre való hatását sem általánosságban, sem részleteiben nem vizsgálta még senki. Pedig e vizsgálat figyelemre-méltó eredményeket hozhat.

BÍRÁLATOK.

(A hely szűke miatt csak a szorosan magyar irodalomtörténeti tartalmu munkákat ismertetjük)

Dedinszky Gizella: Petőfi és Burns. Budapest, 1932. 64 l.

„Ez a dolgozat Petőfi és Burns viszonyára irányozza a figyelmet és arra törekszik, hogy a két költő élete és költészete között talált rokonvonásokra rámutasson.“ A kérdésre vonatkozó eddigi irodalom időrendi egybeállítását mellőzi a doktori dolgozat szerzője: ez hálátlanság az úttörőkkel szemben s megtevesztő az olvasókra.

Gondán Felicián: Emlékkönyv Tóth Kálmán születésének 100-ik évfordulójára. Baja, 1931. 32 l.

Tóth Kálmán szülővárosa adózott e könyvvel költő fia emlékének. Az ügyesen összeállított kis emlékkönyv két részre tagolódik: I. Tóth Kálmán élete és művei. II. Tóth Kálmán szavalni való verseiből. Az irodalmi méltatás Tóth Kálmán családjára (K. Majthényi Flóra, Tóth Béla, Tóth Riza és Lonkay Antalné Tóth Jolán) is kiterjed.

T. K.

Kozma Magdolna: A magyar történeti vigjáték. Budapest, 1931. 40 l.

A tudományos dolgozat értékét nem csökkenti, ha a szerző megadja elődeinek azt, ami az érdemes elődöké. Szinnyei József írói lexikonát például mindenki használja, de alig idézi valaki; a mű valóságos közpréda; belőle indul ki a kezdő és a haladó, nevét mégis elhallgatják. A magyar történeti vigjátékról is többen írtak már, mindennek nyoma sincs a doktori dolgozat készítőjének kicsi vázlatában.

Krompecher Bertalan: Jankovich Miklós irodalmi törekvései. Budapest, 1931. 60 l.

A szerző előtanulmánynak szánta dolgozatát a Jankovich-féle énekgyűjtemény feldolgozásához. Jankovich Miklós munkásságában megkülönbözteti: 1. a gyűjtő, 2. az irodalmi életben vezető szerepet játszó tudós és 3. a tudományos író törekvéseinek fokozatait. Mint irodalmi régiségek gyűjtője került folyton erősödő összeköttetésbe íróinkkal s ennek köszönhető, hogy önálló irodalmi munkákkal lépett a nyilvánosság elé. A források alapos kiaknázásával készült munkát itt-ott még ki lehetne egészíteni az egykorú hírlapok adataival.

T. K.

László Irma: Arany János angol irodalmi kapcsolatai. Budapest, 1932. 104 l.

A tudományos témákat a kérdés történetével kell megkezdeni. A megelőző irodalom időrendi ismertetése nélkül hiányos minden tudományos dol-

gozat. Az értekezés elején világosan meg kell mondani: kik írtak eddig a tárgyalásra kerülő problémáról, mi volt a régibb vizsgálódások eredménye, mit hoz tehát a szerző új dologként? Minderről László Irma nem számol be, egyébiránt buzgón foglalkozik témájával.

Nagy József: Tóth Béla élete és munkássága. Budapest, 1932. 28 l.

Kissé nagyon is vázlatos vázlat. Jó lett volna kibővíteni egy hasznos bevezető fejezettel: a Tóth Béla életéről és munkáiról szóló eddigi irodalom időrendi ismertetésével.

Olasz Péter: A serdülő fiú a magyar regényben. Szeged, 1932. 100 l.

A szerző a serdülő ifjút röviden kamasznak nevezi s nagy olvasottsággal, igen elevenen tárgyalja a magyar regények kamasz-ábrázolásait. (A kamasz rövidítés nem jó, a kamasznak igen sértő mellékeze van, más a tisztességes serdülő ifjú, más a haszontalan kamasz! Milyen zavarbaejtő, mikor Gusztáv francia gróf alakja és története kapcsán azt kell olvasnunk, hogy az első lélektanilag megokolt kamasz-ábrázolást Eötvös Kartauzijában találjuk.) A szerző érdekes megjegyzéseket fűz a tárgyalt regényekhez, nem elfogult sem a jobboldal, sem a baloldal íróival szemben, sőt kissé túlságosan is előzékeny jelentéktelen írók kezdetleges fércelményei iránt.

Pál István: Budapest a magyar költészetben. Pécs, 1932. 88 l.

Milyen szerepe van a magyar fővárosnak a költők alkotó képzeletében: ezt a kérdést vizsgálja a dolgozat szerzője. Budapest a XVIII. század végétől kezdve izgatja költőink fantáziáját. (Ányos, Gvadányi, Virág.) A XIX. és XX. század lírai és elbeszélő verseiben egyre nagyobb az érdeklődés; az érdekesebb helyeket népszerűen ismerteti a szerző.

Skala István: Gróf Széchenyi István és a magyar romantizmus. Budapest, 1932. 108 l. (A Bécsi Collegium Hungaricum Füzetei. 11. szám.)

Fejezetei: A magyar nacionalizmus gondolat tartalma szépirodalmunkban Széchenyi előtt; Széchenyi eszmevilága; Az ő és az új összeütközése; Széchenyi és az egykorú magyar líra; Széchenyi és a korabeli elbeszélő irodalmunk; Széchenyi és az egykorú magyar vígjáték; Befejezés. „Történettudományunk napjainkban mindinkább sürgeti a Kölcsény—Vörösmarty—Deák—Széchenyi-kor nacionális eszmevilágának egyetemes történeti érték-mérővé való emelését és teljes joggal. E dolgozat Széchenyi eszméinek mértékével saját korának irodalmát igyekszik megmérni.” Be kell vallanunk, hogy a füzetből keveset tanultunk. A megfogható dolgokat az elvont stilizálás hínárja fojtogatja.

Szabó Gizella: Vargha Gyula élete és irodalmi munkássága. Budapest, 1932. 48 l.

Ismerteti a költő líráját és epikáját. Az ilyen doktori dolgozatokban többnyire a kérdésre vonatkozó irodalom időrendi egybeállítása ér a legtöbbet, ezt a munkát itt kedvetlenül nélkülözzük. Annyit már igazán megtehetnek az egyetemi hallgatók, hogy beszámoljanak a tételüket érintő régebbi tanulmányokról.

Szirák Ferenc: A tragikum körvonalai Ádám sorsában. (A kiskunfélegyházi kath. Szent László-reálgimnázium értesítője. 1932.)

A szerző Prohászka Ottokár: *Az ember tragédiája és a pesszimizmus* című cikkéhez fűzi gondolatait. Prohászka Ottokár szerint Madách műve nem igazi tragédia, mert nincs meg benne „a jó szupremáciájáról való meggyőződésnek optimizmusa” s a hős bukása mögött a magasabb eszmék országának körvonalaait nem látjuk. Az értekező szerint e meghatározás nagyon szűkre vonja a tragikum körét. Éppen ellenkezőleg: tragikai jelleget csak a földi világrend viszonyai adnak. Az ember tragédiájának is az adja tragikumát, hogy a földi lét határai között játszódik le. Ádám érzi maga fölött a magasabb világot, vágyik is oda, de küzdelme tragikus, mert problémáinak megoldását a földi életben akarja megtalálni. Sorsa a befejezetlenség, mely mindnyájunkkal közös. A végső megoldást magának tartotta fenn az Úr.

N. S.

Török Erzsébet: Benedek Aladár. Budapest, 1932. 36 l.

Nem az érdekel bennünket elsősorban, hogy egy kezdő esztétikus hogyan vélekedik valamelyik író értékéről — az irodalomtörténeti mérlegelés a tapasztaltabb nemzedék dolga — hanem az, tisztában van-e tétele történeti multjával s helyesen ismerteti-e a tárgyalása körébe vont író munkásságát. A tétel kiválasztása szerencsés, mert Benedek Aladáról kevesen írtak, az ismertetésben is van igyekezet, de a megelőző irodalom időrendi egybeállítás hiányzik.

Vas Margit: Ráday Gedeon élete és munkássága. Budapest, 1932. 48 l.

Időrendbe állítja az eddig ismert Ráday-adatokat. Hogy Ráday Gedeonról előzően már mások is érdemes kutatásokat tettek közzé, ezt csak a „Felhasznált irodalom” című jegyzékből sejtheti az olvasó. A kérdés eddigi története egyáltalában nem érdekelte a doktori dolgozat szerzőjét.

Závodszy Ferenc: Gyóni Géza. Budapest, 1932. 64 l.

A füzet élén hiába keressük az eddigi Gyóni-irodalom időrendi egybeállítását és tartalmi ismertetését, ebből semmit sem találunk. Gyóni Géza költészetének tartalmi ismertetésében az Ady-kapcsolatokra is kitér a dolgozat szerzője.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő.*)

I. Folyóiratok.

Budapesti Szemle. — 1932. évf. 10. sz. Haraszthy Gyula: *Irodalom-elméleti kérdések a múlt század második negyedében.* (I.) A címben jelzett tárgykörbe tartozó észrevételek történeti és kritikai áttekintése, különös tekintettel Kölcsy, Bajza, Szontágh Tamás, Jósika, Henszlmann Imre, Erdélyi János, Toldy Ferenc és Pulszky Ferenc nézeteire. — Szinnyei Ferenc: *Kemény „Özvegy és leányá”-nak tárgya novellairodalmunkban.* A Mikes és Tarnóci Sára történetét még br. Kemény Zsigmond előtt feldolgozták Pálffy Albert Szebeni ház (1853) és Halmágyi Sándor Szívek harca (1855) c. beszélyaikben. E művek közül egyik sem hatott különösebben Keményre; legfeljebb Pálffyé annyiban, hogy újra s erősebben ráirányította figyelmét az érdekes témára s mintegy versenyre ösztönözte.

Erdélyi Helikon. — 1932. évf. 7. sz. Molter Károly és Makkai Sándor: *Jelentés az Erdélyi Helikon irodalomtörténeti pályázatról.* A százezer leies pályadíj Szerb Antal pályaművének ítéltetett oda. — Féja Géza: *Paraszt-írók előretörése.* A parasztság itten az egyetlen feltörekvő osztály és másrészt a régi középosztálygondolat teljesen megbukott; a parasztság növekedik egy új vezető osztállyá. Tehát elsőrangú kulturális szerepre is igényt tart és ezt az igényt jelentik be az új parasztírók.

Győri Szemle. — 1932. évf. 4—6. sz. Timár Kálmán: *Perdöntés a legrégibb magyar bibliafordítás irodalmi perében.* Az Aradon megjelenő Vasárnap c. folyóirat 1930. évi 23. sz.-ban Fischer Aladár úgy okoskodik, hogy a ferencendi krónikák kifogásolják a „szent szellet” kifejezést; a Bécsi- és Müncheni-kódexben is megvan a Spiritus sanctus = „szent szellet”-fordítás, tehát a legrégibb magyar biblia Tamás és Bálint munkája, vagyis huszita eredetű. Timár szerint „amit Fischer igazságnak fémjelez, az éppenséggel téves vélemény”. — Aistleitner József: *A győri püspöki nagyobb papnevelő-intézet könyvtárának 1500-ig terjedő ősnymtatványai.* (IV.) Könyvészeti ismeretetés. — Adatközlések: Géfin Gyula: Molnár János egri kanonok és Szily János szombathelyi püspök két levélváltása; Gálos Rezső: Fábchich József kiadatlan költeménye Verseghy Ferenchez; u. a.; Frankenburg Adolf első költői kísérlete; Jenei Ferenc: két Rajnis-adalék a Magyar Hirmondóból.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1932. évf. 3. sz. Horváth Cyrill: *Kódexeink skolasztikus elemei.* (II.) A középkori embernek nem okoz fejfájást a predestinatio. Az ember nem maga üdvözíti magát; de tőle függ,

hogy szabad akaratával alkalmatlanná ne válják a kegyelemre. Az „eleve elrendelés“ tana ebben az alakban lép fel az Érdy-kódex mindszentnapí predikációjában. Figyelemreméltó az a tüzetes tárgyalás, amelyben a Tihanyi-kódex az eredendő bűn dogmáját részesíti. A kódex mélyen hallgat arról a fontos kérdésről, hogyan szállhat át az ős-észülők bűne Ádám maradékaira. A christológiából elsősorban az incarnatio okai keltették fel a kódexíró érdeklődését. — György Lajos: *Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdotáihoz*. (III.) Összehasonlító utalások a következő, címszók szerint csoportosított adomákra: A bor tulajdonságai; Az emberi élet szakai; Cinkotai kántor; Az élet álom; Kard a hálótársak közt; Aladin; A boldog ember inge; Turandot; Az óriások játékszere; Hálás halott; Nagyothallás; A weinsbergi asszonyok; Asinus vulgi; Láthatatlan kép; Salamoni ítélet; A halál mindenütt utolér; A megkent szekér; Az okos bátya; Rákóczi halálos ítélete. Ajándékpénz; Magyar orvosság. — Kardos Tibor: *Zrínyi a XVII. század világában*. (II.) A szigeti veszedelmek eszméje, szerkezete és részletei is arról tanuskodnak, hogy a magyar eposz keletkezésekor a költő lelkében az olasz Marino Gerusalemme distrutta-ja állott állandóan előtérben. A Mátyás életéről való elmélkedések központi helyet foglal el Zrínyi prózai művei között. És noha Zrínyi keresztül ment Bodinak és különösen Boccalininek politikai iskoláján, magyar szellem és eredetiség tekintetében mégis ez a prózai műve áll első helyen. — Bartha Dénes: *A magyar énekek versforrásai Faluditól Horváth Ádámgig*. (I.) A régi magyar világi líra javarésze Balassától Faludiig énekelt vers, de dallamukat nem ismerjük. E dallamtalan emlékekkel szemben a XVIII. század második fele éppen zenei forrásokban igen gazdag. Emlékeink ez időben a magyar énekelt versek három típusát mutatják. Ezek: 1. (németes) jambusdallamok; 2. énekelt táncdallamok (verbunkosok) 3. nemzeti ritmusú dallamok. A korszak énekelt versirodalmának alapanyagát, számban és súlyban vezető típusát a kollégiumok énekeskönyveiben kell keresnünk. (A szerző ezután az 1770/1820 közti időből ismeretes hangjegyes verseskönyvek jegyzékét részletesen ismerteti.) — Dézi Lajos: *Régi magyar verseskönyvek ismertetése*. (IX.) A Vizeleti kódex. (U. és bef. közl.) — *Adatközlések*: Tolnai Vilmos: Gvadányi Notariusának javított szövege. — Pukánszky Kádár Jolán: A magyar Goethe-előadások statisztikája. — Hegyaljai Kiss Géza: Tompa Mihály ismeretlen verse 1842-ből. (A szerk. jegyzete szerint a vers lehet ugyan Tompáé, de valószínűbb, hogy valamely ismeretlen szerző művének másolata.) — Gálos Rezső: Ismeretlen versíróink. — U. a.: Faludi Ferenc Cupidója. — Gerő József: *Vörösmarty Mihály évi járadéka*. Érdekes adat arról, hogy Vörösmarty Batthyány Kázmér gróf jóvoltából 1846-tól évi 400 pengőforint járadékot élvezett. — Skala István: *Toldi első énekeiről*. Lehet, hogy a Toldi I. énekforrásainak ihletforrásai között Garay János Hegyke huszárok c. verse is szerepet játszott. — Clauser Mihály: *Mikor született Bessenyei?* A Hadtörténelmi Levéltárból előkerült minősítvényi táblázat szerint Bessenyei György valószínűleg nem 1747-ben született, mint eddig hitték, hanem 1745-ben. — Könyvismertetések. — Irodalomtörténeti repertórium.

Literatura. — 1932. évf. 10. sz. Supka Géza: *A magyar író 1932-ben*. Szociográfiai kísérlet a mai magyar szellemi élet gazdasági vonatkozásairól. Azoknak a válaszoknak feldolgozása, melyek az Írók Gazdasági Egyesülése megbízásából hirdetett 16 kérdésre érkeztek. — Kárpáti Aurél: *A magyar szel-*

lemi munka gátlásai. A mai magyar irodalom zavartalan kifejlését gátló tényezők — a szerző szerint — nagyjából háromfélék: politikai, társadalmi és gazdasági természetűek. — *gg—: A tréfás Arany.* Annak a pajkos versnek ismertetése, melyet Arany J. egy Szilágyi Sándortól rendezett disznótör alkalmból barátai mulattatására írt. A vers kézírata a debreceni kollégium könyvtárában van, de megjelent nyomtatásban is.

Magyar Kultúra. — 1932. évf. 13—14. sz. Nagy Miklós: *Kölcsény Ferenc rejtett arca.* Kölcsény egyéni lelki alkatának elemzése egy elfeledett tanulmánya alapján, melyben a vallási jelentőségét s a katolicizmus történeti szerepét méltatja. — Bíró Bertalan: *A vérméltó irodalom.* Az utóbbi évek irodalmában nincs természetesség, népies zamat. — Ijjas Antal: *Proletár-irodalom.* Immár több mint félszázados proletár-irodalmunkat eddig még doktori értekezés tárgyául sem érdemesítették. A proletáriátus irodalma tudatos kifejezője az osztálymitosszá fokozódott osztályérzésnek. Ez az irodalom három nemzedékre tagolódik. Az első még a századforduló előtti epigonirodalomhoz sorolható. A második nemzedék soraiból Révész Béla az első, aki átütő erőt jelent. A harmadik nemzedéknek az önálló tehetségű Kassák Lajos a reprezentánsa. Országos nevet jelent egy nőköltőjük, Várnai Zseni. — Kausch Géza: *A színházi évad mérlege.* Színházi életünk letűnt esztendeje átlagos sikerrel járt. Két színműnek (A torockói menyasszony, Tűzmadár) volt erősebb sikere. — 17. sz. Ijjas Antal: *A dunántúli katolikus irodalom.* A Dunántúl katolikus tömegeinek különböző középpontjaihoz kapcsolódva él és hat ez az irodalom. Az új katolikus irodalom országos viszonylatban sokat köszönhet a dunántúliak idősebb nemzedékének, Kincs Istvánnak és Harsányi Lajosnak. Legszerencsésebb helyzetben vannak a szombathelyi irodalmi kör tagjai. Kocsis László egymagában is katolikus irodalmi központtá tudja tenni Pécsét. A prózaírók közül legnagyobbra nőtt Dénes Gizella, míg Váth János elhallgatott.

Napkelet. — 1932. évf. 10. sz. Fábián István: *Arany János.* A magyar irodalom legfeltűnőbb típusai: 1. Az elkeseredett, lázadozó, mindenhol bajt látó magyar (Zrínyi, Bessenyei, Vörösmarty, Ady). 2. Az optimista, mindennel megelégedett fajta (Jókai és Mikszáth). 3. A józan és mérsékelt típus (Pázmány, Deák, Gyulai, Tisza I., Arany J.). A józanság irodalmi formája a realizmus. Arany realizmusa nem a vele egyidőben kialakult francia realizmusból ered, hanem vérmérsékletéből: józanságából. Arany magatartása a valósággal szemben nem a kutatás, hanem a megfigyelés. Arany J. tipikus magyar ember a maga józanságával, mértéktartásával, mesterkélttségével, túlzott önkritikájával, szerénységével és passzív energiátlanságával. — Rédey Tivadar: *A fővárosi sajtó szerepe az irodalomban.* (A Balatoni Íróhét alkalmával tartott előadás.) Minthogy az újság a maga érdekkörébe íróinkat majd mind bevonta, e függés következtében a magyar írónak Janus-arca lett s a két ábrázatnak kijáró megbecsülés nagyon egyenlőtlen. Amelyik mélyebbre tekintene, az hatásra alig számíthat; amelyik pedig a léhaság zsoldájába áll, elszórt ötleteinek túlbecsülését szinte szégyenkezve seperheti be. — Spectator: *A Balatoni Íróhét.* A balatoni napok még a kishitűekbe is hitet vertek, hogy a változtatásnak nemcsak a vágya van meg, hanem reménysége is jogos és reális.

Protestáns Szemle. — 1932. évf. 10. sz. Hegyaljai Kiss Géza: *Némethi Ferenc*. Adatok a XVI. század egyik érdemes, protestáns irodalom-pártolójának életéhez. Némethi nyomatta ki Bencédi Székely István Világkrónikáját. Melius két munkáját ajánlotta neki. Verbőczy Tripartitumának Veres Balázstól származó magyar fordítása is az ő buzditására készült. — Hodossy Béla: *A magyar református kántorkönyv*. (Terjedelmes válasz Árok-háty Béla bírálatára.) Érdekes vita a református énekeskönyvben kiadott régi zsoltárok ritmusáról és ütembeosztásáról. A szerző szerint: „a ritmus a versben és a zenében a faji, a nemzeti jellegnek egyik legfontosabb kifejezője. Tehát a zsoltárok dallamának megmagyarosodása nemcsak lehetséges, hanem meg is történt.”

Városi Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Elekes Dezső: *Budapest irodalmi termelése*. Az 1930. év elején az országban 1230 időszaki sajtótermék (hírlap és folyóirat) jelent meg; ebből Budapesten: 809; vagyis az összes újságok 65·8%-a. Az országban megszámolt 250 politikai lapból csupán 57 jelent meg a fővárosban. A magyarnyelvű újságok aránya Budapesten 94·1%, az idegen-nyelvűeké 3·6%; a megmaradó töredékben az idegen nyelv a magyar nyelv mellett társnyelvként fordul elő. 1930-ban az országban 3403 könyv jelent meg. A Budapesten kiadott könyvek száma 2622 volt, vagyis az egész könyvtermelés 77%-át tette. Az erősen domináló magyar nyelv a fővárosi sajtóban 94·3%-kal szerepel. Kiütköző a szépirodalmi művek nagy száma. Arányuk a Budapesten megjelent könyvek körében 20·7%. Szépirodalmunk jellemzője, hogy az országban megjelent szépirodalmi művek csaknem fele idegenből való fordítás, sőt a főváros szépirodalmi műveinek nagyobbik fele — 366, szemben 340-nel — fordított munka.

Tanu. — 1932. szept. Németh László: *Új regények*. Akadnak tehetséges regényíróink, bár a magyar regény, mint műfaj, pang. Az idősebb írók regényeiben még csak kárpótól az egyéniségek változata a műfaj pangásáért; a fiataloknál a műfaj tovább szegényedik s az egyéniségek is szűkülnek. A regény tömegcikk lett s a kiadók mint a gyárosok, nem dolgoznak minőségre. — *A Tanu munkaterve*. Németh László kritikai folyóiratának programja. A színvonalon álló folyóirat egyik érdekessége, hogy szerkesztője írja minden cikkét.

II. Hírlapok.

A Mi Irodalmunk. — (Reggeli Újság melléklete, Ujvidék.) — 1931. évf. 24. sz. Szerlerics Jován—Polácsi János: *Magyar befolyás a szerb irodalomba 1848-tól 1871-ig*. A külföldi főhatás német volt, de ezt rögtön a magyar követi. A magyar nemzeti mozgalmak hatással voltak a magyarországi szerbekre. Vitkovics Mihály összekötő kapocs a szerbek és magyarok között. Legjelentősebb Petőfi és Jókai hatása. Petőfi rajongója két nagy költő: Zmaj és Jaksics György. A legnagyobb magyar irodalmi hatás azonban a drámában mutatkozik. — 1932. évf. 2. sz. Guttman Simon: *Az Ember tragédiája a világirodalomban*. Egy zombori író elkészült Madách új szerb fordításával. Egy modern héber költő, Avigdor Haméiri, héber nyelvre fordította le az Ember tragédiáját. A fordító tulajdonképpen Magyarországból a Szentföldre kivándorolt

fiatal író, Kova (Feuerstein) Albert. Előbb Ady költeményeit fordította héberre. Eredeti héber költeményei is Ady stílusára emlékeztetnek. Gergely Boriska: *Erdélyi írók*. A Vajdaságba aránylag kevés erdélyi könyv jut el. — 24. sz. Szentimrei Jenő: *Erdély magyar irodalma tizenhárom év alatt*. Az 1925-tel lezárható első korszak a világnézeti harcok bélyegét hordozza. Középpontban áll s a kiegyenlítést végzi Bonedek Elek. A második korszakot Kuncz Aladár hazajövétele jelzi. Ő a nagyobb elbeszélést s a regényt kezdte kicsiolni az írókból. Ez a korszak márkát csinált az erdélyi író műveiből. A harmadik korszak új tájékozódások szükségét mutatja. Multbamenekülés helyett a ma problémáival foglalkoznak. A regény lett vezető műfajjá. — Csuka Zoltán: *A zátonyrafutott Szabó Dezső*. „A Karácsony Kolozsvártnak minden egyes alakján Szabó világszemléletének borzalmas zátonyrafutását érezzük.”

Budapesti Hirlap. — 1932. évf. III. 25. Gyalui Farkas: *Goethe Faustjának első előadása magyar színpadon*. Goethe Faustját magyar színpadon először 1876 január 8-án Kolozsvárt adták elő. — VI. 5. Szász Károly: *Emlékezés Jakab Ödönre*. Akár a szív bensőséges örömeit és keserveit, akár a hazáért lelkesedő és aggódó lélek érzéseit zengette lantján Jakab Ödön: költészetének el nem múló értéke a hűség a nép, a nemzeti költészet nagyjainak, Petőfinék és Aranyinak szelleméhez.

Kalocsai Néplap. — 1932. évf. 13. sz. Timár Kálmán: *P. Rosty Kálmán anyjai ősei*. Rosty Kálmán a Nagytoronyai Marikovszky-családból származott, mely a XVIII. századtól kezdve egész tudós orvos-nemzedékeket adott a hazának. — 20. sz. Lepold Antal: *Emlékezés P. Rosty Kálmánról*. Emlékezés. — 27. és 28. sz. Timár Kálmán: *Rosty Kálmán, Kalocsa nagy költője*. Kalocsa és a Sárköz Rosty költészetében. Ő Kalocsa legnagyobb s legjellegzetesebb költője.

Nemzeti Ujság. — 1932. évf. 117. sz. Lendvai István: *Rosty Kálmán emlékeztére*. Méltató sorok.

Magyar Hirlap. — 1932. évf. I., 10. sz. Hatvany Lajos: *Magyar látogató Goethénél*. Adatok Toldy Ferencnek 1829-ben Goethénél tett látogatása történetéhez. — I. 17. sz. Földessy Gyula: *Toldy Goethénél*. Kiegészítő észrevételek az előbbi cikkben foglaltakhoz.

Magyarság. — 1932. évf. 1. sz. Dóczy Jenő: *Móricz Zsigmond, mint szellemtörténész*. Válasz Móricz Zsigmondnak a Nyugat karácsonyi számában Arany János bátorságáról írt cikkére. Dóczy szerint Móricz tévesen ítéli meg Arany költészetét. — 90. sz. Dóczy Jenő: *Tavaszi séta a „Dunaszigeten”*. Reflexiók Arany János népszerűségéről és Riedl Frigyesről. — 101. sz. Dóczy Jenő: *Új népiesség*. A közösség, a szolidaritás érzése megvan a fiatal zsellérköltőkben, de nem jut el a nemzet horizontjáig, csak az osztályöntudatig s legfeljebb a szocializmusig.

Sümei Ujság. — 1932. évf. 26. sz. Timár Kálmán: *Rosty Kálmán, a Badacsony költője*. Sümei vonatkozások.

Tolnamegyei Ujság. — 1932. évf. 57. sz. Timár Kálmán: *P. Rosty Kálmán S. J. Szekszárd költője*. Szekszárdi vonatkozások.

Tolnavármegye. — 1932. évf. 52. sz. Timár Kálmán: *Visszaemlékezés Dombóvár nagy poétájára.* Szepessy László Rosty Kálmán költő tanítványának vallotta magát.

Zempléni Ujság. — 1932. évf. 27. sz. Timár Kálmán: *Rosty Kálmán és Marikovszky György százados évfordulója.* A tudós nagyapa halálának s a költő unoka születésének centenáriuma.

Ujság. — 1932. évf. III. 27. Petri Mór: *Diákom Ady Endre.* Esetek Ady Endre életéből.

Vasárnapi Ujság. (A Budapesti Hírlap melléklete.) — 1932. évf. 90. sz. Huttkay Lipót: *A lőcsei fehér aszony Jókai fantáziájában és a történelemben.* A szigorú történelmi kutatás kénytelen kezét fogni e vértanuasszony iránt való hódolatban a költővel. — 107. sz. Viczmándy Tamás: *Szemere Miklós, a vidám költő és hangos politikus.* Visszaemlékezés.

FIGYELŐ.

Elhunytak.

CSOÓR GÁSPAR (csonkatői és gedői) hírlapíró, megh. Budapesten 1932 szeptemberében. — Munkái: *Az én falum. Szeged, 1892.* — *Fésüs Nagy György órangyala.* (M. Mesemondó, 146. sz.) Bpest, é. n.

DÉZSI LAJOS dr., phil., egyetemi ny. r. tanár, a M. Tudom. Akadémia r. tagja, szül. Debrecenben 1868 aug. 23-án, megh. Budapesten 1932 szept. 17-én. All. szolgálatát 1894-ben a M. N. Múzeum könyvtáránál kezdte; 1895—1896-ban a budapesti egyetemi könyvtár tisztje volt; 1906-ban a kolozvári egyetemen a m. irodalom ny. r. tanára lett. Szilády Aron mellett hosszú ideig segédszerkesztője volt az Irodalomtörténeti Közleményeknek; szerkesztője a M. Történelmi Életrajzoknak és 1924-ben a M. Bibliofil Szemlének, valamint a Világirodalmi Lexikonnak. Kiadta Heyden Sebald gyermeki beszélgetéseinek latin-magyar szövegét (1897), Senczi Molnár Albert naplóját, levelezését és irományait (1898), Sz. Ágoston reguláinak magyar fordítását Coelius Gergelytől (1900), Telamon király szép históriás énekét (1922), Balassa Bálint minden munkáit (1923), Ilosvai Toldi Miklósát (1924), Rozsnyai Dávid Horologium Turcicumát (1926), a Salamon és Markalf c. népkönyvet (1930), sajtó alá rendezte gr. Apponyi Sándor Hungarica c. bibliográfiai művének III. kötetét (1925), a Régi M. Költők Tára, Szilády szerkesztésében csonkán maradt VIII. kötetét (1930), bevezette az Élő Klasszikusok Kazinczy-kötetét (1928) stb. — Fontosabb önálló munkái: *Bogáti Fazekas Miklós élete és költészete.* Bpest, 1895. — *Senczi Molnár Albert.* (M. Tört. Életrajzok.) U. o., 1897. — *Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században.* (M. Tört. Életrajzok.) U. o., 1899. — *Bevezetés az irodalomtörténetbe. Az irodalomtörténet módszerei.* U. o., 1901. (I., egyetlen köt.) — *Szilágyi Sándor irodalmi munkássága.* U. o., 1902. — *Balassa és Rimay Istenes énekeinek bibliographiája.* U. o., 1904. — *Miscellanea bibliographica.* U. o., 1906. — *Emlékeszéd Széchy Károly l. tag felett.* U. o., 1909. — *Tinódi Sebestyén.* (M. Tört. Életrajzok.) U. o., 1913. — *Báró Jósika Miklós.* (M. Tört. Életrajzok.) U. o., 1916. — *A magyar történeti tárgyú szépirodalom.* (A m. történettud. kézikönyve, I. köt., 4/b. füz.) U. o., 1927. — *A gr. Vigyázó-alapítvány és a tudománypolitika.* (Széphalom-könyvtár, 11.) Szeged, 1928.

FALUDI ANTAL színész, a Nemzeti Színház ny. tagja, megh. Budapesten 1932 szept. 23-án, 81 éves korában. — Munkái: *Komédiás karcolatok.* Bpest, 1907. — *Szatirikus önéletrajz.* U. o., 1917.

JÁROSY DEZSÓ zeneszerző, pápai prelátus, székesegyházi karnagy, szül. Csatádon (Torontál vm.) 1882-ben, megh. Egerben 1932 szept. 14-én. Egy ideig az egyházi zene tanára volt a budapesti Orsz. Zeneakadémián, majd

a temesvári székesegyház karnagya. 1908 óta szerkesztette az Egyházi Zene-közlönyt. Számos zenetörténeti és zeneelméleti művet írt.

KLEBELSBERG KUNO gr. v. b. t. t., ny. vallás- és közokt. miniszter, a M. Tud. Akadémia tiszt. és ig. tagja, a M. Történeti Társulat elnöke, szül. Magyarpécskán (Arad vm.) 1875 nov. 13-án, megh. Budapesten 1932 okt. 11-én d. u. 5 óra 5 perckor a Korányi-klinikán. Közpályáját a m. kir. miniszterelnökségen kezdette; 1901-ben közigazgatási bírósági ítélelőbíró, 1913-ban közoktatásügyi, 1916-ban miniszterelnökségi államtitkár, 1921-ben belügyminiszter, 1922-ben vallás- és közokt. miniszter lett. Utóbbi állásáról 1931 nyarán mondott le. — Aktiv miniszter korában s azután is élénk publicisztikai munkásságot fejtett ki a P. Naplóban. — Munkái: *Beszédei, cikkei és törvényjavaslatai. 1916—1926.* Bpest, 1927. — *Neonacionalizmus.* U. o., 1928. — *Küzdelmek könyve.* U. o., 1929. — *Jőjjetek harmincas évek!* U. o., 1930. — *Világrátságban.* U. o., 1931.

MALOMHEGYI ISTVÁN ny. kassa—oderbergi vasúti főfelügyelő, szül. Szobráncon 1846-ban, megh. Győrben 1832 júl. 9-én. Jogott végzett, a kassa—oderbergi vasút szolgálatába lépett, ő volt a poprádfelkai állomás első állomásfőnöke. Sokáig szerkesztette a Vasúti Hírlapot, majd később a Szárnyas Kerék című szakfolyóiratot. Munkatársa volt a következő lapoknak: Ország Világ, Magyar Szalon, Képes Családi Lapok, Vasárnapi Ujság, Budapesti Hírlap, Szepesi Lapok. Ezekbe a lapokba leginkább költeményeket írt. — Verskötetete: *Poémák.* Bpest, 1908.

SZABÓ GÉZA (szentmiklósi) ny. kir. tanfelügyelő, megh. Tordán 1932 októberében. — Munkái: *Petőfihez!* (Vers.) Székelyudvarhely, 1904. — *Költemények.* I. köt. U. o., 1915.

SZALAY JÓZSEF dr. jur. ügyvéd, megh. Budapesten 1932 okt. 5-én. Szerkesztője volt az Üstökös c. élc lapnak s megalapítója a legelső budapesti kabaré, a Bonbonnière-nek. — Talán az ő munkái: *Almok.* Versek. Námesztó, 1899. — *Versek Katórról.* Bpest, 1903. G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

Szabó László: Csaba királyfi. Hún rege. Tizenkét énekben. Mitrovics Gyula bevezetésével. A Nagykőrösi Arany János Társaság kiadása. Nagykőrös, 1932. 146 l.

Szóll József: Göcsejország versben. Bp. 1931. 32 l.

Elbeszélő kötetek.

Majtényi György: Aladin első szerelme. Pécs, 1926. 164 l.

Majtényi György: Arany Málinskó. Bp. 1932. 216 l. Singer és Wolfner.

Kiss Menyhért: Mézeskalács-szív. Elbeszélések. Bp. 1932. Singer és Wolfner.

Rózsa Ignác: Szegény eladó leányok. Regény. Bp. 1932. 256 l. A szerző kiadása.

Szinművek.

- Remsey György: A boldogok szigete. Alomköltemény 3 képben. Bp. 1932. 224 l.
 Remsey György: Az eszeveszettek. Misztérium 4 felvonásban. Bp. 1932. 120 l.

Tudományos munkák.

- Baránszky-Jób László: Az esztétika látszat-valóság problémája. Bp. 1932. 40 l.
 Bán János: Tevfik Fikret. Pécs, 1932. 64 l.
 Entz Géza: I. Albert monacoi fejedelem külső tag emlékezete. Bp. 1932. 18 l.
 M. T. Akadémia.
 Förster Aurél: Az aristotelesi u. n. Parva Naturalia szerkezete és keletkezése. Bp. 1932. 16 l. M. T. Akadémia.
 Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai. Bp. 1932. 82 l. Magyar irodalmi ritkaságok.
 Somogyi Endre: A vogul kettősszámképző eredete. Szeged, 1932. 18 l. Nyelvészeti tanulmányok.
 Pázmány világa. Összeállította Brisits Frigyes. Bp. 1932. 184 l. Egyetemi Nyomda.
 Lux Gyula: Modern nyelvoktatás. Bp. 1932. 170 l. Egyetemi Nyomda.
 Patai József: Herzl. Bp. 368 l. A Pro Palestina Szöv. kiadása.
 Hodászy Miklós: Budapest székesfőváros iskolai és iskolán kívüli testnevelés-ügyének történeti fejlődése. Bp. 1931. 392 l. Budapest székesfőváros kiadása.
 Gulyás József: Néhány Comenius-fordítás. Sárospatak, 1932. 36 l.
 Pazurkiewicz Stanislaw: Współczesna literatura węgierska. Varsó, 1932. 52 l.
 Biczó Ferenc: Kazinczy Ferencné kiadatlan levelei. Különlenyomat a kaposvári leánygimnázium 1932. évi Értesítőjéből. Kaposvár, 1932. 32 l.
 Bleyer Jakab: Goethe in Ungarn. Weimar, 1932. 22 l.
 Bleyer Jakab: Friedrich Leopold Graf zu Stolber und Graf Franz Széchenyi. Köln, 1932. 12 l.
 Jancsó Elemér: Északi rokonainknál. Nagyvárad, 1932. 112 l.
 Horváth Konstantin: Johannis Lemovicensis abbatís de Zirc opera omnia. Három kötet. Veszprém, 1932. 1216 l.
 Bach Endre: Un humaniste hongrois en France. Szeged, 1932. 98 l.
 Trikál József: Az új ember. Nova creatura. Bp. 1932. 244 l.
 Méhes Gyula: Kémiai kísérletek. Bp. 1932. 226 l.
 Imre Sándor: Az ifjúság és a mai élet nagy kérdései. Bp. 1932. 18 l.
 Battlay Dezső: A választási eredmény kiigazításának és a törvényes eredmény megállapításának kérdése a mai jogban. Bp. 1932. 24 l.
 Németújvári gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök főbenjáró póré. Írta, az iratokat összegyűjtötte és szerkesztette Károlyi Árpád. Két kötet. Bp. 1932. 676 és 700 l. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat. Egyetemi Nyomda.
 Az erdélyi Múzeum-Egyesület tizedik vándorgyűlésének Emlékkönyve. Szerk.: György Lajos. Kolozsvár. 1932. 116 l.
 Balogh Tamás: Közép-Európa külföldi kölcsönei és a magánbankrendszer reformja. Bp. 1932. 28 l. Különlenyomat.
 Berze Nagy János: Magyar szólásaink és a folklóre. Bp. 1932. 48 l. Egyetemi Nyomda.

- Friedreich Endre: A pesti piarista gimnázium tanulói 1717-től 1780-ig. Bp. 1932. 14 l.
- Fürst Ilona: Dóczi Lajos mint német író. Bp. 1932. 108 l.
- Gyomlay László: Újabb pedagógiai áramlatok a magyar nevelésben. Bp. 1932. 90 l.
- Kristóf György: Kazinczy és Erdély. Kolozsvár. 1932. 22 l. Erdélyi Tudományos Füzetek. 44. sz.
- Makay Miklós: A gyakorlati kereszténység világmozgalma. Bp. 1932. 102 l.
- Méhely Lajos: A megmagyarosodott Kőszeg. Bp. 1932. 12 l.
- Méhely Lajos: A zsidók parazitása. Bp. 1932. 22 l.
- Soós Béla: Melius Péter szentháromságtana. Debrecen. 1930. 56 l. Theológiai Tanulmányok. 10. sz.
- —: Zwingli és Luther találkozása Marburgban. Debrecen. 1932. 38 l. Theológiai Tanulmányok. 22. sz.
- Szidarovszky János: A görög és latin nyelv hang- és alaktana. Bp. 1932. 248 l.
- Trostler Josef: Goethe und die ungarische Literatur. Bp. 1932. 20 l. Különlenyomat.
- Závodszy Levente: Viczay Mihály, a műgyűjtő és Pray György barátsága. 18 l. Részlet az 1930. március 21-én tartott felolvasásból.
- Hekler Antal: A középkor s a renaissance művészete. Bp. 1932. 232 l.
- Biró Vencel: A kolozsvári piarista templom alapítása. Kolozsvár. 1932. 42 l.
- Temesváry János: Az erdélyi püspöki szék betöltése. Kolozsvár. 1932. 40 l.
- Petró József: Pázmány Péter teológiája. Bp. 1932. 20 l.
- Angehrn Tivadar: A kaloccai csapadékvizonyok. Bp. 1932. 10 l.
- Asztalos Miklós: A székelyek őstörténete letelepülésükig. Kolozsvár. 1932. 22 l.
- Varga Béla: Az individualitás kérdése. Kolozsvár. 1932. 54 l.
- Marosi Nagy Dénes: A gazdasági rend. Bp. 1932. 150 l.

Fordítások.

- Angol költők a XX. században. Ford.: Binét Menyhért. Bp. 1932. 224 l.
- Sigrid Undset: Kristin Lavransdatter. Koszorú. Bp. 1932. 268 l. Káldor.

Egyéb könyvek.

- Führer Adolf: Irodalmi tájékoztató. Bp. 1932. 72 l.
- Az Úr Aldassék! Ötvenhat magyar református lelkész predikációja. Szerk.: Incze Gábor. Pápa. 1932. 300 l.
- Nosz Gyula: Csehszlovákia története. Bp. 1932. 156 l.
- Bodor József: Nagy nevelők a világtörténelemben. Bp. 1932. 16 l. Különlenyomat.
- Gyomlay László: Turáni vándorok. Bp. 118 l.
- Tóth László és Zambra Alajos: A Garibaldi emlékkiállítás leíró katalógusa. Bp. 1932. 164 l.
- Molnár Kálmán: Néhány szó a jogi oktatás reformjához. Pécs. 1932. 30 l.
- Orel Géza: Időszerű pedagógiai kérdések. Bp. 1932. 28 l.
- Jambrekovich László: Emlékezés gróf Apponyi Lajosnérről. Bp. 1932. 56 l.
- Ludovikás Levente. XI. évfolyam. Bp. 1932. 136 l. Stádium.
- Péchy-Horváth Rezső: Azúregű Itáliám. Miskolc, 1932. 160 l.

Inhalt der selbständigen Artikel.

(Jahrgang 1932, Heft 3—8.) Friedrich Brisits: Vörösmarty und Kazinczy. Ein Abschnitt aus des Verfassers Vörösmarty-Biographie. Das Kapitel beleuchtet des Verhältnis Vörösmartys zu Kazinczy hinsichtlich ihrer literarischen Wirksamkeit. Vörösmarty und Kazinczy beschritten verschiedene Wege, doch gibt es auch gemeinsame Züge in ihren literarischen Bestrebungen. Der Verfasser wirft vor Allem einen retrospectiven Blick auf Georg Bessenyeis literarische Pläne, behandelt eingehend den Charakter und die Tendenzen der einzelnen dichterischen Schulen vom Ende des XVIII. Jahrhunderts und zeigt, wie sich Kazinczy dem Programm seiner Vorgänger anschliesst und wie Vörösmarty mit der Befreiung der Phantasie die Höhe dichterischen Schaffens erreicht. — Friedrich Lam: Ein deutsches Buch über den historischen Roman und M. Jókai. Hermann Bock und Karl Weitzel behandeln in ihrem grossen Werke (Der historische Roman als Begleiter der Weltgeschichte) auch fünf Romane Jókais und analysieren sie besonders von erzieherischem Standpunkt. Die Verfasser würdigen den ungarischen Schriftsteller, anerkennen seine Vorzüge, obwohl sie ihr Urteil nicht auf seine besten Werke gründen. — Wilhelm Tolnai: Ein Druckfehler in der Tragödie des Menschen von Emmerich Madách. Eine Berichtigung zu Albert Kardos irrthümlicher Anmerkung zum Text des dramatischen Gedichtes. — Ludwig György: Der unschuldige Csizmaz. Stoffgeschichtliche Anmerkungen zu dem komischen Epos Arany's, Die Zigeuner von Nagyida. — Moses Rubinyi: Zu den Quellen Paul Gyulais. Der Verfasser vergleicht ein Gedicht des ungarischen Dichters (Rat) mit einem Freiligrath'schen. — Georg Kristóf: Der verballhornte Petöfi. Ein Protest gegen die minderwertigen Ausgaben des Dichters, die besonders den Text seiner Werke verfälschen. — Ivan Szigetvári: Die Jahrhundertfeier Karl Vadnais. Eine pietätsvolle Erinnerung an den namhaften Erzähler. — Julius Baros: Ludwig Dézsi. Ein dem jüngst verstorbenen Szegeder Universitätsprofessor gewidmeter Nachruf. Dézsi war einer der vorzüglichsten Forscher auf dem Gebiete der älteren ungarischen Literaturgeschichte. — Tibor Kardos: Der Briefwechsel des Matthias Bél mit einem italienischen Gelehrten. In der ersten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts standen die lateinisch schreibenden ungarischen Gelehrten in regen geistigen Beziehungen zu den führenden Geistern des Auslandes. Kardos berichtet über den Verkehr Béls mit dem Paduaner Polyhistor Facciolati. — Attila Szabó: Ein Gedicht Csokonais. Ein Hinweis darauf, dass ein Gedicht des Poeten Michael Csokonai-Vitéz zu einem überaus beliebten Studentenlied wurde. — Es folgen Recensionen grösseren und geringeren Umfanges über Neuerscheinungen auf allen Gebieten der ungarischen Literaturgeschichte, sowie eine Registrierung aller Artikel in Zeitungen und Zeitschriften, die mit ungarischer Literatur im Zusammenhang sind.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarii: Fridericus Brisits, Arcarius: Josephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy. Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.
Fasciculus XXI. 1932.

Argumentum :

Dissertationes. — Conspectus librorum 1932. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.
Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XXI. Jahrgang. 1932.

Inhalt :

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1932 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundscha. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékozást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ára egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I, Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámlájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszegehy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I., Attila-utca 1.).